

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
АКАДЕМІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ НАУК

Міжнародна науково-практична конференція

**«ВИЩА ОСВІТА У ПЕРІОД ВОЄННОГО
СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ»**

22 березня 2025 року

1256 1233
1996
LIHA-PRES

Львів – Торунь
Liha-Pres
2025

Організаційний комітет:

Голова організаційного комітету – **Сергій КОРОЄД** – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, виконувач обов'язків президента Науково-дослідного інституту публічного права (Україна).

Заступник голови організаційного комітету – **Андрій БОРОВИК** – кандидат юридичних наук, доцент, відмінник освіти України, віцепрезидент з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права (Україна).

Заступник голови організаційного комітету – **Наталія ДЕРЕВ'ЯНКО** – доктор філософії в галузі права, доцент, декан юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (Україна).

Члени організаційного комітету:

Валерій БУЖОР – доктор юридичних наук, професор, президент Незалежної кримінологічної асоціації Республіки Молдова, почесний президент Інституту кримінального права та прикладної кримінології (Республіка Молдова);

Станіслав БУКА – доктор економічних наук, професор, ректор Балтійської міжнародної академії (Латвійська Республіка);

Михайло ВІХЛЯЄВ – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва (Україна);

Валентин ГАЛУНЬКО – доктор юридичних наук, професор, голова Академії адміністративно-правових наук (Україна);

В'ячеслав ДАВИДЕНКО – кандидат юридичних наук, полковник поліції, ректор Одеського державного університету внутрішніх справ (Україна);

Віталій ДЕМ'ЯНЧУК – доктор юридичних наук, професор, ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (Україна);

Олексій ДНІПРОВ – доктор юридичних наук, старший дослідник, ректор Київського національного університету будівництва і архітектури (Україна);

Віктор МОШИНСЬКИЙ – доктор сільськогосподарських наук, професор, заслужений працівник освіти України, ректор Національного університету водного господарства та природокористування (Україна);

Руслан СЕРБИН – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, ректор Національної академії внутрішніх справ (Україна);

Євген СОБОЛЬ – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (Україна).

Вища освіта у період воєнного стану: сучасні виклики та проблемні питання : Міжнародна науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут публічного права, 22 березня 2025 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 256 с.

ISBN 978-966-397-480-4

У збірнику представлено матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Вища освіта у період воєнного стану: сучасні виклики та проблемні питання» (22 березня 2025 р.).

УДК 378"364"(062.552)

ЗМІСТ

Забезпечення права на академічну свободу: національний та міжнародний досвід Алмаші Ірина Михайлівна, Трибунська Анастасія Дмитрівна, Лукач Дмитро Вікторович	9
Особливості управління науковою діяльністю педагогічного університету прифронтового регіону Бережна Світлана Вікторівна	12
Щодо порушення конституційного принципу рівності перед законом при вступі абітурієнтів на окремі спеціальності Боровик Андрій Володимирович	16
Щодо неможливості формування разової спеціалізованої вченої ради через спільну наукову діяльність Боровик Людмила Андріївна	18
Юридична клінічна освіта в умовах воєнного стану в Україні: новітні підходи до організації та управління Бочарова Наталія Василівна, Шкабаро Вероніка Миколаївна, Біла Альона Валеріївна	20
Здобувач і освітнє середовище ЗВО: соціально-культурний контекст Бунчук Оксана Володимирівна, Михальчук Микола Вікторович, Завгородній Микола Валерійович	24
Challenges of the educational process under martial law Vasylyk Maryna Stepanivna	27
Soft skills development during education process at modern universities Vasylyshyna Nataliia Maksymivna	30
Реформа вищої юридичної освіти в Україні: вплив на розвиток законодавства Волохов Олексій Сергійович	34
Структура системи адміністративного права України: узагальнення гіпотези Галуцько Валентин Васильович, Галуцько Валентин Валентинович	38
Модернізація системи перепідготовки фахівців інклюзивної освіти в умовах воєнного стану Ганжа Наталія Валеріївна	42
Оцінка психоемоційного стану здобувачів вищої освіти під час російської воєнної агресії Гевкалюк Наталія Олександрівна, Пудяк Володимир Євгенович	46

Чому загальне правило «дія закону в часі» не поширюється на захист дисертацій доктора філософії	
Головач Андрій Володимирович	50
Актуальні питання правового регулювання студентського самоврядування	
Гордієнко Тетяна Олександрівна	52
Продуктивність використання на особистісному рівні ресурсів стійкості з метою осягнення завдань транспрофесіоналізму в умовах вищої школи	
Гребенюк Вячеслав Олексійович, Дудка Тетяна Юріївна	56
Фахова практика майбутніх учителів-словесників в умовах воєнних реалій	
Громова Наталія Василівна	58
Підготовка майбутніх учителів інформатики до формування цифрової компетентності учнів у контексті викликів вищої освіти під час воєнного стану	
Грушко Роман Сергійович	61
Резильєнтність закладів вищої освіти в умовах воєнного стану	
Гуляєв Віталій Михайлович, Ткаченко Ірина Петрівна, Сорокіна Людмила Миколаївна	65
Психологічний стрес та травми, що впливають на здатність до навчання	
Данько Оксана Володимирівна	69
Державна антикорупційна політика у сфері освіти у контексті подолання проблем періоду воєнного стану	
Дем'янчук Віталій Анатолійович	72
Адміністративно-правове забезпечення вищої освіти у контексті подолання викликів і проблем періоду воєнного стану	
Деревянко Наталія Зеновіївна	76
Забезпечення гендерної рівності у вищій освіті в умовах євроінтеграції та воєнного стану в Україні	
Дмитренко Емілія Станіславівна, Дмитренко Юрій Павлович	80
Втілення окремих засад етнопатрістичної політики в освітній процес під час воєнного стану в Україні	
Долинська Марія Степанівна	84
Формування історичної пам'яті як освітня проблема	
Дручек Олена Василівна	87
Проблеми функціонування вітчизняної вищої освіти в умовах воєнного стану	
Дубинський Олег Юрійович	91
Трансформація інформаційно-освітнього простору закладу освіти – запорука утвердження інформаційної безпеки держави	
Дудка Тетяна Юріївна, Стрільчук Лариса Василівна	95

Від скальпеля до серця: внесок Пирогова у формування професійної культури медичної освіти в умовах воєнного стану	
Євтушенко Юлія Олександрівна	97
Роль застосування методів дистанційного зондування Землі при вивченні природничо-екологічних дисциплін	
Жадько Оксана Андріївна, Федонюк Віталіна Володимирівна, Федонюк Микола Ананійович	102
Вища освіта: кількість / якість	
Заїка Юрій Олександрович	104
Актуальність питань освіти під час війни в сучасній Україні	
Зінченко Роман Миколайович	107
Integration of first aid courses into higher education as a factor in of life saving	
Kabytska Oksana Volodymyrivna	111
Самооцінка як запорука психологічного благополуччя здобувачів вищої освіти	
Карпенко Євген Володимирович, Карпенко Оresta Євгенівна	113
Порівняльно-правовий аналіз проектів концепцій реформування вищої юридичної освіти	
Короєд Сергій Олександрович	116
Застосування штучного інтелекту у вищій освіті в умовах воєнного стану	
Криворучко Вікторія Олегівна	120
The Role of Educators in Enhancing Students' Resilience Amid Modern Educational Challenges	
Kryvoshei Kyrylo Yuriiovych	123
Окремі прояви організаційно-правових протиріч у сфері вищої освіти в умовах воєнного стану	
Курінний Євген Володимирович	126
Аксіологізація процесу духовного зростання студентів ЗВО в реаліях війни	
Лаппо Віолетта Валеріївна	130
Інформаційні війни та правова освіта: формування цифрової гігієни серед студентів-правників	
Ларченко Марина Олександрівна	134
Можливість використання інтерактивного навчання з предмету: анатомія з латинською ветеринарною термінологією в період воєнного стану	
Лівощенко Євгенія Михайлівна	137
Дискусійні аспекти реформування вищої юридичної освіти в Україні	
Логвиненко Борис Олексійович	140

Безпека вищої юридичної освіти в Україні Макарчук Віталій Володимирович	143
Роль штучного інтелекту в організації дистанційної освіти у вищій школі в період воєнного стану Македон Вячеслав Владиславович	146
Використання комп'ютерних симуляцій у процесі змішаного навчання Малюжко Наталія Олексіївна, Склема Світлана Сергіївна	150
Реформування системи підготовки офіцерів медичної служби запасу за досвідом АТО та російсько-української війни Нікітюк Олександр Володимирович	152
Integration of moodle and online tools to support the continuity of the educational process Nuzhna Svitlana Anatoliivna	159
Державні гарантії науково-педагогічним працівникам та здобувачам вищої освіти в умовах воєнного стану Озерський Ігор Володимирович	164
Організація освітнього процесу в закладі вищої освіти спортивного профілю в умовах воєнного стану Ольховий Олег Михайлович, Бондар Анастасія Сергіївна, Мамешина Маргарита Анатоліївна	168
Проблеми реалізації патріотичного виховання фахівців фізичної культури у вищій школі Онопрієнко Ольга Миколаївна, Винник Валентин Дмитрович ...	173
Методичний потенціал інтелектуальних карт при викладанні морфології крові різних видів птиці в умовах воєнного стану Павловський Вадим Володимирович	177
Peculiarities of education of interns of medical and pharmaceutical specialities under martial law Polova Zhanna Mykolaivna, Nehoda Tetiana Stepanivna, Smyk Viktor Rostyslavovych	181
Вища освіта осіб з особливими освітніми потребами під час війни: виклики сьогодення та перспективи розвитку Полупанова Яна Миколаївна, Косенко Світлана Миколаївна	184
Приєднання України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу та ключові аспекти реагування на надзвичайні ситуації Попович Василь Васильович, Коваль Назарій Ярославович	187
Фінансування вищої освіти в Україні: виклики воєнного часу Рижук Ярослав Олександрович	190

Фундаментальна вища освіта – ключовий напрям гуманітарної національної безпеки України	
Рябініна Ксенія Вячеславівна	193
Профільна книга – перший помічник майбутнього спеціаліста	
Рябініна Наталія Олексіївна	196
Урахування у вищій спеціальній освіті «гібридних» загроз національній безпеці України, пов’язаних з організованою злочинністю	
Семенюк Олександр Георгійович, Веденєєв Дмитро Валерійович	199
Гендерний аспект підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти: виклики воєнного часу	
Семигіна Тетяна Валеріївна	203
Забезпечення формування і реалізації політики запобігання корупції та академічної доброчесності у закладах вищої освіти	
Сергієнко Анфіса Сергіївна, Майоршина Надія Дмитрівна, Єна Дмитро Олексійович	207
Роль соціальної психології у професійній підготовці та адаптації студентів-психологів в умовах воєнного стану	
Сидоренко Ольга Борисівна	211
Вища технічна освіта у період воєнного стану	
Смерницький Дем'ян Вікторович, Тригубенко Марина	214
The importance of premedical care in the system of higher education	
Smirnov Bogdan Valeriyovich	218
Інновації у військовій освіті в умовах сучасних воєнних конфліктів	
Солодка Марія Віталіївна	220
Використання методів дослідницького навчання в процесі підготовки майбутніх вчителів історії	
Старжець Володимир Іванович	224
The Impact of Industry 4.0 on Developing Key Skills for Future Professionals	
Stepanenko Olena Ivanivna	228
Цивільний захист як базова складова у формуванні компетентностей майбутніх правоохоронців у вищій освіті у період воєнного стану	
Сухацька Ірина Юріївна	232
Вища медична освіта під час війни: виклики та проблеми	
Токарчук Надія Іванівна	235
Вплив воєнних загроз на здатність студентів до навчання: виклики та шляхи подолання	
Топорецька Зоряна Миколаївна, Важинський Володимир Михайлович	237

Вища освіта України в галузі фізичної культури та спорту крізь призму війни	
Христова Тетяна Євгенівна	241
Імплементація міжкультурної освітньої парадигми як передумова реформування сучасної вищої школи в умовах воєнного часу	
Чумак Микола Євгенійович, Дудка Тетяна Юріївна	245
Превентивна та просвітницька діяльність Національної поліції України у сфері вищої освіти в умовах воєнного стану	
Шаповалова Катерина Іванівна	246
Адаптація вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану: сучасні виклики та рішення	
Юхименко-Назарук Ірина Анатоліївна	251

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА АКАДЕМІЧНУ СВОБОДУ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

Алмаші Ірина Михайлівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри менеджменту,
підприємництва та торгівлі,*

*Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Ужгород, Україна*

Трибунська Анастасія Дмитрівна

здобувачка вищої освіти,

*Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Ужгород, Україна*

Лукач Дмитро Вікторович

здобувач вищої освіти,

*Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Ужгород, Україна*

У вищих навчальних закладах, які діють та продовжують надавати освітні послуги в умовах повномасштабної війни надзвичайно важливим залишається збереження основоположних засад освітнього процесу, а саме академічної свободи учасників освітнього процесу. Рівень академічної свободи та автономії навчальних закладів безпосередньо впливають на моделі управління, фінансування, організації навчання, зокрема в західноєвропейських університетах. І саме завдяки ним забезпечується демократизм в організації освітнього процесу, децентралізація управління в університетах [1, с. 56].

Як зазначає Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, концепція незалежності у вищій освіті та науці тісно пов'язана із такими принципами як: університетська автономія, академічна свобода та відповідальність. Оскільки автономним закладам вищої освіти в якості партнерів потрібні незалежні агентства і експерти, які наділені академічною свободою та можуть надати дієві рекомендації для покращення якості освітньої програми. У системі вищої освіти України необхідно надати університетам справжньої автономії, щоб усі учасники

освітнього процесу будували свої відносини на принципах партнерства, довіри й відкритості [2].

Нормативно-правове регулювання поняття «академічної свободи» здійснюється Законом України «Про вищу освіту» [3] згідно ст. 1 п. 3 якого академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом. Науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти всіх форм власності мають право на академічну свободу, що реалізується в інтересах особи, суспільства та людства загалом.

У відповідності до ст. 54 Закону України «Про освіту» [4] право на академічну свободу, включає свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі; розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання; вільний вибір освітніх програм.

У країнах Європи, де окремі університети існують по 6–8 століть, саме поняття академічної свободи має різні змістовні наповнення. Що ж до міжнародно-правового регулювання права на академічну свободу, то в «Рекомендаціях про статус викладацьких кадрів закладів вищої освіти» від 11 листопада 1997 р., прийнятими в м. Париж, зазначено, що «право на освіту, викладання і дослідницьку діяльність може бути реалізованим в повному обсязі лише в умовах академічної свободи і автономії закладів вищої освіти».

Співвідношення між академічною свободою і автономією навчального закладу зазначено так, що автономія є інституціональною формою академічної свободи, і для того щоб належним чином користуватися академічною свободою заклади вищої освіти повинні мати автономію.

На думку окремих фахівців, за показниками академічної автономії Україна відноситься до середньо-низької групи систем вищої освіти через певні обмеження, які встановлені для університетів урядом або міністерством під час відбору студентів, упровадженні нових освітніх програм, забезпеченні якості вищої освіти. Зрозуміло, що цілі освітньої діяльності вищих навчальних закладів не можуть бути досягнуті при відсутності свободи у визначенні методики навчання, науково-дослідницької та педагогічної творчості, вільного пошуку, викладання

та розповсюдження інформації [1, с. 58-61]. Таким чином, необхідно внести зміни в законодавство, якими нормативно закріпити поняття «автономія навчального закладу».

Сутність академічної свободи тісно пов'язано із тягарем відповідальності. Ключовим у її розумінні є приватна автономія індивіда. Приватна автономія визначає суверенний вибір особи, який ні від кого не залежить і на який вибір особи не вчиняється тиск. Ядром розуміння приватної автономії є цілісність особи. Тобто це також мистецтво особи в умовах тиску приймати зважені рішення, побудовані на повазі до гідності та свободи іншої особистості [5, с. 10].

Як зазначає С.В. Заєць в Україні перед органами державного управління постає проблема адекватного адміністрування, делегованого закладам вищої освіти принципу академічної свободи. В окремих випадках автономія закладу вищої освіти обмежує права учасників освітнього процесу під час здійснення ними науково-педагогічної або інноваційної діяльності. Внаслідок збройної агресії РФ значно утискається, знищується академічна свобода національних закладів вищої освіти.

Слід у питаннях правого регулювання академічної свободи запозичувати міжнародних досвід. Так, наприклад, У США запроваджені три корисні джерела (підґрунтя) академічної свободи: політика університету, стандарти акредитації та національні рекомендації з питань політики. Політика академічної свободи університету викладена в довідниках, контрактах, на сайтах і підзаконних актах. Акредитаційні агентства вимагають від освітніх установ захисту академічної свободи. Таким чином, в Україні поки що відсутня практика захисту академічних свобод у закладах вищої освіти [6, с. 34]. Варто у законодавстві, яким регулюється питання освітньої діяльності, визначити підґрунтя (джерела) академічної свободи.

На думку О.Ф. Мельничук академічна свобода складається із трьох взаємопов'язаних складових: свободи наукових досліджень, свободи викладання, свободи навчання. Вказані положення нормативно закріплено у конституціях ряду зарубіжних країн: Болгарії (ст. 23), Бразилії (ст. 5), Греції (ст. 16), Німеччини (ст. 5), Естонії (ст. 28), Іспанії (ст. 20), Італії (ст. 33), Литви (ст. 42), Словенії (ст. 57; ст. 59), Туреччини (ст. 27), Фінляндії (ст. 16), Швейцарії (ст. 20) та ін. Крім того, саме ці складові поняття академічної свободи закріплено в освітніх міжнародних та національних нормативно-правових актах як функція (завдання) вищих закладів освіти [7, с. 65].

Отже, в даній доповіді проаналізовано забезпечення права на академічну свободу, розкрито національний та міжнародний досвід у цій сфері.

Література:

1. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду гуманізації вищої освіти як засобу забезпечення її якості: аналітичні матеріали (частина II). За ред. В. Лугового, Ж. Таланової. К.: ІВО НАПН України, 2016. 111 с.
2. Концепція незалежності у вищій освіті та науці тісно пов'язана із такими принципами як університетська автономія, академічна свобода та відповідальність. URL: <https://naqa.gov.ua/2020/08/>(дата звернення 07.03.2025).
3. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
4. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
5. Савчин М.В. Академічна свобода та право індивіда на розвиток (про формування світу ідей та обмін ними). *Університетські наукові записки*. 2019. № 69-70. С. 6-26.
6. Заєць С.В. Академічна свобода в університетах України: стан та шляхи зміцнення. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія педагогіка*. 2023. №1. С. 33-41.
7. Мельничук О. Ф. Академічна свобода: доктринальні та законодавчі виміри. *Альманах права*. 2020. Вип. 11. С. 63-69.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-2>

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НАУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРИФРОНТОВОГО РЕГІОНУ

Бережна Світлана Вікторівна

*доктор філософських наук, професор,
проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Війна, яка триває в Україні три роки, поділила наше життя на до 24 лютого 2022 року та після, докорінно змінила кожного з нас, внесла свої корективи в те, що було заплановано. Не стала виключенням і наукова діяльність. На початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну в Харківському національному

педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди (далі – ХНПУ імені Г. С. Сковороди) було вжито низку системних заходів, що мали за мету забезпечити функціонування й розвиток ЗВО в умовах загрози життю співробітників і здобувачів освіти, страшних викликів і нестабільності. Так, необхідною умовою діяльності керівників усіх рівнів менеджменту та науково-педагогічних і педагогічних працівників стали безпечні умови праці та навчання. Відтак у сфері управління науковою діяльністю відбувся перехід від очного до дистанційного та змішаного форматів наукової роботи, що передбачало організацію онлайн-конференцій, вебінарів, круглих столів з урахуванням можливих перебоїв зі зв'язком та електропостачанням, а пізніше було створено умови для організації та проведення наукових заходів у змішаному форматі завдяки облаштуванню укриття в будівлі університету, яке відповідає всім необхідним вимогам і забезпечено доступом до мережі інтернет. Було акцентовано увагу на розвитку цифрових компетентностей викладачів і студентів для проведення наукових досліджень у віддаленому форматі та спільної роботи над науковими проектами в умовах фізичної роз'єднаності колективів [2].

Зросла потреба в залученні міжнародних грантів задля підтримання життєдіяльності університету загалом і наукової, інноваційної діяльності зокрема. Гостро постала проблема пошуку партнерів серед зарубіжних університетів для обміну досвідом щодо освіти й науки в кризових умовах. Разом із тим необхідно було враховувати наближення/близькість лінії фронту, міграцію науковців, спрямованість на розвиток науки і підготовку наукових кадрів попри воєнний стан у країні. Отже, основними завданнями у сфері управління науковою діяльністю в ЗВО було визначено такі:

- забезпечення функціонування наукових шкіл;
- підготовка наукових кадрів;
- розвиток неформальної освіти, психологічна підтримка науковців;
- розширення міжнародного співробітництва;
- організація наукових заходів у дистанційному та змішаному форматах;
- розвиток наукових університетських видань;
- удосконалення діяльності наукової бібліотеки.

Керівництво університету запропонувало переглянути та змінити показники наукової і професійної активності науково-педагогічних працівників із урахуванням як Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, так і нових викликів і реалій життя в прифронтовому місті. Було запроваджено моніторинг якості управління науковою діяльністю в університеті [1], внесено корективи в Стратегію розвитку вишу та

цільові показники діяльності керівників структурних підрозділів, розроблено Стратегічний план функціонування ХНПУ імені Г. С. Сковороди у воєнний час та розбудови в післявоєнний період. Ці та інші управлінські дії загалом позитивно вплинули на якість наукової діяльності університету [2].

Зараз на конкурентоспроможність закладу вищої освіти суттєво впливають його рейтингові позиції. Зазначимо, що ХНПУ імені Г. С. Сковороди традиційно має високі показники в різноманітних рейтингах. В оновленому рейтингу 2024 р. університет посів 17 місце серед 167 ЗВО України, 5 місце – серед 22 Харківських ЗВО та 1 – серед 17 педагогічних ЗВО України.

Сьогодні зареєстровано й успішно функціонують 30 наукових шкіл (із них 6 шкіл зареєстровано 2024-го року). Ними керують провідні вчені, відомі далеко за межами України, які є гордістю й найвизначнішим надбанням нашого університету. Саме вони забезпечують розвиток наукових досліджень, долучаючи українську науку до світового простору.

Основною формою підготовки науково-педагогічних працівників є аспірантура й докторантура. Молоді науковці, не зважаючи на складні умови, продовжують освітній процес, наукову діяльність, захищають дисертації. 06 червня 2022 року відбувся перший під час воєнного стану захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії (Козін С. В.). Під час повномасштабної війни 74 випускники аспірантури стали докторами філософії. Зараз в університеті навчається 21 докторант і 422 здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, із них 59 – аспіранти, які є іноземними громадянами.

Створено всі умови для отримання й неформальної освіти, що набирає популярності, включає програми підвищення кваліфікації, професійної перепідготовки, професійної освіти, курси, тренінги, практичні семінари (воркшопи) і майстер-класи. В Університеті створено та плідно працюють 8 освітньо-наукових і культурно-мистецьких центрів. Зокрема, уже під час війни (28 вересня 2023 р.) було відкрито Корейський культурно-мистецький центр. Також попри повномасштабне російське вторгнення 05 листопада 2024 року в університеті створено Центр ментального здоров'я, метою діяльності якого є збільшення обізнаності всіх членів університетської спільноти щодо поширених проблем і розладів у сфері психічного (ментального) здоров'я молоді й дорослих, вчасне виявлення та подолання труднощів і розладів, пов'язаних із цим.

Стратегічним напрямом діяльності Університету є міжнародне співробітництво, що відбувається у вигляді міжнародних стажувань, гостьових лекцій провідних учених, участі в програмах міжнародної

академічної мобільності. Так, за умов дії правового режиму воєнного стану в Україні університет розпочав співпрацю з партнерським закладом освіти – Університетом Кардіфф Метрополітен, який є одним із 30 університетів Великої Британії, що були поєднані із закладами освіти України в межах ініціативи «Twinning», координованої Comtask Consultancy Group за підтримки Офісу Президента України. Університет підтримує тісні контакти з міжнародними партнерами, забезпечуючи співпрацю шляхом укладання двосторонніх угод. Усього на це час підписано 367 договорів, із них 84 – міжнародні.

В університеті щорічно проводимо понад 200 наукових заходів: науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, вебінарів. Протягом трьох років війни, як і завжди, до Дня науки в Україні в університеті проводимо Тижні науки, що традиційно насичені цікавими й різноманітними науковими заходами. У період із 04 до 08 листопада 2024 р. відбулася ювілейна V Осіння школа Сковородинівської академії молодих учених. У заході взяли участь понад 80 учасників: викладачі закладів вищої освіти, аспіранти, здобувачі вищої освіти й науковці.

Науково-педагогічні працівники взяли участь у реалізації 30 науково-грантових проєктів. В 11 проєктах університет виступив співорганізатором або бенефіціаром. 2024-го року ХНПУ імені Г. С. Сковороди виборов шість міжнародних грантів у межах програм Horizon Europe (HORIZON); Erasmus+, UNICEF та 1 національний грант від Національного фонду досліджень України.

Показник публікаційної активності науковців університету щорічно складає понад 3000 видань. Університет є засновником 17 наукових періодичних видань. 10 наукових фахових видань внесено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України, 1 наукове фахове видання індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus та внесено до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України («Health, Sport, Rehabilitation»). Три наукові фахові видання отримали в 2024 році 100 пунктів індексу в польській наукометричній базі Index Copernicus.

Війна не стала на заваді плідної діяльності наукової бібліотеки, якої спрямовано на підвищення якості підтримки освітнього, наукового, управлінських процесів, забезпечення функціонування Інституційного репозитарію університету. Фонд наукової бібліотеки складає майже 1 000 000 примірників документів, зокрема понад 2 500 примірників рідкісних і цінних видань.

Отже, управління науковою діяльністю у прифронтових педагогічних університетах поєднує кризовий менеджмент, гнучке реагування на виклики війни, адаптацію до нових тематичних

пріоритетів у науці, активну міжнародну співпрацю та спрямованість на підготовку наукових кадрів, розвиток наукових шкіл і наукових видань, удосконалення неформальної освіти й діяльності наукової бібліотеки.

Література

1. Гречаник О. Є., Плахтєєва В. І. Управління системою забезпечення якості освіти й освітньої діяльності в закладі вищої освіти. *Methods of improving the economy, tourism and management: collective monograph* / Andrushchak I., Chudovets V., Rechun O. etc. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2023. P. 299-363. Doi:10.46299/ISG.2023.mono.econ.1.

2. Бойчук Ю., Борисов В., Бережна С., Борисенко Н., Рибалко Л. Сквородинівський університет: підготовка вчителя попри війну. *Неперервна професійна освіта XXI століття: вісник кафедри ЮНЕСКО*. 2022. Вип. 5. С. 75–93. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(5\).2022.75-93](https://doi.org/10.35387/ucj.1(5).2022.75-93).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-3>

ЩОДО ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПЕРЕД ЗАКОНОМ ПРИ ВСТУПІ АБІТУРІЄНТІВ НА ОКРЕМІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Боровик Андрій Володимирович
*кандидат юридичних наук, доцент,
відмінник освіти України,
академік Міжнародної кадрової академії,
віцепрезидент з наукової роботи,
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Незважаючи на те, що згідно ст. 1 Конституції України [1], Україна є правовою державою, ми часто можемо спостерігати факти порушення гарантованих основним законом прав громадян щодо рівності їх перед законом та судом.

Намагаючись отримати окремі політичні дивіденди та з інших незрозумілих причин чиновники Міністерства освіти і науки України з метою піару придумують нові «лійф-хаки» з метою вступу абітурієнтів на ті чи інші спеціальності у вищих навчальних закладах.

І цього року ми можемо спостерігати як для вступу на окремі спеціальності збільшують необхідну кількість балів на основі ПЗСО та НРК5, що явно суперечить вимогам українського та міжнародного законодавства.

Так, згідно Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році, затвердженого наказом МОН №168 від 10.02.2025, конкурсний бал для вступу на основі ПЗСО та НРК5 не може бути менше ніж 150 балів для спеціальностей С3 «Міжнародні відносини», D4 «Публічне управління та адміністрування», D8 «Право», D9 «Міжнародне право», 11 «Стоматологія», 12 «Медицина», 13 «Педіатрія», 14 «Медична психологія», 18 «Фармація», в той час, як на інші спеціальності середній бал передбачено на рівні 100 [4].

Частинами 1, 2 ст. 24 Конституції України передбачено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1].

Крім того, ч. 2 ст. 21 Конституції України закріплює засаду невідчужуваності та непорушності прав і свобод людини, відповідно до якої не допускається не тільки відчуження прав і свобод, якими людина володіє, а й обмеження їх змісту, створення перешкод для їх реалізації тощо [1].

На рівні міжнародного права відзначається, що всі люди народжуються вільними й є рівними за своєю гідністю та правами (ст. 1 Загальної декларації прав людини) [2]. Вони наділені розумом і совістю та повинні діяти один щодо одного в душі братерства. Кожна людина має всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища (ст. 2) [2].

Згідно зі ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права всі особи є рівними перед судами і трибуналами [3].

Тому постає логічне питання. Чому у Міністерстві юстиції при реєстрації даного наказу МОН України залишили поза увагою норми Конституції України щодо рівності громадян?

Література:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс] // Режим доступу.

http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=uk. (Дата звернення 03.03.2025).

3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. [Електронний ресурс] // Режим доступу. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043. (Дата звернення 02.03.20225).

4. Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році. [Електронний ресурс] // Режим доступу <https://mon.gov.ua/osvita/vyshcha-osvita-ta-osvita-doroslykh/vstupna-kampaniia-do-zakladiv-vyshchoi-osvity-2025-roku/poriadok-priyomu-dlia-zdobuttia-vyshchoi-osvity-v-2025-rotsi> (Дата звернення 08.03.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-4>

ЩОДО НЕМОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РАЗОВОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ЧЕРЕЗ СПІЛЬНУ НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Боровик Людмила Андріївна

кандидат педагогічних наук, доцент,

член-кореспондент Міжнародної кадрової академії,

доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості,

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний

університет імені академіка С. Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

На практиці у багатьох навчальних закладах виникають окремі труднощі з утворенням разових спеціалізованих вчених рад через спільну роботу працівників кафедр із розв'язання тієї чи іншої наукової проблеми.

Так, нерідко буває, що наукові проекти об'єднують десятки та сотні вчених у відповідній науковій галузі, результатом яких є підготовка спільних фахових наукових статей, монографій та інших публікацій, що і є причиною в подальшому неможливості формування відповідної разової вченої спеціалізованої ради.

Чому так відбувається? Вся справа в тому, що 12 січня 2022 року постановою Кабінету Міністрів України №44 був затверджений Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії [1], яким на нашу думку, чітко врегульованні зазначені питання.

Разом з тим, 19 травня 2023 року постановою Кабінету Міністрів України №502 до Порядку були внесені зміни. А саме, до абзацу 3 пункту 15, де зазначено, що з 01 січня 2024 року офіційні опоненти не можуть працювати в одному і тому ж закладі, мати спільні публікації за останні 5 років з головою, рецензентами та науковим керівником та включаються до складу разової спеціалізованої ради за їх письмовою згодою.

Разом з тим, відповідно до пункту 2, абзацу 14 Порядку, однією із компетентностей члена разової спеціалізованої вченої ради є наявність не менше трьох наукових публікацій за тематикою дослідження здобувача.

Зважаючи на те, що разова спеціалізована рада утворюється у складі 5 осіб (абзац 1 пункту 14 Порядку), загалом у членів разової спеціалізованої ради повинно бути не менше 15 одноосібних монографій або наукових статей у фахових виданнях, включених як мінімум до переліку наукових фахових видань України [2 ст. 35].

Водночас, тенденцією останніх років у науці є активна співпраця вчених у певних галузях, що призводить до видання низки спільних навчальних посібників, монографій, наукових статей та інших наукових матеріалів. Іноді ці проєкти об'єднують низку вчених у відповідній галузі з різних навчальних закладів України. В результаті встановленого обмеження більшість провідних вчених, у зв'язку із участю у спільних наукових проєктах, будуть позбавлені можливості у роботі спеціалізованих вчених рад в зв'язку з наявністю спільних робіт за останні 5 років, а якщо врахувати вимоги пункту 2 абзацу 14 Порядку, то створення разових спеціалізованих вчених рад взагалі стає проблематичним.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії електронний ресурс: [https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/proyekt_Poryadku_pro_pysudjennya__ta_skasuvannya_stupenya_PhD.pdf](https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/proyekt_Poryadku_pro_pysudjennya_ta_skasuvannya_stupenya_PhD.pdf) (дата звернення 01.03.2025).

2. Головач А.В. Окремі проблемні питання створення разових спеціалізованих рад. *Підготовка дисертацій в умовах воєнного стану: актуальні питання та шляхи їх вирішення* : Міжнародна науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут публічного права, 28 вересня 2024 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 176 с. С. 35-37

**ЮРИДИЧНА КЛІНІЧНА ОСВІТА В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: НОВІТНІ ПІДХОДИ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ**

Бочарова Наталія Василівна

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права,
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Шкабаро Вероніка Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права,
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Біла Альона Валеріївна

*старший викладач кафедри права,
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Юридичні клініки в останні роки в Україні стали органічним елементом системи фахової підготовки здобувачів вищої освіти у юридичних навчальних закладах. Їх завдання полягає у забезпеченні набуття студентами практичних навичок роботи юриста, наданні на безкоштовній основі правової допомоги соціально вразливим верствам населення, сприянні захисту прав людини у різноманітних сферах буття. На базі юридичних клінік організовується практика студентів, вивчається досвід роботи відомих і успішних юристів.

З початком воєнних дій на території України після 24 лютого 2022 р. в організації роботи клінік, як і в житті всього суспільства, відбулися помітні зміни. Так, в окремих випадках була перебудована робота в плані організації правничої допомоги переміщеним особам, надання їм інформації про можливості вирішення проблем та задоволення потреб у нових місцях розташування. Проводяться просвітницькі заходи на тему «Воєнний стан очима юристів» [1]. Асоціація юридичних клінік України (АЮКУ) за підтримки Програми USAID «Справедливість для всіх» розпочала проєкт, спрямований на посилення спроможності юридичних клінік із забезпечення доступу до правосуддя в умовах воєнного стану

[2]. Продовжується консультування і надання практичної допомоги громадянам [3].

Робота юридичної клініки Університету імені Альфреда Нобеля (місто Дніпро) з початку широкомасштабної агресії РФ спрямована на залучення студентів до волонтерського руху системи безоплатної правової допомоги (далі – БПД).

Слід зазначити, що в Університеті імені Альфреда Нобеля питанню розвитку юридичної клінічної практики здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Право» приділяється особлива увага. Юридична клініка Університету імені Альфреда Нобеля функціонує як самостійний структурний підрозділ із виконанням широкого кола завдань, що визначені законодавством про юридичні клініки [4]. Окрім того, до освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «Право» внесено обов'язковий освітній компонент «Юридична клінічна практика».

Університет укладає договори про співпрацю з установами, що провадять професійну юридичну діяльність. Спеціальні Угоди про партнерство були підписані з Дніпровським місцевим центром та Регіональним центром з надання вторинної правової допомоги. Співпраця передбачає участь студентів у проєкті «Волонтер БПД». Процедура отримання статусу волонтера включає:

- заповнення анкети кандидата у волонтери;
- проходження дистанційного курсу «Основи волонтерської діяльності»;
- отримання онлайн-сертифікату про успішне проходження курсу.

Представник центру БПД перевіряє документи кандидата у волонтери, після чого кандидат у волонтери має можливість пройти співбесіду із керівником центру. За умови успішного спілкування між волонтером та центром укладається договір про співпрацю.

Система БПД функціонує в Україні на підставі Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [5]. Студенти-волонтери допомагають у правопросвітницькій роботі, налагоджують взаємодію центрів з надання БПД з партнерськими організаціями, комунікують з об'єднаними територіальними громадами, органами місцевого самоврядування, готують публікації про систему БПД та розміщують їх у ЗМІ, соціальних мережах, а також перенаправляють людей до юристів системи БПД [6].

Право на БПД мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, але зрозуміло, що в умовах воєнного стану особливої уваги потребують учасники бойових дій та їх родини, вимушені переселенці, постраждалі від воєнних злочинів. Саме з цими категоріями населення працюють студенти-волонтери.

Документи Міністерства юстиції України передбачають подальший розвиток юридичного клінічного руху в країні. Визначено, що Експертна група з правової освіти Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності співпрацюватиме з Асоціацією юридичних клінік України. Юридичні клініки створені з метою покращення юридичної освіти через навчання студентів-клініцистів необхідним юристу навичкам шляхом надання правової допомоги клієнтам [7]. Їх діяльність спрямована на підвищення якості юридичної підготовки.

Зокрема, з огляду на сучасні виклики, що постали перед юридичними клініками в умовах воєнного стану, перспективи їхнього розвитку спрямовані на інституційне зміцнення, удосконалення механізмів управління та розширення спектра надання правової допомоги. Подальша цифровізація юридичної освіти та консультаційної діяльності сприятиме підвищенню доступності правової допомоги для внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення. Важливим напрямом є інтеграція юридичних клінік у систему БПД на державному рівні, що потребує відповідних законодавчих змін. Окрім того, необхідним є розширення міжнародного співробітництва та реалізація міждисциплінарних ініціатив, які сприятимуть більш ефективному функціонуванню юридичних клінік у кризових ситуаціях. Враховуючи глобальні тенденції розвитку юридичної освіти, слід удосконалити використання новітніх інтерактивних методів навчання, симуляційних технологій (кейс-методи, моделювання судових процесів та інші) та практикоорієнтованих моделей підготовки юристів, що сприятиме підвищенню професійної компетентності студентів-клініцистів та зміцненню правової спроможності суспільства в умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Досвід свідчить, що волонтерська робота студентів в юридичній площині потребує підтримки і певної перебудови менеджменту юридичних клінік. Крім того, вважаємо, що потрібно на законодавчому рівні закріпити цю форму волонтерської діяльності, в тому числі через відповідні доповнення Закону України «Про волонтерську діяльність».

Література:

1. «Воєнний стан очима юристів»: представники юридичної клініки ЛНТУ влаштували лекцію для студентів. Луцькому національному технічному університету: веб-сайт. URL: <https://lntu.edu.ua/uk/media/voyennyy-stand-ochyma-yurystiv-predstavnyky-yurydychnoyi-klinyky-lntu-vlshthuvaly-lektsiyu> (дата звернення: 09.03.2025).

2. Асоціація юридичних клінік України. Проект. Посилення спроможності юридичних клінік із забезпечення доступу до правосуддя

в умовах воєнного стану. Асоціація юридичних клінік України: веб-сайт. URL: <https://legalclinics.in.ua/zabezpechennya-dostupu-do-pravosuddya-v-umovah-vijny-yurydychni-klinyky-dopomagatymut-peremishhenym-ukrayintsyam/> (дата звернення: 09.03.2025).

3. Юридична клініка НПУ імені М. П. Драгоманова продовжує працювати в умовах воєнного стану. Український державний університет імені Михайла Драгоманова: веб-сайт. URL: <https://fseo.npu.edu.ua/27-novyny/navchannia/648-yurydychna-klinka-npu-imeni-m-p-drahomanova-prodovzhuie-pratsiuvaty-v-umovakh-voiennoho-stanu> (дата звернення: 09.03.2025).

4. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти і науки України № 592 від 03.08.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення: 09.03.2025).

5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року 3460-VI в редакції від 19.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 09.03.2025).

6. Волонтери системи БПД: нові обличчя. Міністерство юстиції України: веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/volontersistemi-bpd-novi-oblichchya> (дата звернення: 09.03.2025).

7. Розвиток юридичного клінічного руху. Міністерство юстиції України: веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rozvitok-yuridichnogo-klinchynogo-ruhu> (дата звернення: 09.03.2025).

**ЗДОБУВАЧ І ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗВО:
СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ**

Бунчук Оксана Володимирівна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології та педагогіки мистецтва,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Михальчук Микола Вікторович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Завгородній Микола Валерійович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Радикальні перетворення (політичні, економічні, соціальні) та глобальна інформатизація суспільства (мережа Інтернету, віртуальне спілкування, дистанційні технології), що пройшли в нашій країні за останні десятиліття, не могли не позначитися на світогляді українських здобувачів, їх культурі. Протягом короткого періоду часу в суспільстві спостерігався спочатку спад інтересу до освіти, а потім підвищений інтерес до неї, але, на жаль, це не достатньо сприяло підвищенню загальної культури молоді. В освітній політиці нашої держави неодноразово наголошувалось на важливості формування особистісної культури та вмінь активно адаптуватися до соціального середовища, що дозволяє досягти високих результатів у всіх сферах життя: чим освіченіша людина, чим вищий рівень її культури, тим вона вільніша у судженнях, тим вона стійкіша у своїх позиціях. А це означає, що важливою проблемою освіти залишається формування культури особистості сучасних здобувачів освіти.

Аналіз практичної діяльності зі здобувачами показує, що вони недооцінюють значення та роль культури. Тому ми переконані, що важливим напрямом у вивченні структури соціалізації стає формування

загальної культури здобувачів в освітньому просторі закладу вищої освіти. Оптимізація загальної культури студентів виявляється необхідною умовою вдосконалення освітнього процесу відповідно до вимог вищої школи. У цьому випадку ЗВО може стати не лише центром підготовки фахівців, що є важливим аспектом його діяльності, але і широким культурно-освітнім та культурно-моральним простором, де переважають гуманістичні цінності, в центрі яких – особистість здобувача вищої освіти.

Вища освіта ХХІ століття більш ніж будь-коли покликана формувати особистість із високою культурою, гуманістичними поглядами, творця, який усвідомив сенс морально-етичних відносин та відповідальності за них як важливих норм співіснування в єдиному та цілісному світі. Закон України «Про вищу освіту», прийнятий Верховною Радою України 1 липня 2014 року, застосовуючи результативний підхід, трактує вищу освіту як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [2]. На сьогодні є одностайним сприйняття вищої освіти як «процесу і результату поєднання навчання та професійної підготовки». Завдання, які вирішує вища освіта, є складними та багатоглядними. Зокрема, вона передбачає «на основі ознайомлення з найновішими досягненнями наук і практики засвоєння такої великої кількості систематизованих знань, умінь і навичок фахової діяльності, що це забезпечує особі з вищою освітою спроможність самостійно і відповідально виконувати службові чи виробничі функції, творчо використовуючи і розвиваючи досягнення науки, техніки і культури», «містить розвиток особистості студента, його інтелектуальних та моральних якостей», «потреб та навичок подальшого самовдосконалення та безперервної освіти» [3].

Освітнє середовище закладу вищої освіти, на думку Братко М. В., багатосуб'єктне та багатопредметне системне утворення, що має можливості цілеспрямовано впливати на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та/або продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності [1, с. 15].

Ми погоджуємось з думкою науковця Братко М. В., адже сприятливе освітнє середовище створює можливість для творчої діяльності, індивідуальної траєкторії розвитку здобувача як основного суб'єкта освітнього процесу. Для здійснення гуманізації освіти в українських

ЗВО необхідно, на думку вчених та практиків, вирішити ряд стратегічних завдань, одним з яких є створення гуманного середовища як неодмінної умови ефективного функціонування закладу вищої освіти. Для цього потрібне комплексне вирішення взаємопов'язаних проблем: реалізація на високому рівні освітнього процесу; організація дозвілля та відпочинку, художньої та науково-технічної творчості; розвитку фізичного виховання та спорту; формування здорового способу життя. Найважливішими напрямками формування освітнього середовища є також створення комфортного соціально-психологічного клімату, атмосфери довіри та творчості, реалізації ідеї педагогіки співробітництва та гуманізму.

Безсумнівним аргументом є те, що велика роль у цьому процесі належить особистості викладача, який виступає основним суб'єктом комунікативного механізму «викладач-здобувач». Педагогічне спілкування, засноване на взаємодії систем «викладач-студент» та «викладач-студентський колектив», потребує особливої культури спілкування та сприятливого психологічного клімату. Комунікативні міжособистісні стосунки всередині цих систем більш ніж будь-де повинні мати гуманістичний характер, бо ця сфера діяльності вимагає не просто спілкування, а й знання особливостей розвитку особистості, її потреб, інтересів, мотивацій, а також взаємної психологічної симпатії здобувача та викладача.

Таким чином, освітнє середовище ЗВО спрямоване на задоволення потреб та інтересів особистості відповідно до загальнолюдських та національних цінностей. Освітнє середовище при цьому виступає як сукупність елементів, які впливають на процес гуманної освіти та характеризуються гуманістичною спрямованістю, включаючи матеріальний та духовний компоненти соціокультурної сфери закладу вищої освіти.

Література

1. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. Вип. 1-2. С. 11-18. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rprp_2015_1-2_4
2. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

CHALLENGES OF THE EDUCATIONAL PROCESS UNDER MARTIAL LAW

Vasylyk Maryna Stepanivna

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Foreign Languages
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Conducting the educational process under martial law in Ukraine is the most urgent problem for the scientific and pedagogical community, since the general education and professional formation of future generations of Ukrainians should be continuous, qualitative and effective, despite the risks and threats of the current socio-political situation. Many issues arising from the war need to be addressed effectively, as time wasted today will result in gaps in the professional training of future specialists. Therefore, all participants in the educational process, primarily teachers and researchers, must make the necessary efforts to overcome any challenges to ensure that education and science function fully.

The transition to distance learning since the beginning of the pandemic has posed a number of challenges for educators related to the scientific, methodological, and psychological features of this form of education. During this period, methods have been developed, teaching and learning materials have been developed, all technical capabilities and various tools provided by online platforms have been mastered. A number of scientific, methodological, educational and practical articles have been published, in which the authors share their achievements and challenges, and raise topical issues and questions of distance learning for improvement.

However, since 2022, the educational process in Ukraine has been subjected to an even more severe and tragic test: the destructive power of war has radically changed all spheres of life in Ukraine. The authors of the information and analytical collection “Education of Ukraine under martial law” rightly emphasise that “the transition to martial law has posed serious challenges to the quality of Ukrainian education” [3, 264].

Teachers bear the brunt of the burden and responsibility for the quality of education. While previously the teacher was the coordinator of online learning, in the current environment, he or she plays a much more important role. Not only does the teacher organise, monitor, and evaluate classes, but today the teacher must respond quickly and effectively to any psychological, organisational, or technical problems.

The solution to organisational and technical problems does not always depend on the participants in the educational process, because during blackouts, rocket attacks, and constant sirens, there is no way to make a phone call or send a message. In times of calm, teachers quickly make up for lost time, hold consultations, give assignments, etc.

In addition to purely organisational issues, the psychological aspect of working with students is of great concern. During the war, the emotional state of a person is deeply affected, and it can provoke confusion, apathy, nervousness, depression, panic, aggressiveness, and emotional breakdowns. Today, many psychologists speak of a syndrome of delayed life.

According to Tetiana Koltunovych, “professional burnout can be interpreted as a process of gradual loss of emotional, mental, somatic and physical energy and vitality by a subject under the influence of prolonged stress in the professional sphere, which manifests itself in symptoms of emotional exhaustion, depressed mood, chronic fatigue, cynicism, complete loss of interest in work, communication and lack of satisfaction from them, insomnia, substance use, and sometimes suicide” [2]. The risk of rapid professional burnout increases, as the professional activity of both teachers and students is carried out under conditions of prolonged stress due to military operations, with an extreme emotional burden, which causes apathy, loss of interest in life and, accordingly, affects the effectiveness of work. The burden is even greater for first-year students, who are undergoing a period of adaptation to the system and requirements of higher education in wartime.

In this regard, the role of the teacher as a psychologist becomes one of the leading ones in his professional activity, although he is subject to the same psychological pressure. On the one hand, encouragement, support, a joke, an interesting example, helps to stabilise the emotional background of the class, keep students' attention, mitigating the severity of modern military realities.

On the other hand, a teacher's psychological flexibility and sensitivity to the emotional state of students is also necessary for organising the learning process. Today, independent work of students is of the utmost importance, due to a number of factors, including: the peculiarities of online learning, the inability to hold full-time classes due to air raids, power outages, and poor internet performance.

The success and quality of independent work depends, first of all, on the teacher, who, taking into account the constant stressful state of students, must establish this type of work. This requires:

- complete and technically accessible teaching and learning support;
- strict adherence to the schedule of the educational process, quick response to any changes or interruptions in the learning process;
- constant feedback from students;

– clarity of requirements, sometimes their repeated explanation in view of confusion and emotional instability;

– systematic and transparent control of students' knowledge and skills.

The problems of the complexity of organising an online process in wartime are increasingly discussed by the Ukrainian community. It is emphasised that the level of education is declining, the number of students and students who repeat their studies is growing, there is a shortage of teaching staff, and aggression and violence among students is increasing. Today, the situation is worsening due to the tragic military events. Also, among the factors that negatively affect students' learning outcomes in distance learning under martial law, teachers named the following: lack of “live communication” between teacher and student (61%); inability to learn independently (52%); reduced motivation to learn (47%); indifference, apathy (37%); inability to concentrate on the learning material (27%); lack of feedback from teachers (13%) [3, 269]. All of these factors certainly have a negative impact on students' learning.

Foreigners who were studying at higher education institutions before the outbreak of hostilities were forced to evacuate for their safety. The war deprived some of them of the opportunity to study at all. Another part of foreign students continued their education in a distance form, which limited their full-fledged studies. Some of them have been forced to return to their country, where hostilities are ongoing.

Some students and schoolchildren were forced to change their place of residence, and some were even forced to go abroad. At the same time, the question of continuing their education in foreign educational institutions arises, especially since many educational institutions themselves offer a simplified admission system. Of course, our citizens need to learn a foreign language and adapt to their way of life in order to continue their studies abroad. On the other hand, they can receive moral support abroad and plan their future life. [1]

For our country, this may mean the loss of valuable personnel in the future. However, if such citizens eventually decide to return to Ukraine, the country will receive foreign-educated professionals with a different worldview and European standards of behaviour. And this could be an advantage for possible future European integration.

In summary, we can say that the war has made adjustments to education in our country. We will see the result only after the end of hostilities and will be able to compare how much the educational process changed during and after the war. Now we can say that Ukrainians continue to live their lives in the conditions they have, despite the terrible events, they study to the best of their ability and hope for a quick end to the war.

References

1. Information for students and researchers from Ukraine. URL: <https://studyinaustria.at/de/studium/informationen-fuer-studierende-undforscher/innen-aus-der-ukraine>.
2. Koltunovych T. Semantics, definitions and correlation of the concepts of “professional burnout” and “professional deformation”. Scientific Bulletin of the Chernivtsi National University: a collection of scientific papers. Chernivtsi: CHNU. 2015 p.
3. Education of Ukraine under martial law. Information and analytical collection. Kyiv, 2022.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-8>

SOFT SKILLS DEVELOPMENT DURING EDUCATION PROCESS AT MODERN UNIVERSITIES

Vasylyshyna Nataliia Maksymivna

D.Sc. in Pedagogical Sciences, Professor,

Professor of the Foreign Languages and Translation Department,

SNE “State University “Kyiv Aviation Institute”

Kyiv, Ukraine

Graduate employability has emerged as a significant concern for researchers, educators, employers, and various stakeholders who are invested in the preparedness of students by higher education institutions (HEIs) for the job market. Students typically engage in several years of higher education with the expectation that their studies will yield positive outcomes, enabling them to secure employment or become self-employed (Adolphs, S., Clark, L., Dörnyei, Z., Glover, T., Henry, A., Muir, C., & Valstar, M., 2021).

However, the reality is often different; graduates worldwide frequently enter the workforce lacking the relevant skills necessary for success. Higher education institutions have faced criticism regarding their methodologies in equipping students with essential skills. For a university graduate to thrive, it is imperative that they possess a robust combination of both soft and technical skills. While there is a general inadequacy of both skill types among graduates, empirical studies indicate a more pronounced deficiency in soft skills compared to technical skills. HEIs tend to emphasize hard skills in their curricula, often neglecting the integration of soft skills (Abelha, M., Fernandes, S., Mesquita, D., Seabra, F., & Ferreira-Oliveira, A., 2020).

This oversight may be a primary factor contributing to the significant soft skills gap observed among university graduates. This issue is particularly evident in Tanzania, where students often complete their higher education lacking adequate soft skills. Soft skills, which are essential for lifelong learning, are not exclusively cultivated in traditional classroom settings; rather, they are often more effectively developed in informal environments (Aleixo, A., Leal, S., & Azeiteiro, U., 2022).

Soft skills refer to the interpersonal abilities that facilitate effective interactions among individuals. Those who possess these skills are often regarded as pleasant collaborators and companions. According to Succi and Canovi, soft skills encompass a dynamic blend of cognitive and meta-cognitive abilities, as well as interpersonal, intellectual, and practical competencies. These skills enable individuals to adapt and respond positively, equipping them to navigate the challenges encountered in both professional and everyday contexts (Asefer, A., & Abidin, Z., 2021).

Soft skills are closely associated with personality traits, aspirations, and motivations. They represent a significant added value that enhances the potential for achieving broader and more esteemed accomplishments in today's labor market. To enhance student employability, universities around the globe are increasingly incorporating courses aimed at developing soft skills. While these skills are crucial for university students and graduates, their importance can vary significantly across different professions (Caggiano, V., Schleutker, K., Petrone, L., & González-Bernal, J., 2020).

Certain soft skills may be prioritized by employers in specific fields, while others may not hold the same level of significance elsewhere. Among the most sought-after skills by employers are communication skills, which have garnered considerable attention from researchers. These skills encompass the ability to convey, receive, and accurately interpret information, involving both verbal and non-verbal forms of communication. Key components of communication skills include speaking, listening, writing, reading, and presenting (Deep, S., Salleh, B. M., & Othman, H., 2019).

Leadership skills pertain to an individual's capacity to influence and motivate others to take actions that contribute to the collective objectives of a group or organization. Additionally, teamwork skills are essential, as they enable individuals to collaborate effectively within teams, focusing on the collective achievement of shared goals (Demissie, M., Herut, A., Yimer, B., Bareke, M., Agezew, B., Dedho, N., & Lebeta, M., 2021).

Work ethic encompasses the personal moral values that influence an individual's thought processes, decision-making, and actions. It serves as a framework for determining what is deemed acceptable and unacceptable within professional environments. Individuals possessing a strong work ethic exhibit self-discipline, particularly when it comes to adhering to established

rules and procedures in the workplace (Denney, V., Haley, G., Rivera, E., & Watkins, D., 2020).

Another crucial soft skill is adaptability to change. Those who excel in this area are receptive to change and demonstrate the flexibility necessary to accept and embrace new developments in their work environments.

Additionally, innovation and creativity represent another vital set of soft skills. These abilities enable individuals to generate ideas and devise methods or strategies that yield positive outcomes in the workplace. The capacity to tolerate stress is also an essential soft skill, reflecting an individual's ability to maintain composure in the face of challenges and adversity. Individuals with this skill can effectively manage their emotions during difficult times, allowing them to navigate both work-related and personal tasks successfully (Fadhil, S. S., Ismail, R., & Alnoor, A., 2021).

Lastly, customer orientation is a critical set of soft skills that empower individuals to comprehend and prioritize customer needs while delivering services. This orientation fosters a sense of value and importance among customers, enhancing their overall experience with both the individual and the organization. This neglect may be a key factor contributing to the notable soft skills gap seen among university graduates (Fakhretdinova, G. N., Osipov, P., & Dulalaeva, L., 2021).

This challenge is particularly pronounced in Tanzania, where students often finish their higher education without sufficient soft skills. Soft skills, crucial for lifelong learning, are not solely developed in conventional classroom environments; they are often more effectively nurtured in informal settings.

Soft skills are regarded as crucial competencies that contribute significantly to an individual's success in both their professional and personal life. Individuals who exhibit strong soft skills are often well-regarded by their peers due to their ability to foster positive interactions. Employers who prioritize soft skills during the hiring process tend to experience fewer interpersonal conflicts within their organizations.

Consequently, a workforce rich in soft skills promotes a more harmonious workplace environment. Given that organizations typically achieve better results when employees collaborate in teams rather than working in isolation, there is a heightened demand for individuals with soft skills, particularly in firms where overall performance hinges on both individual contributions and teamwork. Organizations view employees with soft skills as valuable assets that enhance their operational effectiveness (Nguyen, N., 2023).

Some employers place a higher value on soft skills compared to hard or technical skills, as the former often require a more extended period to develop. While hard skills can be acquired through short courses and in-house training, the cultivation of soft skills is a more complex process. Individuals with strong

soft skills facilitate positive relationships with various stakeholders, especially customers, who are vital for organizations seeking to achieve and maintain a competitive edge. Beyond their significance to organizations, soft skills are equally important for the individuals who possess them. Those with well-developed soft skills are more likely to advance in their careers compared to their counterparts who lack these abilities.

Furthermore, the automation of soft skills in the workplace is challenging, as these skills are inherently human. This reality implies that individuals with robust soft skills hold greater value and possess enhanced bargaining power relative to those with limited soft skills.

References

1. Adolphs, S., Clark, L., Dörnyei, Z., Glover, T., Henry, A., Muir, C., & Valstar, M. (2021). Digital innovations in L2 motivation: Harnessing the power of the Ideal L2 Self. *The system*, 78, 173-185. URL: <https://doi.org/10.1016/j.system.2018.07.014>.
2. Abelha, M., Fernandes, S., Mesquita, D., Seabra, F., & Ferreira-Oliveira, A. T. (2020). Graduate Employability and Competence Development in Higher Education—A Systematic Literature Review Using PRISMA. *Sustainability*, 12(15), 1–27. <https://doi.org/10.3390/su12155900>
3. Aleixo, A., Leal, S., & Azeiteiro, U. (2022). Conceptualization of sustainable higher education institutions, roles, barriers, and challenges for sustainability: An exploratory study in Portugal. *Journal of Cleaner Production*, 172, 1664–1673. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.11.010>
4. Asefer, A., & Abidin, Z. (2021). Soft Skills and Graduates Employability In The 21st Century From Employers' Perspectives: A Review Of Literature. *International Journal of Infrastructure Research and Management*, 9(2), 44–59.
5. Caggiano, V., Schleutker, K., Petrone, L., & González-Bernal, J. (2020). Towards Identifying the Soft Skills Needed in Curricula: Finnish and Italian Students' Self-Evaluations Indicate Differences between Groups. *Sustainability*, 12(10), 1–10. <https://doi.org/10.3390/su12104031>
6. Deep, S., Salleh, B. M., & Othman, H. (2019). Study on problem-based learning towards improving soft skills of students in effective communication class. *Int. J. Innovation and Learning*, 25(1), 17–34.
7. Demissie, M., Herut, A., Yimer, B., Bareke, M., Agezew, B., Dedho, N., & Lebeta, M. (2021). Graduates' Unemployment and Associated Factors in Ethiopia: Analysis of Higher Education Graduates' Perspectives. *Education Research International*, 2021, 1–9. <https://doi.org/10.1155/2021/4638264>

8. Denney, V., Haley, G., Rivera, E., & Watkins, D. (2020). Project Management Leadership and Interpersonal Skills: The Past, Present, and Future. *Global Journal of Management and Marketing*, 4(1), 135–148.

9. Fadhil, S. S., Ismail, R., & Alnoor, A. (2021). The Influence of Soft Skills on Employability: A Case Study on Technology Industry Sector in Malaysia. *Interdisciplinary Journal of Information, Knowledge, and Management*, 16, 255–283. <https://doi.org/10.28945/4807>

10. Fakhretdinova, G. N., Osipov, P., & Dulalaeva, L. (2021). Extracurricular Activities as an Important Tool in Developing Soft Skills. In *Educating Engineers for Future Industrial Revolutions (Vol. 1329)*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68201-9_47

11. Nguyen, N. (2023) Opportunities and challenges of AI in higher education. URL: <https://feedbackfruits.com/blog/opportunities-and-challenges-of-ai-in-higher-education>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-9>

РЕФОРМА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА

Волохов Олексій Сергійович

кандидат юридичних наук,

докторант відділу теорії держави і права,

Інститут держави і права імені В. М. Корецького

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Юридична освіта є найпопулярнішою спеціальністю серед більшості вступників, які навіть попри війну, бажають стати юристами та отримати ґрунтовні знання у сфері законодавства. Втім питання підвищення якості юридичної освіти, зважаючи на значний попит спеціальності, тривалий час не було в центрі уваги як законодавця, так і органів виконавчої влади. При цьому, на думку деяких вчених, сьогочасний стан вищої юридичної освіти позначається суперечливими характеристиками зважаючи на велику кількість вищих навчальних закладів (надалі – ВНЗ), які надають вищу юридичну освіту [1, с. 48].

Дійсно, значна кількість ВНЗ¹, які готують юристів є проблемою, яка втім вирішується відносно просто шляхом запровадження профільним міністерством обмежень щодо навчання за цією спеціальністю. Значно складнішим питанням є підвищення самої якості правничої освіти в Україні, актуалізація та наповнення навчальних програм, приведення навчального процесу у відповідність до європейського рівня не лише за формою, але і за змістом.

Реформа вищої юридичної освіти є специфічним процесом, який потребує максимальної консолідації як науковців, так і практикуючих юристів, адже юридична освіта в країнах Європи та США зосереджена на практичних аспектах професії. Наразі реформа вищої юридичної освіти є серед рекомендацій, викладених у Звіті Європейської Комісії щодо України в межах пакета розширення Європейського Союзу від 8 листопада 2023 року. Зокрема, у контексті судової реформи Європейська Комісія зазначила, що для забезпечення стійкості зусиль щодо зміцнення верховенства права, Україні слід продовжити реформу юридичної освіти [2]. План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та реконструкція 2023-2026» також передбачає підтримку реалізації реформи юридичної освіти з метою приведення її системи та структури у відповідність до міжнародних та європейських стандартів [3].

Варто відзначити окремі заходи стосовно поточного стану реформи вищої юридичної освіти. Так, Комітетом з питань правової політики було розроблено та схвалено Концепцію проекту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії (надалі – Концепція). Відповідно до цієї Концепції передбачені наступний план змін: здобуття вищої юридичної (правничої) освіти відбувається виключно за правничою спеціальністю, що відповідає спеціальності 0421 Law Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-F 2013; підготовку правників не можуть здійснювати заклади вищої освіти із специфічними умовами її навчання чи вищі військові навчальні заклади; ступінь магістра за правничою спеціальністю здобувається на основі повної загальної середньої освіти тощо.

¹ В Україні діє досить широка мережа закладів освіти, які здійснюють підготовку правників (168 закладів вищої освіти, 117 закладів фахової передвищої освіти). Станом на жовтень 2023 року освіту за спеціальністю 081 «Право» здобували 100060 осіб. З них здобували ступінь бакалавра – 61151 особа, магістра – 20610 осіб, молодшого бакалавра – 18 осіб, фахового молодшого бакалавра – 18208 осіб, молодшого спеціаліста – 71 особа та спеціаліста – 2 особи. За спеціальністю 293 «Міжнародне право» – 5141 особа, з них бакалавра – 4063 осіб, магістра – 1078 осіб. Це найбільше серед усіх спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів освіти. Див. Концепцію проекту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34720.pdf>

Концепцією також передбачено, складення покрокового Єдиного державного кваліфікаційного іспиту з присвоєнням професійної кваліфікації «Правник».

При цьому, Концепція не містить жодних деталей щодо формування нових навчальних програм, залучення до навчального процесу практикуючих юристів тощо.

Автори концепції впевнені, що випускникам правничих шкіл бракує саме практичних навичок. Дійсно, проходження практики для більшості здобувачів вищої юридичної освіти має загалом формальний характер та жодним чином не впливає на отримання ними диплому. Практична підготовка здобувачів вищої освіти не передбачає обов'язкової участі в організації та забезпеченні роботи судів, органів прокуратури, адвокатури та нотаріату. Натомість, отримати практичні навички у сфері юриспруденції досить складно без формування базових практичних знань саме у ВНЗ під час навчання.

Варто зазначити, що в умовах демократичного розвитку держави, саме активна частина суспільства, яка розуміється в питаннях застосування законодавства, відіграє важливу роль в створенні останнього. Публічні консультації, які супроводжують увесь правотворчий процес від формування правової ідеї до прийняття закону в парламенті, потребують залучення саме активної частини суспільства.

Здобувачі вищої юридичної освіти є тією заінтересованою стороною, яка згідно ст. 1 нещодавно прийнятого Закону України «Про публічні консультації» мала б брати активну участь у публічних консультаціях. При цьому до самого Закону України «Про публічні консультації» окремим питанням варто було б включити обов'язкову участь здобувачів юридичної освіти в публічних консультаціях, роботу щодо підготовки ними відповідних звітів за результатами проведення публічних консультацій тощо.

Окремим питанням є підготовка кадрів для забезпечення роботи державних органів. Справа в тому, що вища юридична освіта є тим важливим фактором, який визначає компетентність та правосвідомість державного службовця. Як відомо, в умовах запровадження воєнного стану, розширюється перелік дискреційних повноважень органів державної влади. Т. Міхайліною та О. Жердевим стверджують, що розширення меж дискреційних повноважень та допустима свобода правозастосувача в демократичних країнах є прямо пропорційними рівню та формам правосвідомості суб'єктів правозастосування [4, с. 72]. Адже питання правосвідомості суб'єктів правозастосування відображає їх ставлення до норм права, дотримання принципу верховенства права під час здійснення повноважень [5, с. 101]. Тому, формування належного

рівня правосвідомості випускників ВНЗ є важливим завданням для вищої юридичної освіти, адже це неабияк впливає на розроблення та застосування законодавства.

Як бачимо, реформа вищої юридичної освіти триває та потребує якісних змін до законодавства, як того вимагають Європейська Комісія та Рада Європи. Концепція проєкту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії свідчить про наміри законодавця реалізувати рекомендації міжнародних організацій та наблизити рівень юридичної освіти до європейського. Натомість актуальним питанням є отримання практичного досвіду здобувачами вищої юридичної освіти. Так, цікавим напрямком є залучення здобувачів до правотворчого процесу, включаючи проведення публічних консультацій тощо. Важливим питанням є формування високого рівня правосвідомості серед випускників ВНЗ, адже вища юридична освіта має бути гарантією їх компетентності та належного застосування ними норм права при виконанні майбутніх повноважень.

Література

1. Іванцова А. В. Юридична освіта в Україні та передумови доступу до юридичної освіти у країнах світу. *Scientific and pedagogik internship*. June 11-15, 2018. С. 48-51.
2. Commission Staff Working Document Ukraine 2023 Report
3. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions URL: https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023_en
4. Council of Europe Action Plan for Ukraine “Resilience, Recovery and Reconstruction” 2023-2026 URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-eng/1680aa8280>
5. Михайліна Т., Жердев О. Дискреційні повноваження та правосвідомість суб’єкта правозастосування: аспекти співвідношення. *Economic and law paradigm of modern society*. 2018. N 1. С. 71–80.
6. Волохов О. С. Дискреційні повноваження органів державної влади в умовах запровадження воєнного стану в Україні. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 106-ї річниці від заснування університету* (м. Київ, 17-18 жовтня 2024 року). С. 99-102.

СТРУКТУРА СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: УЗАГАЛЬНЕННЯ ГІПОТЕЗИ

Галуцько Валентин Васильович

*доктор юридичних наук, професор,
голова ГО «Академія адміністративно-правових наук»,
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної
власності та цивільно-правових дисциплін,
Київський університет інтелектуальної власності та права
м. Київ, Україна*

Галуцько Валентин Валентинович

*доктор філософії в галузі «Право», доцент кафедри
адміністративного права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін,
Київський університет інтелектуальної власності та права
м. Київ, Україна*

Теорія та практика адміністративного права України динамічно розвиваються, що зумовлено низкою різноманітних факторів. По-перше, євроатлантичні прагнення українського народу вимагають як від публічної влади, так і від науковців наближати норми адміністративного права до цінностей та стандартів Європейського Союзу, а у сфері оборони – до стандартів НАТО. По-друге, повномасштабне російське вторгнення в Україну змушує оперативно забезпечувати оборону країни засобами адміністративного права. По-третє, серед усіх галузей права саме адміністративне право має найбільшу кількість дослідників, що сприяє його інтенсивному розвитку. Це призводить до виникнення нових, якісно інноваційних теорій та практичних пропозицій, які формують сучасний науковий дискурс.

Одним із ключових питань, яке постійно виникає на різних етапах розвитку суспільства та права, є система права загалом та адміністративного права зокрема. Її недосконалість гальмувала надання ефективних та справедливих поліцейських, ліцензійних, контрольних, митних, податкових та інших послуг

Великий український мислитель у галузі адміністративного права Ю. П. Битяк доводив, що система адміністративного права – це сукупність адміністративно-правових норм та інститутів, об'єднаних єдиним предметом і методом, принципами й цілями, які розташовані у певній логічній послідовності. Він підкреслював, що система

адміністративного права складається з двох основних частин: загальної та особливої. Норми загальної частини адміністративного права мають універсальний характер і розраховані на застосування в усіх галузях і сферах функціонування органів виконавчої влади, а також інших уповноважених суб'єктів, які здійснюють управлінську діяльність. Ця частина включає основні принципи, поняття, інститути та загальні підходи до регулювання адміністративних відносин, що є спільними для всіх сфер публічного управління. Вона слугує теоретичною та методологічною основою для розуміння та застосування адміністративного права. Особлива частина адміністративного права охоплює норми, що регулюють специфічні сфери управлінської діяльності, такі як освіта, охорона здоров'я, економіка, соціальна політика, юстиція тощо. Ця частина враховує особливості окремих галузей та забезпечує більш деталізоване регулювання, що відповідає конкретним викликам та потребам кожної сфери [1, с. 38-40].

Схожу точку зору поділяли практично всі інші науковці у галузі адміністративного права тієї доби. Наприклад, С. Алфьоров, С. Ващенко, М. Долгополова та А. Купін також розглядали адміністративне право як фундаментальну галузь правової системи, яка поділяється на загальну, особливу та спеціальну частини [2, с. 10-13].

Проте ключовою тезою, яку ми зазначаємо, є те, що інститути адміністративного права попередніх епох були *притосовані* до засад правової та демократичної держави. Іншими словами, за певних обставин вони не відображали всієї багатогранної палітри викликів, що постали перед суспільством у процесі розбудови системи адміністративного права на основі принципів верховенства права та європейських цінностей. Це потребувало переосмислення традиційних підходів та пошуку нових шляхів для ефективного регулювання суспільних відносин у сучасних умовах.

З цим завданням, на наш погляд, найбільш успішно впорався професор Р. Мельник, який у своїх наукових працях підкреслює, що адміністративне право є надзвичайно об'ємним та складним юридичним утворенням. Він прийшов до висновку, що адміністративне право можна поділити на дві основні частини: Загальне адміністративне право (яке включає загальні норми, принципи та інститути, що застосовуються в усіх сферах публічного управління) та Особливе адміністративне право (яке охоплює специфічні норми, що регулюють окремі галузі або види державної діяльності) [3, 59-62].

Майже одночасно з епохальним навчальним посібником Р. Мельника та В. Бевзенка побачила світ фундаментальна монографія професора С. В. Петкова. У цій роботі, незважаючи на збереження традиційного підходу до структурування адміністративного права за класичними

канонами попередніх епох, автор значно розвинув ідею, запропонувавши новий погляд на його систематизацію. Замість традиційного поділу на дві частини – загальну та особливу – С. В. Петков виокремлює три структурні блоки: загальну, особливу та спеціальну частини. Цей підхід є важливим кроком у розвитку теорії адміністративного права, оскільки дозволяє більш детально та системно структурувати правові норми, враховуючи як універсальні принципи, так і специфіку окремих сфер регулювання [4, с. 47-48].

Аналогічну концептуальну конструкцію використовують і науковці, які займаються дослідженням адміністративної поліцейської діяльності. Вони виділяють у системі адміністративної (поліцейської) діяльності три ключові структурні частини: **загальну**, **особливу** та **спеціальну**. Такий підхід є важливим інструментом для чіткого розмежування сфер правового регулювання, що забезпечує логічну послідовність, наукову обґрунтованість та практичну ефективність у правозастосовній діяльності. Виокремлення цих частин дозволяє не лише систематизувати правові норми, а й глибше дослідити механізми реалізації поліцейських функцій у контексті демократичної правової держави [5; 6; 7].

Поєднуючи окремі аспекти теоретичних розробок відомих учених, таких як Р. Мельник, С. Петков та інших дослідників у галузі адміністративного права, на певному етапі розвитку теорії адміністративного права нами була висунута гіпотеза, що зміст системи адміністративного права України як правової демократичної держави має структуруватися на три основні складові: Загальне, Особливе та Спеціальне адміністративне право. Цей підхід, ґрунтуючись на глибокому аналізі наукових концепцій та практичного досвіду, дозволяє створити збалансовану та ефективну систему правового регулювання, яка відповідає сучасним викликам та потребам суспільства [8, с. 35-37].

У послідуєчому багаторічний досвід підтвердив ефективність запропонованого підходу до публічного адміністрування, який забезпечує реалізацію прав і свобод громадян, а також захист публічних інтересів держави та суспільства. Трирівнева структура адміністративного права, що включає Загальне, Особливе та Спеціальне адміністративне право, є логічною та концептуально обґрунтованою моделлю. Вона дозволяє систематизувати норми та формувати ефективну систему управління в різних сферах суспільного життя. Загальне адміністративне право визначає основні принципи, інструменти та процедури, які застосовуються в усіх галузях. Особливе адміністративне право систематизує питання службового та адміністративно-деліктного права, хоча дискусії щодо включення до нього інших підгалузей, наприклад, поліцейського права, тривають. Спеціальне адміністративне право охоплює ключові сфери, такі як

оборона, освіта, охорона здоров'я, енергетика, соціальна політика, цифрова трансформація тощо. При цьому, доцільно розглядати самостійні галузі права, такі як екологічне, фінансове, митне, податкове та аграрне право, окремо від адміністративного права, оскільки вони мають власну специфіку та нормативну базу. Трирівнева структура адміністративного права є універсальною платформою, яка забезпечує ефективне регулювання в усіх сферах публічного адміністрування, відповідаючи сучасним викликам.

Література:

1. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
2. Алфьоров С. М., Вашенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
3. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / За заг. ред. Р.С. Мельника. Київ: Ваіте, 2014. 376 с.
4. Петков С.В. Теорія адміністративного права : навч. посіб. Київ: КНТ, 2014, 304 с.
5. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за заг. ред. Рябченко О. П. Харків: Видавництво Харківського національного університету внутрішніх справ, 2009. 256 с.
6. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ України. Спеціальна частина : підручник для вищих навчальних закладів / за ред. В. В. Коваленка [та ін.]; Національна академія внутрішніх справ. Тернопіль : Терно-граф, 2011. 528 с.
7. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ України. Особлива частина : підручник / за ред. В. В. Коваленка [та ін.]; Національна академія внутрішніх справ. Тернопіль: Тернограф, 2011. 672 с.
8. Адміністративне право України. Повний курс: підручник Галуцько В., Діхтієвський П. Кузьменко О. Стеценко С. та ін. Херсон: Олді-Плюс, 2018. 446 с.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ганжа Наталія Валеріївна

*методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти,
Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія
неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»
м. Дніпро, Україна*

Інклюзивна освіта відіграє важливу роль у розвитку сучасного суспільства, оскільки створює умови для формування толерантного і справедливого середовища, яке враховує різноманітність потреб та можливостей усіх громадян. Останніми роками проблема інклюзивної освіти пов'язана не лише із збільшенням кількості дітей, які потребують корекційної допомоги, а і з перепідготовкою самих фахівців, які цю корекційну допомогу надають.

В умовах воєнного стану особливу роль набувають не лише організаційні проблеми, а й психологічні, соціальні та економічні труднощі, які впливають на всіх учасників освітнього процесу.

Перепідготовка фахівців інклюзивної освіти в Україні є важливою складовою розвитку системи освіти, оскільки інклюзивний підхід вимагає від педагогів глибоких знань та навичок роботи з учнями, які мають різноманітні освітні потреби. Програми перепідготовки фахівців з інклюзивної освіти зазвичай включають теоретичні курси, практичні семінари та тренінги, спрямовані на розширення знань і вдосконалення практичних навичок у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

В Україні державні і недержавні ініціативи в галузі перепідготовки фахівців інклюзивної освіти зосереджені на розробці та впровадженні національних програм, а також на підтримці освітніх інновацій, які сприяють адаптації системи освіти до потреб дітей з особливими освітніми потребами. Оцінка ефективності таких поточних моделей перепідготовки фахівців інклюзивної освіти в Україні є важливим етапом для визначення подальших кроків у розвитку цієї системи. На сьогоднішній день існуючі програми мають певні переваги, але й стикаються з низкою проблем.

Переваги існуючих моделей:

1. Зростання кількості фахівців. Програми перепідготовки дозволяють поступово збільшувати кількість педагогів, які мають навички роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

2. Інтернаціоналізація досвіду. Спільні ініціативи з міжнародними організаціями дозволяють українським фахівцям впроваджувати передовий досвід інклюзивної освіти з інших країн.

3. Використання дистанційних технологій. Онлайн-курси та платформи роблять освіту доступною для педагогів з різних регіонів, зокрема у важкодоступних або зруйнованих територіях.

Проблеми поточних моделей:

1. Неоднорідність рівня підготовки педагогів. Незважаючи на розвиток програм перепідготовки, все ще існує велика різниця в рівні підготовки фахівців, що створює труднощі в організації ефективного інклюзивного навчання.

2. Обмежений доступ до ресурсів. Педагоги, які проходять курси, часто стикаються з обмеженими можливостями отримання необхідних навчальних матеріалів або спеціалізованого обладнання для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

3. Низький рівень фінансування. Багато програм перепідготовки не мають достатнього фінансування для розширення, особливо в умовах війни, що знижує їх доступність для багатьох педагогів.

Враховуючи масштабні зміни, спричинені війною, заклади освіти, які готують педагогів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, стикнулися з низкою суттєвих труднощів.

По-перше, зниження доступності освітніх установ. Внаслідок бойових дій багато закладів освіти зазнали руйнувань або були вимушені припинити свою роботу на деякий час.

По-друге, переорієнтація на онлайн-формати навчання. Відсутність можливості для проведення очних занять призвела до того, що багато закладів освіти були змушені оперативно адаптувати свої програми для дистанційного формату. Однак, навіть незважаючи на це, значна частина педагогічних працівників не мала досвіду чи необхідних технічних навичок для ефективної роботи в онлайн-форматі, що ускладнювало процес перепідготовки.

По-третє, вплив на програму та зміст навчання. Перебудова освітніх програм в умовах воєнного стану потребувала врахування нових реалій, зокрема вимог до роботи з дітьми, які пережили травми війни, а також з дітьми, що стали внутрішньо переміщеними особами. Багато закладів були змушені швидко вносити зміни до своїх курсів, зокрема доповнюючи їх новими темами, які стосуються психологічної підтримки дітей в умовах війни, роботи з дітками з порушеннями психічного здоров'я через стрес, а також адаптації до навчання в умовах обмежених ресурсів.

В умовах воєнного стану дистанційне навчання стало одним з найбільш ефективних інструментів для перепідготовки фахівців

інклюзивної освіти. Воно дозволяє зберігати безперервність освітнього процесу, незважаючи на складні обставини та забезпечує доступ до сучасних навчальних матеріалів навіть у важкодоступних або небезпечних для навчання регіонах.

В умовах війни важливо не лише адаптувати національну систему перепідготовки, але й активно інтегрувати міжнародний досвід у галузі інклюзивної освіти. Застосування найкращих практик, накопичених іншими країнами, дозволить підвищити ефективність освітнього процесу та забезпечить максимальну підтримку для фахівців, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Це і обмін досвідом з міжнародними організаціями, і міжнародні програми перепідготовки і інтеграція інклюзивних підходів, які застосовуються в інших країнах (наприклад, в Канаді, Великій Британії, США), дозволить модернізувати навчання педагогів в Україні, зокрема через використання адаптивних технологій, диференційованого навчання, а також забезпечить доступ до спеціальних методичних матеріалів.

Однією з найбільших проблем, з якими стикається система перепідготовки фахівців інклюзивної освіти в Україні в умовах війни, є фінансові та організаційні труднощі.

Іншою значущою проблемою є адаптація навчальних матеріалів до нових умов, зокрема до вимог воєнного часу. Педагоги інклюзивної освіти, які мають працювати з дітьми, що пережили травми, а також з переміщеними особами, потребують спеціалізованих ресурсів, які б відповідали умовам війни.

В умовах воєнного стану в Україні виникає потреба в оперативному оновленні та адаптації навчальних матеріалів. Зокрема, важливо, щоб програми перепідготовки включали методики, спрямовані на роботу з дітьми, які пережили стресові ситуації, а також враховували зміни в організації навчального процесу через відсутність ресурсів або змінений режим роботи освітніх закладів.

Враховуючи обмеженість традиційних ресурсів, необхідно розробляти нові методичні матеріали, що відповідають вимогам онлайн-форматів, включають методи дистанційної роботи з дітьми з ООП та дозволяють адаптувати підхід до інклюзивного навчання в умовах обмежених ресурсів.

У часи криз, таких як війна, важлива роль у забезпеченні ефективної перепідготовки фахівців інклюзивної освіти належить державним органам. Система перепідготовки не може працювати ефективно без відповідної підтримки з боку урядових структур, що зумовлює необхідність розробки та впровадження спеціальних державних ініціатив і програм.

Державні органи повинні активно брати участь у створенні і регулюванні освітніх стандартів та програм перепідготовки педагогів. Це включає як оновлення навчальних матеріалів, так і визначення загальних вимог до якості та ефективності навчання. Особливо важливо створювати спеціалізовані стандарти для роботи з дітьми, які пережили війну, та забезпечити навчання педагогів адаптації до умов війни.

Створення комплексної програми підтримки педагогів у кризових умовах, яка включатиме психологічну допомогу, професійну перепідготовку та фінансову підтримку, є важливим кроком до стабільності в системі інклюзивної освіти в Україні.

Важливо залучати міжнародні організації для організації тренінгів та обміну досвідом з інклюзивної освіти. Міжнародне співробітництво дозволить покращити кваліфікацію педагогів, забезпечить доступ до кращих освітніх практик та новітніх технологій в галузі інклюзивної освіти.

Модернізація системи перепідготовки фахівців інклюзивної освіти в умовах воєнного стану є необхідним кроком для забезпечення високоякісної освіти для всіх дітей, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби. Попри труднощі, пов'язані з фінансуванням і організацією, впровадження дистанційних форматів навчання, підтримка педагогів через психологічні і матеріальні ресурси, а також розвиток співпраці з міжнародними організаціями є важливими напрямками модернізації цієї системи. Тільки завдяки комплексному підходу та підтримці на всіх рівнях можна створити ефективну і стійку систему перепідготовки, що відповідає сучасним вимогам і забезпечує високий рівень освіти навіть в умовах війни.

Література

1. Іванова О. М. Інклюзивна освіта в Україні: теорія та практика. Київ: Освітній портал. 2020.
2. Гусева І. В. Підготовка фахівців для інклюзивної освіти: сучасні тенденції та перспективи. Харків: Видавництво «Харків». 2019.
3. Сидорова, Л. В. Дистанційне навчання у часи війни: нові реалії. Львів: Видавничий дім. 2021.
4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Підготовка педагогів для інклюзивної освіти в умовах воєнного стану. 2022. URL: <https://mon.gov.ua>
5. International Inclusive Education Network. *Global Best Practices in Inclusive Education*. New York: Inclusive Education Publishers. 2020.

ОЦІНКА ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Гевкалюк Наталія Олександрівна

*доктор медичних наук, професор,
професор закладу вищої освіти кафедри дитячої стоматології
Тернопільський національний медичний університет імені
І.Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України
м. Тернопіль, Україна*

Пудяк Володимир Євгенович

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент закладу вищої освіти кафедри дитячої стоматології,
Тернопільський національний медичний університет імені
І.Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України
м. Тернопіль, Україна*

Для системи освіти в багатьох країнах світу важливим викликом стали безпрецедентні карантинні обмеження в зв'язку з пандемією коронавірусу SARS-CoV-2. В ситуації встановлення карантину та стресу соціального дистанціювання і тривоги/депресії виникла необхідність в цілеспрямованих стратегіях для зменшення психологічного дистресу серед різних груп населення [1, с. 86; 2, с. 338]. Посилило виклики специфічної кризи – пандемії – та причинило комплекс серйозних проблем широкомасштабне вторгнення Росії [3, с. 1280423], що стало серйозним випробуванням для української освіти. Однак, незважаючи на психологічне напруження та фізичні небезпеки, пов'язані з воєнним станом, освітній процес в Україні не зупинився. До академічного стресу, який переживають здобувачі освіти в різних країнах світу, в Україні додалась загальна стресова ситуація на фоні війни внаслідок потужних стресових факторів [4, с. 51]. Тому на сьогоднішній день особливої актуальності набуває питання психологічного благополуччя населення України, зокрема, здобувачів освіти. Беручи до уваги цілий ряд психологічних проблем, пов'язаних із військовим вторгненням, зокрема, вплив таких стресових факторів як загроза життю та здоров'ю, адаптація до нових реалій, психологічні навантаження, переживання, тривога, депресія [5, с. 957], нами було проведено анонімне анкетування серед здобувачів вищої освіти. Психоемоційний стан здобувачів оцінювали на основі методики Спілбергера Ч.Д. (тест «Дослідження тривожності») [6, с. 43] шляхом оцінки шкал особистісної тривожності (ОТ) як

властивості особистості та рівня базової стресостійкості впродовж життя індивідуума та реактивної тривожності (РТ) – стану, пов'язаного з поточною ситуацією як індикатора рівня стресу.

Проведене нами психодіагностичне анкетування включало 327 здобувачів вищої освіти з метою встановлення виду та рівня тривожності. На підставі результатів тестування способом самооцінки рівня тривожності нами було можливим констатувати наявність факту тривожності. Результати тестування показали, що домінуючим рівнем особистісної тривожності серед інтерв'юрованих є середній ($42,81 \pm 3,41$ %) (140 осіб). Отримані результати свідчать про те, що здобувачі оцінюють себе та свої можливості адекватно, реагуючи на стресову ситуацію із занепокоєнням і незначною напругою. Низький рівень особистісної тривожності виявився в $23,24 \pm 1,97$ % (76 осіб) здобувачів. Ураховуючи те, що тривожність впливає на саморегуляцію особистості та мотивацію діяльності, то низький рівень ОТ може призводити до зниження ролі самоконтролю. В $33,94 \pm 2,81$ % (111 осіб) випадків серед здобувачів встановлено високий рівень ОТ, для якого характерними є переживання емоційного дискомфорту, почуття невпевненості, незадоволення собою та своїм життям, відчуття остраху невдачі, що призводить до зниження результатів діяльності.

Визначення рівня реактивної тривожності серед здобувачів показало, що домінуючим був високий рівень. За оціночною шкалою високий рівень РТ був зафіксований у $55,66 \pm 3,54$ % (182 особи). Особи з високим рівнем реактивної тривожності можуть перебільшувати значущість поточної ситуації, відчувати підвищену тривогу в ситуаціях оцінки їх компетентності. Поява тривоги в стані стресової ситуації супроводжується чеканням небезпеки та може виникати як в ситуації стресу, так і випереджати її. Тривала висока тривожність може негативно позначатись на результативності діяльності особистості, оскільки є неконструктивною якістю, що спричиняє неадаптивну поведінку, виражений стан тривоги, відчуття невідворотності катастрофи, панічний стан, зневіру, ін.

Середній рівень РТ виявили в $28,75 \pm 2,64$ % (94 особи) інтерв'юрованих, для яких характерною є конструктивна складова по збереженню життя в стресових ситуаціях. У індивідуумів із середнім рівнем РТ очікування на загрозу чи негативні події викликає відчуття їх визначеності, що дає можливість адекватно оцінити загрози та вжити заходів щодо їх запобігання. Низький показник рівня РТ було зафіксовано лише в $15,60 \pm 2,95$ % респондентів (51 особа), що вказує на відсутність в них нервозності в певних обставинах. Хоч такі показники в цілому дають позитивну оцінку психоемоційному стану здобувачів, однак відсутність занепокоєння, тривоги, неадекватний спокій перед

реальними об'єктивними факторами, які містять небезпеку та загрозу, можуть негативно позначитися на результатах їх діяльності.

При впливі на людину стресорів різного характеру найчастіше виникає підвищена тривожність, яка може реалізуватись в результаті складної взаємодії афективних, когнітивних і поведінкових реакцій [7, с. 294]. В даний час у ролі стресора в Україні виступають травматичні події – екстремальні кризові ситуації, пов'язані з воєнною агресією, що мають потужні негативні наслідки. Такі ситуації внаслідок загрози життю та здоров'ю суттєво порушують почуття безпеки, викликають травматичний стрес, факт переживання якого для більшості людей може стати причиною появи відстроченої реакції – посттравматичного стресового розладу в майбутньому [8, с. 729]. На думку експерта ВООЗ, співголови Референтної групи з психічного здоров'я Fami Khann, ризик захворіти внаслідок війни на такі психічні розлади як депресія та посттравматичний стресовий розлад, мають понад 8,5 млн українців [9]. Директор Європейського регіонального бюро ВООЗ доктор Hans Kliuhe стверджує, що близько чверті населення України – майже 10 млн. осіб – потерпають від таких розладів як тривога, стрес та посттравматичний стресовий розлад [10]. ВООЗ прогнозує, що для психологічної реабілітації українців після війни, на думку фахівців, знадобиться до 20 років.

Тому в реаліях війни необхідно активізувати в здобувачів освіти не лише завдання формування конкретних професійних компетенцій, але й підвищувати мотивацію до навчання, підтримувати психологічну стійкість та когнітивну продуктивність, сприяти розвитку навичок, які допоможуть легше адаптуватися до нових реалій життя, впевнено вирішувати життєві виклики, вміти підвищувати стресостійкість. Ці навички є вкрай необхідними для здобувачів освіти в умовах війни та є надзвичайно важливими в майбутньому. Тому одним із важливих пріоритетів у діяльності закладів освіти, як повідомляє Міністерство освіти і науки України (2022) [11], є забезпечення психологічної стійкості учасників освітнього процесу, які страждають від російської воєнної агресії.

Отже, підводячи підсумок проведеного нами дослідження, слід вказати на доцільності та необхідності контролю стресу як фактора, що достеменно впливає на психоемоційний стан здобувачів під час російсько-української війни та потребує ефективних механізмів і цілеспрямованих стратегій психологічного подолання наслідків війни серед учасників освітнього процесу.

Література

1. Adzrago D., Chiangong J., Ormiston C.K., Dada O.M., Jones A., Williams F. Social distancing stress, anxiety/depression, COVID-19 diagnosis, gender identity, and immigration status. *Arch Public Health*. 2024. № 82(1). P. 86. DOI: 10.1186/s13690-024-01320-6
2. Ochoa-Fuentes D. A., Gutiérrez-Chablé L. E., Méndez-Martínez S. Confinement and social distancing: stress, anxiety, depression in children and adolescents. *Rev Med Inst Mex Seguro Soc*. 2022. N 60(3). P. 338–344.
3. Khan A., Altalbe A. Potential impacts of Russo-Ukraine conflict and its psychological consequences among Ukrainian adults: the post-COVID-19 era. *Front Public Health*. 2023. № 11. P. 1280423. DOI: 10.3389/fpubh.2023.1280423
4. Латик Н., Саковець Н., Санайко А. Вища освіта України в умовах війни. *Human Studies Series of Pedagogy*. 2024. № 51. С. 51–57. DOI: 10.24919/2413-2039.19/51.6
5. Xu W., Pavlova I., Chen X., Petrytsa P., Graf-Vlachy L., Zhang S.X. Mental health symptoms and coping strategies among Ukrainians during the Russia-Ukraine war in March 2022. *International Journal of Social Psychiatry*. 2023. № 69(4). P. 957–966. DOI: 10.1177/00207640221143919
6. Романовська Д., Ілащук О. Профілактика посттравматичних стресових розладів: метод. посібник. Чернівці: Технодрук, 2014. 133 с.
7. Ebert D.D, Buntrock C., Mortier P., Auerbach R., Weisel K.K., Kessler R.C. Prediction of major depressive disorder onset in college students. *Depress Anxiety*. 2019. № 36(4). P. 294–304. DOI: 10.1002/da.22867
8. Zabłocka-Żytka L., Lavdas M. The stress of war. Recommendations for the protection of mental health and wellbeing for both Ukrainian refugees as well as Poles supporting them. *Psychiatr Pol*. 2023. № 57. P. 729–746. DOI: 10.12740/PP/156157
9. WHO. 2024. Over 8.5 million Ukrainians are at risk of mental disorders due to the war. URL: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/documents/emergencies/2024-appeals/ukraine---who-2024-health-emergency-appeal.pdf?sfvrsn=110b089_1_ (дата звернення: 10.03.2025).
10. WHO. 2024. In Ukraine, about 10 million people are at risk of mental disorders due to war URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3904969-v-ukraini-blizko-10-miljoniv-ludej-maut-rizik-psihicnih-rozladiv-vooz.html> (дата звернення: 11.03.2025).
11. Лист МОН України. Київ, 2022. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennoho-stanu-v-ukrayini> (дата звернення: 10.03.2025).

ЧОМУ ЗАГАЛЬНЕ ПРАВИЛО «ДІЯ ЗАКОНУ В ЧАСІ» НЕ ПОШИРЮЄТЬСЯ НА ЗАХИСТ ДИСЕРТАЦІЙ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Головач Андрій Володимирович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
академік Національної академії наук вищої освіти,
директор Інституту права,
Донецький університет економіки та права
м. Київ, Україна*

Стаття 58 Конституції України закріплює один з найважливіших загальноновизнаних принципів сучасного права – закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Це означає, що вони поширюють свою дію тільки на ті відносини, які виникли після набуття законами чи іншими нормативно-правовими актами чинності [1].

Закріплення названого принципу на конституційному рівні є гарантією стабільності суспільних відносин, у тому числі відносин між державою і громадянами, породжуючи у громадян впевненість у тому, що їхнє існуюче становище не буде погіршене прийняттям більш пізнього закону чи іншого нормативно-правового акта.

Принцип незворотності дії в часі поширюється також на Конституцію, яка є Основним Законом держави (Преамбула Конституції України).

Вияток з цього принципу допускається лише у випадках, коли закони та інші нормативно-правові акти пом'якшують або скасовують відповідальність особи (частина перша статті 58 Конституції України) [1].

Однак як сказав наш Президент “Конституція на паузі”.

Дійсно, у період воєнного стану запроваджено фактично скорочення терміну підготовки дисертацій ступеня доктора філософії.

Так, відповідно до абзацу 2 пункту 25 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502) [2], здобувач повинен завершити роботу над дисертацією не пізніше ніж протягом 9 місяців до завершення нормативного строку навчання за акредитованою освітньо-науковою програмою. Це попри те, що до цих змін здобувач мав повні 6 років (4+2) для написання та захисту роботи [3, ст. 23].

Чому було скорочено строк написання роботи та ще й в період воєнного стану залишається не зрозумілим.

Для науковців важливим є той момент, що для аспірантів, які вступили до аспірантур до моменту оприлюднення постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502 суттєво знижено строки написання наукової роботи [3, ст. 23].

Тобто зміни, які фактично запроваджено з 01.04.2024 вже безпосередньо стосуються зазначених аспірантів, які на підставі пунктів 10 та 12 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 [1] розраховували на те, що мають можливість підготувати і захистити дисертацію не тільки протягом 4 років навчання в аспірантурі, а й ще двох додаткових років за наявності поважних причин.

Література

1. Конституція України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата зверненн 04.03.2025);

2. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в закладах вищої освіти (наукових установах), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502): електронний ресурс: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp160261?an=15&ed=2023_05_19 (дата звернення 04.03.2025);

3. Боровик Л.А. Щодо термінів підготовки дисертацій доктора філософії в умовах воєнного стану. *Підготовка дисертацій в умовах воєнного стану: актуальні питання та шляхи їх вирішення* : Міжнародна науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут публічного права, 28 вересня 2024 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 176 с. С. 23-25.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Гордієнко Тетяна Олександрівна

*старший викладач кафедри цивільного, трудового
та господарського права*

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

В сучасних умовах реформування вищої освіти на основі європейських стандартів важливим є запровадження ефективних способів захисту прав учасників освітнього процесу шляхом наділення їх повноваженнями самостійного вирішення окремих питань студентського життя та участі в управлінні освітнім закладом.

Метою даної роботи є висвітлення актуальних проблем правового регулювання студентського самоврядування на основі аналізу норм Закону України «Про вищу освіту».

Студентське самоврядування є невід'ємною частиною громадського самоврядування навчальних закладів. Студентське самоврядування – це право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти. Відповідно до ч. 8 ст. 40 Закону України «Про вищу освіту» адміністрація закладу вищої освіти не має права втручатися в діяльність органів студентського самоврядування [1].

Згідно з ч. 4 ст. 40 Закону України «Про вищу освіту» органи студентського самоврядування можуть мати різноманітні форми (парламент, сенат, старостат, студентський ректорат, студентські деканати, студентські ради тощо) [1]. В дослідженні К.Г. Трибулькевич систематизовано дані щодо найменувань органів студентського самоврядування у вишах, найчастіше вони називаються Студентськими радами. Є і доволі оригінальні назви – Країна Центуріон, Братство спудеїв, Студентський уряд (парламент, сенат), Рада старшин, Колегія (Асоціація) студентів тощо [2, с. 441-453].

Питання організаційно-правової форми студентського самоврядування законодавством не конкретизовано і на практиці вирішується по-різному. В листі Міністерства освіти і науки України «Щодо фінансування органів студентського самоврядування» від 21.10.2015 р. № 1/9-496 фактично йдеться про можливість утворення відповідних органів як громадських об'єднань у формі громадських

організацій або громадських спілок зі статусом юридичної особи або без такого статусу, відповідне рішення ухвалюється конференцією студентів, втручання адміністрації навчального закладу не допускається [3]. Наявність статусу юридичної особи при реалізації напрямів діяльності студентського самоврядування дозволяє бути учасником майнових відносин, виступати в якості сторони судового процесу, в той же час потребує документального оформлення вступу кожного студента у відповідне об'єднання, ведення бухгалтерського та податкового обліку, дотримання встановленого порядку витрачання коштів, покладення відповідальності за належне виконання відповідних обов'язків на керівників такого утворення. Особливості створення та діяльності органів студентського самоврядування зі статусом юридичної особи, переваги та недоліки такої моделі детально досліджували В.Є. Бахрушин, С.С. Гаргун та інші науковці [4, 5]. Формування органів студентського самоврядування без статусу юридичної особи передбачає реалізацію виключно окреслених законом функцій, проте не наділяє їх цивільною правосуб'єктністю і майновою самостійністю.

Нормами ч.3 ст.40 Закону України «Про вищу освіту» визначено, що студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, інституту (факультету), відділення, гуртожитку, закладу вищої освіти. Залежно від контингенту студентів (курсантів), типу та специфіки закладу вищої освіти студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів закладу вищої освіти [1]. Закон передбачає утворення представницьких, виконавчих та контрольно-ревізійних органів студентського самоврядування, встановлює граничний термін повноважень (один рік), спосіб прийняття рішень з відповідних питань (таємне голосування), обмежує перебування керівників студентського самоврядування на відповідних посадах більш як два строки. Структура та компетенція органів студентського самоврядування, порядок їх формування законодавством не визначені і підлягають регламентації в Положенні про студентське самоврядування, що ухвалюється вищим органом студентського самоврядування. Такий підхід вбачається недосконалим, оскільки ці питання є доволі складними і для реального забезпечення ефективного представництва студентів у відповідних органах, прозорості виборчого процесу, відповідальності керівників студентського самоврядування доцільним є ухвалення актів рекомендаційного характеру (примірних положень, рекомендацій, модельних документів тощо) з можливістю відступу від їх окремих приписів.

Органи студентського самоврядування наділені повноваженнями щодо участі в управлінні закладом вищої освіти. Зокрема, керівники

органів студентського самоврядування входять до складу вченої ради закладу вищої освіти відповідно до квот, визначених статутом, беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування, вносять пропозиції щодо змісту навчальних планів і програм, розвитку матеріальної бази закладу вищої освіти [1].

За погодженням з органом студентського самоврядування закладу вищої освіти приймаються рішення про відрахування здобувачів вищої освіти та поновлення їх на навчання, переведення осіб, які навчаються у закладі вищої освіти за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб, переведення осіб, які навчаються у закладі вищої освіти за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб, на навчання за державним замовленням, призначення заступника декана факультету, заступника директора інституту, заступника керівника закладу вищої освіти, поселення осіб, які навчаються у закладі вищої освіти, у гуртожиток і виселення їх із гуртожитку, затвердження правил внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти в частині, що стосується осіб, які навчаються (ч. 6 ст. 40 Закону) [1].

Забезпечення участі студентства в обговоренні ключових напрямів функціонування закладу вищої освіти та включення до складу керівних органів не викликає сумніву, натомість вимоги щодо обов'язкового погодження рішень з окремих питань потребують додаткового аналізу. У разі наявності в законодавстві імперативного припису щодо підстав і порядку ухвалення певного рішення вимога щодо його погодження з органом студентського самоврядування вбачається необґрунтованою. Наприклад, завершення навчання за освітньою (науковою) програмою є підставою відрахування здобувачів вищої освіти і відповідне рішення підлягає ухваленню безпосередньо на підставі Закону України «Про вищу освіту», а відтак відсутність погодження органу студентського самоврядування не має бути перешкодою його прийняття.

Удосконалення потребують і норми законодавства щодо погодження призначення заступника декана факультету, заступника директора інституту, заступника керівника закладу вищої освіти. Необґрунтована відмова порушує трудові права відповідного працівника на зайняття певної посади і створює невизначеність у складі органів управління закладу вищої освіти. Вбачається за доцільне чітко окреслити підстави відмови в наданні такого погодження, визначити процедуру і строк розгляду таких питань органом студентського самоврядування. Також необхідно унормувати дії керівника закладу вищої освіти у разі, якщо

органом студентського самоврядування не прийнято будь-якого рішення після спливу встановленого терміну.

Крім того, на законодавчому рівні слід вирішити питання можливості оскарження рішень органів студентського самоврядування в судовому порядку, якщо вони порушують законні права відповідних осіб і не належать до внутрішніх питань діяльності таких органів.

В якості висновку можна зазначити, що сучасна модель правової регламентації студентського самоврядування є недосконалою, містить багато декларативних норм і залишає без належного унормування важливі питання формування та діяльності таких органів. Подальший розвиток даного інституту потребує належного законодавчого забезпечення для ефективної реалізації завдань студентського самоврядування та паритетної взаємодії з адміністрацією закладу вищої освіти.

Література

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

2. Трибулькевич К.Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917-2010 рр.) : монографія / К.Г. Трибулькевич. Одеса : Купрієнко С.В., 2016. 454 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Trybulkevich_02.02.2017_disertac.pdf

3. Щодо фінансування органів студентського самоврядування : лист Міністерства освіти і науки України від 21.10.2015 р. № 1/9-496. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/48186/

4. Бахрушин В.Є. Проблеми організації студентського самоврядування. URL: <http://education-ua.org/ru/articles/1176-problemi-organizatsiji-studentskogo-samovryaduvannya>

5. Гаргун С.С. Правовий статус органів студентського самоврядування закладів вищої освіти як юридичних осіб / С.С. Гаргун. Київ, 2020. 36 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/77a2dd8e-1788-4700-afab-e8b506907bee>

**ПРОДУКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ НА ОСОБИСТІСНОМУ
РІВНІ РЕСУРСІВ СТІЙКОСТІ З МЕТОЮ ОСЯГНЕННЯ
ЗАВДАНЬ ТРАНСПРОФЕСІОНАЛІЗМУ
В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Гребенюк Вячеслав Олексійович

*викладач кафедри туризму та соціально-гуманітарних дисциплін,
Міжнародний європейський університет
м. Київ, Україна*

Дудка Тетяна Юріївна

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти,
Київський авіаційний інститут
м. Київ, Україна*

Актуальність винесеної на розгляд тематики проблематизована об'єктивністю визначального впливу на сучасну проукраїнську спільноту зовнішніх викликів військово-політичної нестабільності. Сучасне коло дослідників психолого-педагогічного профілю наблизилося до відрефлексування впливу на студентську аудиторію цілого спектру особливостей, факторів та умов воєнного часу, які здатні продукувати на особистісному рівні прояви відсутності толерантності до невизначеності. Доволі деструктивно, на рівні їх групового функціонування, остання фактажність віддзеркалилася у формуванні невизначеності до професійного поля, що ще більшою мірою поглибило у подальшому необхідність перебігу процесів переадаптації випускників ЗВО до професійної діяльності.

Прогностичні вектори сучасного соціокультурного розвитку дозволяють нам стверджувати, що у третьому десятилітті XXI століття актуалізується питання щодо примноження на особистісному рівні ресурсів стійкості з метою осягнення завдань транспрофесіоналізму (див. рис. 1).

Наявні трансформаційні перетворення у фокусі культурного, інформаційного та загальноцивілізаційного аспектів (зокрема, підсилені впливом умов воєнного часу), проблематизують сьогодні завдання формування у суб'єктів пізнання готовності до високопродуктивної адаптації та переадаптації, на рівні функціонування різних соціальних систем і міжособистісних взаємодій (рис. 1).

АДАПТАЦІЯ	ПЕРЕАДАПТАЦІЯ
✓ адекватна самооцінка	✓ критичне мислення
✓ життєстійкість	✓ толерантність до невизначеності
✓ емоційний інтелект	✓ креативний підхід
✓ комунікабельність	✓ прогностичний підхід
✓ ефективна міжособистісна взаємодія	✓ рефлексія

Рис. 1. Продуктивність використання на особистісному рівні ресурсів стійкості з метою досягнення завдань транспрофесіоналізму

На науковознавчому рівні, сьогодні доволі гостро постало питання актуалізації особистісних ресурсів з метою подолання низки стресових ситуацій, адже навичка саморозвитку вищеназваного феноменологічного конструкту за таких умов поглиблюється упродовж усього життя людини.

У цілому, продуктивність використання на особистісному рівні ресурсів стійкості можна відслідкувати у симбіотичному поєднанні ефективності процесів адаптації та переадаптації, детальна структура яких репрезентована на рисунку 1.

На основі вище викладеного можемо зробити висновок, що формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти сьогодні відбувається в умовах високомінливої соціокультурної реальності. За таких умов суспільного функціонування, феномен транспрофесіоналізму набуває неабиякої значущості, оскільки ґрунтується на продуктивній реалізації процесів адаптації та переадаптації. Вищеназване феноменологічне утворення націлюється на поглиблення особистісних ресурсів стійкості, що набуває особливого звучання у назрілих умовах воєнного часу.

ФАХОВА ПРАКТИКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ

Громова Наталія Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови і літератури,

*Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
м. Суми, Україна*

Важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів-словесників є виробнича педагогічна практика з української мови і літератури, яка поєднує теоретичні знання з реальним педагогічним досвідом, сприяє вдосконаленню комунікативної, мовознавчої, літературознавчої, методологічної компетентностей та загалом культурному розвитку особистості студента-філолога. спрямована на формування загальних та фахових компетентностей. Педагогічна практика – це своєрідний місток між студентською аудиторією та шкільним класом, де кожен день несе нові виклики й відкриття. Недарма кажуть, що найкращий спосіб запам'ятовування матеріалу – це навчання інших.

Представимо специфіку проведення виробничої педагогічної практики в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка. Практична підготовка здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) регулюється Положенням про практичну підготовку здобувачів вищої освіти [1].

Основною метою педагогічної практики є адаптація студентів до шкільних умов, застосування теоретичних знань, набутих методик навчання української мови та літератури на практиці, оволодіння основними педагогічними функціями у роботі з учнями різних вікових груп під керівництвом методиста та вчителя. Водночас розвивається педагогічне мислення студентів як здатність застосовувати теоретичні відомості та вже вироблені педагогічні навички, вміння вирішувати нові навчальні та виховні завдання у різних умовах: у класах з різною підготовкою, на різних ступенях навчання, з різними віковими групами учнів.

Завдання практичної підготовки пов'язані з підготовкою майбутніх учителів до реалізації трудових функцій, визначених Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [2].

Введення воєнного стану внесло свої корективи в організацію та проведення фахової практики, виникла необхідність адаптуватися до нових умов навчання, оскільки заклади загальної середньої освіти

працюються у різних форматах навчання: дистанційний, очний або змішаний.

На сьогодні є велика низка онлайн-сервісів та програмного забезпечення, проте формування педагогічної майстерності їх використання є важливим елементом практичної підготовки майбутніх вчителів української мови і літератури і реалізується в курсі «Інноваційні технології навчання української мови та літератури».

Дистанційне навчання потребує об'єднання спільних зусиль батьків, учнів та педагогічних працівників для досягнення необхідних результатів навчання. Найпопулярнішими освітніми платформами для дистанційного навчання у ЗЗСО є Microsoft Teams та Google Classroom, які надають можливість створювати окремі канали для кожного класу, куди можна завантажувати навчальні матеріали, задавати завдання, проводити відеоуроки, а також здійснювати групові обговорення.

Важливу роль в організації дистанційного навчання відіграють інтерактивні дошки, такі як Jamboard або Padlet, які дозволяють учням працювати над спільними завданнями та висловлювати свої ідеї разом. Ці елементи є корисними під час написання колективного твору, складання сенкенів, поетичних чи прозових текстів. Крім того, можливість працювати з цифровою дошкою допомагає розвивати навички комунікації та вміння домовлятися, що є основою для творчої командної роботи. Так учні вчаться співпрацювати та доповнювати ідеї один одного, створюючи колективні творчі продукти.

Щоб зробити дистанційне навчання максимально ефективним, студентам-практикантам доводиться розробляти цікаві завдання та обирати такі методи, які б максимально залучали учнів до навчального процесу та викликали в них бажання пізнавати нове. Кожен урок – це новий виклик, який спонукає шукати нестандартні рішення та втілювати креативні ідеї на своїх заняттях.

Сучасний урок української мови, спрямований на розвиток творчого мислення, має бути динамічним, багатогранним і креативним. Використання методів і прийомів, що орієнтують учнів на особистісну самореалізацію, відкриває перед ними можливість побачити мову не як сухий матеріал, а як живий і захопливий інструмент комунікації та самовираження. Саме таке навчання здатне сформувати покоління творчих, впевнених у собі та самостійних особистостей, готових до викликів сучасного світу.

Як зацікавити учня, який втратив мотивацію? Як знайти підхід до учня, який мовчить, ховаючись за телефоном? Ці питання не мають універсальних відповідей. Як зауважують у своїх звітах студенти-практиканти: *«Треба будувати урок так, щоб було цікаво самому собі. В умовах війни важко зосередити учнів на навчанні, вивченні нових тем.*

Тому необхідно підходити до створення уроку креативно, творчо, неординарно. Коли урок буде справді різнобарвним, саме тоді учні отримають задоволення від навчального процесу» і зрозуміти, що «кожна дитина має свій ключик, і завдання вчителя – знайти його. Інколи це вимагає терпіння, інколи – фантазії, а іноді – просто щирості».

Як показує практика, саме цьому сприяють інтерактивні технології. Нині існує велика кількість інтерактивних методів навчання. На основі звітів студентів-практикантів, з'ясовуємо, що найцікавішими для учнів виявилися творчі завдання з використанням інноваційних технологій – метод кейсу, «Мозковий штурм», метод ажурної пилки, «Залиште за мною останнє слово», Снігова лавина», «Асоціативний куц», «Мікрофон», усне мовлення з художнім домислом, написання синквейнів, колективне створення «дерева знань».

Важливо пам'ятати, що освіта під час війни не обмежується лише навчанням з книжками. Діти потребують різноманітних освітніх можливостей, що включають в себе соціальну й емоційну підтримку, культурні заняття та доступ до медіатехнологій. Адже радість спілкування у важкі часи та взаємопідтримка не менш вагомі нині, ніж правила та вправи. Таку роботу студенти-практиканти коронують у межах позакласної роботи з української мови та літератури.

Виробнича педагогічна практики показує, що робота вчителя виявилася значно складнішою та більш багатогранною, ніж може здаватися на перший погляд. Вона потребує не лише знання предмета, але й гнучкості, терпіння, розуміння та щирого бажання допомогти кожному учню. Фахова практика є важливим кроком на шляху до професії, вона допомагає зрозуміти, що справжній учитель – це не лише фахівець у своїй галузі, але й наставник, який підтримує, надихає і вміє знаходити підхід до кожного учня. Студенти-практиканти мають відчуті відповідальність за створення сприятливого навчального середовища та зрозуміти, що успіх уроку залежить не тільки від підготовки, але й від того, наскільки вчитель здатен донести матеріал і підтримати інтерес до навчання.

Підтвердженням усього зазначеного вище є слова самих студентів-практикантів: *«Педагогічна практика стала для мене незабутнім досвідом та показала, що вчитель – це важка, але водночас цікава та творча професія. Моє кредо відображено у цих авторських рядках: «В буденних негараздах вижить мушу, тому знайшла в житті два рятівних крила, які зігріють серце і розрадіять душу, – це вчительська справа й гітарна струна» (С. Андрійченко).*

Таким чином, можна дійти висновку, що підготовка освічених, креативно мислячих і мобільних фахівців вважається неповною без

практичного застосування теоретичних знань, отриманих у процесі навчання. Саме тому розвиток професійної компетенції майбутнього вчителя-словесника має проходити активно в період проходження студентами педагогічної практики.

Література

1. Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка URL:https://sspu.edu.ua/images/2023/docs/polozhennia/po_lozhennya_pro_praktichnu_pidgotovku_zdobuvachiv__51c17.pdf

2. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>

3. Семенов О.М., Вовк М.П., Дятленко Т.І., Громова Н. Фахова практика майбутнього вчителя-філолога: навч. посіб. Київ: Талком, 2021. 376 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-17>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Грушко Роман Сергійович

<https://orcid.org/0009-0002-2400-4973>

*аспірант спеціальності 011 Освітні педагогічні науки,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом цифрових технологій і освіта не є винятком. Формування цифрової компетентності учнів стає одним із ключових завдань сучасної школи, адже вміння працювати з інформаційними технологіями визначає конкурентоспроможність майбутніх фахівців у різних сферах. Особлива роль у цьому процесі належить учителям інформатики, які не лише навчають основ цифрової грамотності, а й формують у школярів навички критичного мислення, безпечної роботи в цифровому середовищі та використання технологій для навчання й творчості.

В умовах воєнного стану система вищої освіти зіткнулася з серйозними викликами, що впливають і на підготовку майбутніх учителів. Перехід на дистанційне або змішане навчання, технічні обмеження, психологічне навантаження студентів і викладачів, а також обмежені можливості для практичного навчання ускладнюють процес формування педагогічних компетентностей. Проте, попри всі труднощі, необхідність якісної підготовки майбутніх учителів інформатики до формування цифрової компетентності учнів залишається надзвичайно актуальною.

Сучасна школа має забезпечувати формування цифрової компетентності учнів ще з раннього віку, а ключову роль у цьому процесі відіграють учителі, зокрема вчителі інформатики. Саме вони допомагають учням не лише опанувати базові навички роботи з цифровими технологіями, а й навчитися використовувати їх критично, творчо та відповідально. Однак ефективне навчання учнів цифровій грамотності неможливе без відповідної підготовки самих педагогів, які повинні володіти сучасними методиками та цифровими інструментами, аби якісно передавати знання. Важливість цифрової компетентності учнів ще більше зросла в умовах воєнного стану, коли значна частина освітнього процесу перейшла в онлайн-формат. Учні повинні вміти працювати з дистанційними платформами, ефективно організувати власне навчання, а також забезпечувати власну інформаційну безпеку. Саме тому підготовка майбутніх учителів інформатики до формування цих навичок набуває особливого значення.

Війна внесла значні корективи у систему вищої освіти, зокрема у підготовку майбутніх учителів інформатики. Заклади вищої освіти змушені адаптувати навчальні програми до нових умов, забезпечуючи безперервність освітнього процесу попри технічні, організаційні та психологічні труднощі. Одним із головних викликів стала необхідність швидкого переходу на дистанційне або змішане навчання, що ускладнило доступ студентів до матеріально-технічної бази університетів та обмежило можливості для практичного навчання.

Окрім технічних перешкод, майбутні педагоги стикаються з проблемами психологічного характеру. Війна спричинила підвищену тривожність, емоційне вигорання та зниження мотивації до навчання, що негативно впливає на якість засвоєння матеріалу. Водночас викладачі університетів мають адаптувати свої методи роботи, щоб підтримати студентів, зберігаючи баланс між теоретичною підготовкою та практичними навичками, необхідними для ефективного навчання учнів у школі.

Ще однією серйозною проблемою є нерівний доступ до цифрових технологій серед студентів. В умовах війни деякі з них вимушені

навчатися в нестабільних умовах, без якісного інтернет-з'єднання чи навіть базових технічних засобів. Це створює додаткові бар'єри на шляху до повноцінного освоєння сучасних цифрових методик викладання. Попри ці виклики, підготовка майбутніх учителів інформатики залишається важливим завданням, адже саме вони повинні навчати школярів ефективному використанню технологій у мінливих реаліях сьогодення [2, с. 128]

Підготовка майбутніх учителів інформатики до формування цифрової компетентності учнів потребує сучасних підходів, які враховують реалії воєнного часу. Одним із ключових напрямів є впровадження інноваційних педагогічних технологій, які не лише підвищують ефективність навчання, а й мотивують студентів до активної участі в освітньому процесі. Гейміфікація, STEM-освіта, проектне навчання та використання інтерактивних платформ дозволяють майбутнім педагогам не лише засвоювати нові знання, а й розробляти власні навчальні матеріали, адаптовані до умов дистанційного чи змішаного навчання.

Важливим елементом якісної підготовки є інтеграція інформатики з іншими дисциплінами, що допомагає розвивати міжпредметні зв'язки та формувати в учнів системне мислення. Майбутні вчителі мають навчатися використовувати цифрові інструменти для створення інтегрованих уроків, які демонструють практичну цінність технологій у різних сферах науки і життя. Практичне навчання відіграє вирішальну роль у формуванні професійних компетентностей. Організація цифрових майстер-класів, розробка власних освітніх проектів, моделювання уроків за допомогою цифрових технологій сприяють тому, що студенти здобувають реальний досвід викладання ще до початку роботи у школі [4, с. 75].

Особливу увагу слід приділити міжнародному досвіду та можливостям співпраці з освітніми ініціативами, які підтримують розвиток цифрової грамотності. Впровадження міжнародних сертифікаційних програм, доступ до онлайн-курсів провідних університетів та участь у міжнародних освітніх спільнотах можуть суттєво підвищити якість підготовки майбутніх учителів інформатики, надаючи їм доступ до сучасних методик і технологій.

Попри всі виклики, що постали перед вищою освітою в умовах війни, підготовка вчителів інформатики до формування цифрової компетентності учнів відкриває нові перспективи для розвитку освітньої сфери. Важливу роль у цьому процесі відіграє державна підтримка цифрової трансформації освіти, яка може забезпечити створення нових навчальних програм, розширення можливостей для практичної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [1, с. 61].

Одним із перспективних напрямів є розробка спеціалізованих освітніх програм, які готують майбутніх учителів інформатики до роботи в умовах змінного освітнього середовища. Використання штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності у процесі навчання дозволяє зробити його більш інтерактивним та наближеним до реальних умов викладання. Важливим аспектом є підвищення рівня цифрової грамотності самих викладачів університетів, які готують майбутніх учителів, адже лише володіючи сучасними технологіями, вони можуть якісно передати свої знання студентам.

Перспективи розвитку підготовки вчителів інформатики залежать від здатності освітньої системи адаптуватися до нових умов, використовуючи інноваційні методики навчання та сучасні цифрові технології. Створення якісних умов для підготовки педагогічних кадрів, інтеграція міжнародного досвіду та постійне вдосконалення навчальних програм дозволять не лише подолати виклики, а й зробити цифрову освіту в Україні більш ефективною та доступною [3, с. 24].

В умовах воєнного стану система вищої освіти в Україні переживає серйозні випробування, проте підготовка майбутніх учителів інформатики до формування цифрової компетентності учнів залишається пріоритетним завданням. Цифрова грамотність є невід'ємною складовою сучасної освіти і саме вчителі інформатики відіграють ключову роль у її розвитку. Попри технічні, організаційні та психологічні труднощі, навчальні заклади мають адаптуватися до нових реалій, використовуючи інноваційні підходи, інтегруючи сучасні технології та забезпечуючи практичну підготовку студентів.

Література

1. Іванова С.М. Особливості впровадження відкритих освітньо-наукових інформаційних систем в освітню практику. Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика: збірник наукових праць / за ред. В.Ю. Бикова, А.В. Яцишин. – К: ФОП Ямчинський О.В., 2019. – 123 с.
2. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка – Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. – 409 с.
3. Спірін О.М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики. Інформаційні технології і засоби навчання. 2009. № 5(13).
4. Якименко С. В. Компетентнісний підхід у формуванні навичок роботи з цифровими інструментами. Київ: Видавничий центр КНУ, 2020. 275 с.

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гуляєв Віталій Михайлович

*доктор технічних наук, професор, ректор,
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна*

Ткаченко Ірина Петрівна,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна*

Сорокіна Людмила Миколаївна

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук,
учений секретар,
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна*

Визнання унікального значення університетів у розбудові майбутнього Європи, визначення провідної ролі вищої освіти у вирішенні глобальних проблем людства задекларовано 9 січня 2024 року Європейською асоціацією університетів в Оновленому суспільному договорі Європи та її університетів, якому зазначені ключові виклики [1].

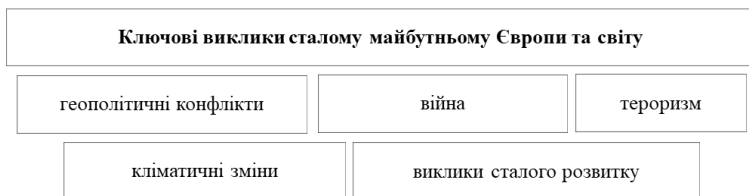

Рис. 1. Ключові виклики розбудові майбутнього Європи та світу

Варто зазначити, що ще з 1993 року Міжнародна асоціація університетів підтримує лідерів вищої освіти, які стоять в авангарді забезпечення сталого розвитку як окремих країн з їх унікальними особливостями, так і світу в цілому, що вимагає певної уніфікації

підходів щодо визначення, розробки та впровадження адекватних принципів сталого розвитку в адаптивну систему стратегічного планування, організації академічної та організаційної діяльності.

У вересні 2015 року резолюцією Організації об'єднаних націй, яку підписали всі 193 члени, ухвалено план 2030 досягнення спільного кращого майбутнього, у центрі якого визначено 17 векторів – цілей сталого розвитку (ЦСР) для всіх без винятків націй та народностей [2].

Рис. 2. Вектори-цілі сталого розвитку

Членом ООН є і росія, яка разом з іншими країнами підписала план досягнення спільного кращого майбутнього, в той час, як на сході нашої країни вже другий рік відбувалися воєнні події.

Слід зазначити, що українські університети, навіть під час повномасштабного вторгнення росії, займають активну позицію в питаннях наближення та досягнення ЦСР ООН. Так, за єдиним глобальним рейтингом оцінки ефективності діяльності університетів Times Higher Education Impact Ranking, який містить чотири ключових показника, а саме у сферах дослідження, інформаційно-просвітницька робота, управління та навчання.

У 2023 році 33 українські університети увійшли до рейтингу The University Impact Rankings. На жаль, в 2024 році кількість українських університетів в рейтингу The University Impact Rankings скоротилась до 17 закладів з Дніпра, Івано-Франківська, Києва, Львова, Одеси, Сум, Ужгорода, Харкова та Чернівців.

Найвищу позицію в 2024 році серед українських закладів вищої освіти, не зважаючи на постійні обстріли та бомбардування, отримав Сумський державний університет, який класифікується як університет з високою дослідницькою продуктивністю, входить в трійку кращих

університетів України за показниками міжнародної діяльності та є першим за динамікою зростання згідно з рейтингом «ТОП-200 Україна».

Вперше 55 українських університетів подали заявку для участі в рейтингу-2024, ця кількість на третину більша у порівнянні з 2023 роком та визнана рекордною. Виконуючи завдання ЦСР ООН більшість вітчизняних університетів, які працюють в умовах війни, досягають позитивної динаміки результатів в досягненні практично усіх векторів сталого розвитку, пріоритетними з яких, з урахуванням специфіки діяльності, є: мир та справедливість, якісна освіта, інновації та інфраструктура, гідна праця та економічне зростання, партнерство заради стійкого розвитку. Ці вектори розвитку формують основу формування стратегій розвитку університетів, яка визначає перспективи та пріоритети їх досягнення.

Слід зазначити, що на економічний розвиток у процесі повоєнного відновлення нашої країни безумовний вплив формують вищі навчальні заклади, які сьогодні стоять авангарді наукових досліджень та досягнень, формуючи при цьому визначальну засаду зовнішньої та внутрішньої політики держави – феномен національної інтелектуальної ідентичності українського фахівця, здатного захищати країну, яка відстоює свою незалежність, і на полі бою, і в лабораторіях, і на виробництві, і в аудиторії.

Питання щодо викликів та вимог щодо організації навчального процесу в умовах воєнного стану визначають пріоритетність завдань управління закладами вищої освіти. Звичні механізми, принципи та інструменти управління потребують адаптивних підходів до диференціації джерел фінансування необхідного обсягу витрат на організацію навчальної, інноваційної та господарської діяльності, а також підвищення ефективності їх використання з метою підвищення резильєнтності закладів вищої освіти.

В сучасних критичних умовах забезпечення стійкості університетів – це підтримання стану надійного другого фронту та формування основ національної безпеки, архітектоніка якої включає стан захищеності національних інтересів, ідентичності нації, існування держави та інших складових.

Таким чином, пропонуємо до обговорення концепт вивчення багатоваріантності підходів та бінарності зв'язків до визначення резильєнтності закладів вищої освіти в умовах війни на основі використання методів аналогії, а саме – узагальнення практичного досвіду та результатів наукових досліджень з цих питань у бізнесі. Резильєнтність визначається спроможністю до формування стресостійкої стратегії сталого розвитку [3] на основі використання наявних ресурсів та виявлення інноваційного потенціалу, а також

здатністю протистояти ендегенним та екзогенним викликам та нейтралізувати їх вплив.

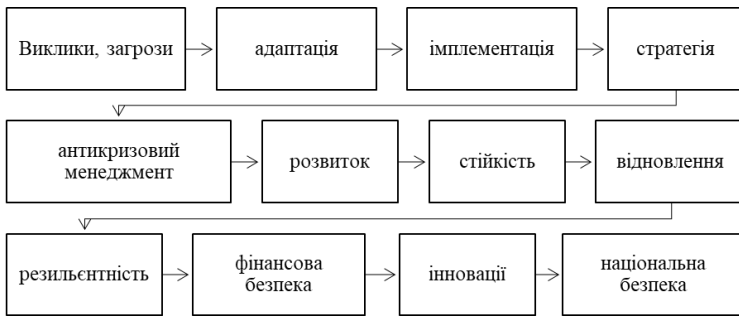

Рис. 3. Резильєнтність в системі стратегії сталого розвитку установи в умовах війни

Основою української інноваційної конкурентоспроможності має стати людський капітал, а також знання й результати наукових досліджень, в тому числі створення штучного інтелекту як рушійної сили економіки та суспільства.

Світовий банк дає наступне визначення людського капіталу: «Комбінація знань, навичок, здоров'я та соціального захисту». На формування знань і навичок безпосередньо впливають якість освіти та організація навчального процесу, особливо в умовах війни. Крім того, зростання внутрішнього потенціалу можливе саме за рахунок підвищення кваліфікації та продуктивності праці.

На жаль, війна вносить корективи не лише у формулювання певних «мирних» визначень, вона постійно змінює вимоги щодо оновлення технологічних розробок, ефективність яких підтверджують сучасні військові розробки. Можливість трансферу вітчизняних розробок визначають потенційні перспективи залучення інвестиційного капіталу, вихід на світові ринки.

Найвищу ступінь резильєнтного розвитку власній країні, який відбувається в умовах ескалації бойових дій всьому світу продемонстрував незламний український народ своєю міцністю і стійкістю, здатністю «тримати удар» і на полі бою під час ворожих атак, в наукових лабораторіях і на виробництві під час блек-аутів, і в університетській аудиторії під час тривоги. Наші студенти пишуть свої перші наукові дослідження, які присвячені післявоєнній відбудові нашої

країни. Від того, які знання, навички і компетенції вони отримують, залежить майбутнє нашої країни – неймовірно красивої та сильної.

Література

1. A renewed social contract for Europe and its universities How universities and policy makers can work together to shape a strong, open and future-proof Europe. URL: https://www.eua.eu/downloads/publications/unife_policy_messages.pdf

2. Підтримка освіти і науки України під час війни / Міністерство освіти і науки України. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimkaosviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni>

3. Стійкість через інновації: Impact Force Forum 2024. URL: <https://marieclaire.ua/uk/obshhestvo/stijkist-cherez-innovatsiyi-u-kiyevi-vidbuvsya-impact-force-forum-2024>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-19>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТРЕС ТА ТРАВМИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЗДАТНІСТЬ ДО НАВЧАННЯ

Данько Оксана Володимирівна

кандидат психологічних наук,

старший викладач кафедри психології,

Хмельницький інститут імені Блаженнішого Володимира,

Митрополита Київського і всієї України

Міжрегіональної Академії управління персоналом

м. Хмельницький, Україна

Система утворення української вищої освіти зазнала великих втрат і руйнувань через новий етап війни. За роки повної війни сектор освіти нашої країни діяв у вимушених обмеженнях. Такі події у систематичності вищої освіти ставили на порядку денному питання реформування та запровадження норм, що затверджені у новій редакції Закону України «Про вищу освіту», який прийнятий у 2014 році, а також створення системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, узгодженої зі стандартами Європейського простору вищої освіти. Утім на ключовий аспект вийшли проблеми забезпечення незагрозливого навчального середовища та запровадження дистанційного формату навчання [2, с. 42-43].

Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану зіткнулася з безпрецедентними викликами, які вимагають швидкої адаптації та пошуку ефективних рішень. Основними аспектами, які характеризують сьогодення це вимушене переміщення закладів вищої освіти в більш безпечні регіони; учасники освітнього процесу часто змінюють місце проживання, що ускладнює навчальний процес; обмежений доступ до інтернету та електроенергії, а також високий рівень стресу та тривоги у студентів та викладачів [1, с. 297-299].

З психологічної точки до стресу можна або адаптуватись, або ж усунути його причину. Враховуючи, що війна триває, і її завершення не є справою миттєвою, українцям необхідно навчитися жити в умовах постійного стресу, адаптуючись до нової реальності.

Стрес під час війни може відрізнитися за його силою, силою та результатами психічного та фізичного здоров'я, але якимось впливає на те чи інше. Саме таке потрясіння є відповіддю організму на фізичну або розумову напругу, а також на загрозу для життя. Під час війни всі ці фактори поєднуються, що значно ускладнює ситуацію. Природа стресу є досить складною, оскільки в її механізмах беруть участь різні органи та системи, зокрема гіпоталамус та гіпофіз. Стрес запускає своєрідну ланцюгову реакцію, яка, в свою чергу, викликає ряд характерних симптомів до прикладу: він призводить до різкого підвищення рівня адреналіну, що впливає на серцево-судинну систему та метаболічні функції [3, с. 57-62]. Отже така реакція організму, що спричинена війною, може проявлятися в різних формах, як на рівні психіки, так і на рівні тіла. Психоемоційні симптоми включають: дратівливість, агресивна поведінка, нездатність відчувати радість, проблеми з увагою та розумовою діяльністю.

В умовах війни постійно присутня загроза життю, що створює потужний стресовий фактор. Ці екстремальні обставини вимагають від учасників освітнього процесу максимальної мобілізації фізичних та психічних ресурсів для захисту від зовнішньої небезпеки, що призводить до стресу. Порушуючи звичний ритм життя, стрес негативно впливає на особистісний розвиток та нормальне функціонування. Тривалий стрес виснажує когнітивні функції, вичерпує фізичні сили, спричиняє хронічну втому, що не лише знижує працездатність, але й може викликати серйозні психічні та соматичні захворювання [3, с. 63].

Під впливом стресу, викликаного воєнними подіями, у студентів часто виникають такі негативні емоції, як страх, відчай, смуток, тривога та безпорадність. Це призводить до зниження мотивації та погіршення когнітивних функцій: учасники освітнього процесу гірше запам'ятовують і відтворюють інформацію, мають труднощі з прийняттям рішень, їхня увага стає розсіяною, а здатність до сприйняття

та мислення знижується. Окрім того, стрес може спричинити проблеми зі здоров'ям, такі як головний біль, втома та безсоння, що також негативно позначається на здатності до навчання. Травматичні переживання можуть впливати на короткочасну та довготривалу пам'ять, що ускладнює запам'ятовування матеріалу, а також заважати логічному мисленню та прийняттю обґрунтованих рішень, що важливо для навчального процесу [5, с. 142-145].

В свою чергу викладачі також зазнають стрес та травми, що можуть вплинути на їхню здатність викладати та підтримувати студентів, при цьому відчуваючи емоційне виснаження та вигорання, що знижує їхню мотивацію та ефективність якісно подавати матеріал. Враховуючи поточні умови, в яких опинилася система вищої освіти України, важливо знайти дієві способи підтримки психологічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Для забезпечення ефективного функціонування вищої освіти в Україні під час війни необхідно приділити особливу увагу створенню та впровадженню педагогічних програм, що допомагають розвивати стійкість до стресу здобувачів вищої освіти та буде ефективним інструментом для підтримки студентів [3, с. 59-60]. Завдяки впровадженню цих педагогічних підходів, викладачі можуть створити підтримуюче навчальне середовище, що сприяє розвитку стресостійкості студентів, забезпечуючи їх необхідними ресурсами для успішного навчання та життя. В результаті застосування цих методів очікується зниження рівня стресу серед студентів, поліпшення їхнього психологічного стану та академічних результатів, а також формування життєвих навичок, необхідних для успішної адаптації в сучасному світі [4, с. 89-92].

Література

1. Вінс В., Радюшкіна Ю. Психологічна характеристика поведінкових реакцій студентів ВНЗ в умовах навчального стресу. Актуальні проблеми сучасної психології: шляхи становлення особистості. Збірник наукових статей за матеріалами Міжнародної науково-практичної офлайн-онлайн конференції учнівської молоді, студентів, аспірантів, молодих учених та науковців. 2019. С. 297-302.

2. Ковальська Н.А., Попій А.А. Стрес у навчальній діяльності студентів. Збірник наукових праць. 2021. № 6. С. 42-44.

3. Кривошей К.Ю. Вплив стресу на здобувачів вищої освіти в умовах військового конфлікту Інноваційна педагогіка: Теорія та методика професійної освіти. 2024. Вип. 71. Том 2. С. 57-63.

4. Предко В.В., Сомова О.О. Вплив війни на зміну рівня стресу та стратегій збереження життєстійкості українців. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2022. Том 33. 72. № 4. С. 89-98.

5.Савелюк Н. Переживання стресу в умовах війни: досвід українського студентства. Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць РДГУ. 2022. Вип. 18. С. 141-152.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-20>

ДЕРЖАВНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ПЕРІОДУ ВОЄННОГО СТАНУ

Дем'янчук Віталій Анатолійович
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін, ректор,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Відповідно до Плану відновлення, розробленого Національною радою з відновлення України від наслідків війни згідно з Указом Президента від 21 квітня 2022 року № 266/2022, у розділі «Освіта і наука» у переліку проблем, які потребують вирішення фактично практично на першому місці визначено корупцію і недоброчесність в освіті: «достатньо високий рівень корупції, яка включає зарахування навчальних дисциплін за певну вигоду викладачам або іншим працівникам (хабарництво), та академічної недоброчесності (по-факту, привласнення інтелектуальної власності інших)» [1]. Прикметно, що актуальність теми академічної доброчесності і запобігання корупції у контексті подолання проблем періоду воєнного стану засвідчується і педагогами-науковцями [2] і педагогами практики [3]. Означене є аргументом спеціальної уваги здійснення державної антикорупційної політики у сфері освіти.

Наголосимо, що предметом антикорупційної політики в освітній сфері мали б стати актуальні проблеми національної системи освіти, що пов'язані з корупційними ризиками й відображені у «Антикорупційній стратегії на 2021-2025 роки» [4]. Відповідно до положень цього документу, освітня сфера належить до пріоритетних у плані подолання корупції. Цим документом до основних проблем галузі віднесено: 1) корупційні ризики щодо доступу до закладів освіти та перебігу освітнього процесу; 2) присудження наукових ступенів та присвоєння

вчених звань із значним використанням корупційних практик та інших проявів недоброчесності; 3) наявні конфлікти інтересів під час формування та реалізації державної політики у сфері освіти (зокрема щодо управління об'єктами державної власності, інспекційно-наглядовою діяльністю та надання адміністративних послуг). Очевидно, що проблемні блоки національної у світі у контексті корупційних ризиків позначені вірно, але усієї специфіки галузі вони не відображають.

Водночас, для розуміння «корупційної» специфіки освітньої галузі доречно врахувати ґрунтовний емпіричний матеріал спільного дослідження Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) та Асоціації юридичних клінік України, яке було проведене у 2022 році. Експертами було сформовано реєстр, що включає 55 корупційних ризиків у чотирьох основних сферах організації вищої освіти: 1) навчальний процес; 2) наукова діяльність; 3) адміністративна діяльність; 4) партнерство закладів вищої освіти із зовнішніми партнерами [5, с. 5]. Втім упродовж 2023 і 2024 років відповідний перелік корупційних ризиків розширився, адже фахівці НАЗК ідентифікували корупційні ризики, пов'язані зі створенням керівниками закладів вищої освіти фіктивних підстав для відстрочки від мобілізації, а також корупційні ризики щодо управління об'єктами державної власності Міністерства освіти і науки України [13].

Виходячи з наведеного є підстави стверджувати, що антикорупційна політика у сфері освіти має очевидну мету і завдання, яка зумовлена специфікою освіти як соціального інституту. Отже, боротьба з корупцією в освіті має здійснюватися через реалізації комплексу заходів, включаючи законодавчі ініціативи, профілактичні заходи, контроль та нагляд, а також заходи щодо покарання за корупційні правопорушення. При цьому власне поняття «антикорупційна політика у сфері освіти» може бути визначене як *цілеспрямована діяльність держави, освітніх закладів та громадськості, що спрямована на запобігання, виявлення та протидію корупційним проявам в освітньому середовищі, що передбачає комплекс заходів, спрямованих на створення умов, які мінімізують ризики виникнення та поширення корупції в освіті, а також формування культури академічної доброчесності, прозорості та підзвітності освітніх процесів.*

На нашу думку, механізми реалізації державної антикорупційної політики у сфері освіти конкретизуються у такий спосіб:

1) правовий механізм – шляхом удосконалення нормативно-правової бази функціонування національної освітньої сфери, у тому числі у частині запобігання й протидії корупційним правопорушенням в освітньому процесі і науковій діяльності;

2) адміністративний механізм, який потрактуємо як системну взаємодію усіх інституцій, що задіяні у реалізації національної освітньої політики, керуються у своїй діяльності системою адміністративно-правових норм, зокрема тими, що уповноважують на організацію комплексу заходів профілактичного, контрольного й наглядового характеру щодо корупції, а також заходи щодо покарання за корупційні правопорушення;

3) інноваційний механізм – йдеться про впровадження актуального досвіду зарубіжних партнерів щодо протидії корупції у сфері освіти. Попри зацікавленість українських освітян у відповідному досвіді, як відзначає Т. Кагановська, алгоритмізації адаптації такого досвіду до національних реалій сьогодення не напрацьовано, що актуалізує створення спеціальної платформи узагальнення й поширення кращого іноземного досвіду антикорупційної діяльності серед учасників освітянських процесів [7];

4) інформаційний механізм, що реалізується через систему просвітницьких та комунікативних заходів: проведення тематичних бесід, обговорення позитивного національного й зарубіжного антикорупційного досвіду для науково-педагогічного колективу, індивідуальних бесід, позанавчальних заходів – для здобувачів освіти [8]; систематичне проведення анонімного онлайн-анкетування серед здобувачів вищої освіти щодо виявлення можливих фактів порушення антикорупційного законодавства, а також можливих корупційних ризиків [9].

У підсумку відзначимо, що для української держави і суспільства подолання значних корупційних ризиків в українській освіті має фундаментальне значення, оскільки є однією з передумов повоєнної модернізації національної освіти і, водночас, набуття повноправного членства у Європейському Союзі.

Література

1. План відновлення. Освіта і наука (проект станом на 03.08.2022). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/НО.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf> (дата звернення 05.03.2025).

2. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді. *Вісник НАПН України*. 2023. № 5(2). С. 1–5.

3. Оршанський Л., Нищак І., Матвісів Я., Юрків М. Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання. *Молодь і ринок*. 2024. № 1 (221). С. 29–35.

4. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закону України від 20 червня 2022 року № 2322-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 7.12.2024).

5. Корупційні ризики у вищій освіті. ТОП 25: Стратегічний аналіз корупційних ризиків, авторський колектив, відповідальна експертка Марія Цип'ящук. Київ: Національне агентство з питань запобігання корупції, Асоціація юридичних клінік України, 2022. 106 с.

6. НАЗК звернуло увагу Міносвіти на корупційні ризики у діяльності закладів освіти. Національного агентства з питань запобігання корупції. 13.12.2024. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-zvernulo-uvagu-minosvity-na-koruptsiyni-ryzyky-u-diyalnosti-zakladiv-osvity/> (дата звернення: 7.12.2024).

7. Кагановська Т. Є. Організаційно-правові засади участі закладів вищої освіти України у реалізації антикорупційної політики держави. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 83 (2). С. 224–231.

8. Смутьська А. В. Організаційно-правові аспекти протидії корупційним ризикам у закладах вищої освіти під час навчання оф-лайн та у дистанційному форматі. *Юридичні аспекти протидії сучасним загрозам сталому розвитку: тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції «Від громадянського суспільства – до правової держави» (Харків, 07 червня 2024 року)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 212–216.

9. Рудницька О. П. Антикорупційна політика в закладах вищої освіти. *Теоретико-методологічні та практичні аспекти підготовки вчителя правознавства: досвід і проблеми: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (04.12.2020 р., м. Кам'янець-Подільський)*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. С. 83–87.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ І ПРОБЛЕМ ПЕРІОДУ ВОЄННОГО СТАНУ

Дерев'янка Наталія Зеновівна

*доктор філософії в галузі права, доцент,
академік Академії адміністративно-правових наук,
декан юридичного факультету,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Виклики для національної вищої освіти в умовах війни мають різноманітний характер і аспекти, а саме: гуманітарні (загрози життю та здоров'ю здобувачів і персоналу ЗВО), інституційні (руйнація і знищення освітньої інфраструктури), організаційні (вплив війни на провадження освітньої діяльності і якість освіти) і фінансові (недостатнє фінансування освітньої сфери) [1]. У зв'язку з цим політики, громадські діячі, освітянська спільнота типово вказують на необхідність нині і у повоєнній перспективі зосередитися на вирішенні таких питань: 1) створення безпечного та комфортного освітнього середовища; 2) подолання воєнних руйнувань; 3) модернізації мережі закладів освіти; 4) підвищення якості освіти; 5) масштабування інноваційної діяльності закладів вищої освіти; 6) посилення інтернаціоналізації вищої освіти; 7) вдосконалення механізмів фінансування системи вищої освіти; 8) підвищення привабливості закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри [2; 3; 4].

Визнаючи правомірність вказаних напрямів подолання викликів і наявних наслідків війни, вважаємо, що особливої уваги у цьому контексті потребує адміністративно-правове забезпечення вищої освіти, тобто сукупність встановлених нормами адміністративного права прийомів і способів, за допомогою яких держава впливає на суспільні відносини в освітній сфері з метою забезпечення права на освіту [5, с. 6]. Водночас, адміністративно-правове забезпечення – це також система принципів і норм адміністративного права, які «розвивають та уточнюють конституційні норми, що визначають теоретико-правові засади функціонування вищої освіти з метою створення належних умов для реалізації студентам права на якісну вищу освіту та інших їх прав та інтересів, публічного інтересу держави й суспільства в цілому» [6, с. 84].

Саме у площині адміністративно-правового забезпечення вбачаємо потенціал реконструкції і модернізації національної вищої освіти. Обґрунтуємо свою позицію.

Почнемо з того, що План відновлення, розроблений Національною радою з відновлення України від наслідків війни відповідно до Указу Президента від 21 квітня 2022 року № 266/2022, у розділі «Освіта і наука» [2] пропонує перелік проблем, які потребують вирішення, зокрема: корупція і недобросесність в освіті, недостатній рівень інтернаціоналізації української вищої освіти, оптимізація мережі закладів вищої освіти, підвищення рівень фінансової автономії ЗВО, тощо. Реальне вирішення відповідних проблем потребує, серед іншого, цілеспрямованого нормативно-організаційного впливу держави на процеси функціонування і трансформацій системи вищої освіти, що на практиці здійснюється за допомогою норм адміністративного права. Наголосимо, що такий нормативно-організаційний вплив (адміністративно-правове регулювання) за допомогою норм адмінправа і є тим, що усталено визначається як адміністративно-правове забезпечення.

З іншого боку, очевидно не потребує доведення теза, що ефективне реагування на виклики війни – гуманітарні, інституційні, організаційні і фінансові, у сфері освіти можливе лише за умови реалізації раціональної, прагматичної і комплексної освітньої політики. При цьому, освітня політика, як і державна політика загалом, є фактично є державним управлінням, тобто організованим процесом керівництва, регулювання й контролю державних органів за розвитком різних сфер державного життя [7] і у нашому випадку – освітою.

Принципово важливо, що державне управління неодмінно має нормативно-правову основу, яка регламентує цілі й механізми їхнього досягнення, легітимні (і допустимі) для використання органами державної влади на усіх рівнях та в усіх сферах. Зважаючи на означене, є підстави потрактовувати освітню політику як систему визначених у нормативно-правовий спосіб цілей та заходів органів державної влади усіх рівнів в освітній сфері як просторі відносин, що складаються між різними суб'єктами у межах освіти як соціального інституту, щодо забезпечення розвитку особистості, суспільства і держави, об'єднаних спільними цінностями і культурою, суспільно-політичними й економічними завданнями. Логічним наслідком такого розуміння освітньої політики є потреба в адміністративно-правовому забезпеченні, зокрема і сфері вищої освіти.

Доречного наголосити, що як і будь-який напрям державної політики освітня політика має власні механізми реалізації, до яких обґрунтовано належить правовий механізм, як сукупність правових засобів, за

допомогою яких держава здійснює нормативно-правовий вплив на суспільні відносини у сфері освіти. Уважний читач напевно помітив подібність трактування правового механізму державної освітньої політики і змісту поняття «адміністративно-правове забезпечення вищої освіти», що його було наведено вище. Така подібність є додатковим аргументом стверджувати, що звернення до теми адміністративно-правового забезпечення вищої освіти створює додаткові можливості для інтенсифікації реконструкції і модернізації національної вищої освіти.

Нарешті увага до адміністративно-правового забезпечення вищої освіти України обґрунтована і тими завданнями, що їх актуалізує процес євроінтеграції, у якому нині перебуває українська держава. При цьому, ще у 2014 році Україна взяла на себе зобов'язання щодо реформування національної системи освіти на етапі підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році [8]. Зокрема, цим документом – ст. 432, передбачалося реформування та модернізації систем вищої освіти, підвищення якості та важливості вищої освіти, розширення можливостей вищих навчальних закладів та інші заходи, реалізація яких без належного адміністративно-правового забезпечення не можлива.

У цьому ж ключі варто згадати ратифікований Верховною Радою України у червні 2024 року План для Ukraine Facility. У розділі 7 «Людський капітал» наголошується на необхідності зупинити втрату людського капіталу, що, в тому числі, визначає особливу увагу до освіти, а також наповнення освітнього простору «ініціативами, спрямованими на адаптацію освітніх послуг (зокрема, у сфері професійної освіти) до воєнних та післявоєнних викликів, що включатиме розробку програм перепідготовки кадрів та визначення компетенцій, необхідних для відновлення пошкодженої інфраструктури, розбудову безпечного та інклюзивного освітнього середовища для доступу до якісної освіти» [9, с. 137]. Переконані, що практична реалізація таких ініціатив у контексті освітньої політики періоду воєнного стану і повоєнного часу потребує належного, актуального й відповідного європейським стандартам і підходам адміністративно-правового забезпечення, зокрема сфери вищої освіти.

У підсумку відзначимо, що наведені нами аргументи вказують на вагомій підставі розглядати адміністративно-правове забезпечення вищої освіти важливим інструментом (1) реагування на виклики війни і (2) реалізації завдань повоєнної реконструкції і модернізації національної вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів. Вважаємо доцільними спеціальні дослідження адміністративно-правового забезпечення вищої освіти зважаючи на її значення для суспільного поступу і розвитку держави. Особливий інтерес становить порівняльний

аналіз адміністративно-правового забезпечення вищої освіти в Україні та інших країнах, зокрема ЄС.

Література

1. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді. *Вісник НАПН України*. 2023. № 5(2). С. 1–5. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/416/482> (дата звернення 2.03.2025).
2. План відновлення. Освіта і наука (проект станом на 03.08.2022). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadskobgovorennya/2022/08/19/НО.proyekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf> (дата звернення 2.03.2025).
3. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
4. Оршанський Л., Нищак І., Матвісів Я., Юрків М. Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання. *Молодь і ринок*. 2024. № 1 (221). С. 29–35.
5. Ракша Н. С. Адміністративно-право-ве забезпечення права громадян на освіту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2007. 19 с.
6. Яра О. Поняття адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права. Збірник наукових праць*. 2019. Вип 1. С. 25–32.
7. Орцева О. С. Механізми державного управління: теоретичні підходи до визначення поняття. VIII Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Спецпроект: аналіз наукових досліджень» (30-31 травня 2013 р.). URL: http://www.confcontact.com/2013-specprojekt/gu_ortseva.htm (дата звернення 18.01.2025).
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2588 (дата звернення: 23.09.2023).
9. План для Ukraine Facility (2024-2027). Міністерство економіки України. 2024. 380 с. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> (дата звернення: 14.01.2025).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Дмитренко Емілія Станіславівна

*докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

Дмитренко Юрій Павлович

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри управління та інформаційно-аналітичного
забезпечення, Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Актуальність проблеми гендерної рівності для України обумовлена насамперед євроінтеграційними процесами в нашій державі. Із підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014) держава має розв'язати з-поміж низки пріоритетних завдань і завдання упровадження стандартів гендерної рівності в усій сфері суспільного життя. А це передбачає удосконалення законодавства України на основі європейських стандартів.

Зазначене у повній мірі стосується і сфери вищої освіти. За складних сучасних умов функціонування держави, особливо в умовах воєнного стану, одним із першочергових завдань для України є реформування цієї сфери. Його метою є також і забезпечення прав та соціального захисту учасників освітнього процесу, реалізація принципу гендерної рівності відповідно до європейських стандартів.

У діяльності Ради Європи питання гендерної рівності в освітній сфері завжди були пріоритетними. Фактично, майже усі її документи містять положення про недискримінацію, рівні права та можливості для жінок і чоловіків. Досить згадати такі програмні документи Ради Європи, як Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2014-2017 роки, Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки, Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 роки. Так, у Стратегії гендерної рівності на 2014-2017 роки було визначено в якості пріоритетних такі напрями: боротьба з гендерними стереотипами та сексизмом; запобігання та протидія насильству щодо жінок; гарантування рівного доступу жінок до правосуддя; досягнення збалансованої участі жінок і

чоловіків у прийнятті політичних і суспільних рішень; реалізація стратегії досягнення гендерної рівності в усіх політиках і заходах. Натомість положення Стратегії гендерної рівності на 2018-2023 роки спрямовані на: забезпечення рівних прав для жінок і чоловіків, а також їх однакову значущість, можливості, обов'язки та участь у всіх сферах суспільного й особистого життя; рівний доступ жінок і чоловіків до ресурсів та розподіл цих ресурсів між ними [1, с. 7].

Досягнення гендерної рівності є ключовим елементом і Стратегії гендерної рівності на 2024-2029 роки, яку прийнято з метою досягнення ефективної реалізації гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок і чоловіків у державах-членах Ради Європи шляхом підтримки впровадження наявних стандартів та зміцнення досягнутих напрацювань Ради Європи у сфері гендерної рівності. Реалізація цієї мети буде здійснюватися за такими стратегічними напрямками: запобігання та боротьба з гендерними стереотипами та сексизмом; запобігання та боротьба з насильством щодо жінок і дівчат і домашнім насильством; забезпечення рівного доступу до правосуддя для жінок і дівчат; досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у політичному, громадському, соціальному та економічному житті; забезпечення розширення прав і можливостей жінок та гендерної рівності у зв'язку з глобальними та геополітичними викликами; реалізація стратегії досягнення гендерної рівності і включення міжсекторального підходу в усі політики та заходи [1, с. 10].

Основою правового механізму для реалізації принципу гендерної рівності в освіті є положення Європейської конвенції з прав людини (1950), якою гарантуються: права та свободи, що поширюються на кожного, хто перебуває під юрисдикцією держав-членів Ради Європи; недискримінація за ознакою статі [2, статті 1, 14, Протокол 12 до Конвенції]. Із урахуванням базових понять цього документу було прийнято низку правових актів Ради Європи. Так, Декларація про рівність між жінками і чоловіками (1988) містить рекомендації передбачити відповідні заходи для надання жінці та чоловіку однакової правоздатності і однакових можливостей її реалізації, а також для розвитку індивідуальних здібностей та талантів. Зазначено, що такі заходи мають бути спрямовані на прискорення встановлення реальної рівноправності жінок та чоловіків, зокрема, коли йдеться про доступ до освіти і свободу у виборі початкової та подальшої загальноосвітньої і професійної підготовки [3, частини II, VI].

Варто згадати і Європейську соціальну хартію (переглянуту) (1996). Положення документу стосуються як загальних гарантій забезпечення ефективного здійснення права на рівні можливості та рівне ставлення у вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації

за ознакою статі, так і окремо – під час професійної орієнтації та підготовки [4, ст. 20].

Ключовим документом у галузі сприяння розвитку гендерної рівності у сфері освіти є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) (2011). Метою її прийняття було з-поміж іншого – сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками. Важливо, що у Стамбульській конвенції було визначено поняття «насильство стосовно жінок», яке означає всі акти насильства стосовно них за гендерною ознакою (фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті) [5, статті 1,4].

Особливістю документів, прийнятих Комітетом Міністрів Ради Європи, є деталізація положень з питань дотримання гендерної рівності у сфері освіти. Так, у Рекомендаціях про збалансовану участь жінок і чоловіків у процесі прийняття рішень у сфері політики та суспільному житті (2003) зазначено, що програми навчання і навчальний матеріал продовжують відображати упереджені та традиційні погляди не лише на проблему статі, а й на вибір, який здійснюють статі в галузі освіти, у професійній діяльності [6]. У Рекомендаціях про врахування гендерної проблематики в освіті (2007) акцентується увага на нерівності в освітній сфері та на ролі педагогічної освіти у виборі гендерно-орієнтованих механізмів в освітньому процесі, а Додатки до цього документу містять конкретні заходи для впровадження принципу гендерної рівності у сфері освіти [7].

Україна на виконання положень документів Ради Європи прийняла Закони «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005), «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2012), інші нормативні акти. Розвиток правової бази із зазначеного питання продовжився і під час дії правового режиму воєнного стану. Так, Кабінетом Міністрів України у розвиток Державної стратегії забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків до 2030 року (2022) було схвалено Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року (2022). Документ спрямований на удосконалення освітнього процесу на засадах недискримінації та протидії будь-якого роду насильства, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти. Для реалізації Стратегії передбачається з-поміж іншого: розроблення для закладів освіти відповідних навчальних програм; підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників; організація та проведення наукових заходів, наукових досліджень із цих питань тощо [8].

Однак із прийняттям зазначених та інших документів не вирішено усі проблеми нерівності та дискримінації у сфері вищої освіти. А тому, на

нашу думку, доцільно (із урахуванням відповідних положень документів Ради Європи) підвищити рівень гендерної культури в суспільстві, в тому числі шляхом впровадження навчальних курсів та освітніх програм. Для України важливо врахувати європейські стандарти гендерної рівності у сфері освіти, але адаптувати їх до національних умов, а також розвивати гендерне законодавство з метою зменшення у закладах освіти проявів гендерної дискримінації, що сприятиме підвищенню довіри до них та підвищенню якості надання освітніх послуг.

Література

1. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 роки. URL: <https://rm.coe.int/cm-2024-17-finale-ukr/1680af3517> (дата звернення: 26.02.2025).

2. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 26.02.2025).

3. Декларація Комітету міністрів Ради Європи про рівноправність жінок та чоловіків від 16.11.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_903#Text (дата звернення: 26.02.2025).

4. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 27.02.2025).

5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 27.02.2025).

6. Recommendation CM/Rec(2003)3 of the Committee of Ministers to member states on balanced participation of women and men in political and public decision making (Adopted by the Committee of Ministers on 12 March 2003 at the 831st meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://search.coe.int/cm#title=Recommendations> (дата звернення: 27.02.2025).

7. Recommendation CM/Rec(2007)13 of the Committee of Ministers to member states on gender mainstreaming in education (Adopted by the Committee of Ministers on 10 October 2007 at the 1006th meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://search.coe.int/cm#title=Recommendations> (дата звернення: 27.02.2025).

8. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.12.2022 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80> (дата звернення: 27.02.2025).

ВТІЛЕННЯ ОКРЕМИХ ЗАСАД ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИК В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Долинська Марія Степанівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри господарсько-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Багато національність населення України прослідковується ще з часів заснування держави на староукраїнських землях на підставі домовленостей союзів різних етнокультурних груп, які проживали на її території.

Кожна цивілізована держава, вважаючи себе національно визначеною, забезпечує захист прав і законних інтересів усіх громадян незалежно від національної належності шляхом законодавчого закріплення загальнодержавної атмосфери міжетнічної толерантності та загальнонаціональної єдності в країні [1, с. 4.58].

О. Антонюк визначає основні об'єктивні чинники формування етнонаціональної політики. Вважаємо виокремити наступні: незалежне існування України, як держави; поліетнічний склад населення; активізація етнополітичного процесу, широкого включення до нього структурних етнокомпонентів українського суспільства – української нації, корінних народів на національних меншин; необхідність узгодження інтересів, встановлення рівноправних та гармонійних відносин між етнічними групами; співробітництво та зв'язки з українською діаспорою та вихідцями з України, людьми іноетнічного походження; наявність інтенсивних міграційних потоків [2, с. 23].

Окремі питання етнонаціональної політики розглядалися у наступних законодавчих актах України: «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 року, «Про вищу освіту» 2002 року, «Про засади мовної політики» 2012 року, «Про вищу освіту» 2014 року, «Про освіту 2017 року, «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року, «Про повну загальну середню освіту» 2020 року.

У статті 4 Закону України «Про вищу освіту» 2014 року встановлено, що право на вищу освіту гарантується незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров'я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин [3].

Законом України № 392-IX від 18 грудня 2019 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» [4] у новій редакції викладено пункт 13 статті 1 Закону України «Про вищу освіту» [3]. Встановлено, що компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [4].

З аналізу норм вбачається, що компетентність у першу чергу розглядається як здатність особи соціалізуватися. У даному випадку мова йде не про первинну, а вторинну соціалізацію.

На думку О. Пінської, соціалізація – процес і результат засвоєння, відтворення і подальшого активного перетворення індивідом соціального досвіду, на основі якого відбувається формування соціально спрямованої особистості, яка прагне до самопізнання, самоосмислення, саморегуляції, самовдосконалення, що допомагає їй швидше і ефективніше організувати власну життєдіяльність та адаптуватися до життя у суспільстві [5, с. 109].

Дійсно, перед усіма учасниками освітнього процесу України стоїть проблема підвищення якості освіти, її адаптації до життєвих реалій (економічних, соціальних, культурних, демографічних тощо) [6, с 113].

Розпочата у лютому 2022 році війна Росії проти незалежної України продемонструвала високий рівень стійкості всього українського народу.

У Закон України «Про вищу освіту», 2014 року [3], упродовж лютого 2022 року – лютого 2025 року запроваджено зміни та доповнення 17 законодавчими актами.

Так, Законом України № 3504-IX 2023 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах» [7], доповнено новою четвертою частиною статтю 48 Закону «Про вищу освіту», де надано право закладам вищої освіти приватної форми власності право вільного вибору мови навчання.

Ми погоджуємося, що після 24 лютого 2022 року більшість українців почали проходити ресоціалізацію або стали на шлях вторинної соціалізації.

Має рацію Г. Трушевич, що важливим фактом вторинної соціалізації та ресоціалізації стало ставлення до військових, Збройних Сил України, участь в бойових діях, волонтерство, повага військових цивільними, знання про правильне, нетравматичне спілкування з військовими і т.д [8, с. 186,189].

Вважаємо, що державна етнонаціональна політика в Україні, особливо під час воєнного стану в державі, повинна здійснюватися

виважено та з дотриманням принципу верховенства права. Консолідація української нації та налагодження міжетнічних стосунків є надзвичайно важливими для збереження державності та самобутності держави України [9, с. 359], а також національної ідентичності українців.

В сучасному світі, коли здобувачі вищої освіти можуть представляти різні культури та національності, форми навчання повинні враховувати цю культурну різноманітність [10, с. 65].

Пропонуємо в освітніх закладах держави проводити уроки (лекції) для учнів та здобувачів вищої освіти, спрямовані на формування етнонаціональної стійкості під час воєнного стану в Україні, так і пропагуванні засад етнонаціональної та гендерної гармонії в суспільстві.

Література

1. Балинська О. М., Балинський І.О, Долинська М.С. Державна етнонаціональна політики як чинник гарантування права громадян на безпеку. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства: Збірник наукових праць*. 2023. Випуск. 62. С. 4.53-4.62.

2. Антонюк О. В. Етнополітика в Україні: історія та сучасний стан. *Український історичний журнал*. 1999. № 4. С. 15-28.

3. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти: Закон України від 18 грудня 2019 року № 392-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20#n12>

5. Пінська О. Л. Психолого-педагогічна детермінація соціалізації студентів в освітньому просторі вищої школи. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Педагогіка і психологія. 2019. № 2. С. 105–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2019_2_13.

6. Долинська М. Деякі аспекти контролю за якістю вищої освіти в Україні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 884. С. 113-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_884_19

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах: Закон України від 8 грудня 2023 року № 3504-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text>

8. Трушевич Г. Б. Вплив російсько-української війни на політичну соціалізацію особистості: нові тенденції персонології. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. Вип. 42. С. 186-190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2023_42_33

9. Долинська М. С. Нотаріальна практика та державна етнонаціональна політика в Україні: точки дотику. *Наукові записки*

Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2024. Вип. 40. С. 354-361. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1147>.

10.Ліщитович Л. І. Яненко Л. П. Про вплив форм навчання на соціалізацію та ефективність співробітництва студентів. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологія. 2023. Вип. 20. С. 61-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2023_20_16*

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-24>

ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ЯК ОСВІТНЯ ПРОБЛЕМА

Дручек Олена Василівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри правового забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної гвардії України
м. Київ, Україна*

Історична пам'ять, як суспільне явище і складова національної ідентичності, завжди відігравала ключову роль у формуванні національної свідомості та системи національних цінностей. Наразі, на четвертому році повномасштабної війни України з російським агресором, актуалізується завдання пошуку нових підходів до реалізації політики національної пам'яті, яка є одним із напрямів діяльності держави.

Феномен історичної пам'яті, його місце і роль у системі національних цінностей, а також механізми формування культури та політики історичної пам'яті досліджували В. Бабка [1], Т. Василевська [2], М. Гурик [3], Н. Дічек [4], Л. Нагорна [5] Н. Кузьмінець [6], Ю. Шаповал [7], В. Яблонський [8] та ін. Проблеми формування історичної пам'яті в освітній сфері у цілому та при викладанні історичних дисциплін розглядали І. Селищева [9], А. Сушко [10], М. Філіпович [11] та ін.

У зазначених та інших працях підкреслюється, що історична пам'ять завжди відігравала провідну роль у формуванні національної свідомості, культурних цінностей та політичних орієнтирів незалежної України. А також обґрунтовується теза про те, що за сучасних умов взаємодії української держави і суспільства надзвичайно важливим є задання

формування такої політики історичної пам'яті, яка би враховувала попередній та новітній досвід боротьби українського народу проти російського колоніалізму та агресії, зосереджуючись при цьому навколо історичних фактів, подій і персоналій, які більшість громадян вважають важливими незалежно від історичного, політичного, соціального контексту їх формування. Не викликає заперечень бачення В. Яблонського того, що через ототожнення громадян із сконструйованою моделлю історичної пам'яті відбувається конституювання самого феномену нації. Нація є сформованою тоді, коли у переважній більшості населення сформоване ототожнення із цією нацією у минулому, теперішньому і майбутньому. Складовою такого ототожнення є формування т. зв. «консолідованої моделі пам'яті», сутністю якої є безумовне і позитивне сприйняття себе у якості складової певної нації [8, с. 16].

Одним із напрямів реалізації політики національної пам'яті в Україні є сфера середньої та вищої освіти. За сучасних умов викладання гуманітарних та історичних дисциплін у закладах середньої та вищої освіти має не лише формувати у здобувачів уявлення про основні події вітчизняної історії, а й сприяти виробленню патріотичного світогляду, активної громадянської позиції, здатності до належної оцінки історичних процесів і явищ, пов'язаних із процесами націє– та державотворення в Україні.

Ще 2017 року Українським інститутом національної пам'яті було розроблено Концепцію викладання базового навчального предмета «Історія: Україна і світ» (2017) [12]. Пізніше, у 2023 році, основні положення цієї Концепції знайшли своє відображення у рекомендованій МОН Програмі базового навчального предмета «Історія: Україна і світ». У зазначених документах основними завданнями у процесі вивчення історії України було визначено: поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального предмета; розвиток мисленневих алгоритмів і умінь, необхідних для розуміння сучасних суспільних і політичних викликів; отримання та засвоєння системних знань про факти, події, явища, тенденції в Україні у контексті світового історичного процесу з позицій цінності життя людини, досвіду українського державотворення, утвердження єдності та соборності Українського народу, значення європейських культурних і правових традицій, зміцнення національних інтересів та суверенітету, цілісності та непорушності кордонів Української держави; розвиток історичного, критичного, творчого мислення; здатності розуміти загальний хід історичного процесу, проблеми, що стоять перед країною та світом; формування розуміння національного інтересу, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності в умовах реальних військово-політичних,

інформаційних та інших викликів; ознайомлення з духовними і культурними надбаннями та цінностями, історико-культурними традиціями народу України, його внеску у світовий культурний фонд; сприяння формуванню політичної та правової культури, політичної нації; розвиток громадянської самосвідомості, пошани до державної символіки України у гармонійному поєднанні із національними та загальнолюдськими цінностями.

Вважаємо, що викладання соціо-гуманітарних та історичних дисциплін у вищій школі за сучасних умов у цілому відповідає загальному змісту політики національної пам'яті, хоча і потребує певного удосконалення.

При створенні підручників, посібників, курсів лекцій із історії України, на нашу думку, слід використовувати європейський досвід, зокрема відповідні рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи. Ще у 90-х роках минулого століття Парламентська асамблея схвалила рекомендації «Про європейський вимір освіти» (1111 (1989)) та «Про історію й вивчення історії в Європі» (1283 (1996)), які сприяли реалізації проектів «Історія в новій Європі» та «Викладання і вивчення історії у Європі ХХ століття». Відповідно до зазначених проектів, у системі європейської освіти основною концепцією при вивченні історії в стала концепція «відкритої історії», що ґрунтується на засадах багатовимірності, толерантності, та проголошує, що несхожі («історично ворожі») культури, попри певні конфлікти, постійно перебувають у стані взаємопроникнення та прагнуть до діалогу.

Щодо викладання національних історій, європейські експерти рекомендували переходити до «інтегрованої» її моделі – з акцентом на тому, що того, що кожна новітня нація є витвором не тільки внутрішнього розвитку, а і значимих іноетнічних та інокультурних впливів. Загальним підходом до викладання історичних дисциплін у європейському історичному просторі є гуманізація, зосередження не тільки на історії воєн та соціальних катаклізмів, а на «культурі миру» – повсякденному житті людини.

Згідно із чинною в Україні концепцією вищої школи, вища освіта покликана не тільки надати професійні компетенції, необхідні для реалізації на ринку праці, але і готувати інтелектуальну та наукову еліту суспільства, здатну професійно і особистісно розвиватися. В основі нової парадигми вищої освіти лежить компетентнісний підхід, який передбачає відображення результатів навчання, передовсім, у формі компетенцій, а також співмірність кваліфікацій у рамках європейського простору через систему компетенцій.

Зазначене розглядаємо у якості пріоритету для розробки нових стандартів вищої освіти, організації освітнього та виховного процесів у

вищих навчальних закладах, здійснення виховної роботи зі здобувачами, перегляду та структурування змісту навчальних планів та навчальних програм, упровадження активних та інтерактивних форм, методів і технологій навчання. Вважаємо, що навчальні дисципліни гуманітарного циклу, і в обов'язковому порядку – історичні, повинні формувати у здобувачів уявлення про Україну як невід'ємну частину єдиної європейської цивілізації, базовану на спільних принципах, цінностях та інтерпретаціях історичних фактів, докорінно відмінних від ворожої для українців російської ідеології.

Література

1. Бабка, Володимир Леонідович. Історична пам'ять як фактор політичного впливу в незалежній Україні: дис. ... канд. політ. наук; спец. 23.00.03 – політична культура та ідеологія. Ніжинський держ. ун-т імені Миколи Гоголя. Ніжин, 2016. 249 стор.

2. Василевська, Тетяна (2024, Лютий 20). Конструювання національної пам'яті: в тенетах контраверсійності. Виступ на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку» (м. Київ, ННІ ПУДС, КНУ імені Тараса Шевченка). URL: <https://ipacs.knu.ua/?lang=ukr&tip=osn&filtername=&page=2&tipn=News&newsid=2091>. (дата звернення: 03.03.2025).

3. Гурик, М. Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет. 2015. С. 90–113.

4. Дічек У контексті державної політики пам'яті в Україні: до прогресу національного духу: Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання» (6 квітня 2023 р.). Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2023. № 5(1), С. 1-6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5122>

5. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с.

6. Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія Історія. 2023. № 4/56. С. 185-196.

7. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід / [Ю. Шаповал, Л. Нагорна, О. Бойко та ін.]; за загальною редакцією Ю. Шаповала. Київ: ІПІЕНД, 2013. 600 с. та ін.

8. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валевський О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О. та ін.] / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. – 144 с.

9. Селищева, Ірина. Історична пам'ять у контексті історичної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. № 1.(50). С. 22-20.

10. Сушко А.І. Проблеми формування культури української пам'яті в освітньому процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2-17. № 13. С. 43-46.

11. Філіпович, М. Проблеми формування історичної пам'яті в освітній сфері України. *Літопис Волині*. 2023. № (28), С. URL: 174-178. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.24/>(дата звернення 03.03.2025).

12. Концепція базового навчального предмета «Історія: Україна і світ» (2017). Український інститут національної пам'яті: офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/Istoriya-Ukrayina.i.svit-Intehrovanyu.kurs.30.09.2022.pdf>.(дата звернення: 28. 02.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-25>

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дубинський Олег Юрійович

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений працівник освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних та соціальних питань, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова м. Миколаїв, Україна

Освіта є одним із пріоритетних напрямків держави. Вона допомагає усвідомити себе та свою ідентичність, наділяє нас новими сенсами, цінностями та досвідом, дозволяє краще пізнати себе. Саме тому, Законом України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII визначено, що її метою «є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї

діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1].

Натомість, нічим невмотивована, безпідставна агресія російської федерації, яка 24 лютого 2022 року вилилась у широкомасштабний військовий напад на нашу державу завдала непоправної шкоди багатьом сферам суспільного життя. Освіта як найбільш чутлива та важлива соціальна сфера в умовах воєнного стану зазнала суттєвих трансформацій, спричинених і безпосередніми викликами війни, і необхідністю забезпечення права громадян на освіту в надзвичайних обставинах. Воєнні дії на території держави створили численні загрози для функціонування освітніх закладів, доступу до знань та безпеки учасників освітнього процесу. У зв'язку з цим держава змушена адаптувати нормативно-правову базу, розробляти нові підходи до організації навчального процесу та впроваджувати інноваційні рішення для збереження освітньої системи.

З усієї безлічі проблем, які найсуттєвіше впливають на освітній процес варто назвати фізичну безпеку та психологічний стан учасників освітнього процесу, руйнування інфраструктури, а також обмежений доступ до цифрових технологій.

В інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи», Міністерство освіти і науки України наводить дані, що станом на 1 липня 2023 року «вже понад 3 тис. закладів освіти постраждали внаслідок бомбардувань і обстрілів, із них близько 300 закладів зруйновано повністю» [2].

Окрему оперативну інформацію МОН наводить стосовно закладів вищої (ЗВО) та фахової передвищої (ЗФПО) освіти, вказуючи, що «станом на 1 липня 2023 р. повністю зруйновано 10 ЗФПО і 4 ЗВО. У цілому в регіональному розрізі пошкодження стосувалися ЗФПО та ЗВО 16 регіонів країни, але найбільше пошкоджень такі заклади зазнали в Харківській (29 ЗФПО і 23 ЗВО), Донецькій (29 та 9), Дніпропетровській (14 і 3), Запорізькій (11 та 5) і Миколаївській (10 та 5) областях. У цих п'яти областях сконцентровано 71,1 % всіх пошкоджених ЗФПО та ЗВО» [2] На жаль, тенденція руйнувань закладів освіти продовжується і донині.

Зважаючи на те, що освітня сфера є фундаментом розвитку суспільства, виникає гостра необхідність адаптації її до нових реалій. У цьому контексті варто погодитись з думками О. І. Денічевої та С. Ф. Лук'янчук, які підкреслюють те, що збереження освітнього потенціалу України набуває статусу ключового елемента державної

політики, поступаючись пріоритетністю лише питанням національної безпеки. Натомість, науковці підкреслюють, що в умовах війни не існує універсального рішення для продовження навчального процесу. Отже, для забезпечення ефективності функціонування закладів вищої освіти необхідно застосовувати комплексний підхід, який враховує адаптацію до специфіки кожної окремої ситуації та регулярне оновлення методів проведення навчальних занять. Особливу увагу необхідно приділяти ретельному плануванню освітнього процесу, розробці навчальних планів і графіків, які повинні враховувати всі аспекти забезпечення безпеки життя та здоров'я учасників освітнього процесу.

Попри наявність негативних факторів, таких як руйнування інфраструктури, втрати серед студентів і викладацького складу, а також труднощі в організації навчального процесу, критично важливо створювати сприятливі умови для навчання. Також необхідно забезпечувати психоемоційну підтримку студентів, спрямовану на мінімізацію стресу та підвищення їхньої здатності адаптуватися до нових умов [3, с. 129].

Аналізуючи виклики та пріоритети вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану, С. І. Сідлецький та А. М. Шандар, акцентують увагу на ще одному аспекті, що стосується перебування учасників освітнього процесу в різних умовах: частина з них знаходиться за межами України або в регіонах, віддалених від зони бойових дій, тоді як інші продовжують перебувати на тимчасово окупованих територіях [4].

Однак, необхідно зазначити, що попри всі труднощі та негарязди, система вищої освіти функціонує та удосконалюється. Значну роль у цьому відіграє планомірне виконання положень Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки та Операційного плану її реалізації на 2022–2024 роки, схваленої Кабінетом Міністрів України розпорядження від 23 лютого 2022 року № 286-р [5]. Вказана Стратегія є дороговказом для розвитку системи вищої освіти, окреслює основні напрями такого розвитку з урахуванням суспільного та економічного розвитку держави. Важливими є стратегічні та операційні цілі та завдання з відповідними показниками (індикаторами) досягнення (виконання), механізм, очікувані результати, заходи щодо проведення моніторингу реалізації цієї Стратегії на кожному етапі та ресурсні потреби [5].

Згадувані нами О. І. Денічева та С. Ф. Лук'янчук, переконані, реалізація завдань, окреслених у Стратегії, сприятиме мінімізації негативних наслідків повномасштабної агресії російської федерації та забезпечить умови для відновлення й трансформації системи вищої освіти у поствоєнний період. Реалізація Стратегії розвитку вищої освіти в Україні спрямована на створення сучасної, ефективної системи вищої

освіти, яка відповідає потребам громадян, економіки та суспільства, має високу репутацію та є конкурентоспроможною як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку освітніх послуг [3, с. 128]. І з цим важко не погодитись.

Відтак, можемо констатувати, що воєнний стан створює значні перешкоди для забезпечення права на освіту, гарантованого Конституцією України та міжнародними правовими актами. Натомість, для подолання викликів освіти, зокрема вищій, в умовах воєнного стану необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає правове регулювання, інноваційні методики навчання та психологічну підтримку всіх учасників освітнього процесу. Важливим аспектом також є координація між державними органами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством для забезпечення стабільності освітнього процесу. Лише за умови спільних зусиль можливо забезпечити безперервність і якість освіти навіть у таких складних умовах.

Література

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
2. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН України, 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpnevakonferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
3. Денічева О. І., Лук'янчук С. Ф. Виклики вищої освіти в умовах сучасних освітніх реалій. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 75. С. 127–130.
4. Сідлецький С. І., Шандар А. М. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 64. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4353>
5. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО
ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ – ЗАПОРУКА УТВЕРДЖЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

Дудка Тетяна Юрївна

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти,
Київський авіаційний інститут
м. Київ, Україна*

Стрільчук Лариса Василівна

*спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист циклової комісії фінансово-облікових дисциплін,
Заліщицький фаховий коледж імені Є. Храпливого
Національного університету біоресурсів і природокористування
м. Заліщики, Україна*

Глобальні виклики біполярного світу, проблематичні наслідки повномасштабної агресії східного недобросусіда створюють для нашої держави передумови для більш вираженого конструювання інформаційно-освітнього простору на рівні усіх без винятку навчальних закладів України.

Усі ми сьогодні є свідками того, як активно відбуваються зміни на рівні структури існуючої реальності. Пізнання суб'єктом навколишнього світу продукує поглиблення різнорівневих поведінково-діяльнісних проявів, щодо створення та надбудови образу новітньої соціокультурної реальності. Важливе місце тут, на рівні цього конструкту, посідає освіта, як окремий соціальний інститут. Разом з тим, той онтологічно-епістеміологічний образ світу, який на перцептивному рівні впливає на формування світогляду та ціннісних орієнтацій усіх учасників навчального процесу, дедалі більше віддзеркалює мінливі умови сучасного соціокультурного розвитку. Слід зауважити, що процес соціального пізнання суб'єктом оточуючої реальності, підсиленої системними лініями глибинних міжособистісних взаємодій та комунікацій, може мати як об'єктивні сили, так і суб'єктивні. Коли останні відображають спотворені факти та трансформуються у джерело пізнання вже у якості оманливої «істини» (так званого сумнівного за своїм змістом інформаційного контенту) – це становить серйозну загрозу з одного боку – інформаційній безпеці держави, а з іншого – особистісному розвитку суб'єктів у процесі такого пізнання. Такі

деструктивні прояви на рівні пізнання можуть завдати руйнівного впливу таким цілісним особистісним конструктам, як: ідентичність, самосвідомість, свобода та воля.

Внаслідок впливу вищепереліченого зрозумілим залишається єдине – сучасний світ на порозі серйозних перетворень і молоде покоління якнайбільше повинно бути готове до таких викликів у фокусі різних векторів цілісного соціокультурного поступу. Сучасний проукраїнський освітній заклад сьогодні, як ніколи раніше, потребує суттєвої трансформації інформаційно-змістового навчального контенту, адже ми повинні оперативнo реагувати на випередження результатів інформаційної війни зловщого агресора.

Своєчасність та актуальність даного дослідницького почину продиктована тим, що формування та розвиток сучасних суб'єктів пізнання дедалі більше залежить від перехресного впливу на них інформаційно-комунікативного середовища (ІКС). Дихотомічний характер впливу ІКС на суб'єктів навчального процесу віддзеркалюється з одного боку у позитивному ключі (зокрема, у додатковій можливості розширити та доповнити потенціал процесів пізнання), а з іншого боку – негативному (трансформація ІКС у джерело руйнівного впливу на пізнавальну сферу). Використання зі сторони агресора середовища ІКС, як інструменту впливу на несформоване молоде покоління, забезпечує нашого східного недобросусіда можливістю конструювати будь-яку «бажану» картину (зокрема, через спотворення образів, подій, фактів) в існуючу реальність. Успішність імплементації цього руйнівного інструменту ІКС досягається з допомогою якісного інсценування, без дотримання критеріїв достовірності. За таких умов підвищеного рівня інформаційної небезпеки, саме освіта, як окремий соціальний інститут, покликана привнести суттєвий внесок у розвіювання попередньо інсценованих образів, подій, фактів з метою руйнування цього загрожуючого контенту «післяправди».

Організація та реалізація сучасного навчального процесу в пересічному закладі освіти повинна вибудовуватися з урахуванням наслідків систематичної інформаційної війни зі сторони агресора, який цілодобово продукує виникнення цілісного спектру таких загроз: цілісності суб'єктивного світу; територіальної цілісності; безпеки життя та здоров'я людини; трансформації когнітивної сфери, з метою особистісного переспрямування її у бік хибних ідей та поглядів. Враховуючи той факт, що аудиторія здобувачів освіти перебуває на етапі особистісного розвитку, остання фактажність здатна породжувати ризики трансформації їх когнітивної сфери, що в наслідковій результативності може призвести до зміни траєкторії особистісної

поведінки, шляхом переспрямування різнорівневих суб'єкт-суб'єктних взаємодій.

На основі вище викладеного можемо зробити висновок, що сьогодні будь-який освітній заклад України повинен націлювати свою просвітницьку діяльність у напрямку створення об'єктивних наративів та умов для надбудови жорсткого каркасу ядра внутрішньо-особистісної ідентичності. Адже, зараз українство живе у таких умовах воєнного часу, які не дозволяють нам як педагогам обмежувати своє функції виключно до навчально-виховних. На рівні різновікових аудиторій суб'єктів пізнання ми повинні закладати міцне просвітницьке ядро національної ідентичності, з метою забезпечення майбутнього розвитку нашої держави лише на засадах самостійності, незалежності, суверенності та конституційності.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-27>

ВІД СКАЛЬПЕЛЯ ДО СЕРЦЯ: ВНЕСОК ПИРОГОВА У ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Євтушенко Юлія Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри мікробіології, вірусології, імунології

медичної фізики та інформатики,

Державний заклад «Луганський державний медичний університет»

м. Рівне, Україна

Професійна культура в системі медичної освіти є основою підготовки висококваліфікованих фахівців, які поєднують ґрунтовні теоретичні знання з практичними навичками, дотримуючись етичних засад, гуманістичних принципів і суспільної відповідальності. У період воєнного стану, коли медична система зазнає значних навантажень, професійна культура забезпечує гнучкість і стійкість медичних працівників, сприяючи збереженню гуманістичного підходу в умовах обмежених ресурсів, психологічного тиску та етичних дилем. Вона не лише розвиває технічну майстерність, а й формує аналітичне мислення, емпатію та здатність до міжпрофесійної співпраці, що є критично важливим для ефективної роботи в екстремальних умовах, спричинених війною.

Професійна культура функціонує як динамічний механізм, що адаптується до сучасних викликів, зокрема технологічних інновацій, глобальних епідемічних загроз і воєнних конфліктів. У період воєнного стану вона допомагає медикам балансувати між технологічною ефективністю та етичною чутливістю, особливо в умовах розвитку штучного інтелекту й телемедицини, які стають важливим інструментом для надання медичної допомоги в зонах бойових дій. Таким чином, професійна культура є не лише інструментом підготовки фахівців, а й запорукою стійкості медичної системи в умовах невизначеності, трансформації традиційних підходів і необхідності швидкої адаптації до нових реалій.

Історичні постаті, зокрема видатні медики, педагоги та реформатори, відіграли ключову роль у формуванні сучасних педагогічних підходів до підготовки медичних фахівців. Їхній внесок, зокрема в розробленні теоретичних засад, практичних методик і морально-етичних принципів, є особливо актуальним у період воєнного стану, коли медична освіта має враховувати досвід організації медичної допомоги в кризових умовах. Аналіз діяльності цих постатей дає змогу простежити еволюцію навчальних стратегій – від емпіричних методів до системної професійної підготовки – та обґрунтувати необхідність інтеграції історичного досвіду в сучасні освітні моделі, які відповідають викликам воєнного часу.

Серед видатних постатей, що сформували медичну науку, особливе місце посідає Микола Іванович Пирогов (1810–1881) – видатний український хірург, анатом, педагог і засновник військово-польової хірургії, чий внесок у розвиток медичної науки та освіти має виняткове значення. Пирогов вирізнявся цілісним підходом до своєї діяльності, що охоплював не лише революційні нововведення в хірургії, наприклад, запровадження ефірного наркозу та гіпсових фіксаторів, але й формування основ систематизованої медичної підготовки. Він приділяв значну увагу практичному навчанню студентів, інтеграції наукових знань з етичними принципами та гуманістичному ставленню до пацієнтів, що зробило його діяльність взірцем професійної культури в медицині.

Пирогов займає провідне місце серед постатей, які збагатили світову медичну спільноту, завдяки своїм досягненням у формуванні філософсько-етичних засад професії. Під час Кримської війни він розробив систему сортування поранених (триаж), спираючись на принципи раціонального гуманізму та наукового аналізу, що дало змогу оптимізувати надання допомоги в умовах обмежених ресурсів [3, с. 182]. Цей підхід став прообразом сучасних систем медичного сортування й набуває особливого значення в контексті нинішньої війни в Україні, де медики застосовують подібні методи для швидкого реагування на

численні травми, отримані внаслідок бойових дій. Сортування поранених за ступенем тяжкості стану дозволяє ефективно розподіляти медичні ресурси та рятувати якомога більше життів, що є незамінним у хаотичних реаліях збройного конфлікту. Таким чином, спадщина Пирогова не лише зберігає свою значущість, а й посилюється, сприяючи адаптації українських лікарів до сучасних викликів.

Внесок Пирогова у професійну культуру медичної освіти ґрунтується на його багатогранній діяльності – науковій, практичній і педагогічній. Як учений, він розробив інноваційні хірургічні методики та створив анатомічні атласи, що й досі є зразками точності й наочності у вивченні топографічної анатомії. Як практик, він продемонстрував значення інтеграції теоретичних знань у клінічну діяльність, доводячи їхню здатність рятувати життя в екстремальних умовах. У педагогічній сфері Пирогов відстоював ідею, що лікар є не лише технічним виконавцем, а й інтелектуалом, який несе моральну відповідальність за здоров'я й життя пацієнтів. Таким чином, професійна культура в його розумінні – це синтез наукової компетентності, практичних умінь, етичної свідомості та гуманістичного світогляду.

Педагогічна концепція Пирогова базується на чотирьох принципах, актуальних для сучасної медичної освіти: практична орієнтація навчання, що передбачає активну участь студентів у клінічній практиці та роботі з анатомічними зразками з ранніх етапів підготовки; гуманістичний підхід, який підкреслює важливість індивідуалізованого ставлення до пацієнта й емпатії як невід'ємних складових лікарської професії; розвиток аналітичного мислення, що спонукає до критичного осмислення знань і пошуку інноваційних рішень; принцип безперервного самовдосконалення, втілений у його афоризмі: «Той, хто припинив навчатися, припинив бути лікарем» [1, с. 41; 2]. Ці засади стали фундаментом культури професійного розвитку, яка відповідає актуальним концепціям безперервної освіти, зокрема ідеї *lifelong learning*.

Пирогов запровадив інноваційні методи викладання, використовуючи наочні посібники, зокрема власноруч створені анатомічні моделі, та інтерактивні заняття, що сприяли глибшому засвоєнню студентами складного матеріалу. Його підхід до організації клінічної практики, який передбачав раннє залучення студентів до роботи з реальними клінічними випадками під контролем викладачів, став прообразом сучасних симуляційних центрів, де студенти вдосконалюють практичні навички в безпечних умовах, закріплюючи теоретичні знання й розвиваючи впевненість у прийнятті рішень. Таким чином, педагогічна спадщина Пирогова випередила його епоху, заклавши підґрунтя для компетентнісного підходу в медичній освіті.

Цей підхід, орієнтований на практичну підготовку, відповідає сучасним вимогам до медичної освіти, де акцент робиться на формуванні професійних компетенцій, таких як клінічне мислення, командна робота та швидке реагування в критичних ситуаціях, а симуляційні технології дозволяють моделювати складні клінічні сценарії без ризику для пацієнтів. Підхід Пирогова до інтерактивного навчання передбачив сучасні методи активного навчання, зокрема проблемно-орієнтоване навчання (PBL) і кейс-метод, що застосовуються в провідних медичних школах. Його акцент на наочності та практичному досвіді сприяв формуванню професійної ідентичності майбутніх лікарів, допомагаючи усвідомлювати складність і відповідальність професії в контексті сучасних викликів, таких як комерціалізація медицини чи етичні дилеми. Таким чином, ідеї Пирогова стали основою цілісної системи медичної освіти, що поєднує наукову точність, практичну майстерність і гуманістичні цінності, залишаючись актуальними для реформування підготовки медичних кадрів.

Спадщина Пирогова має не лише історичну значущість, а й практичну цінність для трансформації медичної освіти. Його погляди на безперервне самовдосконалення перегукуються з концепцією *lifelong learning*, що є стандартом у провідних освітніх моделях світу. Запровадження етичного виховання, як пропонував Пирогов, сприяє формуванню нового покоління лікарів, які усвідомлюють свою суспільну місію та поєднують професійну вправність із гуманістичними ідеалами. Таким чином, його ідеї залишаються важливим інструментом для вдосконалення підготовки медичних фахівців у сучасному контексті.

Висновки. Микола Іванович Пирогов зробив винятковий внесок у розвиток медицини та медичної освіти, заклавши основи професійної культури, що інтегрує наукову точність, етичні принципи та гуманістичні цінності. Його педагогічні засади, зокрема практична спрямованість навчання, розвиток критичного мислення, гуманістичний підхід і принцип безперервного самовдосконалення, стали фундаментом для підготовки медичних фахівців. Ці принципи не лише визначили стандарти професійної підготовки, а й сприяли формуванню етичної свідомості лікарів. Наукові та практичні досягнення Пирогова, зокрема в галузі хірургії та військово-польової медицини, підняли клінічні й освітні стандарти медичної професії, що залишається актуальним для сучасної практики.

Актуальність ідей Пирогова в системі сучасної медичної освіти підтверджується їхньою здатністю відповідати ключовим викликам сьогодення, включаючи технологічні інновації, такі як розвиток симуляційних технологій, та етичні дилеми, що виникають у контексті збройних конфліктів, зокрема війни в Україні. Завдяки його спадщині

образ лікаря утвердився як уособлення інтелектуальної та моральної відповідальності, що має визначальний вплив на професійну ідентичність медиків. Таким чином, педагогічні й наукові підходи Пирогова продовжують слугувати важливим ресурсом для реформування медичної освіти, сприяючи підготовці фахівців, які поєднують професійну майстерність із суспільною місією.

Література

1. Бойда А. В. Науково-педагогічна спадщина Миколи Пирогова в контексті сучасних освітніх реформ в Україні : дипломна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти. Івано-Франківськ, 2022. 137 с.
2. Єхалов В. В. Педагогічна спадщина Миколи Івановича Пирогова. Газета «Новини медицини та фармації». 2021. № 13 (770). URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/51231> (дата звернення: 01.03.2025).
3. Коваленко Л. Г., Юкальчук М. І., Антощук К. Ф. Внесок М. І. Пирогова у формування основних принципів медичного забезпечення військ і системи управління медичною службою на війні. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 2021. Т. 25, № 1. С. 181–186. DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2021-25(1)-32.

**РОЛЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ДИСТАНЦІЙНОГО
ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ ПРИ ВИВЧЕННІ
ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Жадько Оксана Андріївна

асистент кафедри екології,

Луцький національний технічний університет

м. Луцьк, Україна

Федонюк Віталіна Володимирівна

кандидат географічних наук,

доцент кафедри екології,

Луцький національний технічний університет

м. Луцьк, Україна

Федонюк Микола Ананійович

кандидат географічних наук,

доцент кафедри екології

Луцький національний технічний університет

м. Луцьк, Україна

Актуальні методичні підходи до викладання природничо-екологічних дисциплін у закладах вищої освіти України зазнавали змін, пов'язаних з широким впровадженням онлайн-ресурсів та віртуальних технологій, серед яких і сервіси пошуку, обробки та прикладного використання космічних знімків, електронні карти, прикладні картографічні сервіси, що розглядалося у працях Картавого А.Г., Федонюк В.В., Панькевича С.Г., Федонюка М.А., Пушкар Н.С. [1, 2, 3] та інших авторів. Зокрема, навчальні можливості використання сервісів EO-Browser та EOS landviewer детально проаналізовані у статті Fedoniuk M.A., Kovalchuk I.P., Fesyuk V.O., Kirchuk R.V., Merlenko I.M., Vondarchuk S.P. [6]. Доступність таких ресурсів для широкого загалу користувачів, що найчастіше не володіють ґрунтовними знаннями у сфері методів дистанційного зондування Землі (далі – ДЗЗ), створювало ілюзію, що працювати з ними вміють і люди без спеціальної підготовки. Тому часто серед викладачів дисциплін природничо-географічного циклу в університетах відбувалися суперечки щодо доцільності поглибленого вивчення даних методів.

В умовах широкомасштабної війни в нашій державі роль та значення підготовки молоді у сфері роботи з супутниковими знімками та уміння

використання даних ДЗЗ зростає у рази. На фронті, куди молоді чоловіки прийшли захищати батьківщину незалежно від своїх «мирних» спеціальностей, уміння працювати з супутниковими знімками, орієнтуватися за ними на місцевості часто є не лише основою переможного розвитку бойових дій підрозділу, але навіть умовою виживання захисників.

Такі вміння у наш час – це важливий елемент широких «м'яких навичок», чи *Soft skills*. Варто розширити складову підготовки до роботи з масивами супутникової інформації фахівців у сфері природничих наук, а також інженерів, будівельників, фахівців транспортної галузі, тощо. Формування в здобувачів навичок та уміння працювати з супутниковими знімками, розпізнавати за ними об'єкти на місцевості, визначати координати або прокладати маршрути, оцінювати особливості рельєфу місцевості та характеризувати окремі об'єкти, розташовані на ній – це важливі компетентності, які можуть знадобитися кожному в умовах відбиття ворожої агресії проти нашої держави.

Водночас слід звернути увагу і на необхідність поглиблення існуючих та розробку нових методичних підходів до опанування здобувачами прийомів роботи з електронними картографічними ресурсами, сервісами, що дозволяють аналізувати космічні супутникові знімки, фото-космокартами. Ряд таких методичних рекомендацій Федонюк В.В., Федонюк М.А. Пушкар Н.С. подавали у статті [2], вони залишаються актуальними і в даний час. Навички роботи з сервісами *EO Browser*, *Google Планета Земля* та іншими подібними програмами дозволяють оперувати циклом вимірювально-оціночних прийомів роботи з електронною картою, здійснювати просторово-часовий аналіз, порівняння, оцінку і узагальнення, що є досить важливим в умовах ведення бойових дій. У роботах Федонюк В.В., Федонюк М.А. [4, 5] описано практичні методи та прийоми і конкретні завдання, що можуть вирішуватися при поєднанні використання електронних карт і супутникових космічних знімків, що також є цікавим прикладним аспектом природничо-географічних наук.

З часом, на думку авторів, навички роботи з прикладними сервісами у галузі використання даних ДЗЗ стануть обов'язковою складовою державних стандартів вищої освіти у сфері підготовки фахівців – природничиків.

Література:

1. Картавий А.Г., Федонюк В.В., Федонюк М.А. Особливості організації дистанційного вивчення природничо-географічних дисциплін. *The III International Science Conference on E-Learning and Education*, February 2 – 5, 2021, Lisbon, Portugal. P. 80-83.

2. Федонюк В. В., Федонюк, М. А. Пушкар Н. С. Застосування ІКТ при розробці STEM–проектів у природничо-географічній позашкільній освіті. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 85(5), 2021. С. 78–94. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.39555>

3. Федонюк В.В., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Досвід використання програми Google Earth при викладанні географічних дисциплін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013, № 6 (38). С. 138 – 148.

4. Федонюк М.А., Федонюк В.В. Використання інструментів EOS DATA ANALITICS для моніторингу сільськогосподарських земель. *Сільськогосподарські машини*. Луцьк: ЛНТУ, 2019. Вип. 42. С. 96–104. URL: <http://eforum.lntu.edu.ua/index.php/jurnal32/article/view/182>

5. Федонюк М.А., Федонюк В.В. Проблеми теплового забруднення селітебних територій: дослідження та моніторинг. *Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування: науково-тех. журнал*. Івано-Франківськ, ІФНТУНГ, № 1 (15). 2017. С. 231–239. URL: <http://elar.nung.edu.ua/handle/123456789/5308>

6. Fedoniuk M.A., Kovalchuk I.P., Fesyuk V.O., Kirchuk R.V., Merlenko I.M., Bondarchuk S.P. Differences in the assessment of vegetation indexes in the EO-Browser and EOS landviewer services (on the example of Lutsk district lands). *Geoinformatics*. Publisher: European Association of Geoscientists & Engineers. Source: Conference Proceedings, Geoinformatics, May 2021, Volume 2021, p. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215521134>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-29>

ВИЩА ОСВІТА: КІЛЬКІСТЬ / ЯКІСТЬ

Заїка Юрій Олександрович

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу приватного права і процесу,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Підготовка освічених і конкурентоздатних у майбутньому фахівців в системі вищої освіти є завжди актуальною. Складна демографічна ситуація в країні, зокрема, падіння народжуваності, міграція молоді, можливість навчатися за кордоном природно зменшує і кількість учнів,

і число майбутніх абітурієнтів. Серед навчальних закладів особливо гостро розпочинається «боротьба за студента».

Становлення ринкової економіки загострило проблему доступу до якісної освіти. Слушним є і зауваження, що має певна диференціація в оцінюванні якості підготовки випускників державних та приватних вишів, і сьогодні на пальцях однієї руки можна перерахувати приватні навчальні заклади, які мають необхідну матеріальну й викладацьку базу [2, с. 132].

Зрозуміло, що така ситуація не сприяє зміцненню академічної дисципліни серед студентів та дозволяє числитися у вузі студентам з будь-яким рівнем підготовки та будь-якими здібностями до навчання.

Вища освіта затребувана, насамперед, у суспільстві з прогресивною інноваційною економікою, тому в сучасних умовах, на жаль присутня недооцінка якісної освіти в суспільній свідомості.

Отримані у вищій школі знання легалізовані у таких дипломах не стають «показником якості», домінуючим фактором при отриманні роботи, оскільки роботодавці у низці випадків надають перевагу досвіду практичної роботи претендента.

Існуюча система фінансування вищих навчальних закладів, умови атестації студентів, не сприяють зміцненню академічної дисципліни серед студентів і перешкоджають відрахуванню студентів з будь-яким рівнем підготовки та здібностями до навчання, спонукають навчальні заклади зберігати навіть такий студентський контингент, оскільки зменшення кількості студентів зумовлює скорочення професорсько-викладацького штату і зменшення рівня оплати. Така ситуація є загрозою для інтелектуального потенціалу суспільства і веде до його деградації в цілому.

Критерієм цивілізації має слугувати саме ментальність, оскільки остання визначає особисту та колективну систему цінностей, а та, у свою чергу, складає основу формування менталітету суспільства та його членів [4, с. 23].

На якість освіти певним чином впливають не лише реалії воєнного часу, навчання он-лайн, ігнорування студентами підручників і навчальних посібників, переоцінка можливостей набути знання з Інтернету, а і окремі поспішні, невдалі новації у навчальний процес. Скажімо, відповідно до Положення про порядок розрахунку та розподілу навчального навантаження на приймання заліку в навчальній групі викладачу відведено аж дві академічні години. Тобто, за 80 хвилин необхідно опитати групу у 25 студентів, задати питання кожному, переглянути поточну успішність, об'єктивно оцінити відповідь, ну і звичайно, в залікову книжку і у екзаменаційну відомість внести відповідні результати.

В окремих вищих навчальних закладах викладачів зобов'язують при підготовці навчально-методичних матеріалів, зокрема при розробці MOODLE, включати 15 хвилинні відео-лекції, перетворюючи тим самим академічну лекцію в своєрідний комікс; також рекомендовано використання технологій штучного інтелекту при оцінюванні успішності студентів та ін.

Проте чи не є ці рішення Вчених рад передчасними? Хто і в якому порядку буде відшкодовувати, щонайменше моральну шкоду учасникам навчального процесу, якщо внаслідок «збою» студент отримає незадовільну оцінку, буде позбавлений диплому з відзнакою або взагалі буде відрахований? [1, с. 75].

Необхідно скасувати передумови «боротьби вишів за студента за будь яку ціну», перш за все, за рахунок успішності. Кроком у цьому напрямі може стати перегляд значення поточних атестацій студента, якого, незважаючи на певне ігнорування ним навчального процесу «за вуха» переводять на наступний курс.

Навчальному закладу треба надати право переводити здобувачів вищої освіти на наступний курс незалежно від курсової академічної успішності, проте умовою отримання диплому буде отримання позитивних оцінок по всіх, визначених як обов'язкові, навчальних дисциплінах. При здачі обов'язкових дисциплін у встановленому мінімумі, здобувач може отримувати відповідне свідоцтво, яке б засвідчувало набуті ним знання на рівні професійного колежу. В інших випадках випускнику надавалася б довідка про результати навчання, назви дисциплін, отримані оцінки і здобуту кількість кредитів ЄКТС.

Відповідні зміни необхідно внести і у ст. 46 «Відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення здобувачів вищої освіти» Закону України «Про вищу освіту» [3].

Звичайно, можливість скласти на останньому курсі всі борги і отримати диплом буде провокувати і виникнення певних корупційних ризиків, проте їх можна певним чином нівелювати шляхом створення міжвузівських екзаменаційних комісій, впровадженням відеозапису складання таких іспитів.

Література

1. Заїка Ю. О. Відповідальність за шкоду, заподіяну використанням штучного інтелекту». Сучасні проблеми цивільно-правової відповідальності : матеріали ХХІІІ наук.-практ. конф., присвяч. 103-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харківського юридичного інституту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 7 лют. 2025 р.). Харків : ЕКУС, 2025. С. 72–75.

2. Кот О. О. Вища юридична освіта в Україні: практичні проблеми та шляхи їх подолання // Реформування юридичної освіти: виклики часу. Збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Наталії Семенівни Кузнецової / Відп. ред. О.В. Кохановська та О.О. Кот. К.: ПрАТ «Юридична практика», 2019. С. 127–140.

3. Про вищу освіту. Закон України від 1 липня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

4. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Том III. Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиту : монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 752 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-30>

АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАНЬ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Зінченко Роман Миколайович

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник,

Національна академія Служби безпеки України

м. Київ, Україна

Фактично на наших очах народжується нова реальність, де одні гравці намагаються утримати свій вплив, а інші, поступово набираючи силу, все жорсткіше руйнують чинний порядок речей. З великою швидкістю змінюється геополітична обстановка на мапі світу. Це, в свою чергу, веде до певних змін геополітичних і гео економічних процесів, що пов'язані з питаннями забезпечення безпеки та миру у різних регіонах світу. Глобальна система безпеки перебуває в глибокій кризі. Міжнародні організації вже не в змозі належно й своєчасно реагувати на виклики, що виникають. Міжрелігійні та між цивілізаційні протиріччя набувають усе більш загрозливих рис. Виникаючі розбіжності стає практично неможливо розв'язати шляхом дипломатії та права.

Із квітня 2014 року на сході України проводилась широкомасштабна антитерористична операція із залученням сил та засобів багатьох суб'єктів боротьби з тероризмом, використанням усього арсеналу військових методів і за ознаками фактично являла собою повноцінний локальний збройний конфлікт, ускладнений гібридними технологіями різного виду. З квітня 2018 року формат антитерористичної операції був

змінений на операцію Об'єднаних сил. З початком повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, 24 лютого 2022 року формат операції Об'єднаних сил було змінено. В Україні введено військовий стан. Тому можна стверджувати, що із початку протидії військовій агресії змінилася й парадигма мислення українського народу. Відсутність прогресивних механізмів протидії військовій агресії вказує на певну кризу наявних стратегій боротьби з цією загрозою та вимагає створення нової композитної стратегії.

Можна з впевненістю сказати, що повномасштабна військова агресія рф проти незалежної, суверенної держави України поділила історію світу на «до» і «після». У результаті нападу була трансформована безпекова, політична, економічна та гуманітарна карта світу. На новий рівень світової цивілізації піднялося питання війни та миру. Нової актуальності набули теми реформування правової системи та системи освіти.

Боротьба України проти військової агресії рф є прикладом для усього світу. Будь-яка агресія – це система, що включає в себе не тільки військову, а й військово – політичну, економічну та інформаційно – правову складову. Боротьба проти агресії рф виявила протиріччя демократичного і авторитарного світу, що зумовлені економічною та політичною конкуренцією. Україна знаходиться у не зворотному процесі розвитку демократії, права та цивілізаційних цінностей суспільства загалом.

Вже сьогодні керівництво країни на чолі з Президентом України Володимиром Зеленським розглядає питання повоєнної розбудови України. На думку Президента, відбудова повинна відбуватися за наступними пріоритетами: цифровізація, безпека та оборонний потенціал у синергії з доведеними до кінця судовою, антикорупційною й іншими реформами. Відбудова України здійснюватиметься кількома силами: і внутрішніми ресурсами, і з допомогою інших країн, і з коштів спеціальних фондів. Зрозумілим є необхідність підготовки кваліфікованих кадрів для виконання цих важливих завдань. Питання освіти, вищої освіти є надважливим сьогодні.

Війна в Україні призвела до дестабілізації в багатьох аспектах суспільного життя. Однією з найбільш уразливих галузей є освіта. Навчальні заклади змушені адаптуватися до обмежень та загроз, необхідністю гарантувати безпеку. Головне зараз -надійність і доступність освіти.

Вплив війни на освіту в Україні – це питання, яке слід вивчати і обговорювати. Але вже сьогодні від нього залежить майбутнє як кожного з нас, так і країни загалом, майбутнє наступних поколінь.

За даними різних джерел близько 4000 закладів освіти різного рівня постраждали від бомбардувань та обстрілів від початку повномасштабного вторгнення. Близько 400 закладів освіти було повністю зруйновані. Станом на серпень 2023 року прямі втрати оцінюють в \$9,7 млрд. Найбільші збитки від руйнувань та пошкоджень закладів освіти у Харківській, Донецькій, Чернігівській, Запорізькій та Київській областях [1].

Безумовно, освіта є фундаментом для майбутніх поколінь. В Україні право на освіту закріплено у Конституції України. Стаття 53 Конституції України гарантує, що кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [2].

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [3]. Закон України «Про освіту» регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.

Війна впливає на якість освіти. Педагоги та учні знаходяться під загрозою обстрілів. Хтось втрачає мотивацію разом з втратою системності, що пов'язані з відключенням світла, навчанням онлайн. Хтось немає достатніх моральних ресурсів. Проблем, на жаль, вистачає. Недоліки і не доопрацювання у цей складний час можуть мати наслідки у майбутньому. Це може проявлятися у недостатньому рівні освіти, недостатній кваліфікації, складнощах у подальшій самореалізації. Все це потребує серйозного вивчення, планування та організації освітніх процесів.

Стаття 5 Закону України «Про освіту» визначає освіту як державний пріоритет, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави [3].

Серед рекомендацій, які б могли покращити якість освіти сьогодні можуть бути:

- впровадження та дотримання заходів безпеки для учасників освітнього процесу;

- координації та співпраці між державними органами, місцевими організаціями, міжнародними співтовариствами, місцевими організаціями для забезпечення максимальної ефективності освітнього процесу та захисту освітань;

- забезпечення методичними матеріалами, соціальною та емоційною підтримкою, культурними заняттями, доступом до сучасних технологій;

- розробка інноваційних методів навчання, що можуть бути застосовані у екстремальних ситуаціях;

- підвищення кваліфікації педагогічного складу;

- забезпечення достатнім фінансуванням та матеріально-технічним обладнанням;

- моніторинг та контроль з боку держави для подолання недосконалості в освітній системі, що може проявлятися під час війни.

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [2]. Однак освіта є лише одним із багатьох аспектів процесу відновлення країни без якої цей процес не може бути ефективним. Шлях відновлення України та перетворення її на квітучу, економічно розвинену, демократичну державу – складний і багатоетапний процес, що потребує зусиль усіх державних органів та структур.

Література:

1. Освіта в умовах війни: виклики та перспективи для України. URL: <https://iaa.org.ua/articles/education-in-times-of-war-challenges-and-prospects-for-ukraine/>

2. Конституція України – Розділ 2. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>

3. Закон України Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

INTEGRATION OF FIRST AID COURSES INTO HIGHER EDUCATION AS A FACTOR IN OF LIFE SAVING

Kabytska Oksana Volodymyrivna

*Senior Lecturer at the Department of Special
Physical and Premedical Training,
Donetsk State University of Internal Affairs
Kropyvnytskyi, Ukraine*

The inclusion of first aid courses in higher education is not only desirable, but also a necessary step towards a safe and responsible society. The importance of this topic is emphasized by the statistics of accidents, where every minute lost can cost lives. The importance of timely first aid is beyond doubt. After all, these first few minutes can determine the victim's further condition and chances of survival. The purpose of this study is to justify the need to include first aid courses in the higher education system by revealing the potential of first aid as a life-saving factor. The problem of insufficient training of students is obvious. Most higher education institutions do not offer mandatory first aid courses, and students' awareness of first aid algorithms is low. Many students are not prepared to act in crisis situations that could have fatal consequences. The lack of basic knowledge and skills in first aid poses a serious threat to the life and health of both students and others [2]. First aid training has a significant positive impact on society. It increases the survival rate of victims in emergencies, promotes civic responsibility and social engagement among students, and reduces the burden on emergency medical services. When students and cadets are trained in first aid, they are able to respond to emergencies more quickly and effectively, reducing the number of deaths and complications. International experience demonstrates successful models of introducing first aid courses in higher education. Such courses are compulsory in Western universities, and training includes a variety of teaching methods, including simulation centers and online courses. These models have proven to be effective in increasing students' readiness to provide first aid [1]. In Ukraine, first aid courses should be actively included in the higher education system. This requires the introduction of compulsory courses in all specialties, cooperation with medical institutions, the Red Cross, the Ministry of Health and other organizations, and the use of modern teaching methods such as practical training, virtual reality simulations and certification programs. This will ensure that students and cadets are well trained and able to respond to emergencies. The expected outcomes of implementing first aid courses include increased student preparedness for emergencies, reduced

deaths and injuries in the community, and increased safety in the community as a whole. [3] When all students are trained in first aid, society will be safer and better able to withstand various challenges. The results of the study emphasize the importance of integrating first aid courses into higher education. This is not only a matter of academic education, but also a matter of saving lives. In order for every student to become a rescuer in a crisis situation, it is necessary to reorganize educational programs to improve the level of education of students.

References

1. Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти Наказ МОЗ України від 04.08.2021 №1627. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/504226___688328#n9
2. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах. Наказ МОЗ України від 09.03.2022 № 441. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#Text>
3. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 30.12.2022 року. Ст. 340. (з наступними змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text>
4. Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу: Постанова КМ У від 21 листопада 2012 року. №: 1115 (з наступними змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1115-2012-%D0%BF#Text>

САМООЦІНКА ЯК ЗАПОРУКА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Карпенко Євген Володимирович

*доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри практичної психології,
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Карпенко Оresta Євгенівна

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна*

В умовах війни, коли життя людей зазнає кардинальних змін, самооцінка може зазнавати значних випробувань. Втрата дому, близьких, роботи, а також постійний стрес і невизначеність можуть негативно впливати на сприйняття себе. Важливо розуміти, що в такі часи підтримка та збереження позитивної самооцінки є надзвичайно важливими для психологічної стійкості та адаптації до нових реалій.

Самооцінка, як фундаментальний конструкт психологічної науки, привертає значну увагу дослідників та практиків і є своєрідним маркером психологічного благополуччя особистості. Самооцінка являє собою динамічний процес оцінювання індивідом власних якостей, здібностей та цінності, що варіюється від позитивного до негативного, відображаючи систему переконань про власну гідність [3].

Висока самооцінка, як показник позитивного ставлення до себе, є важливою складовою особистісного благополуччя, задоволеності життям та соціальної адаптації. Люди з високою самооцінкою мають кращі показники в різних сферах життя: вищу задоволеність, меншу схильність до конфліктів, успіхи в професійному та особистому житті, а також меншу вразливість до психологічних розладів та соматичних захворювань.

Важливо розрізнати глобальну самооцінку, що є загальним відображенням позитивного або негативного ставлення до себе, та специфічні форми самооцінки, що стосуються окремих аспектів особистості. Зв'язок між низькою самооцінкою, хронічним стресом та розладами настрою, зокрема депресивними станами, є предметом

багатьох наукових досліджень. Емпіричні дані А. Бессера підтверджують, що низька самооцінка та хронічний стрес виступають значущими предикторами розвитку депресії, оскільки вони суттєво знижують психологічну резильєнтність індивіда та його здатність до ефективного подолання стресогенних життєвих подій [4]. Своєю чергою, успішне подолання тривожних, депресивних та стресових епізодів сприяє підвищенню рівня самооцінки та зміцненню почуття самоефективності.

Низька самооцінка прямо або опосередковано (через посилення тривожних переживань) впливає на виникнення депресії. Висока ж являє собою захисний фактор, що знижує ризик тривоги й депресії. Згідно з дослідженнями Р. Баумайсер, особи з низькою самооцінкою демонструють підвищену вразливість до негативних та нестабільних життєвих подій. Їхнє суб'єктивне відчуття власної цінності характеризується значною лабільністю, що проявляється у тенденції до зниження під впливом невдач. У стресових ситуаціях такі особи схильні до активації механізмів психологічного захисту, які часто супроводжуються депресивними реакціями.

Контекстуальна модель стресу та подолання трактує самооцінку як ключовий фактор адаптації до стресу. Емпіричні дані підтверджують значущість взаємозв'язку самооцінки та щоденних оцінок стресорів. Зокрема, висока самооцінка виступає буфером, що пом'якшує негативний вплив стресорів на психічне здоров'я особистості [3]. Таким чином, люди з високою самооцінкою, меншою мірою піддаються впливу стресових факторів на власне психологічне благополуччя, ніж ті, у кого низька самооцінка. Також слід зазначити, що стрес негативно позначається на самооцінці незалежно від наявності депресивних симптомів. Водночас, низька самооцінка підвищує схильність особи до дистресу. Отже, набуває актуальності необхідність подальшого дослідження механізмів взаємозв'язку між самооцінкою, стресом та депресією.

Дослідження, проведене А. Бессером і В. Зайглер-Гілом, засвідчує, що студенти з високою самооцінкою менш схильні до стресу, на відміну від тих, хто має низьку самооцінку та тривожність. Розповсюдженням явищем серед студентів, особливо жіночої статі, є психологічний тиск, що призводить до негативного самосприйняття та проблем зі сном. Студентки частіше відчувають стрес, мають нижчу самооцінку та сильніше залежать від академічних успіхів, ніж студенти-хлопці. Вони також відчувають більший тиск та мають проблеми зі сном. Прокрастинація в навчанні пов'язана з низькою самооцінкою, недостатньою ефективністю, труднощами з плануванням та уникненням стресу [4].

Вступ до університету є періодом, коли студенти стикаються з інтенсивним стресом, що призводить до погіршення їхнього психоемоційного стану та зниження самооцінки. Особливо складним є перший рік навчання, коли студенти адаптуються до нових академічних та соціальних умов. Індивідуальні психологічні ресурси, такі як позитивні риси характеру, допомагають подолати стрес та підтримують самооцінку [1]. В умовах хронічного стресу ці ресурси діють як захисний буфер, запобігаючи погіршенню психічного стану. Низька самооцінка може бути не лише причиною, але й наслідком психологічних проблем. Стрес та труднощі можуть призвести до зниження самооцінки. Тому важливо застосовувати комплексний підхід до підтримки психологічного благополуччя студентів.

Зниження самооцінки серед студентів часто є результатом поєднання кількох факторів: напруженого навчального процесу, впливу соціального середовища та особистих переживань. Постійне порівняння з іншими студентами, страх на екзаменах та прагнення до визнання можуть негативно впливати на впевненість у собі [2]. Неприємні ситуації, такі як критика від викладачів або невдалі спроби побудувати міжособистісні стосунки, також можуть сприяти формуванню негативного ставлення до себе. Крім того, нереалістичні вимоги до себе та завищені стандарти можуть викликати відчуття недостатності та невпевненості. Важливо усвідомлювати, що низька самооцінка не є постійною рисою, і студенти можуть розвинути здорову самооцінку, отримуючи підтримку, займаючись самоаналізом та формуючи позитивне ставлення до себе.

В університетах необхідно посилити увагу до психоемоційного стану студентів, особливо в період їхньої адаптації до нового академічного середовища. Студенти, які відчувають труднощі та мають недостатній рівень внутрішніх ресурсів, потребують цілеспрямованої підтримки для підвищення самооцінки та психологічної стійкості. Університетські програми повинні включати консультативні послуги та тренінги, орієнтовані на розвиток стресостійкості та покращення психологічного благополуччя. Важливим є формування у студентів оптимістичного світогляду, віри у власні сили та позитивного ставлення до життя, що є ключовими факторами успішної інтеграції в університетське середовище та підтримання психологічного благополуччя.

Література

1. Березовська Л. Самооцінка студентів, що поєднують навчання та роботу. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2022. Vol. 3(67). P. 153–160.

2. Пухно С. Самооцінка студентів закладів вищої освіти як чинник успішності навчання. *Слобожанський науковий вісник. Серія : Психологія*. 2023. Вип. 2. С. 35–39.

3. Baumeister R. et al. Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*. 2003. Vol. 4. P. 1–44.

4. Besser A., Zeigler-Hill V. Positive Personality Features and Stress among First-Year University Students: Implications for Psychological Distress, Functional Impairment, and Self-Esteem. *Self and Identity*. 2012. Vol. 13. P. 24–44.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-33>

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОЕКТІВ КОНЦЕПЦІЙ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Коросд Сергій Олександрович

доктор юридичних наук, професор,

в.о. президента,

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

Стан сучасної вищої освіти в Україні взагалі і юридичної освіти зокрема (включаючи існуючі проблеми та питання її покращення) вже не один рік є предметом обговорення на різних наукових заходах [1]. Причому науковці вказують на такі слабкі місця сучасної юридичної науки, як зокрема заполітизованість, відсутність нових юридичних парадигм, орієнтація лише на модернізацію законодавства, недооцінка потенціалу категорії праворозумінням для вирішення практичних завдань соціальних перетворень та усвідомлення реалій юридичної дійсності, зростаючі тенденції до правового нігілізму та правового ідеалізму, низькі інноваційний потенціал та методологічна основа наукових досліджень, поширеність псевдонауковості. Це ті виклики та водночас загрози, подолання яких потребує перегляду світоглядної бази наукових досліджень та розробки і прийняття на державному рівні науково-обґрунтованої концепції власної розбудови [2, с. 222]. У зв'язку з цим держава також намагається покращити ситуацію в цій сфері шляхом розробки відповідних програмних документів – концепцій та стратегій розвитку вищої юридичної освіти. Протягом останніх років такими програмними (стратегічними) документами були:

– проєкт Концепції розвитку юридичної освіти (2019 р.), який було розміщено на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України [3]. Вказаний проєкт передбачав: здобуття вищої юридичної освіти (в галузі знань 08 «Право» за спеціальностями 081 «Право», 082 «Міжнародне право») за освітнім ступенем магістра на основі освітнього ступеня бакалавра з галузі знань 08 «Право» на підставі вступного випробування з іноземної мови та вступного випробування з права та загальних навчальних правничих компетентностей; атестація здобувачів ступеня вищої освіти магістра за спеціальностями 081 «Право» та 082 «Міжнародне право» передбачалась у формі єдиного для обидвох спеціальностей державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ), який охоплює нормативні програмні результати навчання та компетентності як бакалаврського, так і магістерського рівнів освіти; мета юридичної освіти декларувала готовність здобувачів юридичної освіти до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів; основним завданням правника задекларовано утвердження верховенства права через захист прав і свобод людини (правнича професія визначена як професія, що передбачає діяльність із застосування права);

– проєкт Концепції розвитку юридичної освіти (2021 р.), який було розроблено та обговорено на робочих зустрічах народних депутатів України спільно з експертами у галузі права та вищої освіти, та оприлюднено 29 березня 2021 року на веб-сторінці Комітету з питань освіти, науки і інновацій Верховної Ради України [4]. Згідно із цим проєктом передбачалось: здобуття вищої юридичної освіти (за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» галузі знань «Право») виключно ступеня магістра на основі повної загальної середньої освіти; формою контролю досягнення здобувачем освіти результатів навчання визначено ЄДКІ; мета юридичної освіти декларувала готовність здобувачів юридичної освіти до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, виконання професійних обов'язків у сфері права, до постійного розвитку, самоосвіти та вдосконалення, а також реалізації набутих знань, умінь та навичок, бути відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів;

– проєкт Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки [5], в якому в сфері модернізації та

оптимізації системи юридичної освіти зокрема передбачається опрацювання питань доцільності: впровадження наскрізної магістратури, можливість перехресної магістратури для іноземних здобувачів без права доступу до правничої професії в Україні; введення покрокового ЄДКІ; заміни підготовки за заочною формою навчання за спеціальністю «081 Право» та «293 Міжнародне право» на підготовку за дистанційною формою навчання; розмежування підготовки кадрів для правничих професій (юридична / правнича освіта) та підготовки кадрів для органів правопорядку (за спеціальністю правоохоронна діяльність);

– проєкт Концепції реформи юридичної (правничої) освіти (2024 р.), опублікований на веб-сторінці Комітету Верховної Ради України з питань правової політики 19 грудня 2024 року [6], яку схвалив вказаний парламентський комітет 20 лютого 2025 року як “Концепцію проєкту Закону України про вищу правничу (юридичну) освіту та первинний доступ до правничої професії” [7]. Зазначена Концепція передбачає зокрема: здобуття вищої юридичної (правничої) освіти виключно за правничою спеціальністю, що відповідає спеціальності 0421 Law Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-F 2013; заборону підготовки правників закладами вищої освіти із специфічними умовами навчання чи вищими військовими навчальними закладами (здобуття вищої юридичної освіти передбачається у закладах вищої освіти державної форми власності, які належать до сфери управління МОН або у закладах вищої освіти приватної форми власності); здобуття ступеня магістра за правничою спеціальністю на основі повної загальної середньої освіти (підготовка здобувачів освіти за правничою спеціальністю в системі фахової передвищої освіти та за рівнями молодшого бакалавра та бакалавра не здійснюватиметься); скасування заочної форми здобуття освіти та запровадження змішаної форми навчання (очна та дистанційна), що передбачає проведення навчальних занять та практичної підготовки в обсязі не менше половини від загального обсягу навчальних занять та практичної підготовки для очної форми здобуття вищої освіти відповідно до освітньої програми; посилення впливу ЄДКІ за результатами здобуття вищої освіти ступеня магістра за правничою спеціальністю на результати зовнішнього оцінювання якості освітніх програм з права; запровадження тестування загальних навчальних компетентностей із використанням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання при вступі для здобуття ступеня магістра за правничою спеціальністю як альтернативи ЗНО з математики [8].

Аналіз положень останньої Концепції (2025 р.), яку нещодавно схвалив парламентський Комітет з питань правової політики, свідчить, що за своїм змістом вона відтворює положення попередніх проєктів

Концепції 2019 і 2021 рр., за винятком наведених вище ключових положень (а саме: здобуття ступеня магістра за правничою спеціальністю на основі повної загальної середньої освіти, тобто без попереднього здобуття ступеня бакалавра; заборона підготовки правників закладами вищої освіти МВС, СБУ, вищими військовими навчальними закладами). Водночас окреслена в новій Концепції (2025 р.) проблема, яка потребує розв'язання, та форми її прояву разом із обумовлюючими чинниками фактично повторюють положення попередніх проєктів Концепції (2019 р. і 2021 р.). При цьому заявлені в новій Концепції проблеми вищої юридичної освіти жодним чином не пов'язані із дією в Україні воєнного стану (хоча проєкт цієї Концепції було представлено вже на третьому році війни). А з огляду на існування одних і тих самих проблем як у 2019 і 2021 рр., так й у 2024 р., без відповіді (належного обґрунтування) залишається питання, яким чином, зокрема позбавлення закладів вищої освіти МВС, СБУ, вищих військових навчальних закладів права готувати правників (тобто осіб, які здобувають вищу юридичну освіту) вплине на розв'язання заявлених в Концепції проблем, адже чинники, які їх зумовлюють зустрічаються як у закладах вищої освіти державної форми власності, які належать до сфери управління МОН, так й у закладах вищої освіти приватної форми власності. Оскільки здобуття вищої юридичної освіти закінчується успішним складанням ЄДКІ, а доступ до основних правничих професій (суддя, прокурор, адвокат, нотаріус) так чи інакше відбувається через складання відповідних кваліфікаційних іспитів, тому визначення на рівні закону кола закладів вищої освіти, які можуть здійснювати освітню діяльність у сфері вищої юридичної освіти, має ґрунтуватись передусім на оцінці результатів успішності виконання освітньої програми з права конкретного закладу освіти та вирішуватись в межах ліцензійних і акредитаційних процедур.

Література

1. Короєд С. О. Сучасні реалії та основні напрямки розвитку української юридичної освіти. Scientific and pedagogical internship "Modern narrative of legal science and education": Internship proceedings, January 30 – March 12, 2023. Wloclawek, 2023. С. 49–54.

2. Корчак Н. М. Юридична наука в умовах сучасних викликів і загроз. Юридичний вісник. 2020. № 2 (55). С. 218–223.

3. Проєкт Концепції розвитку юридичної освіти (2019 р.). Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/kontsepsiya-rozvitku-yuridichnoi-osviti>.

4. Проект Концепції розвитку юридичної освіти (2021 р.). Офіційна веб-сторінка Комітету з питань освіти, науки і інновацій Верховної Ради України. Опубліковано 29 березня 2021 р. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html.

5. Правникам, які займають не пов'язані з науковою роботою посади, можуть скасувати доплати за науковий ступінь. 14 вересня 2024 р. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310183-yuristam-kotorye-zanimayut-nesvyazannye-s-nauchnoy-rabotoy-dolzhnosti-mogut-otmenit-doplatty-z-nauchnyu-stepen>.

6. Проект Концепції реформи юридичної (правничої) освіти. Офіційна веб-сторінка Комітету Верховної Ради України з питань правової політики. Опубліковано 19 грудня 2024 р. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/news/notice/75481.html>.

7. Протокол засідання Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 20 лютого 2025 р. № 182. Офіційна веб-сторінка Комітету Верховної Ради України з питань правової політики. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34862.pdf>.

8. Заклади вищої освіти МВС, СБУ, вищі військові навчальні заклади позбавлять права готувати юристів – Комітет схвалив концепцію реформи. 24 лютого 2025 р. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/323868-zavedeniya-vysshego-obrazovaniya-mvd-sbu-vysshie-voennoye-uchebnye-zavedeniya-lishat-prava-gotovit-yuristov-komitet-odobril-kontseptsiyu-reformy#google_vignette.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-34>

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Криворучко Вікторія Олегівна

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувачка кафедри Філософії, політології, психології та права,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

м. Одеса, Україна

Ще в 2020 році Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. Україна, яка є членом Спеціального комітету із штучного інтелекту при Раді Європи, у жовтні 2019 року приєдналася до Рекомендацій Організації економічного співробітництва і розвитку з питань штучного інтелекту

(Organisation for Economic Co-operation and Development, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449).

За Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р (надалі – Концепція) основним завданням освіти у розвитку штучного інтелекту є забезпечення відповідної сфери кваліфікованими кадрами. Попит на ринку праці свідчить про те, що сучасна система освіти повинна набагато якісніше готувати конкурентоздатних фахівців у галузі штучного інтелекту. Пріоритетними напрямками реалізації Концепції визнано впровадження технологій штучного інтелекту у сфері освіти.

Для досягнення мети Концепції у сфері вищої освіти слід забезпечити виконання наступних завдань: включення питань штучного інтелекту до освітніх програм з різних спеціальностей, створення міждисциплінарних, у тому числі спільних, магістерських і докторських програм; залучення спеціалістів ІТ-індустрії до розроблення і виконання освітніх програм, атестації здобувачів вищої освіти тощо.

З початком повномасштабної російської агресії українське суспільство зазнало серйозних змін. Українській освіті довелося зіткнутися з регулярними руйнуваннями, пошкодженнями закладів освіти, втратою можливості здійснювати якісний освітній процес. Також варто відзначити постійні повітряні тривоги, відсутність електроенергії, зміна місця проживання учасників освітнього процесу, погіршення їхнього ментального і фізичного здоров'я. Ці та інші фактори мали вкрай негативний вплив на забезпечення стабільності та безпеки в освітній системі [2, с. 18].

Проте, застосування ІТ-технологій, зокрема й штучного інтелекту зробить доступним освітній процес у військовий час для здобувачів вищої освіти.

Беззаперечним є факт того, що штучний інтелект стрімко розвивається й проникає у всі сфери життя. Освіта не є винятком і за останні роки інтерес до застосування технологій штучного інтелекту у навчальному процесі лише зростає. Вдосконалення технологій штучного інтелекту та їх впровадження у навчальний процес є важливим кроком до створення ефективнішої та доступнішої, більш інноваційної й творчої системи освіти, що відповідає сучасним вимогам і викликам, а також визначає розвиток цієї системи у майбутньому [3, с. 51].

Впровадження штучного інтелекту з можливістю використання AI-інструментів у закладах вищої освіти, такі як індивідуалізоване навчання, автоматизація процесів та адміністративне управління, дистанційне навчання і електронні платформи, гейміфікація навчання,

віртуальні наставники та асистенти, чат-боти, використання віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR) тощо надають можливість забезпечити організацію освітнього процесу та здобуття вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні [2, с. 19].

Через стрімкий розвиток інформаційних технологій та зростання обсягів даних використання штучного інтелекту стає все більш актуальним для ефективного застосування новітніх технологій у вищій освіті. Впровадження алгоритмів штучного інтелекту допомагає у розв'язанні різних, потенційно небезпечних задач та покращує якість освіти в умовах воєнного стану. Технологічні інновації у поєднанні зі штучним інтелектом наразі стають вирішальним фактором у визначенні успішного засвоєння викладеного матеріалу [5, с. 9].

Інтеграція технологій штучного інтелекту у сферу освіти відкриває значні перспективи для персоналізації навчального процесу, підвищення його якості та забезпечення ширшого доступу до знань. Застосування штучного інтелекту допомагає зменшити навантаження на викладачів, звільняючи їх від виконання рутинних завдань, надаючи більше можливостей для реалізації творчих та інтерактивних методів викладання, що особливо актуально в умовах сучасних викликів, зокрема в умовах війни [4, с. 311].

Таким чином, штучний інтелект не лише слугує інструментом для оптимізації сучасної освіти, але й стає ключовою платформою для створення інноваційних підходів, здатних трансформувати психолого-педагогічну практику та визначити майбутнє навчання [1, с. 26].

Оскільки штучний інтелект швидко став потужним чинником модернізації та покращення якості навчання, актуальність його застосування в освіті стрімко зростає.

Використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів вищої освіти в умовах воєнного стану, надасть можливість створювання імерсійних навчальних середовищ штучним інтелектом, які дають змогу здобувачам вищої освіти вивчати матеріал в інтерактивний спосіб, навіть якщо заклади освіти зазнали пошкоджень [6, с. 43].

Література

1. Алексеева С. Дидактика в умовах інформатизації освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. № 4 (1). С. 25–30.
2. Алексеева С. Теоретичні і методичні засади проєктування моделей індивідуалізації навчання. *Альманах науки*. 2022. № 2 (53). С. 17–20.
3. Коломієць А.М., Кушнір О.І. Використання штучного інтелекту в освітній та науковій діяльності: можливості та виклики. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in*

Professional Training Methodology Theory Experience Problems. 2023. № 70. С. 45-57.

4. Певень К.О., Хміль Н.А., Макогончук Н.В. Вплив штучного інтелекту на зміну традиційних моделей навчання та викладання: аналіз технологій для забезпечення ефективності індивідуальної освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 11(29). С. 306-316.

5. Скіцько О., Складанний П., Ширшов Р., Гуменюк М., Ворохоб, М. Загрози та ризики використання штучного інтелекту. *Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка»*. 2023. № 2(22). С. 6–18. URL:<https://doi.org/10.28925/2663-4023.2023.22.618>

6. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія / за заг. наук. ред. А.І. Шевченка. Київ: ІППШ, 2023. 305 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-35>

THE ROLE OF EDUCATORS IN ENHANCING STUDENTS' RESILIENCE AMID MODERN EDUCATIONAL CHALLENGES

Kryvoshei Kyrylo Yuriiovich

Master of Psychology, PhD Student,

V. N. Karazin Kharkiv National University

Kharkiv, Ukraine

The war in Ukraine has had a significant impact on higher education students, creating unprecedented challenges for their learning and psychological well-being. Not only do higher education students face traditional academic challenges, but they are also forced to adapt to new realities accompanied by psychological stress, emotional tension, and social instability. In such circumstances, an important factor in students' resilience is their educators – not only as a source of knowledge, but also as a support in difficult life situations. Higher education students are significantly affected by stress caused by intense academic workloads, uncertainty of the future, and socioeconomic challenges. In addition, in countries experiencing crisis situations (e.g., war), students face additional stressors such as fear, loss of stability, and changes in the learning environment [1]. Prolonged stress can lead to cognitive and emotional exhaustion, which negatively affects students' academic performance and overall psychological well-being [6]. Therefore, building resilience is an important task of modern pedagogical and psychological science.

The development of resilience requires an integrated approach that takes into account both the personal resources of students and the influence of the educational environment. It is important to create favorable learning conditions that would help reduce anxiety, increase motivation, and develop adaptive behavior skills. Particular attention should be paid to teaching methods, social support and psychoeducation of students. In this regard, it is worth considering the main approaches to the development of resilience in higher education students.

Main approaches to the development of students' resilience:

1. Clarity of requirements and organization of the educational process. Defining transparent assessment criteria, deadlines, and academic workload by teachers helps reduce uncertainty and anxiety among students. This includes a detailed explanation of expectations for the learning process, clear grading criteria, and the use of feedback tools to improve learning [7].

2. Balanced academic workload. Optimizing the volume of assignments allows students to allocate their time more efficiently, avoid overload, and maintain productivity without exhaustion. It is important to evenly distribute control activities throughout the semester, as well as to introduce adaptive schedules to reduce stress [8].

3. Use of active learning methods. Problem-based learning, case studies, and interactive lectures increase student engagement, which reduces stress. Active learning allows students to develop critical thinking, gain practical experience and increase their confidence in solving complex problems [3].

4. Psychoeducation as a factor in the development of psychological flexibility and coping strategies. Psychoeducation aimed at teaching students stress management skills, relaxation and self-regulation techniques is an effective way to increase resilience. Mindfulness practices, breathing exercises and the development of reflection skills help students to control their emotional state in stressful situations [5].

5. Supporting social interaction and creating a supportive learning environment. Student interaction through support groups, mentoring programs, and volunteer activities is a powerful resource in overcoming the effects of stress. Social support reduces anxiety, improves students' emotional well-being, and contributes to their academic performance [4].

6. Accessibility of teachers and psychological support. Regular feedback, openness to dialogue, and willingness to help reduce students' anxiety and promote a sense of security. Teachers play a key role in creating a supportive environment that allows students to feel confident and motivated [2].

Conclusions. In times of war, the role of the educators goes beyond traditional teaching – he or she becomes a mentor, support and moderator of a safe educational space. The formation of students' resilience is impossible without taking into account this pedagogical aspect. Creating flexible teaching

methods, engaging psychological support, and actively promoting social interaction in the student environment are key aspects that can help students adapt to difficult conditions and maintain motivation to learn. Given the growing challenges associated with modern realities, the development of students' resilience should be a priority for higher education institutions. An integrated approach, including adaptive teaching methods, psychoeducation, and social support, is key to ensuring students' psychological well-being. Further research should be aimed at studying the effectiveness of different approaches to building resilience and developing specialized programs. Integration of such programs into the educational process will not only improve academic performance, but also develop important life skills necessary to overcome the challenges of the modern world.

References

1. Кочубейник М. Психологічні особливості стресостійкості студентів в умовах війни. *Психологічні науки*. 2022. № 3(25). С. 56–67.
2. Bandura A. Self-efficacy: The Exercise of Control. *W. H. Freeman*, 1997. 604 p.
3. Biggs J., Tang C. Teaching for Quality Learning at University. *Open University Press*, 2011. 418 p.
4. Deci E. L., Ryan R. M. The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*. 2000. Vol. 11, № 4. P. 227–268.
5. Hayes S. C., Strosahl K. D., Wilson K. G. Acceptance and Commitment Therapy: The Process and Practice of Mindful Change. *Guilford Press*, 2012. 402 p.
6. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. *Springer*, 1984. 456 p.
7. Schunk D. H., DiBenedetto M. K. Motivation and Social-Emotional Learning: Theory, Research, and Practice. *Springer*, 2020. 260 p.
8. Zimmerman B. J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. *Theory into Practice*. 2002. Vol. 41, № 2. P. 64–70.

ОКРЕМІ ПРОЯВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ПРОТИРІЧ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Курінний Євген Володимирович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного та адміністративного права,
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Освіту небезпідставно можна вважати одним з найважливіших чинників не тільки у процесах становлення людської особистості, а й постійного, безперервного розвитку конкретного суспільства і держави.

Людина з моменту свого народження завжди перебуває у стані пізнання оточуючого світу, оцінки подій, які відбуваються навколо неї та вироблення на підставі них відповідних висновків, що поступово формують різноманітні знання, цінності, навички сукупність яких складає її власний життєвий досвід.

Однак процес пізнання та розвитку конкретної людини не може обмежуватися лише власним досвідом, для того щоб набути більш об'ємної та корисної для інформації, людина повинна опанувати достатній обсяг формалізованих знань, накопичених та узагальнених за життя попередніх поколінь людства. Саме для цього необхідна освіта, визначення якої можна зустріти у різноманітних варіантах, насамперед, наукового походження.

В одному з перших положень Закону України «Про освіту» № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року, освіта визначається як основа інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорука розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Згідно частини першої статті 10 згаданого вище Закону, невід’ємними складниками системи освіти є: дошкільна освіта; повна загальна середня освіта; позашкільна освіта; спеціалізована освіта; професійна (професійно-технічна) освіта; фахова передвища освіта; вища освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

З наведених елементів системи освіти вища освіта є найбільш престижним та конкурентним різновидом, бо за умов її належного (якісного) набуття, вона сприяє більшій перспективі досягненню різнобічного становлення особистості, її позитивній самореалізації, формуванню конкурентоспроможного людського капіталу, повному та всебічному формулюванню та реалізації суспільних потреб, за допомогою підготовлених кваліфікованих спеціалістів.

Відповідно до пункту 5 частини 1 статті 1 Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1 липня 2014 року вища освіта (далі ВО) це – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

За 33 роки української незалежності, заклади системи ВО України пройшли достатньо насичений і водночас суперечливий шлях свого становлення, надаючи різноманітні освітні послуги широким верствам українського населення. До недавнього часу, однією з негативних ознак системи функціонуючих закладів вищої освіти (ЗВО, до 2017 року – ВНЗ) була їх не виправдана багаточисельність, яка з одного боку розширювала доступність набуття вищої освіти, а з іншого – на порядок знижувала якість освітніх послуг, що надавались маловідомими ЗВО.

Даний парадокс можна вважати прикладом першої організаційно-правової (управлінської) суперечності у сфері функціонування вітчизняної ВО, бо за таких обставин виникала явна невідповідність між об’єктивно існуючими суспільними потребами у щорічній підготовці ЗВО лімітованої існуючими запитами держави і суспільства кількості фахівців (економістів, юристів, психологів) та набагато більшій чисельності таких спеціалістів, які щороку готувались ЗВО (насамперед приватної форми власності).

З часом, у декілька етапів вдалося певним чином вирішити зазначену проблему, за допомогою відчутного скорочення чисельності вказаних закладів шляхом їх злиття або ліквідації.

Після початку широкомасштабної війни 24 лютого 2022 року, в українській системі ВО постали принципово нові проблеми та виклики, головними з яких можна вважати – організація та дотримання безпечних

умов навчання, суттєве зменшення кількості абітурієнтів та брак професорсько-викладацького складу з окремих спеціальностей у зв'язку виїздом за кордон помітної кількості таких фахівців (насамперед жіночої статі).

Втім, в умовах війни знов постало питання оптимізації кількості ЗВО в Україні. Зокрема на початку листопада 2024 року заступник міністра освіти і науки України М. Вінницький заявив, що в Україні планують скоротити кількість вищих навчальних закладів приблизно до 100. Причиною цього є проблема демографії... , яка показує, що 15 років тому в нас було 630 тисяч випускників шкіл. У 2024 році буде трохи більше ніж 300 тисяч випускників, і ми говоримо, що рухаємося в бік 250 тисяч реальної бази потенційних студентів. А мережа була побудована на 600 тисяч [1].

Вирішуючи наведене управлінське протиріччя (невідповідність кількості навчальних місць суттєво зменшеній чисельності випускників шкіл), необхідно враховувати декілька організаційних нюансів. По-перше, щорічна кількість абітурієнтів ЗВО не обмежуються лише особами, які тільки-но завершили шкільне навчання. По-друге, зважати на усі існуючі форми навчання, що передбачені у системі ВО, які не обмежуються лише денною формою. По-третє, можливість суттєвого збільшення абітурієнтів ЗВО за рахунок демобілізації молодих людей, які зараз служать у лавах сил Оборони України (безперечно у разі завершення режиму дії воєнного стану в нашій державі).

Також не слід забувати про десятки тисяч молодих українських громадян, котрі є студентами іноземних ЗВО та, як свідчить накопичена практика, після завершення навчання значна частина з яких не повернеться на Батьківщину. А це проблема насамперед неналежної конкурентоздатності системи ВО України (насамперед з ВО такої країни-сусідки як Польща, у якій навчається переважна більшість українських «зарубіжних» студентів).

Дуже характерними прикладами організаційно-правових суперечностей у сфері ВО нашої країни під час війни є значне зростання кількості великовікових чоловіків-студентів платної денної форми навчання та помітне збільшення бажаючих навчатися в аспірантурі осіб чоловічої статі, котрі як й особи з першої категорії, підлягають мобілізації.

Так, за даними NGL.media, якщо у 2022 році можливістю отримати легальну відстрочку від мобілізації скористалися близько 85 тис. чоловіків призовного віку, то у 2023 році мова йшла уже приблизно про 110 тис. Найбільш різке зростання кількості студентів-чоловіків

помітне у вікових категоріях 30+ (2021 – 2186, 2022 – 30277, 2023 – 43722) і 40+ (2021 – 884, 2022 – 15055, 2023 – 27728).

Причини такого гендерного і вікового дисбалансу очевидні – статус студента гарантує відстрочку від мобілізації у період воєнного стану. Є ще одна причина – додатковий дохід Вишів. Виходячи з середньої вартості навчання і кількості вступників, у 2023 році українські ЗВО отримали понад 2,6 млрд грн лише за рахунок чоловіків далеко не студентського віку. У 2022 році такий додатковий дохід склав 1,7 млрд грн [2].

З метою виправлення даної суперечливої ситуації українським парламентом 11 квітня 2024 року був прийнятий Закон України № 3633-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», який пунктом 1 частини 3 статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачено, що призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період не підлягають здобувачі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти і здобувають рівень освіти, що є вищим за раніше здобутий рівень освіти у послідовності, визначеній частиною другою статті 10 Закону України «Про освіту», а також докторанти та особи, зараховані на навчання до інтернатури.

Також з метою зменшення штучного ажіотажу «навчання на науковця» в умовах війни (у порівнянні з 2022 роком, кількість чоловіків, які почали навчатись в аспірантурі за контрактом у 2023 році зросла у 15 разів), МОН України своїм Наказом № 910 від 24.06.2024 «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача освіти» на період дії правового режиму воєнного стану в Україні, суттєвим чином перекирило існуючі до недавнього часу лазівки ухилення від мобілізації за допомогою різноманітних форм навчання в аспірантурі.

Наведені вище окремі прояви організаційно-правових протиріч у сфері вищої освіти в умовах воєнного стану, свідчать про недосконалість законодавства про ВО (неврахування його окремими нормами специфіки особливого періоду), що спричинює ті серйозні негативні безпекові наслідки, які отримують українське суспільство і держава під час триваючої вже четвертій рік в нашій країні екзистенційної війни.

Література

1. Едуард Ткач. В Україні скоротять кількість університетів до 100 – що відомо. Новини Live. 9 листопада 2024. URL: <https://news.novyny.live/v-ukrayini-skorotiat-kilkist-universitetiv-do-100-shcho-vidomo-211783.html> (дата звернення 02.03.2025)

2. Хлопцям це подобається. URL: <https://ngl.media/2023/11/02/hloptsyam-tse-podobayetsya/> (дата звернення 02.03.2025)

АКСІОЛОГІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

Лаппо Віолетта Валеріївна

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і психології,
Коломийський навчально-науковий інститут
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Коломия, Україна*

Аналіз стану вивчення проблеми духовного зростання студентської молоді у вітчизняній педагогічній теорії і практиці засвідчує, що ця проблема ще не знайшла всебічного розкриття в контексті завдань науково-педагогічного дослідження.

Аксіологізацію процесу духовного зростання інтерпретуємо як певний ступінь єдності духовно-моральних властивостей індивіда, що виявляються в суб'єкт-суб'єктних та міжкультурних взаєминах, скеровують, орієнтують, регулюють стосунки людей. Вони виступають у гармонійній єдності людини із самою собою, з іншими людьми, природою, суспільством.

Студентський вік є оптимальним для розвитку ціннісно-сміслових структур свідомості особистості й характеризується як завершальний етап підготовки до вступу в самостійну професійну діяльність. У цьому віці моральні установки виявляються як ціннісні орієнтації в практичній діяльності й поведінці особистості. Саме в цьому віці зростає роль переконання і відповідальності за життєвий вибір, за свої ціннісні орієнтації, зміцнюються такі якості, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціативність, уміння керувати собою, підвищується інтерес до духовно-моральних проблем.

Результати опитування 975 студентів-випускників 9 вітчизняних ЗВО засвідчили недостатній рівень сформованості у студентів духовних цінностей. Виявлено, що студентам бракує знань про духовні цінності особистості, особливості взаємин. Вияв ними духовних цінностей у взаєминах не завжди мотивований внутрішньою потребою, у багатьох із них недостатньо розвинені навички саморегуляції емоцій, уміння відповідальності, толерантності, милосердя, гідності, самодостатності.

Вивчення стану освітньої роботи у ЗВО встановило значні недоліки в її проведенні: більшість викладачів не визначають рівень вихованості студентів, їх індивідуальних особливостей, проводять навчально-

виховну роботу без аналізу результатів; досить часто вони акцентують свою увагу на отриманні формальних показників роботи, а не на формуванні в студентів духовних цінностей, розвитку потреби в адекватному самовираженні, самоствердженні, розкритті їх індивідуальності, творчого потенціалу в навчальній, суспільній діяльності; спостерігається надмірне захоплення викладачів, кураторів організаційними питаннями, а не розвитком самодіяльності й ініціативи юнаків і дівчат. Взаємодія викладача, куратора і студентів будується, здебільшого, за об'єктивним типом, а не на основі співробітництва й співтворчості. Виявлені недоліки є передумовою для організації спеціальної освітньої роботи, спрямованої на отримання студентами знань про сутність і особливості духовних цінностей особистості, на вироблення в них ціннісного ставлення до цього інтегрального утворення особистості, на розвиток умінь відповідальності, толерантності, милосердя, гідності, самодостатності, на оптимізацію взаємин у системі «викладач, куратор – студент». Виявлено потенціал навчальних дисциплін суспільно-гуманітарного і професійно-педагогічного циклу, позааудиторної діяльності у духовному зростанні студентської молоді, а саме: здійснено аналіз змісту навчальних дисциплін «Філософія», «Історія української культури», «Культурологія», «Етика і естетика», «Загальна педагогіка», «Історія педагогіки», «Педагогічна майстерність», «Теорія і методика виховання», висвітлено можливості означених дисциплін у формуванні духовних цінностей студентської молоді. З'ясовано факт недостатньої висвітленості в проаналізованих програмах сутності духовності, духовних цінностей особистості.

За результатами вивчення досвіду позааудиторної діяльності закладу вищої освіти зроблено висновок, що організація виховного процесу не завжди орієнтована на створення умов для саморозвитку, самоідентифікації особистості студента, реалізації його природних задатків і здібностей, формування в нього духовних цінностей.

Розроблена структурно-функціональна модель формування духовних цінностей студентської молоді в освітньому процесі закладу вищої освіти, основні компоненти якої відображено у цільовому (мета і завдання), теоретико-методологічному (методологічні підходи, принципи), змістовому (компоненти феномену «духовні цінності особистості»), технологічному (педагогічні умови; форми, методи, засоби формування духовних цінностей студентів), результативному (підвищення рівня сформованості духовних цінностей студентів) блоках. Педагогічні умови духовного зростання студентської молоді передбачають: конструювання духовноспрямованого змісту навчання студентів закладу вищої освіти; формування у студентській групі

виховного середовища, що активізує інтеріоризацію студентами духовних цінностей; педагогічна підтримка студентів у духовному самовизначенні, вияві духовних цінностей в освітньому процесі ЗВО.

Конструювання духовно спрямованого змісту навчання студентів передбачає корегування навчальних програм та оновлення методичного забезпечення суспільно-гуманітарних дисциплін («Філософія», «Історія української культури», «Культурологія», «Етика і естетика») та дисциплін професійно-педагогічного циклу («Загальна педагогіка», «Історія педагогіки», «Педагогічна майстерність», «Теорія і методика виховання»). Оптимізація пошуково-дослідної діяльності студентів в межах означених дисциплін мала на меті забезпечити сприятливі умови для опанування знань про особливості духовного світу людини, визначення духовних цінностей як феномену особистісного буття, способи їх прояву у суспільному житті.

Значний потенціал у процесі формування духовних цінностей студентської молоді має розроблений курс за вибором «Духовні цінності особистості: шляхи формування», оскільки він створює оптимальні умови для здобуття студентами знань про духовні цінності, інтеріоризації їх як особистісної цінності, накопичення досвіду виявлення гідності, відповідальності, толерантності, милосердя, самодостатності. Змістове наповнення занять з курсу було спрямоване на активне навчання студентів вольової саморегуляції, прийомів самовиховання, ознайомлення з техніками ефективного самопрограмування щодо виявлення духовних цінностей у повсякденному житті та екстремальних ситуаціях.

Формування у студентській групі виховного середовища, що активізує інтеріоризацію студентами духовних цінностей, має відбуватись у різноманітних формах організації освітнього процесу ЗВО. Форми і методи, застосовані для духовного зростання студентів, мають добиратись з огляду на їх соціальну зумовленість і практичну значущість.

Педагогічну підтримку у процесі духовного зростання студентської молоді визначаємо як допомогу викладача, куратора академічної групи, спрямовану на формування глибокої внутрішньої мотивації до формування духовних цінностей, самоосвіти, самовиховання, а також сприяння адаптації до умов реального освітнього процесу у закладі вищої освіти.

Провідними формами, за яких утверджуються і розвиваються духовні цінності студентів, обрано: теоретичне навчання (лекція, семінар, курс за вибором, конференція тощо); комбіноване навчання (самосемінар, співлекція, взаємолекція, тренінг-курс, усний журнал); навчально-практичні (година куратора, година спілкування, веб-квест,

брейн-ринг, прес-конференція, екскурсія); практично-масові (конкурс, свято, вечір запитань і відповідей, КВК, турнір за вподобаннями); проектна, суспільно корисна (у формі волонтерського руху) діяльність.

До основних методів, спрямованих на духовне зростання студентів відно- симо: сократівські бесіди, сюжетно-рольові ігри, ділові ігри, складання індивідуальних програм особистісного зростання, самопрезентація, розроблення та захист творчих проєктів, дискусійні «гойдалки», вирішення індивідуально-ціннісних проблем («кути», «сніжки», «графіті»), вправи, обговорення моральних дилем та ін.

Процес духовного зростання студентської молоді визначений закономірностями індивідуального, психічного розвитку студента та ефективно здійснюється за умови спрямованості аудиторної та позааудиторної діяльності на розвиток когнітивної, емоційно-ціннісної, практичної сфер, але ключовим у змістовій структурі є емоційно-ціннісний компонент. З огляду на це аудиторна та позааудиторна діяльність повинна мати ціннісно орієнтований характер і здійснюватися на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу. Успішне формування духовних цінностей можливе за умови впровадження в освітній процес змодельованих педагогічних форм міжособистісної взаємодії, які б через реальні переживання і пошукову діяльність спонукали студентів до свідомого виявлення ними духовних цінностей у щоденній життєдіяльності; вироблення у викладачів, кураторів техніки формування духовних цінностей через цілеспрямовану теоретичну та методичну підготовку, науково-методичне забезпечення освітнього процесу.

Література

1. Кузнецова О. В. Формування сімейних цінностей у студентів вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ: Наукова думка, 2015. 209 с.

2. Кузьмич В. К. Виховання гуманного відношення до людини у студентів педагогічних університетів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ: Вища школа, 2017. 231 с.

3. Сопівник, Р. В. Планування виховної роботи у вищому навчальному закладі. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і рибодокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія, 2016. № 239, С. 229–234.

**ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ТА ПРАВОВА ОСВІТА:
ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ГІГІЄНИ
СЕРЕД СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ**

Ларченко Марина Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кібербезпеки та математичного моделювання,

Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна;

доцент кафедри політології, права та філософії,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

м. Ніжин, Україна

Сучасні збройні конфлікти супроводжуються активним використанням інформаційних технологій для впливу на громадську думку, дестабілізації суспільства та маніпуляції правовою свідомістю. Інформаційні війни стали невід’ємною частиною сучасних міжнародних відносин, а їхнім об’єктом дедалі частіше стають студенти, особливо майбутні юристи, які є носіями правової культури суспільства. Особливо актуальними представляються ці питання в умовах сучасної російсько-української війни. Тому потрібно розробляти дієві підходи до формування цифрової гігієни як складової юридичної освіти, що сприятиме підготовці фахівців, здатних протидіяти дезінформації та інформаційним маніпуляціям.

Інформаційні війни можна визначити як комплекс заходів, сформованих як вплив на інформаційний простір для досягнення політичних, економічних або військових цілей. Традиційно основні методи інформаційного впливу включають: дезінформацію, тобто поширення неправдивих або перекручених відомостей; маніпуляцію громадською думкою, тобто використання медіа для створення бажаного інформаційного ефекту; кіберпропаганду, тобто застосування соціальних мереж, ботів та фейкових акаунтів для поширення пропагандистських матеріалів; фішинг та соціальну інженерію, що застосовуються з метою отримання конфіденційної інформації шляхом маніпуляції свідомістю [1].

Цифрова гігієна – це сукупність навичок і знань, необхідних для безпечного та критичного споживання інформації у цифровому середовищі. Для студентів-правників вона є особливо важливою, оскільки вони повинні не лише вчасно розпізнавати маніпуляції, але й забезпечувати правовий захист від їхніх наслідків. Саме тому діючий

Стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 Право містить компетентності, що забезпечуються такими дисциплінами як юридична логіка, юридична деонтологія та юридична риторика. Ці дисципліни формують у студентів критичне мислення, навички аналізу правової інформації та аргументованого доведення власної позиції. Юридична логіка допомагає розпізнавати помилки в судженнях та оцінювати достовірність аргументів, що є ключовим у протидії інформаційним маніпуляціям. Юридична деонтологія розкриває етичні аспекти правозастосування та відповідальність юриста за поширення недостовірної інформації. Юридична риторика, своєю чергою, навчає ефективному використанню мовних засобів у судових дебатах та професійній комунікації, що є необхідним у боротьбі з дезінформацією та правовими загрозами в цифровому просторі.

З огляду на нові виклики, спричинені інформаційною війною, ці дисципліни мають бути доповнені елементами цифрової гігієни та кібербезпеки, що допоможе студентам-правникам не лише орієнтуватися у величезному потоці інформації, а й ефективно реагувати на інформаційні загрози та формувати правові механізми їх подолання.

Основними (базовими) принципами цифрової гігієни є:

- 1) перевірка джерел інформації, що включає аналіз надійності та авторитетності медіаресурсів;
- 2) розпізнавання маніпуляцій, що включає виявлення емоційних та когнітивних пасток у новинах;
- 3) безпека персональних даних, а саме запобігання витоку особистої інформації;
- 4) захист від кіберзагроз, зокрема використання безпечних паролів, антивірусного ПЗ та інших заходів кібербезпеки.

Загалом, у міжнародному та національному законодавстві існують різні механізми боротьби з дезінформацією. Так міжнародне право містить резолюції ООН та рекомендації ЄС щодо інформаційної безпеки, зокрема “Посилений Кодекс практики з дезінформації”. У національному законодавстві є чинними Закони України: “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України”, “Про захист персональних даних”, “Про інформацію”, “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів” тощо. Передбачена також кримінальна відповідальність за поширення фейкових новин, пропагандистських матеріалів, іншу діяльність пов’язану з поширенням забороненої інформації або перешкоджання поширенню відкритої інформації (Стаття 111¹. Колабораційна діяльність; Стаття 182. Порушення недоторканності приватного життя; Стаття 255¹. Встановлення або поширення злочинного впливу; Стаття 345¹. Погроза або насильство щодо

журналіста; Стаття 436¹. Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів [2]).

Для підготовки юристів, здатних ефективно працювати в умовах інформаційної війни, необхідно включити до навчальних програм окремі дисципліни або теми, що стосуватимуться наступного: інформаційне право та цифрові права людини, медіаграмотність та аналіз інформаційних потоків, основи кібербезпеки та захисту цифрової ідентичності, правові аспекти дезінформації та маніпуляцій у ЗМІ.

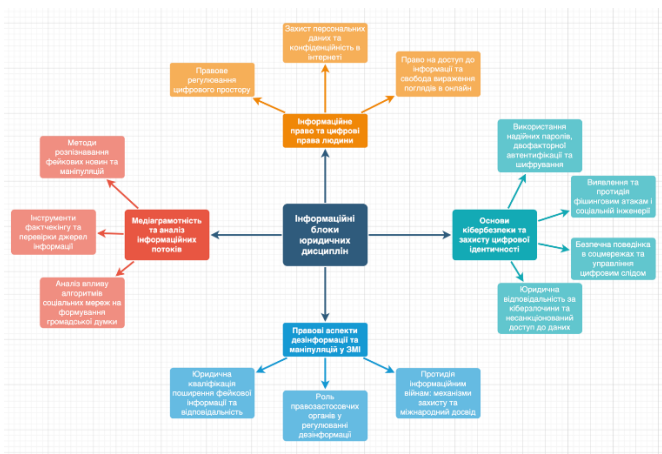

Рис. 1. Схематичне зображення інформаційних блоків юридичних дисциплін (власна розробка)

Таким чином, інформаційні війни є серйозним викликом для сучасної правової освіти, що вимагає від студентів-правників не лише знання законодавства, але й навичок цифрової гігієни. Впровадження відповідних навчальних програм сприятиме підготовці фахівців, здатних ефективно протидіяти інформаційним загрозам та захищати правове поле у цифровому середовищі.

Література

1. EU vs Disinfo. Strategies to Combat Disinformation in the Digital Age. URL: <https://euvsdisinfo.eu>
2. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>

**МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО
НАВЧАННЯ З ПРЕДМЕТУ: АНАТОМІЯ З ЛАТИНСЬКОЮ
ВЕТЕРИНАРНОЮ ТЕРМІНОЛОГІЄЮ
В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ**

Лівощенко Євгенія Михайлівна

кандидат ветеринарних наук,

доцент кафедри внутрішніх хвороб, фармації та біохімії,

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

На сучасному етапі формування фундаментальних знань у підготовці майбутніх фахівців ветеринарної медицини є такий предмет як анатомія з латинською ветеринарною термінологією [1, 2]. Ця дисципліна забезпечує системне розуміння морфологічної будови організму, функціонального зв'язку між органами та системами органів, а також видоспецифічних особливостей, що лежать в основі нормального функціонування організму тварин [6, 9]. У контексті воєнного стану викладання цієї дисципліни стикається з низкою викликів: дефіцитом матеріальних ресурсів, необхідністю переходу на дистанційні форми навчання та психологічною напругою студентів і викладачів, спричиненою екстремальними умовами. Тому на перший план виходять питання формування у майбутніх лікарів ветеринарної медицини комунікативної компетентності, мотивації студентів до отримання знань з фундаментальних предметів і їх особистого позитивної зацікавленості. Слід зазначити, що часто здобувачі вищої освіти за часту волюють інформацію отримувати пасивно [4, с. 562, 6, с. 48], не завжди схильні до творчого підходу. Великої шкоди завдає критика здобувачів вищої освіти їх викладачем. Не завжди викладач прислухається до особистих інтересів і потреб студентів, недостатній зворотній зв'язок між здобувачем і викладачем призводить до відсутності зацікавленості студентів до отримання високого рівня знань. Воєнний стан суттєво ускладнює традиційні підходи до навчання. Руйнування інфраструктури навчальних закладів, відсутність доступу до анатомічних препаратів, остеологічних колекцій та друкованих атласів (наприклад, Dyce, Sack, and Wensing's Textbook of Veterinary Anatomy) змушують викладачів шукати альтернативні рішення [3, 8, 12]. Дослідження, проведене у 2023 році в Україні, показало, що понад 60% ветеринарних факультетів зіткнулися з частковою або повною втратою матеріальної бази через воєнні дії (Коваленко, 2023) [5]. Попри це, інтеграція сучасних

технологій та інноваційних педагогічних підходів відкриває можливості для збереження високої якості освіти навіть у кризовій ситуації і період воєнного стану у країні. Застосування інтерактивних методик, цифрових платформ і адаптованих навчальних програм сприяє формуванню комплексного підходу до освоєння здобувачами вищої освіти предмету анатомії з латинською ветеринарною термінологією [9, 10]. В зв'язку з цим метою нашої роботи було вдосконалити форми освітнього процесу для здобувачів вищої освіти на факультетах ветеринарної медицини з предмету анатомія з латинською ветеринарною термінологією [11]. З цієї метою на лабораторно-практичних заняттях знайти такі підходи і методики, які будуть спонукати студентів до удосконалення своїх знань і саморозвитку. Досвід викладачів різних дисциплін показує на використання різних видів інтерактивних методик. Однак вони також вказують у своїх роботах [4, 6, 7, 9] на брак відповідної літератури з цього питання. Педагоги різних напрямів а також психологи і дидакти вивчають різні методи інтерактивного навчання: Л.А. Галіцина, І.О. Зимня, Л.Я. Зєня, І.Л. Бім, Н.В. Богушевич, Н.Ф. Бориско, Р.П. Мільруд, Є.С. Полат, С.В. Роман, О.О. Коломінова, О.А. Ляковська, О.О. Малига, І.А. Пантелеймонова-Плакса, Г.І. Подосиннікова, О.І. Пометун, С. Решетченко, Г.К. Селевко, Т. Скубаєва, В.І. Чобітько, D. Oller, C. Kessler; Л.О. Шепель, І.В. Ющенко та інші).

Інтерактивні технології навчання зазвичай розглядають як сукупність прийомів роботи, у нашому випадку, викладача, що відповідають особливостям інтерактивного (у нашому випадку) навчання анатомії з латинською ветеринарною термінологією, за допомогою яких викладач забезпечує досягнення на лабораторно-практичних або лекційних заняттях поставлених цілей і задач навчання з найбільшою ефективністю за мінімально можливий для їх досягнення час. Самими важливими характеристиками інтерактивного навчання слід зазначити наступні: 1) отриманий результат; 2) економічність (швидкість і легкість з якою студент засвоює певний об'єм матеріалу); 3) ергономічність (засвоєння матеріалу повинно відбуватися з урахуванням практичних навичок і латинської термінології, позитиву, взаємодопомоги); 4) вмотивованість студентів (взаємозв'язок з іншими предметами і майбутньою професією) [4, 7].

Якщо взяти за основу схему О.О. Малиги [7, с. 5] і адаптувати її до інтерактивного навчання при вивченні анатомії з латинською ветеринарною термінологією то відповідно кредо інтерактивного навчання вивчення анатомії з латинською ветеринарною термінологією буде полягати у тому щоб робити, взаємодіючи з іншими студентами розуміти, роблячи обговорювати з іншими побачені анатомічні

препарати і при цьому набувати знань, розвиваючи свої вміння передавати їх іншим студентам [7].

Після пояснення викладачем будови поперекового хребця і названими ним латинськими термінами його складових, створюємо 2 групи студентів по 6 чоловік. Першій групі запропонували обговорити поперековий хребець, згадати ті частини хребця що вони бачать. Потім використовуючи методичні вказівки студенти повинні знайти ці частини на хребці. В процесі вони обмінюються своїми знаннями, кожен називає ту частину яку він запам'ятав. Студенти порівнюють свої знання і доходять згоди у тих випадках коли знання не будуть співпадати. Дійшовши до згоди уточнюють свої висновки у викладача. Друга група студентів працювали по загальноприйнятій методиці: самостійно з використанням методичних вказівок. В подальшому було опитано обидві групи. Студенти які працювали у групі виявили кращі знання при опитуванні, охоче обговорювали свої думки і висновки. Студенти які працювали індивідуально з методичними вказівками були більш замкнені і скуті, рівень знань був нижчий.

Таким чином нами використовуючи методи інтерактивного навчання при з предмету: анатомія з латинською ветеринарною термінологією в період воєнного стану. Дані методи дали змогу студентам краще засвоїти матеріал, з меншими затратами енергії і часу.

Література

1. Балалаєва О.Ю. Становлення методики викладання латинської мови у вищій професійній школі. Педагогічний альманах. 2012. № 16. С. 261–266.
2. Балалаєва О.Ю. Принцип інтегративності у навчанні латини на факультетах ветеринарної медицини. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія. Серія: Педагогіка. 2012. Вип. 197. С. 44–48.
3. Вінс В.А., Прудкай Ю.В., Кузьменко Т. М. Психологічні особливості соціальної адаптації студентської молоді в умовах воєнного стану та дистанційної форми навчання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2023. № 4. С. 56–60.
4. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання. Упоряд. Л.А. Галіцина. Ред. загальнопед. газ. Київ, 2005. 128 с.
5. Коваленко Л.П., Комісова Т.Є., Мамотенко А.В. Переваги та недоліки дистанційного викладання курсу «Анатомія людини» очима студентів. The XVIII International Scientific and Practical Conference «Theories of world science and technology implementation» (Osaka, Japan, May 08–10). Osaka, 2023. С. 176.

6. Корнієнко О.М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування. Англійська мова та література, 2008. № 28. С. 9–12.
7. Малига О.О. Підвищення ефективності навчально-виховного процесу з допомогою інтерактивного навчання. Початкове навчання та виховання, 2010. № 2. С.5–6
8. Михайлишин У.Б., Сухан В.С., Анталовці О.В. Психологічний стан здобувачів вищої освіти в період воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2023. № 2. С. 27 – 33.
9. Савчук Л.Б., Ліщук С.Г., Захарова Т.В. Формування навичок через активне навчання: методика викладання морфології та фізіології тварин. Професійно – прикладні дидактики, 2024. № 2. С. 96–99.
10. Сокольський В. П. Сучасні підходи до вивчення анатомії тварин у вищій школі. [Збірник матеріалів конференції]. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2022. 156 с.
11. Стукало О.А. Методи професійного навчання латинської мови майбутніх ветеринарів. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. 2014. Вип. 206. С. 194 – 199.
12. Шиліна Н.Є. Проблема емоційного стану біженців та переселенців за умов військового конфлікту в Україні на прикладі студентів 5 курсу. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. 2023. № 2. С. 30–31.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-40>

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Логвиненко Борис Олексійович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права і процесу,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Останнім часом у вітчизняних наукових та освітніх колах широко обговорюється Концепція проекту Закону України «Про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії». Визначаючи важливість та необхідність змін у підходах до здобуття вищої юридичної

освіти, варто зауважити на певній завчасності та упередженості пропонованих змін.

Критичність нашої позиції обумовлена тим, що впровадження ґрунтовних змін у систему підготовки вітчизняних юристів в умовах воєнного стану може потребувати значних економічних, організаційних та освітніх зусиль. В умовах, коли зусилля держави мають бути зосереджені на подоланні наслідків збройної агресії Російської Федерації та відновленні територіальної цілісності, реалізація подібних реформ може призвести до розпорошення наявних ресурсів. Також, у перехідний період може виникнути дефіцит фахівців з юридичного фаху.

Нагадаємо, що 14 грудня 2023 року у Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики було утворено робочу групу з питань реформування юридичної освіти. Співголовами робочої групи визначено голову підкомітету з питань адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу (*acquis* ЄС), виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції Комітету з питань правової політики М. О. Стефанчука та голову підкомітету з питань вищої освіти Комітету з питань освіти, науки та інновацій Ю. М. Гришину [1].

Коментуючи проект реформи юридичної освіти М. Мочульська справедливо вказує на проблему кількості правничих шкіл в Україні (освітніх програм з права) та якості освітніх послуг. Авторка визнає, що освітні програми з права запровадженні у багатьох закладах вищої освіти політехнічного, педагогічного та іншого спрямування, а також у відомчих закладах вищої освіти. Кількість пропозицій з підготовки майбутніх юристів викликає питання щодо її якісного наповнення. Не маючи наміру кинути тінь на жоден заклад вищої освіти, вчена підтримує внесення в текст Концепції розвитку юридичної освіти твердження про надмірну кількість закладів вищої освіти, що готують правників. Фахівчиня переконана, що вирішення проблеми надмірної пропозиції у сфері вищої юридичної освіти може вирішитися шляхом її еволюційного зменшення через: повернення до формату очної акредитації освітніх програм та запровадження інституційної акредитації закладів вищої освіти; запровадження Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ), результати якого покажуть спроможність правничих шкіл забезпечувати якісну підготовку здобувачів; моніторинг кар'єрного шляху випускників та їх подальшого працевлаштування за спеціальністю [2, с. 85].

Утім, автори реформи недалекоглядно розглядають підготовку юристів у військових закладах вищої освіти та закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання як недолік. Ми категорично не погоджуємось з наведеною тезою, адже специфічність умов навчання в

таких закладах вищої освіти обумовлена, насамперед, вимогами до служби, а не наданням певних переваг у підготовці правників.

Говорячи про необґрунтованість запропонованих концепцією новел, слід зазначити, що Національною поліцією України розроблений професійний стандарт «Слідчий (поліція)» (наказ Національної поліції України від 28.06.2024 № 724). Він передбачає наявність освіти першого або другого рівня за спеціальністю «Право» [3]. Підготовку відповідних фахівців здійснюють заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, які належать до сфери управління МВС України. Також, підготовка зазначених фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання передбачає можливість подальшого проходження ними служби на відповідних посадах у інших правоохоронних органах України (Бюро економічної безпеки України, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України).

Очевидно, слід зосередити зусилля реформаторів не на скасуванні підготовки фахівців-юристів для потреб правоохоронної системи, а на скороченні відповідних освітніх програм у закладах вищої освіти, для яких підготовка юристів є другорядною, порівняно до інших спеціальностей (технічні, сільськогосподарські, біологічні та інші заклади вищої освіти).

Ще однією спірною тезою названої реформи слід вважати те, що «ступінь магістра за правничою спеціальністю здобувається на основі повної загальної середньої освіти». Зазначене положення суперечить Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VI від 01.07.2014 [4], зокрема, стосовно визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти, а також ч. 4, 5 статті цього закону щодо права закладу вищої освіти визнавати та перезарахувати кредити ЄКТС, максимальний обсяг яких визначається стандартом вищої освіти.

Узагальнюючи вищевикладене можна зробити наступні висновки:

По-перше, в умовах збройного конфлікту та триваючого особливого правового режиму воєнного стану пріоритетним для України має залишатися питання відновлення суверенітету й територіальної цілісності. Натомість, реформа юридичної освіти вимагатиме значних ресурсів для подальшої реалізації, що не вбачається доцільним до завершення збройного протистояння;

По-друге, слід зважати на дестабілізуючу дію низки чинників, що ускладнюють можливість ефективного планування та реалізації цієї реформи;

По-третє, через обумовлені повномасштабною збройною агресією міграційні процеси неможливо розрахувати реальний стан насичення вітчизняного ринку праці кваліфікованими фахівцями-юристами, а також потребу в таких фахівцях у повоєнний період.

Очевидно, що в умовах триваючого в Україні воєнного стану провести ґрунтовне вивчення суспільної думки з питань реформування вищої юридичної освіти доволі складно. Це також стосується врахування думок академічної спільноти, експертів, роботодавців та інших стейкхолдерів.

Сама концепція такого реформування вбачається нами недостатньо обґрунтованою та своєчасною. Отже, доцільно відкласти реалізацію реформування вищої юридичної освіти в Україні до завершення активних бойових дій та скасування особливого правового режиму воєнного стану.

Література

1. Проект Концепції проекту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії. Комітет з питань правової політики. Верховна Рада України.
URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/news/notice/75193.html>

2. Мочульська М. Реформа вищої правничої освіти в Україні: куди далі? *Український часопис конституційного права*. 2023 № 3. С. 79-87.

3. Професійний стандарт «Слідчий (поліція)»
URL: <https://surl.li/tgexqs>

4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VI
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-41>

БЕЗПЕКА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Макарчук Віталій Володимирович

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
та теоретико-правових дисциплін,*

*Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна*

В Україні Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій було затверджено та оприлюднено Міністерством освіти і науки України «Концепцію розвитку юридичної освіти» [1] на основі якої передбачено формування законодавчої бази для діяльності правових інститутів відповідно до стандартів ЄС. Метою вищої юридичної освіти є розвиток умінь, необхідних для розуміння природи і функцій права,

змісту теоретичних основ (доктрини), принципів і основних правових систем, застосування права, меж права в регулюванні суспільних відносин. Здобувачі вищої юридичної освіти повинні бути готові захищати права людини та основні свободи, підтримувати верховенство права та бути відданими принципам професійної етики, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, емпатії.

Основні безпекові проблеми вищої юридичної освіти визначені в даній Концепції:

1) недостатній рівень теоретичних знань та практичних навичок у значної частини випускників правничих шкіл України;

2) брак уваги до формування у здобувачів юридичної освіти цілісного світогляду правника з розумінням суспільної місії, цінностей та значення правничої професії для утвердження верховенства права у сучасному демократичному суспільстві;

3) непрозора система формування державного замовлення на підготовку правників;

4) відсутність ефективної внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах вищої освіти;

5) недостатньо висока якість наукових досліджень у сфері права та їхня невідповідність сучасним потребам держави та суспільства;

6) надмірна кількість закладів вищої освіти, що готують правників;

7) низький рівень працевлаштування випускників правничих шкіл [1].

Ці проблеми, як правило, є відображенням загальної безпеки освіти, рівня підготовки випускників та умов вступу. Випускник середньої школи з низьким рівнем освіти не має базових знань, не може позиціонувати себе та отримати необхідні знання та навички, не може конкурувати в освітньому середовищі. Відповідно, відсутність ентузіазму заперечує освітнє середовище як гарантію якості освіти, а освітяни занижують вимоги до змісту викладання та підвищення власної якості.

Вбачаємо, що в цій Концепції, недостатньо визначено забезпечення безпеки вищої юридичної освіти де не кваліфікований випускник не здатний вирішувати практичні завдання, створює безлад в своїй діяльності та професійній діяльності колег. Особливо він небезпечний в посадовій діяльності – дискредитує державний орган та відповідну інстанцію. В тому, що на рівень довіри населення до судів, прокуратури, поліції впливає низька якість підготовки кадрів та механізму відбору на посади [2]. Зрозуміло, що державні посади мають обіймати експерти з високим інтелектом, бездоганною репутацією, добре освічені, винахідливі, принципові, ввічливі та з почуттям справедливості. В першу чергу, це стосується юристів, які здебільшого займають посади кадровиків, надають юридичного оформлення стратегічним і тактичним

рішенням підприємств, установ та організацій, аналізують передумови їх прийняття та їх наслідки, а також мінімізують наслідки прийняття неправильних і непопулярних рішень.

Високоякісна та вільна від корупції вища юридична освіта та підготовка фахівців у сфері правосуддя та правоохоронних органів є ключовими для зміцнення верховенства права та виконання зобов'язань щодо членства в ЄС. За останні роки в Україні здійснено низку заходів щодо вдосконалення вищої юридичної освіти. Було прийнято та вдосконалено стандарти вищої юридичної освіти, запроваджено стандартизовані іспити для вступу до юридичних вишів та магістратури, розроблено інституційну систему забезпечення якості. Однак прогрес був нерівномірним, і все ще потрібні подальші зусилля щодо реформ, зокрема для створення чіткого інституційного розмежування вищої юридичної освіти та підготовки правоохоронних органів, посилення стандартів прийому та ліцензування юридичних шкіл, забезпечення прозорого та справедливого (заснованого на заслугах) розподілу державних коштів для підготовки майбутніх юристів, модернізації навчальних програм з акцентом на етику, практичну підготовку, право ЄС та міжнародні обміни, впровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту та боротьбу з корупцією та плагіатом [3].

Отже, має бути концептуально передбачена безпека підготовки юристів у вищих навчальних закладах. Окрім того, її слід привести до стандартів ЄС. Лише за таких підходів вона набере цілісності, відповідатиме потребам і слугуватиме якості освіти, як складової національної безпеки нашої держави.

Література

1. Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/kontseptsiyarozvitku-yuridichnoi-osviti> (дата звернення 27.02.2025 р.).
2. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2024 роках. КМІС. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1> (дата звернення: 27.02.2025).
3. Звіт Європейської комісії щодо України межах Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf (дата звернення 27.02.2025 р.).

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Македон Вячеслав Владиславович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки і світових фінансів,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Штучний інтелект, як одна з найважливіших технологій сучасної епохи, відіграє ключову роль у трансформації освітнього середовища, адже він дозволяє створювати автоматизовані системи навчання, що здатні аналізувати великі обсяги даних, здійснювати адаптивне налаштування навчального контенту відповідно до індивідуальних потреб студентів та оптимізувати процес засвоєння знань, забезпечуючи більш ефективну організацію дистанційного освітнього процесу. Однією з головних можливостей штучного інтелекту в освітньому процесі є його здатність до автоматизації навчання, що включає розробку інтелектуальних навчальних середовищ, які можуть працювати у безперервному режимі, надаючи студентам доступ до матеріалів, персоналізованих рекомендацій та зворотного зв'язку без необхідності постійного залучення викладачів [2]. Такі системи базуються на принципах самонавчання та можуть адаптувати навчальний контент залежно від рівня знань студента, його інтересів, стилю навчання та темпів засвоєння матеріалу, що особливо важливо для забезпечення якісного дистанційного навчання в умовах воєнного стану, коли доступ до традиційних методів викладання може бути обмежений.

Сучасні цифрові освітні платформи, що використовують штучний інтелект, мають широкий спектр можливостей, серед яких особливу роль відіграють автоматизовані системи оцінювання знань, які дозволяють значно спростити процес перевірки навчальних досягнень студентів, підвищити об'єктивність оцінювання та зменшити навантаження на викладачів, що особливо важливо в умовах масштабного впровадження дистанційного навчання. Подібні системи можуть аналізувати відповіді студентів, розпізнавати текстові відповіді та навіть перевіряти творчі завдання, використовуючи алгоритми обробки природної мови, що дозволяє забезпечити швидкий і точний аналіз рівня засвоєння матеріалу.

Ще однією важливою перевагою використання інтелектуальних освітніх систем є впровадження механізмів адаптивного навчання, які забезпечують персоналізований підхід до кожного студента, дозволяючи створювати індивідуальні траєкторії навчання на основі його успішності, рівня мотивації та швидкості засвоєння знань. Наприклад, деякі системи, такі як Coursera, Duolingo чи Khan Academy, вже використовують алгоритми штучного інтелекту для аналізу помилок студентів, підбору завдань відповідного рівня складності та рекомендацій щодо додаткових навчальних матеріалів, що значно покращує процес навчання та сприяє глибшому розумінню матеріалу [4].

Окрім цього, персоналізація освітніх траєкторій за допомогою штучного інтелекту дозволяє підлаштовувати освітній процес під індивідуальні потреби студентів, що особливо актуально для людей з особливими освітніми потребами, а також для тих, хто має обмежений доступ до традиційних навчальних ресурсів через воєнні дії чи інші кризові обставини. Інтелектуальні освітні платформи можуть не лише змінювати структуру навчального курсу відповідно до здібностей студента, але й прогнозувати його майбутні результати, надаючи рекомендації щодо покращення певних навичок або пропонуючи додаткові теми для вивчення, що робить процес навчання більш ефективним, інтерактивним та гнучким [1].

Окрім автоматизації навчального процесу та оцінювання знань, важливою складовою використання штучного інтелекту в дистанційній освіті є впровадження цифрових комунікаційних інструментів, таких як чат-боти, віртуальні тьютори та голосові асистенти, які здатні значно покращити взаємодію між студентами та викладачами, забезпечуючи швидкий доступ до необхідної інформації та оперативну підтримку в навчальному процесі.

Зокрема, чат-боти, які працюють на основі штучного інтелекту, можуть відповідати на найбільш поширені запитання студентів, надавати роз'яснення щодо навчальних матеріалів, допомагати у реєстрації на курси, нагадувати про дедлайни виконання завдань та навіть аналізувати часті запитання студентів, пропонуючи відповідні рішення, що значно зменшує навантаження на викладачів та адміністрацію навчальних закладів [3].

Віртуальні тьютори, які працюють на базі алгоритмів машинного навчання, є ще одним важливим інструментом, що допомагає студентам ефективніше засвоювати матеріал, оскільки вони можуть не лише відповідати на запитання студентів, але й генерувати персоналізовані навчальні завдання, пояснювати складні концепції у зручному форматі та навіть адаптувати свою поведінку відповідно до стилю навчання студента. Такий підхід дозволяє забезпечити більш індивідуалізовану

підтримку в освітньому процесі, що особливо важливо в умовах дистанційного навчання, коли студентам не завжди доступна пряма взаємодія з викладачем.

Голосові асистенти, такі як Google Assistant, Siri чи Alexa, також можуть бути використані у сфері дистанційної освіти для швидкого доступу до інформації, інтерактивного навчання та навіть контролю за навчальним процесом, оскільки вони здатні надавати аудіовідповіді на питання, знаходити необхідні матеріали, а також допомагати у виконанні завдань, що робить процес навчання більш доступним і комфортним для студентів. Крім того, розвиток технологій обробки природної мови дозволяє створювати інтелектуальні системи підтримки студентів, які можуть не лише надавати їм необхідні навчальні матеріали, але й відповідати на запитання, роз'яснювати складні теми та навіть формувати індивідуальні консультаційні програми на основі аналізу їхньої активності у системі, що значно підвищує ефективність дистанційної освіти, особливо в умовах відсутності безпосередньої взаємодії студентів із викладачем [5].

Однією з найважливіших функцій, які забезпечує штучний інтелект у системі освіти, є можливість аналізу освітніх даних, що дозволяє виявляти закономірності у навчальному процесі, прогнозувати успішність студентів, визначати прогалини у їхніх знаннях та пропонувати персоналізовані шляхи покращення академічних результатів, що робить навчання не лише ефективнішим, але й більш гнучким та адаптивним. Машинне навчання, будучи основою інтелектуального аналізу даних, дозволяє освітнім платформам автоматично визначати рівень підготовки студентів, аналізувати їхні відповіді, формувати індивідуальні освітні траєкторії та навіть прогнозувати ризик неуспішності у конкретних дисциплінах, що дає можливість викладачам своєчасно реагувати на потреби студентів, пропонуючи їм додаткові матеріали або змінюючи формат подачі інформації відповідно до їхніх індивідуальних особливостей [6].

Зокрема, алгоритми глибокого навчання можуть аналізувати не лише результати тестів чи оцінки за курсові роботи, але й поведінкові патерни студентів під час проходження навчальних курсів, наприклад, кількість часу, проведеного за вивченням матеріалу, частоту звернення до допоміжних ресурсів, успішність виконання інтерактивних завдань та рівень залученості до дискусій, що дозволяє комплексно оцінювати рівень засвоєння знань та визначати фактори, які впливають на академічні результати кожного окремого студента.

Варто також зазначити, що такі методи аналізу дозволяють не лише підвищувати ефективність освітнього процесу, але й допомагають навчальним закладам розробляти стратегії для оптимізації навчальних

програм, визначати проблемні аспекти у викладанні тих чи інших дисциплін та впроваджувати інноваційні методи навчання, які ґрунтуються на реальних даних про ефективність різних підходів до викладання [2].

Таким чином, впровадження штучного інтелекту в освітній процес не лише сприяє оптимізації навчання та підвищенню його ефективності, але й відкриває нові можливості для створення більш доступного, персоналізованого та інклюзивного навчального середовища, що забезпечує рівні можливості для всіх студентів, незалежно від їхніх особливостей, що, у свою чергу, сприяє розвитку сучасної освіти як глобального, інноваційного та орієнтованого на потреби суспільства процесу.

Література

1. Кундіна В. В., Сторожчук Ю. О., Козаренко Т. М. Використання інтерактивних інструментів у дистанційному навчанні медичних спеціалістів. *Академічні візії*. 2024. № 38. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14529876>

2. Романенко Т. В., Ткаченко А. В., Власенко В. М. Засоби штучного інтелекту для інформаційно-комунікаційної взаємодії у закладах вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2024. № 1. С. 44–50. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-212-44-50>

3. Гардаскіна Т. М. Інноваційні підходи до цифрової трансформації вищої освіти. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2024. № 2. С. 91–98. DOI: <https://doi.org/10.31673/2415-8089.2024.011212>

4. Топузов О., Алексеева С. Можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів середньої освіти в умовах воєнного стану. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 1. С. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-5-11>

5. Фокс С. Штучний інтелект в освіті – відкриті перспективи, складні проблеми та шляхи їх вирішення. *MEDIACOM: світ новин: [веб-сайт]*. Електрон. дані. Київ, 2024. URL: <https://mediacom.com.ua/shtuchnij-intelekt-v-osviti-perspektivi-ta-problemi>.

6. Чубенко В. А., Боть Л. П., Лиходєєва Г. В. Еволюція методів навчання в контексті цифрової трансформації освіти. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13224247>

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИМУЛЯЦІЙ У ПРОЦЕСІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Малюжко Наталія Олексіївна

*спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,
Відокремлений структурний підрозділ
«Хорольський агропромисловий фаховий коледж
Полтавського державного аграрного університету»
м. Хорол, Україна*

Склема Світлана Сергіївна

*спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач,
Відокремлений структурний підрозділ
«Хорольський агропромисловий фаховий коледж
Полтавського державного аграрного університету»
м. Хорол, Україна*

Сучасне суспільство ставить перед вищими навчальними закладами завдання підготовки високоосвічених фахівців, здатних самостійно здобувати і застосовувати на практиці знання, приймати креативні й нестандартні рішення, самореалізовуватися та самовдосконалюватися впродовж життя.

Також фахова підготовка має спиратися на компоненти знання, яким у навчальному процесі не надається достатньої уваги – це навички і уміння самостійної роботи, розвиток креативного мислення, системний підхід до постановки і виконання завдань фахової діяльності, вибір провідного виду діяльності, розвиток творчої уяви, виховання ініціативи, уміння приймати рішення тощо. Ці елементи знань мають більшою мірою базуватися на суб'єктній основі, коли істотно посилюється роль самого студента в навчальному процесі [1].

Система експериментальних задач, лабораторних робіт та електричного практикуму сприяє глибшому й усебічному засвоєнню програмного матеріалу, допомагає здобувачам освіти ознайомитись із принципами і методами вимірювання електричних величин, оволодіти способами і технікою вимірювань, а також методами аналізу похибок, орієнтуватися в основних електричних явищах.

Використання віртуальних лабораторних робіт допомагає зменшити витрати на проведення дослідів, дозволяє краще розуміти функціонування приладів і взаємодію з реальним середовищем, експериментувати з різними електричними явищами, які можуть бути

складними для проведення, коли реальні прилади і матеріали недоступні.

Інтерактивний симулятор PhET пропонує анімовані, інтерактивні та ігрові середовища, що дозволяють проводити дослідження на рівні з науковими. Ресурс дає можливість виконувати віртуальні роботи, моделювати різні процеси, бути активними учасниками вимірювань.

Дана лабораторія дозволяє охопити наступні теми навчальної програми курсу «Теоретичні основи електротехніки»: «Електричне поле та електрична ємність», «Лінійні кола постійного струму», «Магнітне поле і електромагнітна індукція», «Лінійні електричні кола синусоїдального струму».

Додаток містить понад 250 лабораторних інструментів, які допомагають студентам в інтерактивному та віртуальному режимі вивчати різні явища, процеси, проводити досліди.

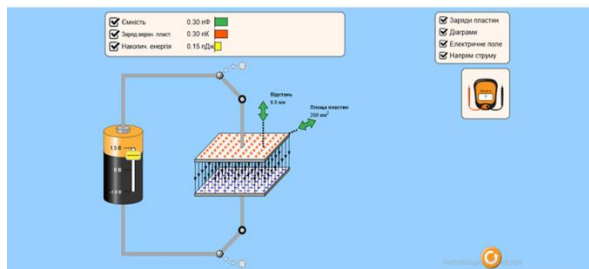

Рис. 2. Приклад використання інтерактивних моделей при розв'язуванні задач та виконанні лабораторних робіт з теми «Електричне поле та електрична ємність»

Рис. 3. Приклад використання інтерактивних комп'ютерних моделей при вивченні теми «Лінійні кола постійного струму»
Застосування комп'ютерних симуляцій дозволяє здобувачам освіти займатися науковими дослідженнями, тестувати нові ідеї,

експериментувати, контролювати та робити висновки, визначати причинно-наслідкові зв'язки, сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, розвиває потребу в нових знаннях та інтерес до наукових відкриттів.

Література

1. Атаманчук П. С., Форкун Н.В. Впровадження елементів STEM-освіти в освітній процес. Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки, 2019. С. 15-24.

2. Горошко А. В. Досвід проведення віртуальних лабораторних робіт з електротехніки / А. В. Горошко, М. В. Зембицька // Сучасні досягнення в науці та освіті : зб. пр. XVII Міжнар. наук. конф., 22–29 вересня 2022 р., м. Нетанія (Ізраїль). – Хмельницький : ХНУ, 2022. – С. 74-78.

3. Інтерактивні моделювання // Веб-сайт Університету Колорадо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://phet.colorado.edu/>.

4. Кадемія М. Ю., Коваль М. С. Відкрите Smart-середовище навчання в підготовці педагогічних працівників у закладах вищої освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2018. №50. – С. 279–282.

5. М.С. Коваль, М.І. Кусій Застосування засобів інтерактивного навчання у вивченні професійних дисциплін. // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 5. / За ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2017. – С. 234-238.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-44>

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ ЗАПАСУ ЗА ДОСВІДОМ АТО ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Нікітюк Олександр Володимирович

кандидат історичних наук, доцент,

*провідний науковий співробітник наукового відділу загального
та ресурсного планування,*

Національний університет оборони України

м. Київ, Україна

Досвід російсько-української війни довів, що наявна на сьогодні підготовка офіцерів медичної служби запасу потребує змін та реформувань.

На час проголошення незалежності Україною однією зі складових програми підготовки медичних фахівців із вищою освітою було обов'язкове навчання за програмами підготовки офіцерів запасу на кафедрах військової підготовки, які були у кожному медичному закладі вищої освіти (ЗВО).

За 33 роки процес вивчення студентами медичних ЗВО військово-медичної підготовки та отримання офіцерського звання зазнав значних змін.

З 1992 року навчання за програмами підготовки офіцерів запасу на військових кафедрах ЗВО згідно з прийнятим Верховною Радою України законом “Про загальний військовий обов'язок і військову службу”, проводилося на добровільних засадах, а період навчання зараховувався як строкова військова служба [1, с.882]. У 1992–1995 роках військово-медична підготовка в медичних ЗВО держави вивчалася факультативно, а чотири військових кафедри у Донецькому, Луганському, Тернопільському та Чернівецькому медичних інститутах у 1993 році було скорочено [2, арк. 80–81].

У 1995 році Постановою Кабінету Міністрів України прийнято рішення про створення загальнодержавної системи екстремальної медицини та введено обов'язкове вивчення студентами медичних, стоматологічних і фармацевтичних ЗВО екстремальної та військової медицини та створення відповідних кафедр у всіх державних медичних ЗВО [3, с. 54–59]. Виключення складав лише Український державний медичний університет імені О.О. Богомольця, в якому навчання студентів за програмою підготовки офіцерів запасу здійснювалось на кафедрах Військово-медичного відділення при цьому університеті.

Згідно з внесеними у 1999 році поправками до Закону України “Про загальний військовий обов'язок і військову службу” [4, с. 654] військова підготовка введена в навчальні плани підготовки лікарів та фармацевтів медичних факультетів та ЗВО усіх форм власності як обов'язкова дисципліна.

У 2001 році Постановою КМ України затверджено Положення про Державну службу медицини катастроф. На виконання Постанови та з метою удосконалення системи підготовки офіцерів медичної служби запасу було підготовлено та підписано сумісний наказ трьох міністрів “Про удосконалення системи підготовки офіцерів медичної служби запасу” [5]. Згідно з наказом кафедри екстремальної і військової медицини медичних (фармацевтичних) ЗВО України III–IV рівня акредитації було перейменовано на кафедри медицини катастроф та військової медицини (МК та ВМ) і з 1 березня 2003 року введено в дію нові нормативні документи з організації навчального процесу.

Однак уже в квітні 2006 року внесені ВР України зміни до Закону “Про загальний військовий обов’язок і військову службу” [6, с. 80], відміняли обов’язкове вивчення військової підготовки студентами медичних (фармацевтичних) ЗВО, а Постановою КМ України “Про заходи щодо оптимізації мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів” [7] до 2011 року було скорочено 13 кафедр медицини катастроф та військової медицини (МК та ВМ), які здійснювали підготовку офіцерів медичної служби запасу.

З 2006–2007 навчального року підготовка офіцерів медичної служби запасу здійснювалася тільки за плату фізичних осіб на трьох кафедрах МК та ВМ у Запорізькому, Тернопільському державних медичних університетах, Харківському національному медичному університеті та в м. Києві – Українською військово-медичною академією (УВМА) для студентів Національного медичного університету імені О.О.Богомольця, Київського медичного університету Української асоціації народної медицини, Міжнародної академії екології та медицини. Щорічно визначались квоти для усіх навчальних закладів за спеціальностям та кількістю військово-медичних та військово-фармацевтичних спеціалістів запасу. Слід відмітити, що на навчання йшла значна частина студентів, які спроможні оплатити навчання та не бажали пов’язувати своє життя з військовою службою в ЗС України та інших силових структурах держави, а отримання офіцерського звання згідно з чинним законодавством звільняло їх від проходження строкової військової служби.

Результати скорочення кафедр МК та ВМ у медичних ЗВО не дозволили у 2012–2016 роках здійснювати повноцінний та якісний відбір на навчання до УВМА (військово-медичного навчального закладу післядипломної освіти).

З проведенням на Сході України антитерористичної операції (АТО) та під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну, початком формування нових військових частин та їх комплектування громадянами, призваними за мобілізацією, офіцерські посади медичної служби обіймали цивільні лікарі, більшість з яких у медичних ЗВО пройшли навчання за програмою підготовки офіцерів медичної служби запасу та мали військові звання.

Слід також відмітити, що значна частина кваліфікованих лікарів, яка була мобілізована у 2014–2015 роках (АТО), а також у перші місяці 2022 року використовувалася не за призначенням, на посадах стрільців, мінометників, гарматників, водіїв та інших, у кращому разі бойових медиків, медичних сестер, фельдшерів, санітарів. Це сталося внаслідок того, що через різні обставини ці громадяни, навчаючись у медичних ЗВО, не проходили навчання за програмою підготовки офіцерів

медичної служби запасу та не мали медичної військово-облікової спеціальності.

Збройний конфлікт на Сході України у 2015 році змусив переглянути погляди державного і військового керівництва на підготовку офіцерів медичної служби запасу. Постановою КМ України [8] та спільним наказом трьох міністерств [9] до кінця 2015 року ще у 7 медичних ЗВО держави було сформовано кафедри медицини катастроф та військової медицини.

10 жовтня 2016 року ВР України ухвалила внесення змін до закону “Про військовий обов’язок і військову службу”, що стосуються проходження студентами вищих медичних, фармацевтичних навчальних закладів військової підготовки за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби в обов’язковому порядку, однак Президент України Петро Порошенко наклав вето на закон, посилаючись на те, що реалізація закону спричинить великі витрати держбюджету. У 2017 році знадобиться додатково 140 млн грн, у 2018-му – близько 280 млн грн, у 2019 і наступних роках – 420 млн грн. Також Президент зазначив, що медвузи щорічно випускають понад 12 тис. медиків, а в Міноборони і Збройних Силах налічують близько трьох тисяч посад військових лікарів та провізорів. Отже, кількість офіцерів запасу медичної служби буде значно перевищувати потребу в комплектуванні [10].

На сьогоднішні мобілізовані лікарі, які не мають офіцерського звання та бажають його отримати, можуть за наявності в частині вакантної посади офіцера медичної служби та з дозволу командира військової частини, пройти навчання в УВМА на курсах перепідготовки та підвищення кваліфікації за програмою: “Підготовка офіцерів медичної служби тактичного рівня (які проходять військову службу за призовом під час мобілізації)” з подальшим присвоєнням первинного офіцерського звання “молодший лейтенант медичної служби” та надалі бути призначеними на вакантну посаду. Однак командири не охоче відпускають лікарів на навчання, адже рядових і сержантських посад санітарів, бойових медиків, старших бойових медиків та фельдшерів в частинах значно більше, ніж лікарських, і їх теж потрібно комплектувати. Іноді командири відправляють на навчання лише за умови, що лікар підписує з частиною перший повноцінний 5-ти річний контракт.

Проаналізувавши проблему підготовки офіцерів медичної служби запасу та тривалий час безпосередньо займаючись їх підготовкою автор пропонує:

По-перше. Військово-медичну підготовку у медичних ЗВО потрібно ввести у навчальні програми підготовки лікарів і провізорів як обов’язкову дисципліну. Для цього потрібно внести зміни до статті 11

Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу” щодо обов’язкового проходження навчання за програмою підготовки офіцерів запасу студентами медичних та фармацевтичних ЗВО.

По-друге. Після закінчення навчання за програмою підготовки офіцерів медичної служби запасу проводити комплексний державний іспит та складання військової присяги, без проведення обов’язкового табірної збору. Це дозволить зекономити до 30% державних коштів, а випускникам присвоїти військові звання сержантів та видати довідку про проходження навчання за програмою підготовки офіцерів запасу. Такий досвід навчання був у 1945–1949 роках, коли в перші післявоєнні роки у держави не вистачало коштів, а студенти залучалися до післявоєнної відбудови країни [11, с. 97].

Бажаючи пройти повноцінний табірний збір у військових частинах і отримати офіцерські звання можуть це зробити за власний кошт чи кошти фізичних осіб. Особи, які до закінчення навчання в медичних ЗВО заключають контракти на проходження служби у Збройних Силах України чи інших складових сил оборони держави, проходять табірний збір у військових частинах за державний кошт. Враховуючи досвід проведення АТО та російсько-української війни, підготовка військово-медичних фахівців за такими програмами дозволить у випадку мобілізації призивати цих осіб на 30–45 денні курси перепідготовки, по закінченню яких їм буде присвоєно офіцерські військові звання та направлено для проходження служби на лікарські посади.

По-третє. Слід відмітити, що обсяги державного замовлення на підготовку магістрів галузі знань “Охорона здоров’я” на 2022, 2023 та 2024 роки становлять 4378, 4220 та 5000 осіб [12; 13]. Для підготовки цих осіб за програмою підготовки офіцерів запасу за власними підрахунками автора на сьогодні потрібно близько 140 млн грн, якщо не враховувати табірний збір то сума складає близько 90 млн, а це значно менше тих сум, які були озвучені Президентом України, і які, на думку автора, необхідно знайти в державі. Ще від 5 до 6 тисяч щорічних випускників медичних ЗВО навчаються за кошти фізичних осіб, які повністю оплачують навчання, зокрема і військово-медичну підготовку, якщо вона буде введена в програму підготовки магістрів галузі знань “Охорона здоров’я”.

По-четверте. Для якісного навчання студентів за програмами підготовки офіцерів медичної служби запасу необхідно укомплектувати кафедри науково-педагогічними працівниками, які мають досвід участі в російсько-українській війні та АТО.

По-п’яте. Для покращення рівня засвоєння навчального матеріалу та отриманих практичних навичок, навчання на кафедрах має проводитися у комплексі протягом одного навчального дня на тиждень (дня

військової підготовки). Наявні на сьогодні навчально-тренувальні бази створених кафедр дозволяють це робити.

Висновок. Провівши аналіз процесу підготовки офіцерів запасу в незалежній Україні, можна зробити висновок про необхідність обов'язкового вивчення військово-медичних дисциплін усіма студентами медичних та фармацевтичних ЗВО України. Навчання за програмою підготовки офіцерів медичної служби запасу у медичних ЗВО держави має стати складовою частиною програми підготовки медичних фахівців галузі знань “Охорона здоров'я”. На цей час є сприятливі передумови для цього, однак керівництвом держави, Міністерствами охорони здоров'я України та оборони України необхідно найближчим часом здійснити цілу низку виважених, науково-обґрунтованих заходів економічного характеру, які в кінцевому результаті дозволять створити достатньо ефективну систему підготовки та застосування офіцерів медичної служби запасу.

Література

1. Про загальний військовий обов'язок і військову службу / Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 878–903.

2. Директиви Міністра оборони України за 1992 рік. // Галузевий державний архів Міністерства оборони України (ГДА МО України, м. Київ) Фонд 3697. – Оп. 34747. – Спр. 28. – арк. 80-81

3. Про взаємодію медичних служб Збройних Сил та інших військових формувань із державною системою охорони здоров'я і про створення загальнодержавної системи екстремальної медицини / Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 1995 р. № 819 // Збірник постанов Уряду України. – 1995. – №11. – С. 54-59.

4. Про внесення змін до Закону України “Про загальний військовий обов'язок і військову службу” / Закон України від 18 червня 1999 р., № 766-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 33. – С. 650–672.

5. Про удосконалення системи підготовки офіцерів медичної служби запасу / Наказ Міністра оборони України, Міністра освіти і науки України та Міністра охорони здоров'я України від 10.02.2003 р. № 31/68/53 // – К.: УВМА, 2003. – 379 с.

6. Закон України “Про військовий обов'язок і військову службу” в редакції Закону №3597-IV від 04.04.2006 зі змінами // Звід Кодексів і Законів України. – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007.– С.77-94.

7. Про заходи щодо оптимізації мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів / Постанова Кабінету Міністрів

України від 26 липня 2006 року № 1025 // Офіційний вісник України. – К., 2006. – № 30. – С. 99–102.

8. Про оптимізацію мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів / Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 143 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/143-2015>

9. Про утворення кафедр медицини катастроф та військової медицини вищих медичних навчальних закладів / Спільний наказ Міністерства оборони України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 29 вересня 2015 року № 514/633/989 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20150929_0633_.html

10. Петро Порошенко ветував закон про військову підготовку студентів-медиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?petro_poroshenko_vetuvav_zakon_pro_viyskovu_pidgotovku_studentivmedikiv

11. Нікітюк О.В. Підготовка офіцерів медичної служби запасу на Україні у 1944–1950 рр. / О.В. Нікітюк // Воєнно-історичний вісник: збірн. наук. праць Національного університету оборони України. – К.: ЦП «Компринт», 2013. – Вип. 2 (8). – С. 94–99.

12. Наказ МОЗ України від 11.08.2022 № 1453 “Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-11082022--1453-pro-derzhavne-zamovlennja-na-pidgotovku-fahivciv-naukovih-naukovo-pedagogichnih-kadriv-pidvishennja-kvalifikacii-ta-perepidgotovku-kadriv-u-2022-roci>

13. Наказ МОЗ України від 29.07.2024 № 1329 “Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2024 році” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukrayini-vid-29-07-2024-1329-pro-derzhavne-zamovlennja-na-pidgotovku-fahivciv-naukovih-naukovo-pedagogichnih-kadriv-pidvishennja-kvalifikaciyi-ta-perepidgotovku-kadriv-u-2024-roci>

INTEGRATION OF MOODLE AND ONLINE TOOLS TO SUPPORT THE CONTINUITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Nuzhna Svitlana Anatoliivna

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Information Systems
and Technologies,
Dnipro State Agrarian and Economic University
Dnipro, Ukraine*

The war in Ukraine became a severe test for the higher education system, jeopardizing its main functions: ensuring access to knowledge, training specialists and supporting the country's scientific potential. In conditions of constant evacuations, anxiety and restrictions, traditional forms of education turned out to be unviable. Higher education institutions were forced to quickly adapt to new realities, looking for ways to preserve and continue the educational process.

Distance learning became a key tool for ensuring the continuity of education [1]. It allowed students and teachers to continue their studies and work, regardless of their location. The transition to a distance format has revealed a number of problems related to the organization of the educational process, ensuring the quality of education and supporting the psychological state of participants in the educational process. However, despite the importance of distance learning, its effectiveness largely depends on the tools used by educators to organize the educational process. The simple transfer of materials is not always sufficient to ensure quality education, especially in conditions of stress and uncertainty. Therefore, in addition to access to knowledge, it is necessary to create a favorable environment for communication and support [2].

The use of online tools for organizing communication and support allows you to create a safe and comfortable space for students and teachers experiencing war-related stress. In this context, distance learning platforms such as Moodle, Microsoft Teams, Google Classroom and others have acquired special importance. They have become not just tools for transferring knowledge, but also platforms for organizing communication, support and cooperation. The use of platforms has allowed higher education institutions not only to preserve the educational process, but also to open up new opportunities for the development of distance learning. In addition to distance learning platforms, significant attention should be paid to such online tools as: Zoom and Google Meet, which are used for video conferencing and online

communication; Google Docs, Sheets, Slides, Canva and LearningApps, which are used for collaboration and content creation; Mentimeter and Padlet are useful for organizing interactive classes; Google Drive and Dropbox are convenient for storing and sharing files. These online tools can be integrated with distance learning platforms or used separately to support various aspects of distance learning. Therefore, they have become an integral part of the educational process in wartime, providing the opportunity not only to transfer knowledge, but also to maintain communication between participants in the educational process [3].

Today, Zoom is the most popular for video conferencing and online communication. This service allows you to organize online lectures, seminars, group discussions and individual consultations. Zoom supports high quality video and audio, which ensures comfortable communication. The screen sharing feature allows teachers to share presentations, documents, and other materials, and students to share their work. Breakout Rooms allow participants to divide into groups for collaborative work. The recording feature allows you to save a lecture for later viewing. In addition, Zoom has a built-in chat that allows participants to exchange messages and links. Zoom is available on various platforms, including computers, smartphones, and tablets, making it convenient to use anywhere. Among the variety of platforms and online tools used for distance learning, Moodle deserves special attention. The Moodle platform has a number of advantages that make it an effective tool for organizing distance learning. First of all, it is its open source code, which allows you to adapt the platform to the specific needs of the educational institution and ensures constant updating and development. Moodle provides a wide range of tools for creating courses, organizing communication, assessing knowledge, and managing the learning process. The platform's flexibility and scalability allow it to be used for both small groups and large educational institutions. Moodle supports various types of learning materials, including text, video, audio, interactive elements, which makes learning more diverse and interesting. In addition, the platform ensures data security and information confidentiality, which is an important aspect in distance learning.

In the Moodle system, a discipline (course) consists of a number of structural elements that allow you to organize the learning process effectively and conveniently (Fig. 1). These structural elements allow the teacher to create a full-fledged and effective online course that meets the needs of students. Let's consider in more detail the settings of the main course elements.

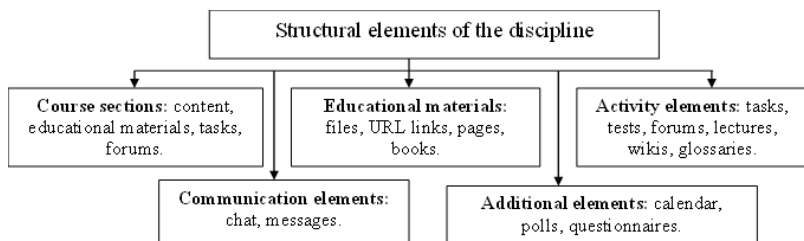

Fig. 1. Structural elements of a discipline in the Moodle system

When creating lectures in Moodle, you can set various parameters that affect the structure, content and accessibility of the lecture for students. The main lecture parameters include: lecture title, lecture description, appearance, accessibility, conditions for passing and completing (Fig. 2). In addition, when creating lecture parameters, you can apply formatting parameters, insert links, graphic objects, videos, which greatly enriches the presentation of the lecture in the course.

When forming practical tasks in Moodle, you can set various parameters that determine their conditions, requirements and assessment options. Namely, the task name, task description, additional files, availability, response submission types, maximum submission size, evaluation method, maximum score, conditional availability, deadline for timely submission of work or tasks, and other parameters (Fig. 3a, Fig. 3b).

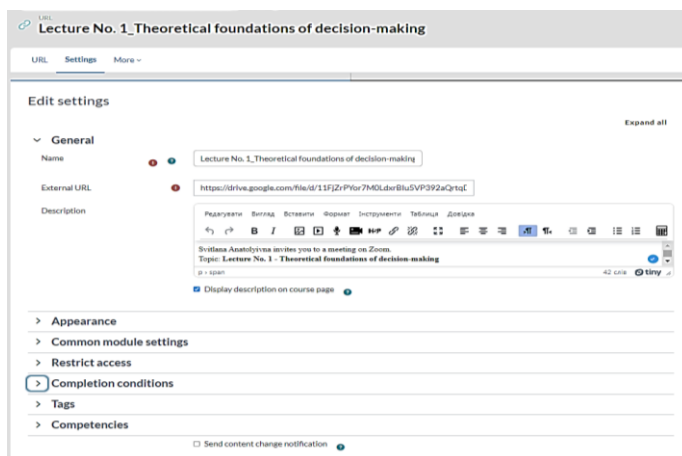

Fig. 2. Lecture appearance in the Moodle system

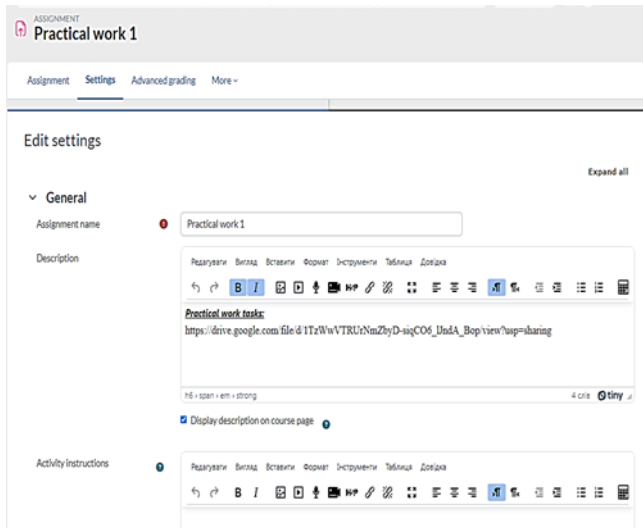

Fig. 3a. The appearance of practical work in the Moodle system

Fig. 3b. Type of submission and method of submission of answers

Each topic or course in the Moodle system can have test questions that can be used to create a variety of effective tests. The types of test questions are as follows: multiple choice, one correct answer, short answer, numerical answer, matching, essay, nested answers, drag-and-drop, computational question, and

description. Each of these question types allows the teacher to create an effective and objective test that accurately reflects the level of knowledge of students and contributes to their educational progress.

The integration of Moodle to support the continuity of the educational process is also due to the fact that in addition to lecture classes, practical and test aspects, the Moodle system can: organize forums for discussing educational issues, exchanging ideas and communicating between students and teachers; create glossaries to collect and define key course terms; use wikis to collaborate on documents and projects; conduct surveys to collect feedback from students; organize seminars and webinars; provide the ability to upload and share files; create databases to store and share information; set up an event calendar to plan the learning process; organize chats for real-time communication; create learning journals and blogs.

Thus, the use of the Moodle platform with various online tools has become a key factor in ensuring the continuity of the educational process in martial law. This symbiosis has allowed not only to maintain access to knowledge, but also to create an effective and flexible educational environment. The use of tools for video conferencing, collaboration, content creation and organization of interactive classes has significantly expanded the possibilities of distance learning. Moodle, as a centralized platform, provided the structure and organization of the educational process, and external tools have added interactivity, flexibility and opportunities for communication. This integration has allowed teachers to adapt to changing conditions, providing quality education regardless of the location of students.

In the future, the experience gained during the war may become the basis for the further development of distance education in Ukraine. The integration of Moodle with other online tools opens up new opportunities for creating innovative curricula that meet the needs of modern society.

Literature

1. Карімов І. К., Карімов Г. І., Нужна С. А. Традиційні і нетрадиційні методи в бізнес-освіті. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 2(5). С. 16–24.

2. Нужна С. А., Гранкіна Т. О. Методичні засади поточного контролю знань засобами інформаційних технологій. *Гуманітарний вісник : Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. К.: Гнозис, 2012. Вип. II (35). С. 518–526.

3. Nuzhna S. Innovative experimental activities in the education system of Ukraine in the conditions of war. *European Humanities Studies: State and Society*, 2022. №2, P. 115–129.

**ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМ
ПРАЦІВНИКАМ ТА ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Озерський Ігор Володимирович

*доктор юридичних наук, професор, відмінник освіти України,
професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
м. Миколаїв, Україна*

Як наголошено у «Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (1993 р.) щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації науковим, науково-педагогічним та педагогічним працівникам» для України є актуальним питання збереження її педагогічного (викладацького) та наукового кадрового потенціалу шляхом забезпечення права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації для наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників незалежно від наявності в них вченого звання та/або наукового ступеня. Вбачається, що одним з важливих напрямів у відбудові України є розвиток інновацій та наукоємних галузей економіки, що потребує відповідного кадрового забезпечення [1].

Подібну позицію обстоює й Президент України Володимир Зеленський, який підкреслює, що «без сильної науки неможливо здолати ті виклики, які сьогодні постають перед нашою державою. Саме розвинена наука визначає місце країни у сучасному світі». А «наукові пошуки, дослідження, розробки та винаходи закладають надійний фундамент майбутнього України, вселяють надію на те, що поствоєнне майбутнє України зводитиметься на науковому фундаменті» [2]. Відповідно до чинної редакції п. 1 та 2 ч. 3 ст. 23 (назва – «Відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації») Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (1993 р.) право на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації мають здобувачі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти і здобувають рівень освіти, що є вищим за раніше здобутий рівень освіти у послідовності, визначеній ч. 2 ст. 10 Закону України «Про освіту» (2017 р.) [3], а також докторанти та особи, зараховані на навчання до інтернатури (п. 1); наукові і науково-педагогічні працівники

закладів вищої та фахової передвищої освіти, наукових установ та організацій, які мають науковий ступінь, і педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, закладів загальної середньої освіти, за умови що вони працюють відповідно у закладах вищої чи фахової передвищої освіти, наукових установах та організаціях, закладах професійної (професійно-технічної) чи загальної середньої освіти за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки (п. 2) [4].

Однак, якщо витлумачити положення п. 2 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (1993 р.), то виходить, що законодавець чітко розділяє вчених та педагогів, оскільки в першій частині п. 2 йдеться мова про «наукових і науково-педагогічних працівників закладів вищої та фахової передвищої освіти, наукових установ та організацій, які мають науковий ступінь», а в другій частині п. 2 – про «педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, закладів загальної середньої освіти, за умови що вони працюють відповідно у закладах вищої чи фахової передвищої освіти, наукових установах та організаціях, закладах професійної (професійно-технічної) чи загальної середньої освіти за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки». Водночас, суперечливо виглядає конструкт ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (1993 р.), котрий йменується як «Привозу на військову службу під час мобілізації, на особливий період не підлягають», а далі в п. 2 ч. 3 такими військовозобов'язаними визначені науково-педагогічні працівники, то виходить останні не підлягають привозу узагалі, оскільки тут не йдеться про відстрочку чи бронювання.

У розрізі наведеного, варто згадати й державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану, що покладені законодавцем у положенні ч. 1 ст. 57¹ (назва – «Державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану») Закону України «Про освіту» (2017 р.), де здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти, наукових установ, у тому числі тим, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду гарантується: організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників; збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат,

передбачених законом; місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (у разі потреби) [3].

Отож, громадяни України, призвані на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або прийняті на військову службу за контрактом у разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, оголошення рішення про проведення мобілізації та (або) введення воєнного стану, користуються гарантіями, передбаченими ч. 3 ст. 119 Кодексу законів про працю України [5], а також ч. 1 ст. 53 і ч. 2 ст. 57 Закону України «Про освіту» [3], ч. 2 ст. 44, ч. 1 ст. 54 і ч. 3 ст. 63 Закону України «Про фахову передвищу освіту» [6], ч. 2 ст. 46 Закону України «Про вищу освіту» [7]. Доречі, після завершення військової служби наукового чи науково-педагогічного працівника призваними за призовом під час мобілізації згідно п. 38 Постанови про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» від 30.12.2015 р. № 1187 [8], вписано, що «під час визначення досягнень у професійній діяльності науково-педагогічного (наукового) працівника можуть зараховуватися досягнення за попередніми місцями роботи, п'ятирічний строк може продовжуватися на час перерви в роботі з об'єктивних причин (соціальна відпустка, академічна відпустка, призов/мобілізація на військову службу чи військова служба за контрактом, тривала непрацездатність тощо)».

У контексті гарантій здобувачів освіти призваних на військову службу під час мобілізації, варто згадати й Лист МОН України від 18.02.2025 № 1/3107-25 «Про деякі питання освітньої діяльності», де вписано, що ч. 1 ст. 53 Закону України «Про освіту», ч. 2 ст. 46 Закону України «Про вищу освіту», ч. 2 ст. 44, п. 22 ч. 1 ст. 54 Закону України «Про фахову передвищу освіту» здобувачам вищої та фахової передвищої освіти, призваним на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, гарантується збереження місця навчання та стипендії. Зазначені здобувачі освіти мають право на перерву у навчанні у зв'язку з обставинами, що унеможливають виконання освітньої (освітньо-професійної, освітньо-наукової, освітньо-творчої) програми. Таким особам надається академічна відпустка в установленому порядку, визначеному «Положенням про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання їм академічної відпустки», затвердженого наказом МОН України 07.02.2024 р., № 134 (далі – «Положення 1») та «Положенням про порядок відрахування переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах фахової передвищої освіти, та надання їм академічної

відпустки», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 09.05.2024 р., № 653 (дал – «Положення 2»).

Листом МОН України від 18.02.2025 № 1/3107-25 «Про деякі питання освітньої діяльності», вимагається ЗВО здійснити заходи з недопущення випадків відрахування з навчання здобувачів освіти, які були призвані на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, а саме: надавати академічну відпустку на час проходження військової служби здобувачів освіти, які не можуть брати участь в освітньому процесі, у порядку визначеному «Положенням 1» та «Положенням 2»; переведення призваних здобувачів освіти, які можуть брати участь освітньому процесі, на заочну форму здобуття освіти зі збереженням умов фінансування в разі, якщо існує можливість здобуття освіти заочно; переведення здобувачів освіти, які можуть брати участь в освітньому процесі, до закладів освіти, які в силу обставин розташовані в районах наближених до зони бойових дій, забезпечують здобуття освіти з використання веб-платформ дистанційного навчання.

Література

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації науковим, науково-педагогічним та педагогічним працівникам». URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1287010> (дата звернення: 10.02.2025)

2. Майбутнє України зводиться на науковому фундаменті. URL : <https://svit.kpi.ua/2022/06/20/>

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017.

4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 10.02.2025)

5. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 40. ст. 356.

6. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 30, ст. 119.

7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004

8. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%> (дата звернення: 10.02.2025)

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Ольховий Олег Михайлович

*доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор, проректор з науково-педагогічної роботи,
Харківська державна академія фізичної культури
м. Харків, Україна*

Бондар Анастасія Сергіївна

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
професор, завідувач кафедри менеджменту фізичної культури,
Харківська державна академія фізичної культури
м. Харків, Україна*

Мамешина Маргарита Анатоліївна

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання,
Харківська державна академія фізичної культури
м. Харків, Україна*

Вступ. Введення воєнного стану [3], у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в Україну 24 лютого 2022 року, суттєво вплинуло на організацію освітнього процесу в закладах освіти і загалом на життя людей в країні. МОН України було прийнято ряд рішень для врегулювання питань, пов'язаних з організацією освітнього процесу, зокрема ЗВО рекомендовано тимчасово припинити освітній процес і піти на канікули [6].

У Харківській державній академії фізичної культури (Академії) канікули розпочалися з 25 лютого 2022 року. Більшість здобувачів освіти, НПП, співробітників академії змушені були евакуюватися з міста через ракетні та артилерійські обстріли, бомбардування, проведення військових операцій на вулицях Харкова та області знаходилися у зоні активних бойових дій.

На початку березня керівництвом Академії проведено опитування серед здобувачів вищої освіти (здобувачів) про їх готовність приступити до навчання, серед опитаних 56% здобувачів освіти знаходилися у безпеці і готові були приступити до навчання. З 21 березня 2022 року, за

наказом адміністрації, у Академії поновлено навчальний процес у дистанційному форматі [1].

МОН України видало лист № 1/3463-22 від 15.03.2022 року, де зазначалося, що «кожний працівник (педагогічний, науково-педагогічний та інші працівники) закладів і установ освіти, робота якого відбувається у дистанційному режимі, має самостійно визначити робоче місце та, відповідно, несе відповідальність за забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці на обраному ним робочому місці, у тому числі за межами території України» [3]. Це надало можливість викладачам залишатися за кордоном й у різних областях нашої країни та продовжувати викладацьку діяльність.

НПП і здобувачі Академії вже мали досвід дистанційного навчання під час пандемії коронавірусної інфекції COVID-19, а 76% студентів сподобалося навчатися дистанційно, оскільки викладачі використовували сучасні технології викладання лекцій і семінарських занять за допомогою сервісів з підтримкою відеоконференцій «Zoom», «Google Meet», надавали навчально-методичні матеріали в електронному вигляді з цілодобовим доступом на платформі «Google Classroom» й у системі дистанційного навчання Академії «Moodle», що дозволяло ефективно опрацювати матеріал навчальних дисципліни та проходити онлайн-тестування для контролю. Спілкування з викладачами у месенджерах і створення спільнот академічних груп, кафедр, факультетів полегшувало налагодження комунікації між здобувачами та педагогами [7].

Проведене опитування здобувачів після поновлення освітнього процесу в умовах воєнного стану показало, що найбільш вагомими можливостями онлайн навчання вони вважають індивідуалізацію навчання, гнучкість графіка навчання у виборі найбільш зручних умов (місця і часу), опрацювання теоретичного матеріалу на різних онлайн-платформах. Негативно впливають на організацію повноцінного дистанційного навчання, на їх думку, відсутність необхідних технічних засобів вдома і відсутність постійного доступу до мережі Інтернет. До занять мали змогу долучатись більше 70% здобувачів [1].

Основними заходами, які здійснювалися НПП Академії з метою залучення здобувачів до відвідування навчальних занять були: особисте спілкування з кожним здобувачем спеціалізації (телефонні розмови, листування у месенджерах та через електронну пошту); спілкування зі старостами академічних груп; створення чатів з дисциплін у Viber та/або Telegram; спілкування викладачів з деканами, заступниками деканів та методистами деканатів; індивідуальне консультування студентів, які не мали можливості відвідувати заняття онлайн з технічних чи інших причин [7].

Моніторинг якості результатів освіти показав, що середні бали успішності здобувачів Академії наприкінці навчального року склали 79 балів, це у порівнянні з попередньою сесією, де середні бали склали 66 балів свідчить про достатню ефективність організації освітнього процесу.

Для аналізу якості освіти проведено щорічне опитування серед здобувачів, яке показало, що 100% респондентів задоволені методами навчання і викладання та вважають, що викладачами застосовуються результати сучасних наукових досліджень при обранні ними методів навчання та викладання. Серед інтерактивних методів, що найчастіше були застосовані під час навчання за обраною освітньою програмою, думка респондентів розподілилася наступним чином: ситуаційні задачі, підготовка проєктів, ігрове навчання, тренінги, круглі столи, майстер-класи, навчальні екскурсії, кейси. Зокрема: 76,5% опитаних здобувачів повністю задоволені компетентностями, здобутими під час практичної підготовки за освітньо-професійною програмою; 82,4% вважають, що обсяг навчального матеріалу під час аудиторних занять запропонований у достатній кількості та їм вистачає часу на його опрацювання та виконання самостійної роботи; 93,3% опитаних вказали, що їм все подобається, 6,7% не подобається те, що потрібно багато інформації шукати самостійно.

Серед факторів, що мотивують до самостійної освітньої та науково-професійної роботи, здобувачі вказали найвагомішими перспективи майбутньої діяльності (73,3%), новизна й зацікавленість матеріалу (73,3%), розуміння важливості та значення матеріалу (53,3%), збільшення об'єму знань (40%), до групи інших факторів респонденти віднесли досвід НПП (6,7%). 100% опитаних задоволені соціально-психологічним кліматом у колективі їхніх студентських груп і 41,2% відвідували заходи відділу психологічного супроводу освітнього процесу Академії. Найбільш значимими складовими якості організації навчання, здобувачі вважають: одержання неформальної освіти (64,7%), можливість росту, як майбутнього НПП (58,8%), міжнародну мобільність (52,9%).

Порівняльний аналіз оцінки складових якості організації навчання здобувачів у 2020/2021 та 2021/2022 навчальних роках показав, що змінилося відношення здобувачів освіти до одержання неформальної освіти, під час воєнного стану цей показник збільшився до 64,7%, у порівнянні з минулим роком цей показник зріс на 31,7%, це може свідчити про ефективне оволодіння уміннями навчатися онлайн та зростанням кількості освітніх послуг у мережі Інтернет. Підвищився показник міжнародної мобільності освітнього процесу, на думку майбутніх фахівців, це було пов'язано з виїздом багатьох здобувачів

освіти за кордон і пошуку можливості отримання освітньої кваліфікації у ЗВО країн Європейського Союзу. На достатньо високому рівні залишився показник можливості росту, як майбутнього НПП, що свідчить про свідомий підхід до вибору майбутньої професії і набуття відповідних освітніх компетентностей.

Важливим під час воєнного стану виявилось питання врегулювання проблем з оплатою здобувачами освіти освітніх послуг. З'ясувалося, що деякі з них втратили можливість сплачувати за навчання з різних причин. Для врегулювання цих питань було прийнято ряд рішень, зокрема, 12 березня 2022 року Спілка ректорів України прийняла рішення про надання права університетам самостійно встановлювати розмір оплати за навчання. Рішучим кроком стало прийняття КМ України постанови від 28 жовтня 2022 р. № 1224 «Про затвердження Порядку переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, які зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до 2021 року включно на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб», це стосується осіб, які проживають на тимчасово окупованій території в умовах воєнного стану, на території громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) на території громад, що станом на 15 жовтня та 15 лютого відповідного року включені до переліку затвердженого Мінреінтеграції; осіб, які виїхали з таких територій; дітей загиблих захисників України; учасників бойових дій і їхніх дітей; осіб, що отримали інвалідність внаслідок війни, та їхні діти. Переведення здійснювалося за рахунок невикористаних місць державного замовлення у 2022 році, а також наявності вакантних (вивільнених) місць.

Загалом кількість таких здобувачів склала більш ніж 80 тисяч людей. На реалізацію цього проекту держава виділила 363 млн грн. у 2022/2023 навчальному році, а загалом до 2025 року включно передбачалося виділення додатково близько 9 млрд грн. [5]. Це стало значною підтримкою для здобувачів в умовах воєнного стану та для сфери освіти, з урахуванням того, що держава і у довоєнний період покривала більшу частину витрат на фінансування вищої освіти і підготовку майбутніх фахівців. Ефективність державних витрат на вищу освіту (інвестиції в навчання спеціалістів) в нашій країні є вищою, ніж ефективність індивідуальних витрат [2].

Висновки. Дослідженням встановлено, що основними особливостями управління освітнім процесом в умовах воєнного стану в ЗВО спортивного профілю стали: мобільність і оперативне прийняття важливих управлінських рішень з боку адміністрації Академії; перехід на дистанційний режим роботи; особиста відповідальність кожного

працівника за забезпечення власної безпеки під час роботи; індивідуалізація роботи зі здобувачами за усіма напрямками.

Література

1. Бондар А. С. Особливості підготовки майбутніх спортивних менеджерів в умовах воєнного стану в Україні. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3.05-13.06 2022 року. Одеса : ВД «Гельветика». 2022. С. 38-41. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37782/Petko_2022.pdf?sequence=1

2. Григораш О., Бочаров, Д., Бондар А., Журавка О., Мордань С., & Тесленко Т. Ефективність індивідуальних та державних витрат на вищу освіту в країнах ОЕСР та в Україні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. 5(46), 453–462. <https://doi.org/10.55643/fcattr.5.46.2022.3909>

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» / Верховна рада України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=36>

4. Освіта під час воєнного стану – 30 запитань та відповідей / Освітній омбудсмен України. URL: <https://eo.gov.ua/osvita-pid-chas-voennoho-stanu-30-zapytan-ta-vidpovidey/2022/04/18/>

5. Павлиш О. Уряд вирішив перевести на бюджет 80 тисяч студентів-контрактників: кого це стосується. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/21/692921/>

6. Рекомендації МОН щодо організації освітнього процесу / Міністерство освіти і науки. URL: <http://vpu40.ptu.org.ua/>

7. Bondar A., Kovalenko J., Petrenko I. Ensuring the education quality of future sports managers under martial law. *Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University*. 2023. 5(164)23, 9-13. . [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.5\(164\).01](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.5(164).01)

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Онопріско Ольга Миколаївна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, методики фізичного виховання,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Винник Валентин Дмитрович

*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії методики фізичного виховання,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Основне завдання національної освіти нині полягає в удосконаленні формування національно-патріотичних рис особистості, що відповідали вимогам національного відродження, поглибленню гуманізації та демократизації суспільства. Теоретичні засади національного виховання закладено у дослідженнях українських вчених, психологів та педагогів М. Боришевського, О. Вишневського, Б. Ступарика, Є. Сявавко, Я. Яреми та ін. У своїх працях значне місце вони приділяють українській національній ідеї, духовності, демократичним засадам навчання і виховання, гуманістичним цінностям [2, с. 135].

Духовна сила нації, її міць, морально-патріотичний потенціал народу, його система освіти і виховання залежать від того, наскільки збережені й глибоко усвідомлені і відчуті всі культурні, духовні здобутки минулих поколінь. Тому, щоб бути справді ефективною, вища школа повинна базуватися на національній системі виховання, на традиціях української етнопедагогіки, засобами впливу на підростаюче покоління якої є національна культура, зокрема, така її складова як народні спортивні ігри.

Особливої актуальності набуває дослідження проблеми реалізації патріотичного виховання в системі підготовки фахівців фізичної культури, тобто окреслення не лише теоретичних засад патріотичного виховання, але визначення прийомів, методів та засобів його реалізації в межах фізичної культури та спорту.

Проблемам патріотичного виховання молоді присвячено чимало наукових досліджень останніх десятиліть, у яких категорія патріотичного виховання трактується. Це пояснюється особливістю

предмета дослідження. Однак більшість авторів спільні в думці про те, що патріотичне виховання – це цілеспрямований процес формування різноманітних патріотичних якостей особистості. Виділення при цьому кожним дослідником цілої низки складових патріотизму зумовлено, на наш погляд, недостатністю рівня наукового абстрагування, що призвело до довільних, часто скомпільованих, а іноді і суб'єктивних трактувань категорії патріотичного виховання, у яких, зокрема, не враховано того факту, що сьогодні це педагогічне явище є якісно новим. Досить визнати ту обставину, що, незважаючи на традиційно позитивне розуміння патріотизму більшістю українців, нині дедалі частіше це слово використовується в іронічному смислі. Тому головною суперечністю у багатьох підходах до визначення феномена патріотичного виховання є недостатнє врахування його синергетичного аспекту, який полягає у постійній якісній зміні, у характері діалектичної єдності частин і цілого цього системного педагогічного явища [5, 6].

Завдання патріотичного виховання реалізують унаслідок засвоєння кожним конкретним студентом загальноствореного досвіду. Загалом, до специфіки патріотичного виховання належить не тільки формування знань, умінь та навичок, але й розвиток патріотично зорієнтованих якостей особистості. Це можливо лише через процес переживання та проживання ситуацій патріотичного змісту й характеру. Саме проживання історії розвитку української патріотичної позиції, що відображена в козацьких іграх (зорієнтованих не лише на активність та оздоровлення студентів, а й на передання основних методів і прийомів розвитку рухливості відповідно до патріотичної позиції козаків), сприятиме ефективному засвоєнню та усвідомленню патріотичних засад української фізкультурної традиції. Крім того, реалізація засад патріотичного виховання слугує джерелом розвитку фізично та психологічно здорового майбутнього вчителя фізичної культури.

Розглядаючи патріотичне виховання на інтерперсональному, тобто міжособистісному рівні, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак до його *завдань* відносять:

1. Розкриття для кожної особистості поняття патріотизму, любові до свого народу, до рідної Батьківщини.
2. Формування патріотичних переконань особистості, обґрунтування необхідності їх постійного удосконалення в реальних умовах навчально-пізнавальної діяльності.
3. Використання реальних соціально-педагогічних умов у процесі реалізації технології національно-патріотичного виховання особистості.
4. Застосування нових наукових досягнень у практиці патріотичного виховання особистості, активізація шляхів підвищення ефективності [7, с. 220].

Дещо ширший підхід представлено у дослідженні О. Абрамчук. До завдань патріотичного виховання студентської молоді дослідниця відносить:

- формування у молодой людини патріотичних понять, уявлень, поглядів, переконань, національної самосвідомості, яка складається з любові до рідной землі, свого народу, мови, культури, історії, традицій, здатності ідентифікувати себе з українським народом;

- формування уявлень і понять про патріотичні вчинки і поведінку та вироблення звичок патріотичной поведінки через збагачення краєзнавчою інформацією, розширення світогляду та формування емоційно-позитивного ставлення до суспільних явищ, фактів, подій, почуття громадянського обов'язку, відповідальності за долю країни;

- виховання почуття національной гідності і гордості за свою Батьківщину, коригування уявлення про суспільні явища і події, норми поведінки, формування звичок громадської поведінки відповідно до цих уявлень, дисциплінованості, толерантності, відмова від почуття національной меншовартості, що втілювалося в понятті поваги до “старшого брата”;

- розвиток відчуття причетності до розбудови національной державності та відповідальності за майбутнє своєї країни, потреби у постійному самоствердженні з метою власного духовного й інтелектуального зростання, що сприяє прогресу самого суспільства;

- утвердження принципів загальнолюдської моралі у поєднанні з моральним кодексом українців, прихильність до національних та загальнолюдських цінностей, почуття національной гідності та гордості [1, с. 73].

У контексті реалізації завдань патріотичного виховання в позааудиторній діяльності фахівців фізичной культури вагоме значення мають дослідження в галузі української фізичной культури, яка слугує основним першоджерелом реалізації завдань патріотичного виховання саме у підготовці вчителів фізичной культури. Українська фізична культура має унікальні можливості впливу на особистість та на формування її фізичного здоров'я, національного світогляду, характеру як необхідних рис громадянина України. Використання засобів української фізичной культури дає змогу суттєво розширити зміст патріотичного виховання шляхом привнесення національних принципів у розуміння фізичного й духовного здоров'я людини та застосування національно зорієнтованих технологій [3, 4].

Вивчення досвіду роботи та одержані результати теоретичного аналізу дали змогу дійти висновку про такі недостатньо досліджені аспекти порушеної проблеми, як: процес управління системою формування фізичной культури студентів у позааудиторній діяльності,

методика організації позааудиторної роботи як засіб розширення світоглядних уявлень та патріотичних позицій і переконань у ході підготовки майбутніх учителів фізичної культури, специфіка педагогічного управління впровадженням засад патріотичного виховання та виявлення сукупності педагогічних умов, що підвищують результативність особистісного й професійного самовдосконалення студентів, а також формують їхню активну громадянську позицію.

Література

1. Абрамчук О.В. Патріотичне виховання студентів вищих навчальних закладів у позааудиторних заходах : зб. наукових праць наук.-практ. конф. „Ринок: проблеми освіти, науки, практики”. Вінниця: ВККЕП. Вип.5, 2005. С.73-79.
2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Львів, 1996. 238 с.
3. Коваль В.О. Патріотичне виховання учнів у процесі вивчення української літератури : дис...канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 1999. 191 с.
4. Кіндрат В.К. Проблема патріотичного виховання у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського : дис... канд. пед наук.: 13.00.01. Київ, 1998. 215 с.
5. Онопрієнко О. М., Онопрієнко О. В. Патріотичне виховання майбутніх учителів фізичної культури у позааудиторній діяльності: монографія / О. М. Онопрієнко, О. В. Онопрієнко. Черкаси. 2017. 188 с.
6. Онопрієнко О. М., Онопрієнко О. В. Проблеми національно-патріотичного виховання молоді. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2023. № 4 (116) квітень С. 88-91.
7. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології : Навчальний посібник. Київ: “Просвіта”, 2000. 368 с.

МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАРТ ПРИ ВИКЛАДАННІ МОРФОЛОГІЇ КРОВІ РІЗНИХ ВИДІВ ПТИЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Павловський Вадим Володимирович

*аспірант кафедри внутрішніх хвороб, фармації та біохімії,
факультету ветеринарної медицини,
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

Організація педагогічного процесу з викладання морфології та фізіології крові птиці в умовах воєнного стану, вимагає адаптації до нестабільних умов, таких як обмежений доступ до ресурсів і перехід до дистанційного навчання. У контексті педагогіки інноваційні методи, зокрема інтелектуальні карти, стають ключовим інструментом для ефективного викладання цієї дисципліни, сприяючи структуризації навчального матеріалу та полегшенню його засвоєння студентами [4, 6]. Згідно з концепцією Тоні Бюзена, інтелектуальні карти – це творчий метод організації знань, який за допомогою ручного створення, відображає зв'язки між поняттями через радіальну структуру, стимулюючи асоціативне мислення та активізуючи уяву [1, 7]. Метою дослідження було проаналізувати педагогічний потенціал інтелектуальних карт у формуванні знань про загальну морфологію крові птиці на прикладі лейкоцитів з врахуванням психологічних і технічних викликів воєнного часу.

Дослідження спирається на педагогічні методи систематизації, моделювання та тестування, зосереджені на викладанні базових аспектів морфології лейкоцитів крові птиці. Систематизація передбачала узагальнення знань про структуру та різновиди лейкоцитів крові та їхні основні функції в нормі. Моделювання полягало у створенні інтелектуальної карти зображеної на малюнку (рис. 1), ця карта включила наступні модулі: будова лейкоцитарних клітин крові, їхні ролі та різновиди, методи досліджень, місця утворення та інші характерні особливості.

зрозумілій структурі, що дозволяє студентам швидше опанувати матеріал і зберігати увагу. Викладачі можуть пропонувати завдання, наприклад, доповнення карт інформацією про видові відмінності лейкоцитів птаці, що відволікає студентів від тривожних думок і розвиває аналітичні навички. Паперові носії підтримують безперервність навчання, знижуючи психологічний дискомфорт від нестабільності інфраструктури [4, 7, 9].

Інтерактивність забезпечується через групову роботу, яка проводиться як офлайн, так і онлайн через платформу Zoom. Спільне створення карт, наприклад, розподіл між студентами опису будови лейкоцитів та їх різновидів у птаці, сприяє соціальній взаємодії та зменшує відчуття ізоляції. Викладачі адаптують складність завдань до емоційного стану студентів, пропонуючи прості ескізи для тих, хто відчуває виснаження, або деталізовані схеми для підтримки інтересу, що підвищує залученість до навчання [2, 5, 8].

Метод інтелектуальних карт також оптимізує роботу викладачів, дозволяючи швидко оновлювати матеріали без значних зусиль, що є важливим для збереження їхньої професійної стійкості в умовах війни. Наприклад, додавання нової гілки до карти про вплив раціону на лейкоцити не вимагає переробки всієї схеми, що економить час і ресурси. Порівняно з традиційними методами, цей підхід скорочує час на викладання, надаючи студентам можливість самостійно опрацьовувати матеріал у зручному темпі.

Висновки. Інтелектуальні карти, створені за концепцією Тоні Бюзена, є педагогічно обґрунтованим методом викладання фізіології свійських тварин, в умовах венного стану, що видно з даної тези в якій розглянуто морфологію лейкоцитів птаці. Вони забезпечують структурування матеріалу, компенсують обмеження практичних занять і сприяють ефективному засвоєнню знань студентами завдяки творчому візуальному підходу. Метод підтримує мотивацію, зменшує психологічне навантаження та адаптується до технічних і емоційних викликів, забезпечуючи безперервність освіти. Перспективи подальших досліджень включають розробку карт із дизайном, орієнтованим на психологічний комфорт, наприклад, із використанням заспокійливих кольорів олівців, що може додатково підвищити ефективність педагогічного процесу.

Література

1. Бирка Маріан. Теоретико-методичні основи використання інтелектуальних технологій у професійній діяльності вчителів природничо-математичних дисциплін. Нова педагогічна думка. 2013. № 3. С. 3–6.

2. Верголяс М., Верголяс О., Брантова О. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. [Київ]: [б. в.], 2023. [б. с.].

3. Іванов І. І. Назва статті // Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 квітня 2018 р., м. Кам'янець-Подільський / Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. – Кам'янець-Подільський, 2018. – С. 21–213.

4. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П., Драч І. І., Слюсаренко О. М., Скиба Ю. А., Набок М. В. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді. [Київ]: [б. в.], 2023. [б. с.].

5. Кучеренко Т. В. Використання інтелект-карт у процесі навчання іноземних мов // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2019. – № 1. – С. 69–74.

6. Мороз Л. І., Сафін О. Д. Модель розвитку стресостійкості здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. 2022. № 5. С. 48–53.

7. Спольник О. І., Гайдусь А. Ю., Каліберда Л. Т. Роль фізики в підготовці фахівців агропромислового комплексу // Проблеми підготовки фахівців-аграріїв у навчальних закладах вищої та професійної освіти: матеріали конференції, 2019. – С. 176–178.

8. Форносова Т. В. Інтелектуальні картки як засіб опрацювання інформації / Т. В. Форносова; наук. кер. Л. В. Бондаренко // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу країни: матеріали 29-ї студентської науково-теоретичної конференції, м. Миколаїв, 22-24 березня 2017 р. / Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний аграрний університет. – Миколаїв: МНАУ, 2017. – С. 285–287.

9. Фурман Анатолій В. Методологічне обґрунтування багаторівневості парадигмальних досліджень у соціальній психології. Психологія і суспільство. 2012. № 4. С. 78–125.

**PECULIARITIES OF EDUCATION OF INTERNS
OF MEDICAL AND PHARMACEUTICAL SPECIALITIES
UNDER MARTIAL LAW**

Polova Zhanna Mykolaivna

*Doctor of Pharmacy, Professor,
Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine*

Nehoda Tetiana Stepanivna

*PhD in Pharmacy, Associate Professor,
Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine*

Smyk Viktor Rostyslavovych

*medical intern,
Bogomolets National Medical University
Kyiv, Ukraine*

In today's conditions, educational institutions are forced to quickly adapt to new learning environments, look for new forms and resources to ensure a quality educational process [1]. There a lot of discussion is about the peculiarities of the educational process in wartime, but perhaps no one doubts the need to ensure the continuity of higher education in Ukraine. Therefore, the to analyse the peculiarities of studying in wartime among students purpose of our study was – interns of the Bogomolets National Medical University based on the questionnaire data. The results of an online survey of were analysed 122 interns in the period from January to March 2025 . Being under constant stress, uncertainty, lack of stability and security brought by the war, there is a feeling that learning at the moment may not have a result, meaning and, accordingly, value in the future [3]. However, according to the survey, only 18% (22 respondents) considered wartime training inappropriate. This result can be viewed as extremely positive. After all, the understanding that education, regardless of the conditions in which it is conducted, shapes one's life consciousness for the rest of one's life. 58% (71 respondents) said that it was difficult for them to concentrate on their studies. Therefore, it is important to be flexible in your work and adapt to different learning environments. Everyone's learning environment is different, with 22% (27 respondents) saying that they have difficulties with their studies due to lack of access to the Internet. Therefore, the task of the departments is to maximise the accessibility

of educational materials for students. The search for new forms of education is another important area of work for the departments. Online classes real time, for example, in Zoom, are the most effective way of distance learning, as previous experience has shown. This videoconferencing tool allows teachers and students to conduct classes in a synchronous mode via a personal computer. To diversify the forms of learning, Google Classroom has created classes in accordance with the subject plan of the discipline. The resources and capabilities of Classroom allow you to effectively provide any discipline with high-quality educational content. tools, Google such as Google Docs, Google Presentations, Google Sheets, Google Jamboard, allow not only to ensure quality work of the teacher, but also, to some extent, to simplify communication between the teacher and the student [2]. After all, having created their own information space for working with students, teachers do not need to make a lot of effort to repeatedly provide different groups of students with the necessary information on the discipline. In addition, all the learning material is available to both the teacher and the student at any time of the day, making them independent of possible Internet or even electricity outages. The format of working with students through Google Classroom allows not only to provide educational information, but also to provide quality feedback to students, monitor the quality of learning and conduct objective assessment. 43% (52 respondents) consider the grades they receive during their studies to be important, so it was important to ensure that the assessment is somewhat objective. The main value is not only the assimilation of educational information or hard skills, but the development of skills that would allow students to define their professional and personal goals, act and make decisions in typical and nonstandard situations. For example, 34% (41 respondents) use education to distract from the war. In this case, classes are no longer just a platform for gaining knowledge, but also a place to find like-minded people and answers to their internal questions, most of which no one has a clear answer to. The flexibility of teaching has also changed during the war. According to the survey results, 31% (38 students) were engaged in volunteer work, which allowed the teacher to provide an individual approach to those students who needed to postpone testing or write a medical history. Studying during the war can become a struggle for a student, as there are guidelines in the educational process that have not changed since the beginning of the war. That is, there are certain characteristics inherent in learning:

- Stability – training takes place according to the schedule approved before the hostilities;
- resources – lectures, online seminars, online testing platforms;
- sequence – practical classes, defence of medical history, and module control;

– familiar environment – the same group of students, familiar teachers. The presence of such a support helps to feel a certain stability in the conditions of war or even to adapt to the current conditions.

43 % (52 respondents) believe that distance learning during the war is identical to learning during the COVID-19 pandemic, which may indicate that medical education has already undergone some adaptation to the conditions of military operations by training in the conditions of the pandemic, thus ensuring a certain stability of the educational process. The stabilisation and adaptation to the new learning environment is also evidenced by the readiness of 56% – 68 applicants – to undergo additional training on actions in war outside the educational process, which is available in the context of digitalisation of education and a significant number of online trainings and courses. Such data indicate the formation of the student's educational self-awareness and the ability to take responsibility for the accumulation of knowledge on themselves, rather than transferring it to the teacher. The formation of such self-education skills in the future will help to improve the quality of education, ensure that the needs of future professionals are met, and increase the possibilities of educational and professional.

References

1. Initiative Academic IQ. Teachers and war: learning as a value. 2022. – Access mode: <https://www.youtube.com/watch?v=iDQev8FyYyQ>.
2. Skrypnyk I. M. The use of distance learning methods in medical education / I. M. Skrypnyk, N. P. Prykhodko // Problems of Continuing Medical Education and Science. 2020 – No. 3 (39) – P. 29-32. DOI 10.31071/promedosvity2020.03.029.
3. Learning In War-Time. – Access mode : <https://www.cslewis.com/learning-in-war-time/>.

**ВИЩА ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Полупанова Яна Миколаївна

доктор філософії,

*Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради*

м. Дніпро, Україна

Косенко Світлана Миколаївна

методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти,

*Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради*

м. Дніпро, Україна

Війна в Україні суттєво вплинула на всі сфери життя, зокрема на освітній процес. Особливо гостро постають питання доступності вищої освіти для осіб з ООП, адже вони потребують додаткових умов та підтримки. Важливим є аналіз поточних проблем та пошук ефективних рішень для забезпечення рівного доступу до освіти [1].

Окреслимо основні виклики, що постали перед студентами з особливими освітніми потребами. По-перше, через руйнування інфраструктури студенти з ООП часто стикаються з труднощами в отриманні необхідних навчальних матеріалів та технічних засобів. Знищення бібліотек, втрата підручників та відсутність доступу до інтернету ускладнюють можливість самостійного навчання. Навіть якщо університети надають цифрові копії матеріалів, деякі студенти не мають пристроїв або стабільного підключення до мережі [2]. По-друге, досить часто студентам з ООП доводиться стикатися з проблемами цифрової доступності. Дистанційне навчання стало основною формою освітнього процесу, проте не всі онлайн-платформи адаптовані для потреб студентів з порушеннями зору, слуху або опорно-рухового апарату. Відсутність озвучених матеріалів, брак субтитрів або недоступні для екранних читалок платформи створюють додаткові бар'єри. Крім того, технічні проблеми, такі як перебої з електроенергією чи низька якість зв'язку, ще більше ускладнюють навчання [3]. По-третє, студенти з ООП мають психологічні труднощі. Війна спричиняє підвищену тривожність, стрес та депресивні стани, що негативно впливають на освітній процес і соціальну взаємодію студентів з ООП. Втрата рідних, перебування в

зонах бойових дій чи вимушене переселення впливають на емоційний стан, що знижує здатність до навчання. Деякі студенти потребують психологічної допомоги, проте через воєнний стан такі послуги стали менш доступними [4]. По-четверте, відсутність спеціалізованої підтримки. Багато студентів змушені евакуюватися, що ускладнює доступ до необхідних послуг, таких як консультації логопедів, психологів та реабілітологів. Університети, що раніше забезпечували підтримку, можуть не мати можливості надавати її дистанційно або через брак спеціалістів. Крім того, багато студентів залишилися без необхідного обладнання та допоміжних пристроїв (наприклад, слухових апаратів або спеціалізованих клавіатур) [5].

Попри значні труднощі, вища освіта для осіб з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах війни може залишатися доступною за умови комплексного підходу та активної співпраці держави, університетів, міжнародних партнерів та громадських організацій [1].

Одним із ключових напрямів є використання сучасних технологій, що сприяють інклюзивному навчанню. Для цього необхідно розширювати використання онлайн-платформ, що мають інклюзивний дизайн, зокрема озвучені матеріали, адаптовані шрифти, субтитри та голосове введення. Важливо, також, забезпечити студентів технічними засобами, такими як ноутбуки, планшети, спеціальні пристрої для людей із порушенням зору чи слуху. Використання штучного інтелекту та автоматизованих перекладачів сприятиме покращенню комунікації між викладачами та студентами з ООП. Крім того, інноваційні VR та AR-технології можуть допомогти у створенні віртуальних лабораторій та практичних занять у дистанційному форматі.

Ще одним важливим аспектом є розширення можливостей психологічної підтримки. Війна значно загострила проблеми емоційного вигорання, тривожності та депресії серед студентів, особливо тих, хто має ООП. Тому важливо організувати доступ до психологічного консультування, що включає індивідуальні та групові сесії. Викладачі також повинні мати необхідну підготовку для роботи з психоемоційними проблемами студентів, зокрема навички ненасильницького спілкування та методики емоційної підтримки. Важливо створити мережу волонтерських психологічних центрів при університетах, а також запровадити онлайн-програми підтримки. Окрему увагу слід приділити стратегіям запобігання вигоранню як серед студентів, так і серед викладачів, які працюють з особами з ООП.

Не менш значущим напрямом є розробка та впровадження інклюзивних освітніх політик. Для забезпечення рівноправного доступу до освіти необхідно розширити дію квот на бюджетні місця для абітурієнтів з ООП та спростити процедури вступу. Важливим є

гарантування можливості адаптації освітніх програм відповідно до індивідуальних потреб студентів, що передбачає створення гнучких навчальних планів. Додатково слід забезпечити фінансову підтримку у вигляді стипендій, грантів та доступу до безкоштовних освітніх і медичних послуг.

Крім того, університети повинні контролювати архітектурну доступність навчальних корпусів, укрітів, гуртожитків та транспортної інфраструктури, щоб створити комфортні умови для навчання та проживання студентів з ООП. Також, важливо відкривати центри інклюзивної освіти при університетах, які координуватимуть підтримку таких студентів, забезпечуватимуть юридичну та інформаційну допомогу, а також сприятимуть інтеграції осіб з ООП у студентське життя.

Завдяки комплексному підходу та впровадженню цих заходів можливо створити більш рівноправне та доступне освітнє середовище, в якому студенти з ООП зможуть реалізувати свій потенціал і здобути якісну вищу освіту ,навіть, у складних умовах війни та повоєнної відбудови України.

Література

1. Сухомлинська О. В. Інклюзивна освіта в Україні: виклики та перспективи. – Київ: Освіта, 2022.
2. Білик Н. М. Дистанційне навчання в умовах війни: проблеми доступності для студентів з ООП // Педагогічні науки. – 2023.
3. ЮНЕСКО. Освіта під час кризи: рекомендації для забезпечення інклюзії. – 2022. [<https://unesco.org>]
4. Anderson J., Boyle C. Inclusive education in times of crisis: A global perspective. – Routledge, 2021.
5. Звіт Міністерства освіти і науки України щодо стану інклюзивної освіти в період воєнного стану (2023). [<https://mon.gov.ua>]

**ПРИСДНАННЯ УКРАЇНИ ДО МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ
РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ**

Попович Василь Васильович

*доктор технічних наук, професор,
проректор з наукової роботи,*

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

Коваль Назарій Ярославович

*доктор філософії,
проректор з персоналу,*

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

На Цивільний захист в Україні в умовах війни покладені завдання запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які супроводжуються, в тому числі, ракетними та артилерійськими обстрілами і бомбовими ударами. Основним завданням цивільного захисту є безпека та рятування людей.

Механізм цивільного захисту Європейського Союзу – система співпраці 27 країн-членів ЄС та 10 країн-учасниць Механізму, яка спрямована на запобігання, попередження та реагування на надзвичайні ситуації в ЄС та за його межами, зокрема, шляхом надання координованої міжнародної допомоги. Угоду між Україною та Європейським Союзом щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу підписано 20 квітня 2023 року. Верховною Радою України ратифіковано Угоду між Україною та Європейським Союзом щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу 8 листопада 2023 року. Президент України підписав Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу» 28 листопада 2023 року. Кабінет Міністрів України прийняв постанову щодо уповноваження Державної служби України з надзвичайних ситуацій на здійснення функцій національного координатора участі України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу 10 травня 2024 року [1].

Активацію Механізму цивільного захисту Європейського Союзу у період 2020-2024 років наведено на рис. 1.

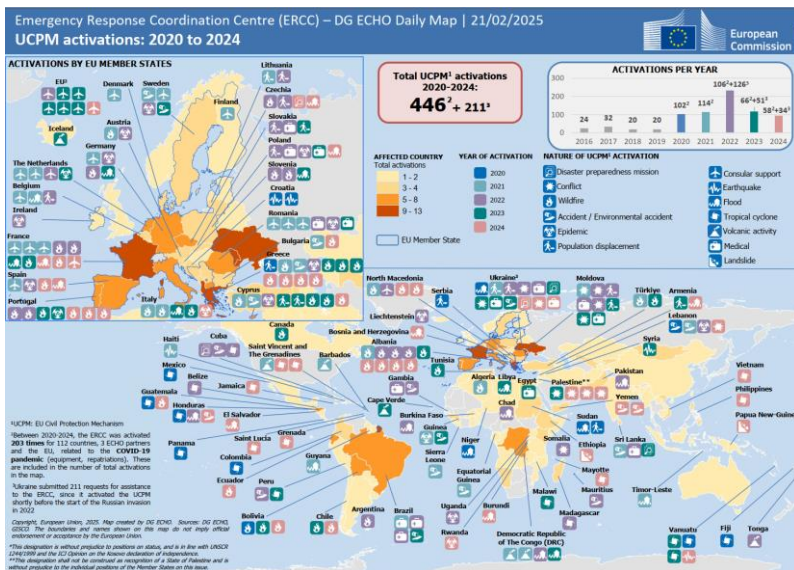

Рис. 1. Активізація Механізму цивільного захисту ЄС у 2020-2024 роках [2]

У рамках Механізму цивільного захисту Європейського Союзу в Україні здійснюється підготовка до сертифікації модуля високопродуктивних мотопомп, який може залучатися в майбутньому до реагування на надзвичайні ситуації за кордоном. Цей сучасний модуль дозволяє швидко та ефективно відкачувати великі об'єми води під час паводків і надзвичайних ситуацій природного характеру, значно мінімізуючи наслідки стихійних лих. Модуль використовується для відкачування води на затоплених територіях, допомоги в гасінні пожеж, доставлення води та перекачування її на великі відстані для локалізації та ліквідації масштабних пожеж [3]. Фахівці Львівського державного університету безпеки життєдіяльності також долучені до цього проекту в питанні підготовки методичних рекомендацій щодо роботи з мотопомпами.

Безпосередньо Львівський державний університет безпеки життєдіяльності розпочинає власний освітній проект спільно із закордонними партнерами під назвою: «Транскордонні навчання з реагування на повені в постконфліктному середовищі – CROSSFLOOD». До консорціуму виконавців проекту увійшли: координатор проекту – Міністерство внутрішніх справ Румунії, Університет Бундесверу в Мюнхені, Міжнародна організація рішень з стійкості (Австрія),

IB Consultancy (Нідерланди), Львівський державний університет безпеки життєдіяльності та низка асоційованих партнерів. Проект CROSSFLOOD передбачає проведення тренінгів та польових навчань у 2026 році на території Республіки Румунія. Зазначимо, що у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності розроблена програма підготовки фахівців рятувальних служб іноземних держав з метою підвищення їх кваліфікації під час рятувальних операцій в сучасних умовах збройної агресії [4].

Таким чином, Україна долучена до однієї з найбільш дієвих систем реагування на надзвичайні ситуації, яка здійснює величезну матеріальну допомогу у всіх сферах безпекового спрямування, що є надзвичайно актуальним в умовах війни.

Література

1. Офіційний сайт ДСНС України. Про Механізм цивільного захисту ЄС: <https://dsns.gov.ua/mizhnarona-diyalnist/spivrobotnictvo-z-mexanizmom-civilnogo-zaxistu-jes>

2. Офіційний сайт European commission: https://commission.europa.eu/index_en

3. Офіційний сайт ДСНС України. На Львівщині провели заходи з підготовки до сертифікації модуля високопродуктивних мотопомп у рамках Механізму цивільного захисту Європейського Союзу: <https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/na-lvivshhini-proveli-zaxodi-z-pidgotovki-do-sertifikaciyi-modulia-visokoproduktivnix-motopomp-u-ramkax-mexanizmu-civilnogo-zaxistu-jevropeiskogo-soiuzu>

4. Попович В. В., Коваль В. В., Коваль Н. Я. 2024. Цивільний захист України в умовах війни. *XVI Міжнародна науково-практична конференція «Закарпатські правові читання. Сталий розвиток та інституційна спроможність в умовах війни: національний та міжнародно-правовий аспекти»: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 26-27 квітня 2024 р. С. 48-50.

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Рижук Ярослав Олександрович

*аспірант другого курсу спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки,
Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ, Україна*

Фінансування освіти є одним із важливих чинників її належного функціонування [4, с. 17]. Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для системи вищої освіти [7, с. 48], які, серед іншого, суттєво вплинули на її фінансову стійкість та функціонування. На підставі аналізу наукових робіт можна виокремити три основні виклики для закладів вищої освіти (далі – ЗВО) в умовах військової агресії:

- 1) зменшення бюджетних коштів через зміну їхнього спрямування на сферу безпеки та оборони [3, с. 90; 6, с. 58; 5];
- 2) руйнування інфраструктури [5; 2, с. 37],
- 3) скорочення кількості здобувачів вищої освіти через вимушену міграцію, що, в свою чергу, призводить до скорочення фінансових надходжень до ЗВО [7, с. 48].

Наведені фактори ставлять під загрозу не лише поточну діяльність ЗВО, а й їхню здатність забезпечувати якісний освітній процес у майбутньому. Основним джерелом фінансування ЗВО є державний бюджет. Крім того, ЗВО можуть отримувати матеріальне забезпечення від студентів контрактної форми навчання. Однак, під час військового стану значна частина коштів перерозподіляється на потреби оборони, відновлення критичної інфраструктури тощо. Обмеження видатків призводить до неможливості модернізації освітнього процесу та розширення наукових досліджень. Відповідна проблема впливає і щодо вимушеної міграції здобувачів.

Руйнування інфраструктури ЗВО також впливає на їхню діяльність. З матеріальної точки зору, багато ЗВО зазнали значних пошкоджень або повного знищення внаслідок бойових дій. Це призводить до додаткового фінансового навантаження. Крім того, багато ЗВО були евакуйовані із зон бойових дій та тимчасово окупованих територій (далі – ТОТ) [1]. Вони потребують додаткового фінансування для відновлення свого наукового потенціалу, що є практично неможливим враховуючи вищезазначені виклики.

Попри обмежені можливості держави через воєнні видатки, уряд може сприяти відновленню сфери вищої освіти шляхом упровадження

чітких антикризових заходів. Зокрема, йдеться про перерозподіл бюджетних коштів для підтримки найперспективніших наукових проєктів. Ми вважаємо, що за умов військових загроз, основним вектором розвитку системи фінансування вищої освіти має стати залучення інвестицій від міжнародних партнерів та вітчизняного бізнесу. Одним із антикризовим заходів може бути розвиток державно-приватного партнерства, де бізнес зацікавлений інвестувати в молодих фахівців та інноваційні дослідження. Корисною може виявитися і система податкових стимулів для таких компаній. Відзначимо, що український бізнес зацікавлений у формуванні власного кадрового резерву. Особливо це актуально для ЗВО, які готують фахівців ІТ-сфери та інженерів. Розвиток державно-приватного партнерства дозволить ЗВО отримувати цільове фінансування. Крім того, підприємці зможуть вигідно вкладати кошти в розвиток перспективних галузей та отримувати доступ до нових технологій, що створюються академічним середовищем.

Не менш важлива роль у стабілізації ситуації відведена залучення міжнародних інвестицій. Перш за все, залучення коштів від міжнародних організацій. Тут можна виокремити програм Європейського Союзу (Erasmus+, Horizon Europe) чи фінансування від Світового банку. Багато міжнародних організацій мають серед своїх пріоритетів підтримку освіти як фундаментального права людини. Українські ЗВО в умовах війни забезпечують безперервність освітнього процесу, зберігаючи інтелектуальний потенціал країни. Підтримка освіти в Україні також розглядається як частина ширшої стратегії сприяння демократичним перетворенням у регіоні. Іноземна фінансова допомога дозволить забезпечувати часткову компенсацію зменшеного обсягу бюджетного фінансування.

Таким чином, підсумовуючи, можна відзначити конкретні кроки, необхідні для покращення фінансового становища ЗВО за поточних умов:

1. Оптимізація державного фінансування.
2. Розширення участі України в європейських освітніх і наукових програмах.
3. Переговори з міжнародними фінансовими організаціями.
4. Створення державної програми підтримки партнерств між українськими та європейськими ЗВО.
5. Запровадження податкових пільг для бізнесу, який інвестує в ЗВО.

Отже, проблема з фінансуванням сьогодні є критичною. Однак, синергія ЗВО, держави та бізнесу здатна забезпечити сталу модель фінансування освітнього процесу в складних умовах. Правильна

політика щодо вищої освіти не лише дозволить ЗВО ефективно функціонувати за складних умов, але і стане ключем до успішного післявоєнного відновлення України.

Література

1. Абрамова Ю. З окупованих Донеччини, Луганщини, Херсонської та Запорізької областей виїхали усі вищі навчальні заклади. 2022. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/z-okupovanih-donechchni-luganschini-hersonskoyi-ta-zaporizkoyi-oblastey-viyihali-usi-vischi-navchalni-zakladi-2135938.html>

2. Бабко Н. М. Перспективи розвитку вищої освіти в умовах постконфліктного відновлення: виклики та шляхи розвитку. *Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи*: всеукраїнське науково-педагогічне підвищення кваліфікації Львів – Торунь 4 березня – 14 квітня, 2024, С. 37–39.

3. Галуцько О. В. Проблемні питання здобувачів вищої освіти під час військового стану. *Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи*: всеукраїнське науково-педагогічне підвищення кваліфікації Львів – Торунь 4 березня – 14 квітня, 2024, С. 89–91.

4. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування : монографія / за ред. С. Л. Лондара; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 274 с.

5. Шевчук І. Б., Шевчук А. В. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80>

6. Юрчишена Л. В. Проблеми фінансування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації розвитку України*: всеукраїнська науково-практична конференція, Вінниця, 27 квітня 2023, С. 58–61.

7. Boichenko M. Academic Mobility in the Conditions of Forced Migration in Wartime (experience of Ukraine). *Geopolitical, Social Security and Freedom Journal*. 2023. № 6. С. 48–58.

ФУНДАМЕНТАЛЬНА ВИЩА ОСВІТА – КЛЮЧОВИЙ НАПРЯМ ГУМАНІТАРНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Рябініна Ксенія Вячеславівна

*студентка кафедри глобальної та національної безпеки,
Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби*

*Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка
м. Київ Україна*

Одним із важливих завдань вищої освіти під час війни є побудова взаємодії між різними секторами суспільства. Сучасні освітні заклади відчують потребу в об'єднанні, адже самі по собі вони не в змозі ефективно реагувати на виклики, що постають перед суспільством у цей час. Університети та інститути стають не лише місцем навчання, але й соціальними центрами, де формується майбутнє країни здатне забезпечити і відстояти коріння української нації [1]. Стратегія національної безпеки України, яка затверджена Указом Президента України №392/2020 від 14 вересня 2020 року [2], визначає ключові напрями гуманітарної політики, спрямовані на забезпечення національної безпеки та стійкості держави. Гуманітарна національна безпека є невід'ємною складовою загальної безпеки держави, оскільки вона охоплює духовні, культурні, освітні та соціальні аспекти життя суспільства, виховуючи людину з колиски, в школі, університеті, на підприємстві. У сучасних умовах розвитку України цей напрям набуває особливого значення, адже саме гуманітарна сфера визначає рівень згуртованості нації, збереження ідентичності та стійкість суспільства до зовнішніх і внутрішніх загроз. Основні напрями гуманітарної політики держави відображені в Стратегії національної безпеки України, зокрема:

- зміцнення національної єдності та ідентичності (підтримка української мови як державної, збереження та популяризація культурної спадщини, українських традицій, національної історії, розвиток у всіх сферах суспільного життя, формування патріотизму серед громадян);

- розвиток освіти та науки (підвищення якості освіти, забезпечення освітнього процесу, доступність, підтримка наукових досліджень та інновацій, інтеграція української науки у світовий науковий простір, сприяння академічній мобільності та міжнародній співпраці у сфері освіти і науки);

- забезпечення інформаційної безпеки (протиідея дезінформації та пропаганді, захист інформаційного простору, розвиток національних

медіа та підтримка незалежної журналістики, підвищення медіаграмотності населення та критичного мислення);

– соціальний захист та охорона здоров'я (реформування системи охорони здоров'я, доступність медицини, соціальний захист вразливих верств населення, підтримка ветеранів та внутрішньо переміщених осіб, демографічний розвиток);

– розвиток громадянського суспільства (підтримка активної участі громадян у суспільно-політичному житті країни, забезпечення прозорості та підзвітності органів державної влади перед суспільством);

– міжнародна гуманітарна співпраця (інтеграція України до європейського та світового гуманітарного простору, участь у міжнародних гуманітарних проєктах та ініціативах, захист прав та інтересів українців за кордоном).

Ці напрями гуманітарної політики спрямовані на зміцнення національної безпеки України шляхом розвитку людського потенціалу, збереження культурної спадщини, забезпечення соціальної справедливості та підвищення стійкості суспільства до внутрішніх і зовнішніх викликів і є основними викликами виховання та розвитку підрастаючого покоління, яке у майбутньому стануть кваліфікованими фахівцями та співробітниками. Українські виші навчальні заклади направлені на трансформацію, адаптуючись до умов сьогодення, створюючи нові форми взаємодії і співпраці між державою, наукою, освітою, бізнесом, виробництвом, фермером, медициною тощо. Тому перед українською вищою освітою стоїть завдання єднання всіх учасників навчального процесу та подолання конфліктів в команді, а саме:

- невизначеність ролей та обов'язків;
- різні цінності та пріоритети;
- проблеми в комунікації;
- конкуренція за ресурси та визнання [3].

Вища освіта дотримується всіх основних елементів гуманітарної безпеки: мовних, культурних, освітніх, інформаційних, соціальних. Гуманітарна національна безпека вищої освіти – це стан захищеності суспільства від загроз, що можуть вплинути на його морально-етичні цінності, культурну спадщину, мову, освіту, інформаційний простір та соціальну згуртованість. Вона є важливою складовою національної безпеки загалом, оскільки без духовної, культурної та освітньої стабільності неможливо забезпечити довготривалий розвиток держави.

Для ефективного захисту гуманітарної сфери вищої освіти необхідно впроваджувати комплексні заходи, зокрема: підвищення рівня освіти (впровадження сучасних методик навчання, що формують громадянську свідомість та патріотизм); зміцнення мовної політики (популяризація

української мови у всіх сферах життя); розвиток української культури (підтримка національного кінематографу, літератури, музики та мистецтва); посилення інформаційної безпеки (створення якісного українського медіапродукту, боротьба з пропагандою та дезінформацією).

Висновок. Гуманітарна національна безпека вищої освіти є важливим елементом стійкості та розвитку України. Без належного захисту культури, освіти, мови та інформаційного простору неможливо побудувати міцну, згуртовану та незалежну державу. Тому необхідно продовжувати роботу над зміцненням гуманітарної сфери, щоб забезпечити стабільність та процвітання українського молодого освіченого покоління в майбутньому.

Література

1. Альянс українських університетів. Яку спільноту будують українські університети в час війни? Вища освіта в Україні. Реформа вищої освіти. 2025. <https://osvita.ua/vnz/reform/93130/>

2. Указ президента України №392/2020. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Затверджено Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Президент України. <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

3. Ульянова О. Конфлікти: причини виникнення та способи подолання. Вища освіта в Україні. Реформа вищої освіти. <https://osvita.ua/vnz/reform/93975/>

ПРОФІЛЬНА КНИГА – ПЕРШИЙ ПОМІЧНИК МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА

Рябініна Наталія Олексіївна

*доктор філософії соціальних та поведінкових наук,
старший науковий співробітник відділу інформаційного забезпечення,
інноваційного провайдингу, стандартизації та метрології,*

*Інститут продовольчих ресурсів
Національної академії аграрних наук України
м. Київ, Україна*

У сучасному світі, де інформація оновлюється зі швидкістю світла, знання стають найціннішим ресурсом. Вища освіта є одним із важливих чинників формування інтелектуального капіталу нації, що забезпечує соціально-економічний розвиток держави, її конкурентоспроможність на міжнародній арені та інтеграцію в глобальні економічні та освітні процеси [1]. Майбутній спеціаліст, незалежно від обраної сфери діяльності, повинен мати міцну теоретичну базу та практичні навички, які допоможуть йому адаптуватися до нових викликів. У цьому процесі незамінним помічником є профільна книга – джерело знань, що слугує орієнтиром для професійного становлення [2].

Профільна книга є не просто збірником інформації – це систематизований виклад найважливіших аспектів певної спеціальності. Вона містить фундаментальні знання, що необхідні для розуміння основ професії, а також практичні поради та методики, які можна застосовувати у реальних робочих ситуаціях.

Рис. 1. Профільна книга

Джерело: створено автором

Профільна книга формує базові знання. Саме вона допомагає майбутньому спеціалісту зрозуміти ключові поняття, закони, принципи

та теоретичні основи своєї сфери. Наприклад, для медика це може бути підручник з анатомії, для інженера – книга з механіки, для юриста – кодекси та нормативні акти.

Профільна книга є навігатором у професійному зростанні. Вона допомагає не просто накопичувати знання, а й аналізувати їх, розвиваючи критичне мислення. Читаючи спеціалізовані видання, майбутній фахівець може краще розуміти тенденції у своїй галузі, ознайомлюватися з новими методами та відкриттями, що дає йому конкурентну перевагу на ринку праці.

Профільна книга – це місток між теорією та практикою. Багато підручників та спеціалізованих видань містять реальні кейси, розбір практичних ситуацій, приклади розв’язання проблем. Це дозволяє студентам та молодим спеціалістам не лише запам’ятовувати теоретичні концепції, а й читися застосовувати їх у реальному житті. Окрім суто практичної користі, профільна книга мотивує до постійного навчання. Вона показує, що професійний розвиток – це безперервний процес, який вимагає самодисципліни, допитливості та бажання вдосконалюватися.

Якісна вища освіта повинна відповідати специфіці часу та необхідним компетенціям, що дозволять майбутньому працівнику відчувати себе впевненим у своїх діях [3]. Багато відомих спеціалістів наголошують на важливості читання профільної літератури. Наприклад, успішні підприємці, такі як Ілон Маск чи Білл Гейтс, часто зазначають, що саме книги допомогли їм сформуванню свого бачення бізнесу та знайти нестандартні рішення.

Профільна книга – це не просто підручник, а справжній наставник для кожного, хто прагне стати професіоналом. Вона формує фундамент знань, допомагає поєднати теорію з практикою, сприяє розвитку аналітичного мислення та мотивує до самовдосконалення.

Значну роль у відновленні зацікавленості та сприянні розвитку профільної книги відіграє держава. Діяльність наукових установ Національної академії педагогічних наук (НАПН) України мають не тільки наукове, але й практичне, прикладне значення. Інституції НАПН України тісно співпрацюють із освітянами, у закладах освіти усіх рівнів, вирішуючи нагальні завдання, а саме: підготовка імплементації профільної старшої школи, яка буде реалізовуватися з 2025 р. у тому числі у закладах професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти, зокрема у педагогічних коледжах; розроблення Стратегії освіти дорослих; розроблення професійного стандарту «викладач закладу вищої освіти» тощо. Одним із напрямів розвитку вищої освіти та освіти дорослих є «сприяння МОН України та НАПН України розробленню і реалізації державної політики щодо розвитку мережі освітянських бібліотек МОН України в умовах воєнного стану та

післявоєнного відновлення економіки України, здійснення спільних проєктів і програм, спрямованих на інноваційний розвиток мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України». [4].

Майбутньому спеціалісту важливо не обмежуватися лише одним джерелом знань. Читання різних профільних книг, порівняння методик та підходів допомагає виробити власний стиль роботи, знайти унікальні рішення та стати справжнім експертом у своїй галузі. Звичайно, сучасна профільна книга повинна бути більш доступною і актуальною. На допомогу приходять нові технології, швидкий інтернет та штучний інтелект.

Висновок. У світі, де професійні навички швидко застарівають, здатність навчатися та використовувати нові знання є ключем до успіху, тому профільна книга залишається одним із найважливіших джерел знань, навіть попри розвиток цифрових технологій. І саме профільна книга є тим інструментом, який допомагає майбутньому спеціалісту йти в ногу з часом та досягати високих результатів у своїй сфері.

Література

1. Романенко Є.О., Гурковський В.І. Вища освіта в Україні: баланс між реформами та соціальною відповідальністю. Матеріали ЛІІІ-ої Міжнародної науково-практичної конференції (07 лютого 2025 року, м. Кордова (Іспанія). с 21-26 <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/48134/1/pdf#page=22>

2. Andrew Thatcher. Information-seeking behaviours and cognitive search strategies in different search tasks on the WWW. *International Journal of Industrial Ergonomics*. Volume 36, Issue 12, December 2006, Pages 1055-1068. <https://doi.org/10.1016/j.ergon.2006.09.012>

3. Жумбей, М. ., Омельченко, А. І., & Девдюк, І. В. (2024). Забезпечення якості освіти у вищій школі: національні стандарти та європейський контекст. *Академічні візії*, (39). вилучено із <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1604>

4. Кремень, В. Г., Луговий, В. І., Топузов, О. М., & Регейло, І. Ю. (2024). Про виконання у 2024 р. Програми спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2024-2026 рр.: За результатами наукової доповіді на засіданні Президії НАПН України, 19 листопада 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 6(2), 1-18. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6219>

**УРАХУВАННЯ У ВИЩІЙ СПЕЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ
«ГІБРИДНИХ» ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ**

Семенюк Олександр Георгійович

доктор юридичних наук,

перший заступник керівника,

Міжвідомчий науково-дослідний центр

з проблем боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України

м. Київ, Україна

Вєдєнєєв Дмитро Валерійович

доктор історичних наук, професор,

провідний науковий співробітник,

Міжвідомчий науково-дослідний центр

з проблем боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України

м. Київ, Україна

Спеціалістами із захисту національної безпеки чітко артикулюється, що організована злочинність (ОЗ) з ознаками корупції перетворилася у серйозний чинник зростання загроз національній безпеці України. Організовані злочинні угруповання трансформувалися у симбіоз ділків тіньової економіки, озброєних груп, що обслуговують їх, та корумпованих державних службовців різних рівнів». Ослаблення державного контролю за ситуацією в країні «дає можливість криміналітету задавати тон, диктувати свої правила поведінки, ідеологію, субкультуру, лобіювати вигідні їй правові, організаційні і тактичні рішення легітимної влади, здійснювати активну протидію правоохоронним структурам» [див. зокрема: 1-2].

Якісні трансформації, що відбулися у сутності явища ОЗ, побудові, стратегії, тактиці, формах і методах діяльності організованих злочинних угруповань (ОЗУ) спонукають до їх урахування у змісті професійної підготовки (перепідготовки, підвищення кваліфікації) здобувачів вищої освіти у спеціальних навчальних закладах, які провадять навчання фахівців з оперативного-розшукової та контррозвідувальної діяльності (передовсім – вищих закладів освіти МВС, Національної поліції України та Служби безпеки України), адже в умовах воєнного стану організована

злочинна діяльність становить серйозну загрозу правопорядку та дієздатності військових формувань України.

Нині дослідження деструктивної діяльності організованих злочинних спільнот та криміногенних чинників у міжнародному масштабі під кутом зору загрози національній безпеці, дає підстави констатувати такі сутнісні властивості як тотальний характер негативного впливу ОЗУ на національну безпеку України; особлива деструктивну роль ОЗ в стратегії та арсеналі сучасних неконвенційних (гібридних) війн; консолідація злочинного середовища, розширення і вдосконалення його міжнародних зв'язків; провокування ОЗ дестабілізуючих і деструктивних політичних процесів з метою підризу дієздатності державного ладу й правоохоронної системи; проникнення злочинних елементів в органи влади в інтересах лобіюванням законодавчих та інших рішень; посилення позицій злочинних елементів у банківській, кредитній, інноваційній системах, сферах приватизації та споживчого ринку, ринку стратегічних сировинних ресурсів, паливно-енергетичному комплексі [див. зокрема новітні судження профільних дослідників проблеми: 3-4].

Між тим, спеціалісти виокремлюють такі провідні проблеми у боротьбі з ОЗ, мінімізація яких безпосередньо пов'язана, у т.ч. із удосконаленням кадрового забезпечення й науково-педагогічною діяльністю: недостатнє знання (аналіз) реального стану й трансформацій ОЗ; неадекватний аналіз результатів боротьби з ОЗУ та недостатнє визначення пріоритетних напрямів протидії їй; використання оперативними та слідчими підрозділами застарілих методів викриття й розслідування злочинів, вчинених організованими групами; недостатньо досконале правове забезпечення боротьби з ОЗ.

У зв'язку з цим, на думку авторів, при визначенні змісту навчального процесу (передовсім, на потоках керівних кадрів стратегічного, оперативно-тактичного рівня, при підготовки системних аналітиків й фахівців з кримінального аналізу) має приділятися увага вивченню властивостей ОЗУ як знаряддя новітньої неконвенційної («гібридної») конфліктності [про арсенал гібридних війн див. зокрема :5]. Ще у 2016 р. до «Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України» було внесено положення про гібридну війну як один із провідних факторів загроз безпеці держави, її визначення як комбінації різноманітних і динамічних дій регулярних сил, що взаємодіють, у т.ч., зі злочинними озброєними угрупованнями та кримінальними елементами, діяльність яких координується і здійснюється за єдиним замислом і планом із активним застосуванням засобів пропаганди, саботажу, навмисного завдання шкоди, диверсій і терору [6]. Зокрема, як вважають опитані аналітики СБ України, пріоритетами гібридних загроз у сфері

національної безпеки в Україні виступають, зокрема: діяльність незаконних збройних формувань – 56 % опитаних; незаконний обіг зброї, боєприпасів, вибухових речовин – 54 %; поява нових злочинних схем в економічній сфері – 42 %; діяльність злочинних угруповань, спрямованих на поглиблення кримінального стану та дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації в Україні – 41 %; експорт на територію України представників кримінального світу – 41 % [1, с. 59].

Вже у перших обрисах концепції «гібридної війни» (ГВ) містилося визнання організованої злочинності асиметричним та ефективним способом підриву стабільності державного ладу противника. Назагал для ГВ властиві штучне творення та пріоритетне використанням неурядових організацій та рухів, парамілітарних формувань – повстансько-партизанських, терористичних, організованих злочинних угруповань. Однією із концептуальних та організаційно-функціональних основ гібридної конфліктності стала доктрина і практика «мережевих війн». Д. Аркілла й Д. Ронфельдт, автори праці «Мережі і мережеві війни: майбутнє терору, злочинів і збройної боротьби» (2001 р.). На зміну традиційними засобами військового протиборства придуть «комбінації *мережних міжнародних злочинних організацій, триад, картелів, культів, терористів, банд та інших утворень...* (курсив наш – *Авт.*). Мережна війна – це новий вид конфлікту (і злочинності) на різних суспільних рівнях, що містить заходи невоєнного характеру...» [7, с. 5].

На думку Д. Саллівана з Відомства шерифа Лос-Анджелеса, політолога і спеціаліста з поліцейських операцій в умовах міста, інформаційна революція породила новий генераційний тип ОЗУ, який поєднує елементи бізнесу і політики із власне злочинною діяльністю [7, с. 101-122]. Автор концепції «гібридних війн» Френк Хоффман визначив ГВ як форму збройного протиборства, суміш тероризму та злочинних дій: «Гібридні війни поєднують у собі цілу низку різних режимів ведення війни, включаючи звичайні можливості, іррегулярну тактику і формування, терористичні акти, зокрема, невибіркоче насильство і примушення, *кримінальний безлад*» (курсив наш – *Авт.*) [8]. «Біла книга» Командування спеціальних операцій Сухопутних військ США під назвою «Протидія нетрадиційній війні» та Оперативна концепція армії США «Перемогти у складному світі» включає поняття «гібридні загрози» як широкого діапазону несприятливих факторів і ворожих намірів, передовсім: кібервійну, конфлікти низької інтенсивності, глобальний тероризм, незаконну міграцію, *корупцію*, етнічні і релігійні конфлікти, *транснаціональну організовану злочинність* тощо.

Нарешті, професійні злочинні об'єднання стають елементом складних комбінаційних дій в стратегії підривної діяльності спецслужб. У західних експертних колах такі спецоперації називають «гібридною розвідкою» (термін запропонований професором Д. Джіо з Військової академії США у Вест-Пойнті у статті «Кібероперації та корисні ідіоти: гібридна розвідувальна стратегія Росії», 2018 р.). Вона поєднує групу джерел інформації: агентурну розвідку (HUMINT), аерокосмічну розвідку, розвідку на основі відкритих джерел (OSINT). Показово, що гібридна розвідка передбачає звернення до можливостей організованої злочинності для збирання інформації, використання каналів контрабанди, фінансових трансферів, замовних вбивств та створення підставних компаній тощо [9].

Література

1. Користін О.Є., Кирилюк О.С. Сучасна парадигма протидії організованій злочинності. *Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організованій злочинності під час воєнного стану: Збірник матеріалів круглого столу* (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ, 2023. С. 58–2.
2. Спринцев П. С. Організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 560 с.
3. *Актуальні питання удосконалення боротьби з організованою злочинністю в умовах правового режиму воєнного стану* : Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 20 червня 2024 року). Київ : НА СБУ, 2024.160 с.
4. *Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організованій злочинності під час воєнного стану* : Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ, 2023.148 с.
5. Веденєєв Д.В., Семенюк О.Г. Розвиток концептуальних і науково-практичних поглядів на сутність неконвенційної (гібридної) конфліктності. Монографія. К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк» 2021. 228 с.
6. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України. Затверджена Указом Президента України від 14 березня 2016 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text>
7. Мережі і мережні війни. Майбутнє терору, злочинності та бойових дій. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 350 с.

8. Требін М. П. Феномен «гібридної» війни. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 87. С. 366–371.

9. Паливода В. *Гібридна розвідка як елемент розвідувальної діяльності спецслужб Російської Федерації*. Аналітична записка НІСД. 2023. 23 жовтня. С. 3–5. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/hibrydna-rozvidka-yak-element-rozvidovalnoyi-diyalnosti>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-57>

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Семигіна Тетяна Валеріївна

*докторка педагогічних наук, професорка,
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна*

Вступ. Дослідження, проведені в Україні, засвідчують наявність гендерних стереотипів та дискримінації [2; 6; 11; 12], а також потребу у розвитку гендерної компетентності соціальних працівників [10]. Війна спричинила нові, непересічні виклики для соціальної роботи, зокрема в контексті підтримки ветеранів та їхніх сімей, внутрішньо переміщених осіб, військовополонених, репатріації мігрантів, підтримки осіб, що опинились на окупованій (і згодом звільненій) території, а також постраждалих від сексуального насильства [1; 9].

Складні воєнні реалії актуалізують вимоги до компетентностей фахівців, які повинні працювати в умовах багатовимірних криз. Ці реалії вимагають не лише перегляду традиційних підходів, а й глибшого усвідомлення значення гендерних аспектів соціальної роботи. Важливим завданням є критичне переосмислення того, як саме та якими методами майбутніх фахівців навчати розпізнавати й долати гендерні бар'єри, працювати з наслідками сексуального насильства під час війни, підтримувати гендерно вразливі групи та сприяти відновленню соціальної справедливості..

Ця теза є рефлексією над викликами, що постають перед підготовкою соціальних працівників в умовах війни, та обґрунтовує необхідність глибшої інтеграції гендерної чутливості в освітній процес.

Результати. Насамперед слід зазначити, що підготовка соціальних працівників у закладах вищої освіти має враховувати сучасні суспільні трансформації, зокрема зміни, спричинені війною. Гендерний вимір – один із ключових для розуміння специфіки соціальної роботи в умовах воєнного стану, адже війна посилює вразливість окремих груп населення, таких як жінки, діти, особи з інвалідністю та ЛГБТ+ спільнота.

Більше того в умовах війни самі соціальні працівники можуть бути схильні до гендерних упереджень, що відображається в способах надання допомоги (попередні дослідження виявили достатньо високий рівень поширення гендерних стереотипів серед фахівців [10]). Наприклад, недостатня увага до проблем чоловіків, які можуть бути жертвами насильства або стигматизованими через традиційні уявлення про роль чоловіка в сім'ї.

Загалом, гендерно чутлива соціальна робота в умовах війни повинна бути спрямована на подолання специфічних труднощів, з якими стикаються різні гендерні групи, та на створення більш інклюзивних і безпечних умов для всіх, хто потребує допомоги.

З огляду на це важливим аспектом видається формування у студентів соціальної роботи здатності критично аналізувати гендерну динаміку кризових ситуацій та застосовувати відповідні підходи в практичній діяльності. Освітні програми повинні передбачати навчальні модулі, присвячені питанням гендерно зумовленого насильства, посттравматичних станів у жінок-військовослужбовиць і ветеранів, гендерних викликів у сфері трудових відносин та соціального захисту. Ці питання мають висвітлюватися в контексті трансформаційних теорій соціальної роботи [3] та можливостей децентралізованої системи надання соціальних послуг на рівні територіальної громади [5].

Крім того, інтеграція гендерної чутливості в навчальний процес має відбуватися не лише на теоретичному рівні, а й через практичні кейси, симуляційні вправи, залучення фахівців із роботи з постраждалими від воєнних злочинів, а також дослідження реальних випадків соціальної підтримки в умовах війни.

Особливу увагу слід звернути на психологічну неготовність соціальних працівників до роботи в умовах. Робота з постраждалими від насильства, ветеранами, внутрішньо переміщеними особами та іншими вразливими групами нерідко супроводжується вторинною травматизацією, емоційним вигоранням і професійним виснаженням [8]. Соціальні працівники стикаються з високим рівнем стресу через необхідність постійно взаємодіяти з людьми, які пережили травматичні події. Це може викликати сильні негативні емоції, почуття безсилля, провини та навіть відторгнення професійної ролі. Відсутність системної

психологічної підтримки для фахівців лише загострює ці проблеми, що зрештою впливає на якість надання соціальних послуг [4; 7].

Саме тому в освітніх програмах необхідно приділяти більше уваги не лише формуванню професійних компетентностей, а й навчанню методів психологічного самозахисту, розвитку емоційної стійкості та механізмів подолання вторинної травматизації. Інтеграція психогігієнічних практик та супервізій у підготовку соціальних працівників може сприяти підвищенню їхньої готовності до роботи в кризових умовах.

Ще одним важливим викликом можна вважати те, що вітчизняні викладачі соціальної роботи самі часто не мають практичного досвіду роботи в умовах війни та кризових ситуаціях. Це ускладнює передачу студентам не лише теоретичних знань, а й практичних умінь та навичок, необхідних для роботи з травмованими клієнтами.

Брак такого досвіду призводить до того, що освітні програми можуть залишатися відірваними від реальних викликів соціальної роботи в умовах воєнного стану. Наприклад, питання вторинної травматизації, роботи з жертвами воєнних злочинів або підтримки ветеранів можуть розглядатися лише на рівні загальних концепцій без прикладних інструментів їх вирішення.

Цю проблему можна частково вирішити шляхом залучення до освітнього процесу практиків соціальної роботи, військових психологів, представників громадських організацій, які безпосередньо працюють із постраждалими від війни. Також доцільним видається розвиток програм підвищення кваліфікації викладачів, які б містили тренінги з кризового втручання, роботи з травмою та гендерно чутливих підходів у соціальній роботі.

Залучення міжнародних експертів із країн, які мають досвід війни та збройних конфліктів, може стати важливим кроком у подоланні розриву між теорією та практикою в підготовці соціальних працівників. Фахівці з Балканських країн, Близького Сходу, Африки чи Латинської Америки можуть поділитися досвідом розбудови систем соціальної підтримки в умовах постконфліктного відновлення, роботи з жертвами воєнного насильства, ветеранами та переселенцями.

Співпраця з міжнародними експертами також дозволить адаптувати найкращі практики до українського контексту, зокрема у сферах психосоціальної підтримки, роботи з колективною травмою, реабілітації ветеранів та інтеграції гендерно чутливих підходів. Формати такої співпраці можуть включати спільні освітні програми, вебінари, стажування, тренінги для викладачів та студентів.

Постійний моніторинг і дослідження соціальних потреб, а також гендерної динаміки допоможуть адаптувати програми підготовки соціальних працівників до змінних умов війни.

Висновки. Вища освіта у сфері соціальної роботи повинна адаптуватися до викликів воєнного часу, інтегруючи гендерно чутливі підходи та практичні навички для роботи в кризових умовах. Це включає розвиток гендерної компетентності, підготовку викладачів, а також залучення міжнародного досвіду. Лише так можна забезпечити підготовку соціальних працівників, здатних ефективно реагувати на потреби суспільства та сприяти відновленню соціальної справедливості в умовах війни.

Література

1. Блага А. Б., Адащик, А. С. Динаміка домашнього насильства в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 355-358.

2. Сарнацька А., Семигіна Т. Гендерно зумовлене насильство: погляд жінок. У *Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі: на межі науки та практики: Мат. I Міжнар. наук.-практ. конф.* Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 202. С. 154-156.

3. Семигіна Т. В. Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології : мат. IV Міжнар. наук.-практ. конф.* / За ред. Ю.М. Швалба. Київ: КНУТШ, 2018. С. 90-194.

4. Семигіна Т. Уроки війни, (не) вивчені вітчизняною соціальною роботою. *Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень. Мат. III Міжнар. наук. конф.* Київ: МЦНД, 2022. С. 47-49.

5. Семигіна Т. В. Соціальні послуги у територіальних громадах України: інновації правового регулювання. *Вісник АПСВТ*. 2019. № 4. С. 65-75.

6. Семигіна Т. В., Романова Н.Ф., Левченко В.М. Вивчення вітчизняної практики надання послуг потерпілим від насильства у сім'ї. *Соціальна робота в Україні: теорія та практика*. 2008. № 4. С. 70-84.

7. Скіпальська Г. Б. *Соціальна підтримка жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями : дис. ... докт. філософії*. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024.

8. Столярик О., Семигіна Т. Голоси стійкості: рефлексії українських соціальних працівників у час війни. *Social Work and Education*. 2024. № 11(1). С. 7-22.

9. Швед О., Мирошніченко Н. Згвалтування як зброя у війні. *Соціальна робота і соціальна освіта*. 2022. № 2(9). С. 230-241.

10. Ярошенко А., Семигіна Т. *Гендерна компетентність у соціальній роботі: Як інвестувати феміністичні погляди у гендерно трансформаційну практику*. Даллас: Primedia e-Launch LLC, 2022.

11. Semigina T., Yurochko T., Stopolyanska, Y. 'Everyone is on their own and nobody needs us': women ageing with HIV in Ukraine. *HIV, sex, and sexuality in later life* / Ed. by M. Henrickson et al. Bristol: Policy Press. 2022. P. 46-63.

12. Yaroshenko A., Semigina T. Exploring Gender Stereotypes among Prospective Foster Families. *Socialinē Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*. 2022. № 25. P. 62-79.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-58>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сергієнко Анфіса Сергіївна

*старший викладач кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук, уповноважена з питань запобігання та виявлення корупції,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Майоршина Надія Дмитрівна

*студентка першого курсу освітньої програми «Середня освіта
(українська мова і література; англійська мова і література)»,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Єна Дмитро Олексійович

*студент першого курсу освітньої програми «Середня освіта
(українська мова і література; англійська мова і література)»,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Розвиток України як демократичної, незалежної, соціальної, правової держави, євроінтеграційні процеси та необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців для відбудови держави у повоєнний час вимагають від вищої освіти створення доброчесного академічного середовища, яке не толерує корупцію у будь-яких її проявах та реалізує

політику дотримання академічної доброчесності для усіх учасників освітнього процесу.

Вища освіта в Україні перебуває у процесі трансформації та адаптації до європейського освітнього простору, тому запровадження новітніх норм у сфері запобігання корупції та академічній нечесності є важливим елементом сучасного розвитку освітньої сфери. Уведення посад антикорупційних уповноважених, створення центрів моніторингу якості освіти, прийняття закладами вищої освіти (ЗВО) кодексів етики та академічної доброчесності – позитивні практики діяльності ЗВО.

Наразі важливе значення має саме виховання особистості, адже воєнний стан, психологічна напруга, відсутність впевненості у майбутньому, навчання у змішаному форматі у зв'язку з постійними повітряними загрозами призводить до того, що втрачається ефективна комунікація у таких зв'язках: «між студентами» та «між викладачем і студентами». Поспішаючи використати час, відведений на аудиторні заняття, з метою навчити здобувачів освіти професії, часто не залишається часу на виховання особистості, формування ціннісних орієнтирів у студентів. Але саме теперішні здобувачі освіти – це покоління, яке буде відбудовувати Україну у післявоєнний період, і така відбудова має відбуватися відповідно до європейських, демократичних цінностей. Тому важливим завданням науково-педагогічних працівників на сучасному етапі розвитку вищої освіти є не лише підготувати фахівця за певною освітньою програмою, а і навчити здобувача освіти формувати свої ціннісні орієнтири, відрізнити законне від правопорушення, вміти обирати правомірний вид поведінки та вирішувати поставлені завдання у правовому полі.

Саме для досягнення вказаних цілей у ЗВО повинні проводитися відповідні роз'яснювальні заходи, семінари, тренінги, на яких здобувачі освіти знайомляться з основними вимогами антикорупційного законодавства та законодавства у сфері запобігання академічній нечесності.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (ст. 42), академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Принципи академічної доброчесності мають формуватися у здобувачів освіти ще зі школи, але починаючи з першого курсу навчання у ЗВО, студенти мають бути ознайомлені з цими принципами. Академічна доброчесність є основою, підґрунтям становлення доброчесної особистості.

Т. Ярошенко наприклад визначає академічну доброчесність як складову академічної культури, сформовану систему поведінкових стереотипів студента, що виражають загальнолюдські морально-етичні традиції у сфері оцінки його знань. Автор визначає, що академічна чесність свідчить про стійкі норми й відносини в таких дихотомічних зв'язках як «студент-викладач», «студент-студент», «студент-ЗВО». У ході набуття спеціалізації, формується етична позиція студента залежно від характеру системи вищої освіти та від типу ЗВО. Засвоюються правила поведінки, здобуваються переконання, прихильності, виробляються ціннісні норми, що проєктуватимуться на майбутню професію студента [2].

Тому необхідною умовою підготовки фахівця є ознайомлення його з видами академічної нечесності, із правами та обов'язками студента, із видами відповідальності за порушення академічної доброчесності.

Пов'язаним із поняттям академічної нечесності є також поняття корупції. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3].

Здобувачі освіти повинні бути ознайомлені і з поняттям корупції, і з формами корупції, і з видами відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, а також повинні знати, куди звертатися у випадку виявлення фактів порушення антикорупційного законодавства. Саме для цього у ЗВО призначаються антикорупційні уповноважені, які повинні проводити роз'яснювальну роботу зі здобувачами освіти, знайомити їх з антикорупційним законодавством та вчити розрізняти правове від деліктного.

Позитивним досвідом у сфері запобігання випадкам корупції та академічної нечесності, на нашу думку, є проведення анкетування здобувачів освіти з метою отримання даних про рівень сформованості розуміння студентами антикорупційного законодавства та законодавства у сфері запобігання академічній нечесності, а також політик запобігання корупції і забезпечення якості освіти, запроваджених у ЗВО. Опрацьовуючи результати анкетування, можна виявити ті процеси і проблеми, які потребують додаткового реагування й виявити недоліки у сфері інформування здобувачів про вказані питання та усунути такі недоліки.

Також ефективним є запровадження для здобувачів освітньої компоненти «Антикорупція та доброчесність». Вивчення даної дисципліни дозволить більше часу приділити ознайомленню з чинним законодавством у вказаній сфері, навчити студентів застосовувати здобуті знання на практиці, сформувати нульове толерування корупції у студентів і визначити рівень розуміння здобувачами освіти необхідності дотримання антикорупційних вимог та вимог академічної доброчесності.

Таким чином, важливим завданням закладів вищої освіти є підготувати не лише фахівця, а і свідому особистість із сформованими моральними цінностями, нульовим толеруванням корупції та проявів усіх видів недоброчесності, здатну розмежовувати правомірну поведінку від деліктної та нести відповідальність за свої дії. Ефективними засобами реалізації поставленого завдання є налагодження комунікації між працівниками ЗВО та здобувачами освіти: проведення роз'яснювальної роботи, анкетування здобувачів, викладання спеціальних дисциплін, ознайомлення з внутрішніми політиками запобігання корупції та академічної нечесності ЗВО.

Література

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. Відомості Верховної Ради України. № 2145-VIII.
2. Ярошенко Т. Академічна нечесність та політична культура: порівняльний досвід (Україна – США) / Т. Ярошенко // Покликання університету: зб. наук. пр. / Відп. ред. О. Гомілко. – К.: РІА «Янко»; «Веселка», 2005. – 304 с. 3.
3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. Відомості Верховної Ради України. № 1700-VII.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ТА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сидоренко Ольга Борисівна

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психосоматики та психології здоров'я,

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах зростає потреба у висококваліфікованих психологах, здатних працювати в кризових ситуаціях та допомагати людям долати наслідки стресу і травматичних подій. Воєнний стан суттєво впливає на освітній процес, зокрема на професійну підготовку студентів-психологів, які мають опанувати необхідні знання та навички для роботи в умовах нестабільності. Соціальна психологія відіграє ключову роль у розумінні процесів адаптації особистості до кризових ситуацій, особливостей поведінки людей у стресових умовах та формування механізмів групової підтримки. Це дозволяє майбутнім фахівцям ефективно працювати з особами, які зазнали психологічних травм, сприяти їх соціальній адаптації та надавати фахову психологічну допомогу.

Соціальна психологія дозволяє зрозуміти механізми соціальної взаємодії, міжособистісного сприйняття та впливу соціального середовища на особистість. Опанування людиною соціально-психологічними знаннями сприяє успішній інтеграції у професійне середовище, розвитку критичного мислення та ефективної взаємодії в міжособистісних і групових процесах. Саме тому соціальна психологія є необхідною складовою підготовки студентів-психологів, допомагаючи їм не лише розуміти поведінку інших людей, а й формувати власні професійні компетенції.

Сучасні дослідження підтверджують, що опанування соціально-психологічних знань допомагає студентам краще усвідомлювати власну особистість. Це сприяє безперервному процесу самопізнання та розвитку рефлексивних здібностей, що відіграє важливу роль у формуванні їхньої самосвідомості. Завдяки цьому особистість набуває здатності виходити за межі конкретних життєвих обставин, усвідомлювати власне «Я» в широкому контексті, аналізувати свої стосунки та життєві орієнтири, що сприяє її подальшому розвитку та самореалізації [3]. У процесі цього становлення значний вплив на формування «Я-концепції» особистості, зокрема студента, має навчання

соціальним моделям поведінки та їх наслідування, що підтверджується теорією соціального навчання. Засвоєння зразків поведінки через спостереження і взаємодію сприяє формуванню самосвідомості, соціальної адаптації та усвідомленню власної ролі в суспільстві [6; 7].

Дослідження соціальної взаємодії та її впливу на становлення особистості підтверджують, що соціально-психологічні механізми відіграють значну роль у розвитку студентів-психологів. Процес соціалізації, що триває протягом усього життя, сприяє засвоєнню соціальних норм, цінностей і моделей поведінки, необхідних для ефективної інтеграції в суспільство. В умовах навчання у закладах вищої освіти соціалізація відбувається через спілкування, навчальну діяльність та участь у колективних проєктах, що допомагає студентам розвивати професійні компетентності та адаптуватися до майбутньої професійної діяльності [5].

Комунікативна компетентність є важливим елементом освітнього процесу, оскільки сприяє налагодженню міжособистісних стосунків і мінімізації конфліктів. Дослідження науковців показали, що розвиток комунікативних стратегій значно покращує академічні та соціальні досягнення студентів. Автори наголошують про важливість формування комунікативної компетентності для ефективного управління змінами та професійного розвитку майбутніх фахівців [2]. Студенти, які вивчають соціальну психологію, мають більш розвинені навички активного слухання, невербальної комунікації та аргументовано висловлюють свої думки.

Наукові дослідження А. Грись та Н. Коструби свідчать, що студенти з розвиненими навичками критичного мислення та усвідомлення власних когнітивних упереджень демонструють вищу здатність до конструктивного спілкування та успішної соціальної адаптації. Ефективність цього процесу залежить від здатності особистості до опанування нових форм комунікації та засвоєння правил взаємодії, що відповідають конкретним соціальним умовам. Це підкреслює важливість розвитку метакогнітивних навичок для покращення міжособистісної взаємодії та професійного становлення. Гнучкість у спілкуванні сприяє досягненню як особистісних, так і колективних цілей, забезпечуючи гармонійне включення індивіда у соціальне середовище [1; 4].

У межах дисципліни «Соціальна психологія» значну увагу приділяють процесам соціальної перцепції. Формування першого враження та подальший розвиток взаємин ґрунтується на механізмах сприйняття та інтерпретації поведінки іншої особи, що впливає на рівень довіри та ефективність комунікації. Соціальне сприйняття безпосередньо пов'язане з когнітивними схемами особистості, які визначають її реакцію на нові соціальні контакти, що є важливим

аспектом у підготовці студентів-психологів до професійної діяльності та сприяє процесу адаптації.

У формуванні професійних компетенцій майбутніх психологів в контексті вивчення дисципліни важливо розглянути роль малих і великих груп. Малі групи, такі як навчальні колективи та студентські об'єднання, є ключовим середовищем для розвитку навичок міжособистісної комунікації, співпраці та лідерства. Взаємодія в малих групах сприяє формуванню соціальної перцепції, емпатії та здатності працювати в команді, що є необхідними для професійної діяльності психолога. Через механізми групової динаміки студенти засвоюють соціальні норми, розвивають відповідальність та адаптивність. Спільна діяльність у групі не лише покращує соціальну адаптацію, а й формує здатність до подолання стресу та емоційної саморегуляції. Це особливо важливо для майбутніх фахівців, оскільки стресостійкість та вміння працювати в команді є невід'ємними складовими їхньої професійної компетентності [7].

Великі соціальні групи, такі як академічна спільнота та професійні асоціації, впливають на формування професійної ідентичності студентів. Участь у таких групах дозволяє майбутнім фахівцям інтегруватися в професійне середовище, засвоювати етичні стандарти та розуміти широкі соціальні контексти своєї діяльності. Це сприяє розвитку критичного мислення та здатності аналізувати соціальні процеси на макрорівні. Розуміння динаміки як малих, так і великих груп є невід'ємною частиною підготовки студентів-психологів, оскільки це забезпечує їх ефективну соціалізацію та професійне становлення.

Отже, вивчення дисципліни «Соціальна психологія» відіграє важливу роль у підготовці студентів-психологів, оскільки дозволяє не лише зрозуміти закономірності соціальної взаємодії, а й розвинути ключові компетентності, необхідні для професійної діяльності. Засвоєння знань про соціальну перцепцію, комунікацію, групову динаміку та психічні особливості особистості сприяє формуванню професійної стійкості, розвитку емпатії та критичного мислення. Особливу роль у цьому процесі відіграє аналіз закономірностей функціонування соціальних груп, оскільки взаємодія в малих і великих групах впливає на формування особистості, процес ухвалення рішень і соціальну адаптацію. Вивчення цих процесів не лише розширює професійні компетенції студентів, а й формує важливі навички адаптації та взаємодії в суспільстві. Це дає можливість майбутнім фахівцям ефективно працювати з людьми, які пережили складні життєві обставини, допомагати їм у процесі психологічної реабілітації та сприяти їх успішній соціальній інтеграції.

Література

1. Грись А. Соціально-психологічна адаптація студентів-психологів як умова їх успішної професійної соціалізації. *Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я*, 2021. № 1(4) С. 41-61.
2. Карамушка Л.М., Москальов М.В. Психологічні умови підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації: монографія. Київ: Просвіта, 2011. 200 с.
3. Кириленко Т., Льошенко О. Психологія самопізнання. Київ: КНУ, 2015. 191 с.
4. Коструба Н. Когнітивно-стильова характеристика комунікативної компетентності студента. *Psychological Prospects Journal*, 2020. № 35. С. 68–82.
5. Москаленко В.В. Соціалізація особистості. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 256 с.
6. Bandura A. *Social Foundation of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc. 1986. P. 416–417.
7. Lazarus R., Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer, 1984. 312 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-60>

ВИЩА ТЕХНІЧНА ОСВІТА У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Смерницький Дем'ян Вікторович

доктор юридичних наук, професор,

старший науковий співробітник науково-дослідної

лабораторії спеціальних технічних засобів,

Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх

справ України,

м. Київ, Україна

Тригубенко Марина

кандидат юридичних наук, старший дослідник,

провідний науковий співробітник науково-організаційного відділу,

Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх

справ України,

м. Київ, Україна

Науково-технічна діяльність у відповідності до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [1] це – наукова діяльність,

спрямована на одержання і використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки.

Основними видами науково-технічної роботи є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, дослідно-технологічні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання.

А її результатом є одержані під час проведення прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, нові або істотно вдосконалені послуги, введені в дію нові конструктивні чи технологічні рішення, завершені випробування, розробки, що впроваджені або можуть бути впроваджені в суспільну практику [1].

У сучасних умовах повномасштабної агресії росії проти України, коли в проблеми захисту своєї незалежності та територіальної цілісності, а також боротьби зі злочинністю різко загострилися, особливо важливим питанням є підготовка висококваліфікованих технічних фахівців для військово-промислового комплексу держави, який складається як з державних так і з не державних (приватних, акціонерних тощо) підприємств. Технічні фахівці також потрібні Збройним Силам України, Міністерству внутрішніх справ України, Національній гвардії України, Національній поліції України, Державній прикордонній службі України, Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Службі безпеки України, та іншим силовим органам держави враховуючи, що на цей час на оснащенні зазначених органів стоять сучасні технічні засоби, які вимагають від користувачів відповідних знань у технічній сфері.

Від якості сучасної техніки та використання передових технологій на сьогоднішній час залежить ситуація на фронті. Застосування Збройними Силами України технічних засобів дає відчутну перевагу над ворогом під час проведення оборонних та наступальних заходів, дає змогу зберігати життя та здоров'я наших військовослужбовців захищаючи їх від вражаючих засобів ворога.

Також, підготовлені технічні фахівці стануть у нагоді і після завершення війни в період відбудови Держави, забезпечення її подальшої обороноздатності та розвитку промисловості.

Наприклад, на цей час електронна техніка стала значущою частиною функціонування нинішнього суспільства. Зростання вимог до цієї техніки неминуче тягне за собою збільшення функціональної і

схемотехнічної складності апаратури. Крім того, з кожним днем зростає обсяг і важливість завдань, покладених на електронну техніку, а відповідно зростають і вимоги до її надійності та захищеності від дестабілізуючих факторів, адже у разі відмови обладнання, понесені збитки можуть бути настільки ж масштабними, як і самі покладені завдання.

Адаптація сучасних технологічних рішень, інтегрування серійних промислових компонентів з впровадженням програмних модулів дає можливість вирішувати низку нагальних технічних проблем у галузі створення електронних засобів, в тому числі пошукових засобів, пристроїв забезпечення протидії несанкціонованому використанню дистанційно-пілотованих пристроїв, засобів відеоспостереження за територією контрольованої зони, пристроїв телекомунікації тощо.

Розвиток сучасних технологій дозволяє сьогодні безпілотним літальним апаратам успішно виконувати функції, недоступні їм у минулому. Безпілотні літальні апарати показали високу ефективність у виконанні завдань розвідки та ведення спостереження. БпЛА стали «всевидячим оком», дозволивши оператору відстежувати та контролювати розвиток обстановки в заданому районі або на заданому маршруті у реальному часі.

Головна перевага БпЛА, на думку експертів, це відсутність на борту людини, тому, незалежно від складності та небезпеки завдання, що виконується БпЛА, життя пілота не загрожує небезпека. Безпілотник здатний виконувати поставлені завдання у зонах хімічного та радіаційного забруднення. Йому не потрібні складні системи життєзабезпечення екіпажу.

Ведення бойових дій змушує переміщувати заклади вищої освіти з тимчасово окупованих територій до підконтрольних. Враховуючи міграцію людей за кордон та військові дії, спостерігається брак абітурієнтів прагнучих здобути технічну освіту. Отже, система вищої технічної освіти потребує оптимізації та акцентування уваги на підготовці необхідних фахівців в сфері розробки електронних пристроїв, в тому числі пристроїв боротьби з безпілотними літальними апаратами, їх виявлення та знешкодження, розробки сучасних вітчизняних БпЛА, фахівців з програмування та використання штучного інтелекту, інших технічних спеціальностей.

Прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу вимагає від нас приведення нормативно-правових (технічних регламентів) та нормативних документів (стандартів) щодо технічної продукції та виробництва до європейських вимог, а також запровадження на виробництвах систем управління якістю відповідно до міжнародних стандартів серії ISO 9000. Враховуючи наведене

підготовка у закладах вищої освіти за напрямом технічного регулювання, стандартизації та метрології теж вбачається актуальною для розвитку технологічного потенціалу держави, а запровадження системи управління якістю у закладах вищої освіти нами пропонується забезпечити відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про запровадження системи управління якістю в науково-технічній сфері» [2, с. 559-560].

Також, потребує нагального розгляду питання відновлення системи підготовки технічних фахівців робітничих професій таких як слюсарі, зварники, збиральники обладнання, оператори станків з числовим програмним управлінням тощо. Для розвитку виробничих потужностей в Україні вкрай важливо забезпечити їх як професійними працівниками з вищою освітою так і працівниками робітничих професій зберігаючи відповідний баланс.

Крім того, з метою розвитку науково-технічної сфери та якісної підготовки технічних працівників нами пропонується створювати на базі технічних закладів вищої освіти науково-технологічні парки залучаючи до їх роботи заклади вищої освіти, науково-дослідні установи, передові підприємства, а також наукових, науково-педагогічних працівників, аспірантів, докторантів та студентів. З цією метою пропонується розробити та затвердити Концепцію розвитку наукових і технологічних (науково-технологічних) парків в Україні та план її реалізації з встановленням чітких завдань, термінів та відповідальних органів [2, с. 590-608].

Література

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року N -№ 848-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст.25.
2. Смерницький Д.В. Адміністративно-правове регулювання науково-технічної діяльності в Україні : дис. ... док. юрид. наук : 12.00.07. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь., 2020. 636 с.

THE IMPORTANCE OF PREMEDICAL CARE IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

Smirnov Bogdan Valeriyovych

cadet

Donetsk State University of Internal Affairs

Kropyvnytskyi, Ukraine

The importance of first aid for cadets in the higher education system, especially in higher education institutions of the security forces, is very important and multifaceted. In today's world, where the risk of man-made and natural disasters, terrorist attacks and military conflicts is constantly growing, teaching cadets first aid skills is not only desirable but also necessary. Law enforcement cadets often work in hazardous environments where the likelihood of injury is extremely high. They are often the first to arrive at the scene of an incident requiring emergency assistance, and the lives and health of cadets and civilians depend on their actions [2]. Therefore, first aid skills are crucial for the combat readiness of the unit and the effective performance of its tasks. First aid training programs should be integrated into the curriculum from the first year of cadet training. It is important to use modern teaching methods such as simulation training, tactical medicine and other innovative approaches [4]. Simulation training allows cadets to apply their skills in situations as close to real life as possible, which allows them to better absorb the material and increase their confidence in their actions. In tactical medicine classes, which take into account the specifics of combat operations, cadets learn to provide assistance in conditions of limited resources and increased risk. The participation of instructors with experience in emergency situations, such as medical specialists with combat experience and rescuers, allows them to pass on not only theoretical knowledge but also practical skills acquired in real-life situations. The psychological training of cadets deserves special attention. Providing first aid under stress requires not only physical but also psychological skills. Developing stress resistance and emotional control is an important aspect of training. Cadets must be prepared to act under high psychological pressure when every minute counts. It is also important to provide psychological support to cadets after participating in an emergency to prevent the development of post-traumatic stress disorder. Practical application and evaluation of training effectiveness is an integral part of cadet training. Practical exercises that are as close to real-life situations as possible allow cadets to apply the skills they have learned and increase their readiness to act in an emergency. Assessing cadets' knowledge and skills through tests

and practical exercises can help identify weaknesses and improve the curriculum. Analyzing and improving the curriculum in accordance with the results obtained is important to ensure quality education. Interaction with healthcare services is another important aspect of cadet training. They must be able to communicate properly with emergency services and be able to quickly and clearly convey information about the victim's condition and the circumstances of the accident. The application of an algorithm of behavior when interacting with medical personnel helps ensure effective cooperation and the rapid provision of qualified assistance. Therefore, first aid training is an integral part of cadets' professional training [3]. It develops not only the skills to fulfill their duties, but also the ability to protect the most valuable thing – human life. The use of effective teaching methods, the involvement of qualified instructors, special attention to psychological training and the establishment of effective cooperation with health care services will ensure a high level of cadets' readiness to provide first aid and increase the effectiveness of their professional activities.

References

1. Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти Наказ МОЗ України від 04.08.2021 №1627. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/504226__688328#n9
2. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах. Наказ МОЗ України від 09.03.2022 №441. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#Text>
3. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 30.12. 2022 року. Ст. 340. (з наступними змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text>
4. Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу: Постанова КМ У від 21 листопада 2012 року. №: 1115 (з наступними змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1115-2012-%D0%BF#Text>

ІННОВАЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Солодка Марія Віталіївна

*аспірантка II курсу 032 «історія та археологія»
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського,
бібліотекар загальної бібліотеки Військової академії,
працівник ЗС України
м. Одеса, Україна*

Вступ. Сучасні воєнні конфлікти докорінно змінюють підходи до військової освіти, вимагаючи впровадження новітніх технологій та адаптації навчальних програм до реальних викликів. Військові академії у всьому світі активно переглядають методи підготовки офіцерів, інтегруючи цифрові технології, симуляційні системи та штучний інтелект у навчальний процес. Такі зміни сприяють ефективнішому формуванню навичок прийняття рішень, стратегічного мислення та адаптації до нестабільного бойового середовища.

Важливим аспектом сучасної військової освіти є взаємодія з міжнародними партнерами, обмін досвідом та впровадження кращих світових практик. Використання новітніх методик навчання дає змогу підготувати військових фахівців, здатних ефективно діяти в умовах гібридної війни та інформаційного протистояння.

Актуальність теми. Глобальні зміни у сфері безпеки та оборони вимагають трансформації військової освіти, адже сучасна війна включає не лише фізичне протистояння, а й інформаційні, кібернетичні та психологічні аспекти. Військові академії мають адаптувати навчальні програми, щоб підготувати фахівців до нових загроз і технологічних викликів.

Інноваційні підходи, зокрема використання віртуальної реальності, штучного інтелекту, моделювання бойових дій та кібербезпеки, стають невід'ємною частиною військової освіти. Водночас важливим залишається розвиток навичок командної роботи, лідерства та психологічної стійкості, що критично необхідні в умовах воєнного часу.

Актуальність дослідження полягає в необхідності аналізу сучасних інновацій у військовій освіті та визначенні їхньої ефективності для підготовки висококваліфікованих військових кадрів. Розвиток цих підходів сприятиме зміцненню обороноздатності держави та підвищенню рівня професіоналізму військових.

Наукові методи. Для дослідження інновацій у військовій освіті в умовах сучасних воєнних конфліктів було застосовано низку наукових методів, що дозволили комплексно розглянути проблему. Зокрема, використовувався метод аналізу, який дав змогу вивчити сучасні тенденції у сфері військової освіти, а також метод порівняння для оцінки ефективності різних інноваційних технологій і підходів, що застосовуються в різних країнах. Метод системного підходу був необхідний для з'ясування взаємозв'язків між різними елементами військової освіти та їх впливу на ефективність підготовки військових кадрів. Важливим інструментом стало також використання методу моделювання, що дозволяє оцінити потенціал новітніх технологій, таких як віртуальна реальність або штучний інтелект, в контексті військових навчань та тренувань. Крім того, було застосовано метод аналізу документів, який дозволив вивчити нормативно-правову базу та міжнародні стандарти, що регламентують процеси військової підготовки в умовах сучасних воєнних загроз. Використання цих методів забезпечило глибоке розуміння процесу інновацій у військовій освіті та дозволило визначити основні напрямки для вдосконалення навчальних систем у контексті сучасних викликів.

Гіпотеза. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що впровадження інноваційних технологій і методів навчання у військовій освіті, зокрема використання віртуальної реальності, штучного інтелекту та симуляторів, значно підвищує ефективність підготовки військових кадрів та здатність адаптуватися до нових умов сучасних воєнних конфліктів. Впровадження таких технологій дозволить не лише покращити технічну підготовку, а й сформувати необхідні навички для ефективного прийняття рішень у ситуаціях високої невизначеності та стресу, що є характерними для сучасних бойових умов.

Результати дослідження. Основна частина дослідження зосереджена на вивченні інновацій у військовій освіті в умовах сучасних воєнних конфліктів, їх впливі на підготовку військових кадрів та адаптації навчальних процесів до нових вимог. В умовах швидко змінюваного технологічного середовища та нових викликів, які виникають під час глобальних і локальних військових конфліктів, важливою складовою є безперервне оновлення методик і підходів у сфері військової освіти. Це дозволяє ефективно реагувати на нові загрози та забезпечувати високий рівень підготовки особового складу.

Інновації у військовій освіті охоплюють низку аспектів: від технологічних змін до адаптації навчальних програм до специфіки сучасних воєнних конфліктів. Один з ключових напрямів, який має значний потенціал для розвитку, полягає у впровадженні новітніх технологій, таких як віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність

(AR), штучний інтелект (AI) та моделювання бойових ситуацій. Ці технології не лише надають можливість відтворити максимально реалістичні умови для тренувань, але й забезпечують більш ефективну підготовку до нетрадиційних форм бойових дій, таких як кіберзагрози або гібридні війни.

Віртуальні тренажери, що відтворюють бойові сценарії, дають можливість проводити навчання в умовах, наближених до реальних, без необхідності виїзду на полігон. Такі тренування дозволяють відпрацьовувати різноманітні тактичні ситуації, вирішення проблем, що виникають у бойових умовах, а також практикувати навички командної роботи. Інтеграція віртуальних ігор та симуляцій у навчальні програми дозволяє максимально точно відтворювати різноманітні сценарії, не обмежуючись лише традиційними методами навчання. Більш того, це дозволяє значно скоротити витрати на матеріально-технічну частину тренувань, оскільки не потрібно створювати спеціальні полігони або використовувати дорогі бойові техніки.

Штучний інтелект також стає важливим інструментом у військовій освіті. Використання AI для аналізу поведінки військових у реальних або змодельованих ситуаціях дає можливість створювати індивідуальні програми навчання, що відповідають конкретним потребам кожного військовослужбовця. Системи AI можуть оцінювати ефективність навчання, виявляти слабкі місця в знаннях і навичках курсантів та пропонувати оптимальні варіанти для вдосконалення. Важливою особливістю є здатність AI адаптуватися до швидко змінюваних умов на полі бою, що є особливо актуальним для сучасних військових конфліктів, де важливим є швидке реагування на непередбачувані ситуації.

Серед основних аспектів інновацій у військовій освіті є також адаптація навчальних програм до специфіки сучасних конфліктів, таких як гібридна війна, кіберзагрози, тероризм та асиметричні війни. Такі конфлікти часто характеризуються нестандартними формами ведення бойових дій, що включає інформаційні війни, кібернапади на критичну інфраструктуру, використання дронів для розвідки або нападу, а також застосування психологічних операцій для деморалізації противника. Враховуючи це, навчання військових повинно включати модулі з кібербезпеки, стратегічного інформаційного забезпечення та методів протидії терористичним загрозам. Це дозволяє підготувати військових не лише до традиційних бойових дій, але й до нетрадиційних загроз, які можуть виникнути в ході сучасних воєнних конфліктів.

Особливу увагу в контексті інновацій у військовій освіті варто звернути на роль командирів, які мають здатність приймати рішення в умовах невизначеності та високого стресу. Зміни в методах навчання

повинні включати розвиток лідерських якостей, здатність до швидкого аналізу ситуацій і прийняття рішень, а також вміння працювати в умовах, коли ресурсів обмежено, а час на ухвалення рішення – мінімальний. Враховуючи розвиток інформаційних технологій, важливим елементом підготовки стає також навичка управління даними, вміння аналізувати інформацію в реальному часі та адаптувати стратегії ведення бою.

Іншим важливим аспектом є міждержавна співпраця у сфері військової освіти. Сучасні глобальні загрози вимагають від військових навчальних закладів не лише внутрішньої трансформації, а й активної взаємодії з міжнародними партнерами. Спільні тренування, обмін досвідом та взаємодія в рамках міжнародних навчань дають можливість підвищити рівень готовності до глобальних та локальних загроз, а також дозволяють обмінюватися досвідом у застосуванні новітніх технологій та підходів до військової підготовки.

Отже, інновації у військовій освіті є важливим фактором, що визначає успіх у підготовці військових кадрів до сучасних воєнних конфліктів. Впровадження новітніх технологій, адаптація навчальних програм до нових викликів та розвиток лідерських якостей дозволяють підвищити ефективність підготовки та забезпечити готовність до дій у складних, швидко змінюваних умовах.

Висновок. Впровадження інновацій у військову освіту є необхідною умовою для ефективною підготовки військових кадрів до сучасних воєнних конфліктів. Використання новітніх технологій, таких як віртуальна реальність, штучний інтелект та моделювання бойових ситуацій, дозволяє значно підвищити ефективність навчання та адаптацію до змінюваних умов. Адаптація навчальних програм до специфіки гібридних і асиметричних війн, а також розвиток лідерських якостей і швидкість прийняття рішень є важливими для досягнення високої бойової готовності. Міжнародна співпраця у сфері військової освіти сприяє обміну досвідом та підвищенню рівня підготовки. Загалом, інновації в навчальному процесі є ключовими для забезпечення ефективною обороноздатності в умовах сучасних загроз.

Література

1. Зозуля О. А., Василенко С. О. Технології військової освіти: виклики та інновації. Х. : Вищ. Навч. заклад “Національний університет оборони України”, 2019. 284 с.
2. Литвиненко В. В. Інноваційні технології в освіті: теорія і практика. К. : Либідь, 2020. 352 с.
3. Чумак І. М., Бондаренко О. В., Кравченко М. В. Військова освіта в умовах гібридних загроз. Одеса : Одеська військова академія, 2021. 258 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Старжець Володимир Іванович

кандидат історичних наук,

*доцент кафедри історії, теорії держави і права та філософії,
Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-
гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

В умовах стрімкого збільшення обсягів суспільної інформації та інтенсивного оновлення наукових знань постає нагальна потреба у впровадженні інноваційних підходів до підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах. Розвиток компетентностей майбутніх вчителів історії щодо самостійної організації навчального процесу, базованого на дослідницькому підході, є важливою складовою їхнього професійного становлення.

Підготовка кваліфікованих спеціалістів у закладах вищої освіти України вимагає активного залучення студентів до навчально-дослідницької діяльності (НДД), що є важливим чинником підвищення фахового рівня випускників історичних спеціальностей [2, с. 248]. Оволодіння основами теорії, методології та технології наукового пізнання, а також їхнє застосування в суспільній практиці, дозволить випускникам вищої школи успішно інтегруватися в професійну діяльність. Ці навички сприятимуть адаптації до сучасних вимог реформування Нової української школи та забезпечать успішну реалізацію в педагогічній і науковій сферах.

Формуванню дослідницьких навичок самостійної, творчої діяльності у студентів історичних спеціальностей сприятиме активне використання проблемного та дослідницького підходів в освітньому процесі. Погоджуємося з думкою О. Попадич, що «у студентів, таким чином, формується уявлення про дослідження не просто як про набір приватних когнітивних інструментів, що дозволяють продуктивно вирішувати пізнавальні завдання, а як про спосіб контакту з навколишнім світом і навіть ширше – як стиль життя» [5, с. 224]. Тому сучасний освітній процес має ґрунтуватися не лише на фрагментарному включенні методів активного навчання в педагогічну практику, а на цілеспрямованій роботі з розвитку дослідницьких компетентностей.

Якісна професійна підготовка майбутніх вчителів історії потребує активізації пізнавальної діяльності студентів через НДД та творчо-

пошукову роботу, що сприятиме розвитку критичного мислення та креативності. Зміна ролі викладача в цьому контексті також є важливою, адже він має стати не просто джерелом знань, а й організатором навчального процесу, фасилітатором, який допомагає студентам знаходити власні шляхи до здобуття знань [3, с. 58]. Адже сутність дослідницького підходу полягає у створенні викладачем дискусійних ситуацій та організації процесу їх розв'язання. Такий стиль навчання передбачає наступну послідовність: створення і аналіз проблемних ситуацій; формування проблемних запитань; пошук способів вирішення проблеми шляхом висунування гіпотез, доведення їх або спростування; підведення підсумків та рефлексія [6, с. 108]. Для розвитку дослідницьких навичок студентів-істориків важливо акцентувати увагу на проведенні проблемних лекцій та практичних занять, що стимулюють процес пізнання та сприяють залученню майбутніх фахівців до активних і систематичних пізнавальних дій.

При розробленні проблемних лекцій (лекція-дискусія, лекція-діалог, лекція-візуалізація, бінарна лекція, лекція-прес-конференція тощо) викладачі активно використовують активні та інтерактивні методи викладу теоретичного матеріалу. Цей досвід варто підтримувати практичними заняттями проблемного характеру, що базуються на співпраці студентів і викладача, таких як диспути, інтерактивні вправи, дидактичні ігри тощо. У організації практикумів для студентів-істориків, що мають дослідницький характер, ключовими методиками є: проектна робота, проблемно-пошукові завдання, кейс-методи, мозковий штурм, дидактичні ігри, опитування, прес-конференції, дискусії та презентація результатів досліджень [3, с. 59]. Найбільш дієвими типами практичних занять, що сприяють розвитку дослідницької культури студентів вищої школи є семінари-дискусії, семінари-дослідження і проектна діяльність.

Особливе місце в структурі наукової культури займає рефлексія. Рефлексію необхідно розглядати як окремий, специфічний вид дослідницької діяльності, яка допомагає студентові усвідомлювати, проектувати і прогнозувати свою навчально-дослідницьку роботу [7, с. 437]. Регулярний самоаналіз не тільки формує систему наукових і методологічних знань, але й стимулює творчий розвиток особистості. Тому важливим завданням майбутніх вчителів історії є освоєння методів рефлексивного мислення та їх активне використання в професійній діяльності.

Окремим аспектом організації дослідницького навчання є науково-дослідницька робота (НДР) майбутніх вчителів історії, яка здійснюється у закладах вищої освіти. Основні форми такої роботи студентів історичних спеціальностей є наступними: 1) НДР як частина

навчального процесу – підготовка курсових та кваліфікаційних (бакалаврських, магістерських) робіт; 2) НДР студентів-істориків, що здійснюється поза освітнім процесом, зокрема: робота у наукових товариствах, гуртках, дискусійних клубах; написання доповідей, статей; участь студентів у виконанні наукових проєктів [8, с. 6]. Організація дослідницької роботи здобувачів поза межами навчального процесу не лише покращить знання, набуті під час навчання, а й дасть можливість застосовувати їх на практиці. Для деяких студентів така діяльність стає початковим етапом для подальшої професійної наукової кар'єри.

Головною проблемою в організації НДР здобувачів вищої освіти визначають диференційований рівень мотивації студентів до такого виду діяльності. Зокрема, С. Вітвицька виділяє чотири рівні готовності студентів до дослідницького навчання: «дуже низький рівень, характерний для студентів у яких основний мотив виконання завдань необхідність отримати оцінку; низький рівень притаманний здобувачам, які поверхнево усвідомлюють сутність проблеми, ініціатива в організації дослідницької роботи належить викладачеві; достатній рівень передбачає наявність інтересу до пошукової роботи, середнього розвитку творчих можливостей, знання основ дослідницької діяльності, без визначення всіх її ключових ознак; високий рівень готовності передбачає потужну мотивацію до навчально-дослідницької діяльності, високий рівень творчих можливостей, детальне знання суті наукової роботи, володіння основними методами організації дослідницької роботи» [1, с. 170].

Впровадження інноваційних технологій і методів навчання дозволяє стимулювати мотивацію студентів до освоєння ключових аспектів професійної діяльності, сприяти розвитку ключових компетентностей і підготовці конкурентоспроможних фахівців [4, с. 100]. Комплексна реалізація навчально-дослідницької та наукової роботи студентів сприяє вирішенню таких завдань: формуванню історичного світогляду, прискореному освоєнню спеціальності, оволодінню методологією наукового дослідження, здатності застосовувати теоретичні знання на практиці, розвитку навичок самостійної пошукової діяльності, а також розширенню світогляду і наукової ерудиції здобувачів вищої освіти.

Отже, організація навчально-дослідницької діяльності майбутніх вчителів історії є важливим елементом удосконалення їхньої професійної підготовки у закладах вищої освіти. Застосування проблемних та інтерактивних методів навчання в освітньому процесі дозволяє реалізувати особистісно орієнтований підхід, розширює знання, уміння та навички студентів, сприяє розвитку ініціативності та творчого потенціалу, а також мотивує до самостійних пошуків. Крім того, саме навчання на дослідницькій основі є важливою технологією

для формування критичного мислення, активної життєвої позиції та національної свідомості студентської молоді.

Література

1. Вітвицька С. С. Готовність студентів до науково-дослідної діяльності як чинник формування творчої особистості. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: збірник наукових праць*. Рівне: МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2008. С. 168–170.

2. Гончарова Н. О. Методика викладання історії у вищій школі: навчальний посібник. Харків: ФОП Шейніна О. В., 2009. 328 с.

3. Давидок Р. П., Старжець В. І. Організація дослідницького навчання у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів історії. *Педагогічні науки. Педагогічні науки: теорія та практика*. 2024. № 2. С. 56–62.

4. Повідайчик О. С., Повідайчик М. М., Герич М. С. Залучення студентів до науково-дослідницької діяльності з перших курсів як педагогічна умова формування конкурентоздатних фахівців. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 20. Т. 2. С. 97–100.

5. Попадич О. О. Дослідницьке навчання як засіб формування виробничих функцій майбутнього педагога вищої школи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. № 1. С. 223–226.

6. Скорик Т. В. Методи проблемного навчання як шлях підвищення якості освіти у вищих навчальних закладах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 144. С. 107–109.

7. Тушева В. В. Теоретичні основи формування науково-дослідницької культури студентів в системі вищої педагогічної освіти. *Вища освіта України: теоретичний і науково-методичний часопис*. 2010. Вип. 38. Т. 1. С. 435–439.

8. Яремчук В. П. Основи науково-дослідної роботи студентів: навчальний посібник для студентів факультетів гуманітарного профілю. Острого: Національний університет «Острозька академія», 2012. 56 с.

THE IMPACT OF INDUSTRY 4.0 ON DEVELOPING KEY SKILLS FOR FUTURE PROFESSIONALS

Stepanenko Olena Ivanivna

*Candidate of Pedagogical Sciences (PhD),
Associate Professor of Educational and Scientific Institute of Philology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Technology has become integral to education, leading teachers and students to use it fundamentally. The widespread adoption of the Internet allowed students to access their sources of information, making learning more networked and enabling direct connections to various sources of knowledge, rather than solely relying on the exchange of information between students and teachers. Digital transformation and Education 4.0 differ from traditional education because they are enabled, supported, and guided by technology, including artificial intelligence, data management, ubiquitous technologies, robots, cloud computing, and sustainable technologies [1].

Education 4.0 refers to learning technologies associated with Industry 4.0, aimed at transforming the future of education through advanced technologies and automation. Smart technologies, artificial intelligence, and robotics are part of Industry 4.0, influencing our daily lives, becoming increasingly integrated into businesses, and leading to changes in the skills for future specialists. Due to technology's ability to maintain constant connectivity among employees, job responsibilities are becoming increasingly flexible and adaptive. Industry 4.0 is an economic shift resulting in increased globalization and rapid technological advancement that shapes how we live, learn, and work. Industry 4.0 has fueled trends like: automation and the rise of middle and high-skill jobs; intangible value in skills like leadership, communication, and design; remote work, distributed global workforces, and online, cross-cultural collaboration; digital tools in the workplace, and a partnership between humans and the internet of things IoT.

If universities want their graduates to be successful, they must prepare their students for a world in which cyber-physical systems exist across all industries. Education 4.0 represents a shift in learning technologies alongside industrial changes. For higher education institutions, this means identifying what their future graduates will need. Educators, researchers, business representatives, and government and non-government organizations have identified seven critical skills that should be central to every student's personal learning program as they prepare for a constantly evolving future workforce.

1. **Problem-solving:** The ability to solve problems is one of the most essential skills required by employees of any company or organization. Students who are proficient in problem-solving approach challenges with curiosity and a readiness to tackle them. Working independently or collaboratively, students analyze situations and ask questions to identify the root cause of a problem, brainstorm potential solutions, experiment and test solutions on a small scale, review test results, scale up the best solution, and continue monitoring to ensure the problem is effectively resolved. Problem-solving skills include creativity, data analysis, persistence, and critical thinking.

2. **Collaboration:** At its core, collaboration involves working well with others, sometimes as a team leader and other times as a team member. Collaborative students influence outcomes and are willing to change their opinions when presented with strong evidence that contradicts their initial beliefs. Effective collaborators build relationships with various personality types, employ different work styles, and act quickly to reduce tension and resolve conflicts within teams. Additionally, they communicate respectfully, whether in person, on camera, through audio, in written form (from micro-messages to long reports), or while actively listening. In 2017, Pearson Education, in collaboration with UNICEF, developed and published a report on essential 21st-century skills. The report recommends embedding three elements of collaboration into everyday classroom activities: interpersonal communication, conflict resolution, and task management. According to the report, some level of friction should be built into the learning environment to develop and practice collaboration skills. To structure a class for collaborative learning, the report recommends forming students into various groups for diverse tasks and projects, rotating roles among them to ensure all students experience different responsibilities and interpersonal dynamics, and teaching students how to respond when peers provide honest, constructive feedback. The report confirms that students with strong collaboration skills have better employment and career advancement prospects than those who lack them [2].

3. **Adaptability:** Adaptability is a crucial skill in Education 4.0, as it enables learners to thrive in a rapidly changing environment characterized by technological advancements and global interconnectedness. Adaptability involves the ability to adjust to new situations, technologies, and challenges. It encompasses cognitive, behavioral, and emotional adjustments, such as resilience, buoyancy, and self-regulation [3]. Educational strategies include creating self-regulated learning processes where students set goals, evaluate their progress, and adjust their strategies based on feedback. Adaptability is often taught alongside other critical skills like problem-solving and collaboration. These skills complement each other, as adaptable learners are better equipped to collaborate and solve complex problems. Adaptability

prepares students for a future where technological and societal changes are frequent. It allows them to pivot between different roles and industries, ensuring they remain relevant in the job market [3]. By fostering adaptability, Education 4.0 equips learners with the flexibility needed to navigate the challenges of Industry 4.0 and beyond [4].

Adaptability in Education 4.0 empowers learners to embrace change, innovate, and thrive in dynamic environments. It is a foundational skill that complements other essential competencies, ensuring future specialists are well-equipped to succeed in a rapidly evolving world. Digital technologies and innovative pedagogies help integrate adaptability into the curriculum, making it a core component of Education 4.0. Encouraging students to embrace change and view challenges as opportunities for growth is central to developing adaptability. This skill is essential for navigating uncertainty and making effective decisions under pressure.

Adaptive learning environments in higher education offer a dynamic approach that tailors education and support to each student's unique needs. These environments integrate technology, pedagogy, and student-centered strategies to improve learning outcomes and success. Key aspects include: a) personalized learning—adjusting content, pace, and methods to fit individual learning styles and preferences; b) data-driven learning—leveraging analytics to assess performance, behaviors, and learning patterns, enabling targeted support; c) adaptive learning technologies—utilizing intelligent tutoring systems, learning management systems (LMS), and educational software to personalize learning experiences; d) flexibility and accessibility—offering diverse formats (online, hybrid, in-person), multiple engagement modes (multimedia, interactive activities), and accommodations for students with disabilities; e) student support services—providing academic advising, tutoring, career counseling, and disability support to address academic, social, and emotional needs; f) continuous improvement—regularly refining teaching methods, technologies, and support services based on student and faculty feedback. These environments enhance a more effective and inclusive educational experience by promoting adaptability and personalization. 4.

Global Citizenship: Students develop awareness of global issues and learn to collaborate across borders through virtual reality (VR), social media, and video conferencing.

5. Innovation and Creativity: Education 4.0 fosters the ability to design solutions for complex problems by encouraging experimentation, computational thinking, and iterative design processes.

6. Technology Proficiency: Digital literacy, programming, data analysis, and familiarity with emerging technologies (e.g., IoT, AI) are central to the curriculum.

7. Lifelong Learning: This approach fosters continuous, self-directed learning to keep pace with the rapid obsolescence of knowledge and skills in modern industries. To remain competitive in the technology industry,

continuous learning is essential. It is a lifelong process crucial for staying relevant in this fast-paced field. Effective learning requires active engagement through reflection, experimentation, and the application of new knowledge and skills to real-world situations. Learning should be self-directed and driven by personal interests, curiosity, and motivation rather than imposed by external factors. Learning should be flexible and adaptable to changing circumstances, such as technological advances, social and economic changes, and personal development. As technology continues to evolve rapidly, it is crucial for technology leaders to continuously learn and adapt to emerging technologies to remain competitive and drive innovation in their work. If you have been working in the technology sector for a decade or more, you have likely amassed a wealth of knowledge and skills. However, as technology evolves, it's essential to keep learning and applying new skills to stay relevant in your field.

Thus, the emergence of Education 4.0 presents a unique opportunity to modernize educational systems, ensuring that young people are effectively prepared for Industry 4.0 while reducing educational inequalities and leveraging promising educational technologies. By emphasizing problem-solving, collaboration, and adaptability in both individual skill development and classroom learning, Education 4.0 provides young people with the best opportunity to succeed in the global economy. The learning process is reimagined as an inclusive, lifelong experience where students develop skills while teachers act as mentors.

References

1. González-Pérez L., Ramírez-Montoya M. Components of Education 4.0 in 21st Century Skills Frameworks: Systematic Review. *Sustainability*. 2022. Volume 14. Issue 3. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14031493>
2. 21st Century Skills for All: UNICEF and Pearson Launch Educational Partnership for Children. Pearson, 2017. URL: <https://plc.pearson.com/en-GB/news-and-insights/news/21st-century-skills-all-unicef-and-pearson-launch-educational-partnership> (Date of access: 5.03.2025).
3. Education 4.0: Here are 3 skills that students will need for the jobs of the future. World Economic Forum. Davos, 2023. URL: <https://www.weforum.org/stories/2023/01/skillsets-cultivated-by-education-4-0-davos23/> (Date of access: 05.03.2025).
4. Transformational program “Education 4.0: Ukrainian sunrise”. Ministry of Education and Science of Ukraine. Kyiv, 2024. URL: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/20221220_123446.pdf (Date of access: 05.03.2025)

**ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА
У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ
У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ**

Сухацька Ірина Юрївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності,
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Цивільний захист є важливим елементом підготовки правоохоронців, оскільки забезпечує їхню здатність ефективно діяти в умовах надзвичайних ситуацій, катастроф і техногенних загроз. В сучасних умовах нестабільності та глобальних безпекових викликів, що включають природні лиха, воєнні конфлікти, терористичні акти та екологічні катастрофи, майбутні правоохоронці повинні володіти відповідними компетентностями для забезпечення безпеки громадян та реагування на кризові ситуації. Це набуває особливої актуальності для України, яка перебуває у стані збройного конфлікту, що супроводжується руйнуванням критичної інфраструктури, зростанням загроз техногенного характеру та необхідністю посиленої координації сил цивільного захисту. Правоохоронці відіграють ключову роль у підтриманні правопорядку в умовах надзвичайних ситуацій, забезпеченні евакуаційних заходів, допомозі постраждалим та попередженні диверсійних загроз. Формування відповідних компетентностей дозволяє їм не лише ефективно реагувати на кризові події, а й запобігати їхнім наслідкам, знижуючи рівень ризиків для населення та держави загалом.

Формування компетентностей у сфері цивільного захисту передбачає ґрунтовне опанування нормативно-правової бази, що регулює цю сферу, а також відповідність вимогам стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України [3]. Цей стандарт передбачає комплексне формування у здобувачів вищої освіти низки загальних та фахових компетентностей, що сприяють їхній готовності до ефективного реагування на надзвичайні ситуації та забезпечення громадської безпеки. Зокрема, особлива увага приділяється вивченню чинного законодавства, що регулює питання цивільного захисту, включаючи

Закон України «Про цивільний захист», Кодекс цивільного захисту України, міжнародні стандарти та рекомендації спеціалізованих установ, таких як ООН та Європейський Союз [1], [2], [4]. Це дозволяє майбутнім правоохоронцям не лише отримати теоретичні знання, а й застосовувати їх на практиці під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, забезпечення евакуаційних заходів, координації взаємодії між відповідними службами та запобігання кризовим явищам у суспільстві.

Важливим аспектом підготовки майбутніх правоохоронців у сфері цивільного захисту є формування практичних навичок, що забезпечують ефективне реагування на надзвичайні ситуації [3]. До них належать надання домедичної допомоги, організація та проведення евакуаційних заходів, координація дій з іншими службами, а також функціонування в умовах екстремальних обставин. Вагоме місце в цьому процесі займає інтеграція навчальних курсів із цивільного захисту в освітні програми, що дозволяє здобувачам освіти опановувати сучасні методики реагування на кризові ситуації. Відповідно до стандарту вищої освіти з правоохоронної діяльності, майбутні правоохоронці повинні оволодіти ключовими компетентностями, серед яких:

- Компетентність у сфері безпеки, що охоплює знання про ризики, пов'язані з надзвичайними ситуаціями, та стратегії їх мінімізації;
- Комунікативна компетентність, яка забезпечує здатність ефективної взаємодії з іншими підрозділами та структурами під час кризових подій;
- Організаційна компетентність, необхідна для координації рятувальних та евакуаційних заходів, а також управління ресурсами у складних умовах;
- Критичне мислення та здатність швидко приймати рішення, що сприяє адекватній оцінці ситуації та вибору оптимальної стратегії дій;
- Фізична та психологічна витривалість, яка є необхідною умовою для ефективного виконання завдань у напружених умовах надзвичайних ситуацій [3].

Міжнародний досвід свідчить про те, що цивільний захист є невід'ємною складовою підготовки правоохоронних органів у розвинених країнах. У державах Європейського Союзу, США, Канаді та Австралії діють багаторівневі навчальні програми, які включають спеціалізовані курси, моделювання кризових ситуацій, практичні тренінги у взаємодії з аварійно-рятувальними службами, поліцією та військовими підрозділами. Важливу роль відіграють тактичні навчання, що дозволяють правоохоронцям відпрацьовувати алгоритми дій у разі терористичних загроз, техногенних аварій або стихійних лих [5].

Зокрема, в країнах ЄС значна увага приділяється впровадженню цифрових технологій у систему цивільного захисту. Використовуються

автоматизовані платформи прогнозування ризиків, мобільні додатки для екстреного оповіщення населення, системи штучного інтелекту для моделювання можливих сценаріїв розвитку надзвичайних ситуацій. Важливим аспектом є навчання офіцерів поліції методам психологічної підтримки постраждалих, що дозволяє зменшити рівень паніки серед населення та підвищити ефективність координації дій під час евакуаційних заходів [5].

В Україні існує об'єктивна необхідність розширення подібного підходу, зокрема шляхом комплексної модернізації навчальних програм, адаптації міжнародних стандартів цивільного захисту до національної системи підготовки правоохоронців, впровадження інноваційних методик, зокрема цифрового моделювання кризових ситуацій та використання віртуальної реальності для тренування співробітників правоохоронних органів. Важливим напрямом є розробка інтегрованих систем оповіщення, що поєднують дані з камер відеоспостереження, метеорологічних центрів та систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій [6].

З огляду на збройний конфлікт в Україні, особливо актуальним є підвищення рівня підготовки правоохоронців до роботи в умовах військових дій, мінної небезпеки, масових евакуацій та ліквідації наслідків руйнування критичної інфраструктури. Запровадження систематичних тренувань, що включають елементи стресового менеджменту, тактику дій у зонах бойових дій та кризовий менеджмент, сприятиме підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів у надзвичайних ситуаціях [4].

Таким чином, цивільний захист є базовим елементом формування компетентностей майбутніх правоохоронців, який сприяє розвитку їхньої готовності до дій у надзвичайних умовах. Запровадження сучасних стандартів підготовки, використання кращих світових практик та розширення міждисциплінарного підходу дозволить значно підвищити ефективність правоохоронних органів у забезпеченні безпеки громадян та реагуванні на надзвичайні ситуації.

Література

1. Закон України «Про цивільний захист» від 24 червня 2004 року № 1859-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 39. С. 1320-1332.

2. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34. С. 458-472.

3. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність», затверджений наказом Міністерства освіти і науки України.

4. ООН. Загальна концепція цивільного захисту у надзвичайних ситуаціях. Нью-Йорк: UN Publications, 2018. 245 с.

5. Європейський Союз. Основи безпеки та цивільного захисту в рамках європейської політики. Брюссель: EU Security Directorate, 2020. 312 с.

6. Smith J., Brown P. Emergency Response and Law Enforcement: Best Practices. London: Routledge, 2019. 278 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-66>

ВИЩА МЕДИЧНА ОСВІТА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Токарчук Надія Іванівна

*доктор медичних наук, професор,
професор кафедри педіатрії № 1*

*Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна*

Війна є одним із найсерйозніших викликів для всіх сфер суспільного життя, зокрема й для системи вищої медичної освіти. Вона створює численні труднощі для студентів, викладачів та закладів освіти загалом. Виклики та проблеми медичної освіти спрямовні передусім на мінімізацію шкідливих наслідків від військового вторгнення, пошуку можливих шляхів їх подолання.

Військові дії змушують навчальні заклади евакуюватися або працювати в умовах постійної загрози. Багато студентів та викладачів вимушено залишають свої домівки, що ускладнює навчальний процес. Наразі, воєнний стан створює труднощі у підтримці високого рівня медичної освіти. Через постійні повітряні тривоги, відключення електроенергії та інші фактори навчальний процес не є безперервним, що ускладнює підготовку студентів. Зокрема, виникають проблеми з організацією практичних занять та клінічної підготовки студентів [1, с. 41].

Медична освіта неможлива без практики. В умовах війни доступ до лікарень, симуляційних центрів та клінічних баз обмежений або відсутній, що негативно впливає на підготовку майбутніх лікарів. Через неможливість проведення очних занять частина медичних університетів перейшли на онлайн-освіту. Проте якість дистанційного навчання в медицині є значно нижчою через неможливість повноцінного проведення практичних занять. Отже, необхідність впровадження нових

методик та технологій навчання стає актуальною в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття [2, с. 3].

Студенти та викладачі зазнають психологічного тиску через воєнні дії, що впливає на їхню здатність ефективно навчатися та викладати [3, с. 40]. Стрес, втрати близьких, тривожність і нестабільність спричиняють значні проблеми з концентрацією, засвоєнням матеріалу та мотивацією до навчання.

Зниження фінансування університетів, скорочення стипендій та заробітних плат ускладнюють функціонування медичних закладів освіти. Умови війни вимагають адаптації навчальних програм, збільшення акценту на військову медицину та екстрену медичну допомогу.

Зклади освіти змушені швидко адаптуватися до нових умов, забезпечуючи безперервність навчання та підтримку студентів [4, с. 77].

Шляхи подолання викликів і проблем. Розвиток та використання сучасних симуляторів та віртуальної реальності дозволить компенсувати брак практичних занять. Співпраця з іноземними університетами, обмінні програми та дистанційні лекції можуть допомогти збереженню якості освіти. Запровадження психологічної допомоги для студентів та викладачів сприятиме їхній адаптації до складних умов. Поєднання дистанційної та офлайн-освіти з адаптацією під військові умови може забезпечити безперервний освітній процес.

Висновки. Вища медична освіта під час війни стикається з численними викликами та проблемами, які впливають на якість підготовки майбутніх лікарів. Проте завдяки впровадженню нових методів навчання, міжнародній співпраці та підтримці психологічного здоров'я учасників освітнього процесу та адаптації навчальних програм можливо зберегти високий рівень освіти навіть у складних умовах. Важливо продовжувати шукати ефективні рішення для забезпечення безперервності навчального процесу та якісної підготовки медичних кадрів.

Література

1. Гончарова Л.В., Котюжинська С.Г., Васьянов Р.С., Остапенко І.О. Виклики якості вищої медичної освіти, зумовлені воєнним станом. *Одеський медичний журнал*. 2023. № 1 (182). С. 40-42. DOI 10.32782/2226-2008-2023-1-7

2. Боднар П. Я., Беденюк А. Д., Боднар Т. В., Боднар, Л. П. Парадигма вищої медичної освіти в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття. *Академічні візії*. 2022. № 14. вилучено із <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/93>

3. Tavrovetska N., Veldbrekht O. Psychological aspects of online learning implementation at Ukrainian universities. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*. 2023. № 9(2). С. 38-47. doi: 10.52534/msu-pp2.2023.38.

4. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / С. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-67>

ВПЛИВ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ НА ЗДАТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Топорецька Зоряна Миколаївна

*доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник наукової лабораторії № 1
науково-організаційного центру,
Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Важинський Володимир Михайлович

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права та гуманітарних дисциплін,
Івано-Франківська філія Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Три роки дії правового режиму воєнного стану, повітряні тривоги, обстріли, відключення електроенергії, зміна місця проживання, нестабільність соціально-економічної та політичної ситуації не лише в країні, але й у всьому світі негативно впливають на стан здоров'я всіх українців. За оцінками ВООЗ, кожна п'ята людина, яка зазнала впливу війни, перебуває під ризиком розвитку психічних захворювань, для України це – майже 8,5 мільйонів людей [1]. Студенти юридичних навчальних закладів не виключення, постійні тривоги та стреси впливають на якість засвоєння ними матеріалу та результати навчання.

Так, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я «згідно з останньою оцінкою потреб ВООЗ у сфері охорони здоров'я України (жовтень 2024 р.), 68% українців повідомляли про погіршення стану здоров'я порівняно з довоєнним періодом. Найпоширенішими

проблемами зі здоров'ям є проблеми з психічним здоров'ям, на які страждають 46% людей, далі розлади психічного здоров'я (41%) і неврологічні розлади (39%)» [2]. Якщо людина перебуває в тривалому стресі і не отримує вчасно необхідної психологічної допомоги чи підтримки у зв'язку з проблемами психічного здоров'я, вона шукає порятунку шляхом втечі від реальності, що має наслідком розвиток таких психічних захворювань як алкоголізм, наркоманія, ігрова залежність [3, с. 7].

Результати четвертої хвилі всеукраїнського дослідження, проведеної у грудні 2024-січні 2025 року у межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» – ініціативи першої леді Олени Зеленської показують, що респонденти найчастіше відчували тривожність та напругу (58%), погіршення сну (50%), виснаженість (49%), поганий настрій (49%), емоційну нестабільність (45%) та роздратування чи злість (44%). При цьому серед потреб респонденти вказують на потребу в покращенні доступу до послуг з ментального здоров'я (66%) як основний пріоритет для цієї сфери, а також 86% українців вважають, що тему ментального здоров'я слід обговорювати більше [4].

Звісно університети намагаються пристосуватись до нових викликів: організують змішане навчання, дистанційне навчання, розміщують частину навчальних матеріалів на онлайн-платформах для швидкого доступу студентів до інформації у зручних для них час, багато інформації, включаючи судову практику, дають з онлайн ресурсів для відкритого доступу [5, с. 80], дозволяють гнучкий графік складання сесії тощо. Але в той же час перебої з електроенергією, доступом до мережі Інтернет, безсонні ночі в укріттях не дозволяють студентам нормально спланувати своє навчання і достатньо сконцентруватись на здобутті знань.

Практика викладання показує, що, не дивлячись на всі ті умови, які створюються студентам, вони все ж показують гірші знання з окремих дисциплін, отже лише зміни підходів до викладання недостатньо, а необхідне впровадження заходів щодо підтримки психічного (ментального) здоров'я учасників освітнього процесу.

Закон України «Про вищу освіту» передбачає «забезпечення додатковою підтримкою в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами, зокрема психолого-педагогічним супроводом» [6]. Проте Закон не передбачає забезпечення постійної психологічної підтримки для всіх здобувачів вищої освіти, тому сьогодні заклади вищої освіти самостійно і добровільно ініціюють питання забезпечення психологічною підтримкою студентів та викладачів: одні створюють свої психологічні служби, інші залучають психологів, проводять окремі тренінги або розміщують інформаційні матеріали чи співпрацюють з

надавачами соціальних послуг. Але така робота є несистемною і не дозволяє забезпечити комплексну підтримку всіх учасників освітнього процесу відповідно до їх потреб. Проте Закон України «Про освіту» у ст. 76 передбачає, що в системі освіти діє психологічна служба [7]. Наказом МОН від 22 травня 2018 року № 509 затверджено Положення про психологічну службу у системі освіти України, відповідно до якого в закладах освіти має створюватись психологічна служба з метою сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти. Посади працівників психологічної служби вводяться до штатних розписів закладів освіти відповідно до нормативів чисельності працівників психологічної служби, затверджених у встановленому порядку, та в межах коштів, передбачених єдиним кошторисом витрат [8].

Тому важливо, щоб кожен заклад освіти забезпечив ефективне функціонування психологічної служби і забезпечив доступ студентів до психологів. На нашу думку, необхідним є проведення психологічної службою регулярних заходів зі студентами, які були б спрямовані на збереження і зміцнення психічного здоров'я, доцільно такі заходи включати в розклад здобувачів освіти та були профілактикою розладів психічного здоров'я. Важливо, щоб психологічна служба проводила також періодичні тестування рівня резильєнтності [9] та стану психічного здоров'я студентів, за результатами якого виявляла студентів з проблемами психічного здоров'я та проводила індивідуальну роботу з ними, адже часто людина сама не бачить проблем або соромиться звертатись за допомогою.

Також Закон України «Про освіту» покладає на викладачів обов'язки щодо забезпечення психічного здоров'я здобувачів освіти. Так, ст. 51 передбачає, що сертифікація педагогічних працівників – це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника (у тому числі з педагогіки та психології, практичних вмій застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи [7]. Але така сертифікація є добровільною.

Ч. 2 ст. 54 цього ж Закону передбачає, що педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я; захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти, запобігати вживанню ними

та іншими особами на території закладів освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів, іншим шкідливим звичкам [7]. Але, щоб захищати психічне здоров'я здобувачів освіти та дбати про нього, працівники закладу освіти повинні мати знання у сфері психології та постійно вдосконалювати їх, тому важливо, щоб заклад освіти забезпечував для своїх працівників можливості для проходження навчання, стажування, тренінгів та інших заходів, які б дозволили їм набути або поглибити необхідні знання.

Також сфера охорони здоров'я сьогодні створила всі умови для того, щоб будь-хто міг отримати психологічну допомогу у сфері охорони здоров'я у свого сімейного лікаря або у психолога закладу охорони здоров'я, створено спеціальні центри ментального (психічного) здоров'я в кластерних лікарнях, які забезпечують надання психологічної та психіатричної допомоги пацієнтам безкоштовно без направлення. Важливо, щоб викладачі та психологічна служба закладу освіти надавати таку інформацію студентам.

Таким чином для покращення здатності студентів до навчання важливо не лише застосовувати новітні підходи у навчанні, але й дбати про збереження та зміцнення психічного здоров'я здобувачів освіти. Для цього важливо активізувати роботу психологічних служб в закладах освіти для забезпечення не формальної, а постійної ефективної психологічної підтримки всіх учасників освітнього процесу, а також подбати про поглиблення знань науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, щоб вони могли виконувати свої обов'язки щодо захисту психічного здоров'я здобувачів освіти.

Література

1. Україна може стати прикладом відбудови системи психічного здоров'я для інших країн, які зазнали впливу війни – представник штаб-квартири ВООЗ. URL: <https://moz.gov.ua/uk/ukraina-mozhe-stati-prikladom-vidbudovi-sistemi-psihichnogo-zdorovja-dlja-inshih-krain-jaki-zaznali-vplivu-vijni-%E2%80%93-predstavnik-shtab-kvartiri-vooz>.

2. Three years of war: rising demand for mental health support, trauma care and rehabilitation. URL: <https://www.who.int/czechia/news/item/24-02-2025-three-years-of-war-rising-demand-for-mental-health-support-trauma-care-and-rehabilitation>.

3. Топорецька З. М., Аймедов К. В., Синіцька Т. В., Олійник О. П. Соціально-психологічний портрет патологічного гравця як передумова запобігання залежності від азартних ігор (gambling disorder). *Медичні перспективи*. 2024. Т. 29, № 1. С. 143-150.

4. Українці відчувають стрес і тривогу, але обирають конструктивні копінгіві стратегії реагування на ці стани. <https://howareu.com/>

news/ukraintsi-vidchuvaiut-stres-i-tryvohu-ale-obyraiut-konstruktyvni-kopinhovi-stratehii-reahuvannia-na-tsi-stany.

5. Топорецька З. М., Важинський В. М. Використання судової практики під час викладання навчальної дисципліни «Кримінальний процес України». Training legal professionals following European standards: scientific and pedagogical internship (November 4 – December 15, 2024). Riga, the Republic of Latvia, P. 79-84.

6. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

7. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

8. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України: наказ Міністерства освіти України від 22 травня 2018 року № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#n19>.

9. Буровицька, А. І. (2024). Особливості резильєнтності студентів під час навчання в умовах воєнного часу. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. № 2. С. 17–23.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-68>

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВІЙНИ

Христова Тетяна Євгенівна

*доктор біологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Жорстка, кривава війна, що розпочалася після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, докорінно змінила всі аспекти життя країни, включаючи сферу вищої освіти. Заклади, що готують фахівців у галузі фізичної культури та спорту, зіткнулися з численними викликами – від фізичного знищення інфраструктури до необхідності адаптувати освітній процес до нових реалій [2, с. 362]. У цей період заклади освіти змушені були шукати нові форми взаємодії з студентами, впроваджуючи онлайн-формати та дистанційне навчання, щоб забезпечити безперервність освітнього процесу навіть в умовах війни.

Фізична культура та спорт традиційно відіграють важливу роль у вихованні молодого покоління та формуванні національної ідентичності, а тому сфера спортивної освіти не залишилася осторонь у період воєнних дій. З перших днів цієї жакливої агресії стало зрозуміло, що заклади вищої освіти змушені швидко адаптувати всю розгалужену систему освітньо-наукової діяльності [5, с. 536].

Першим і найважливішим викликом стало забезпечення безпеки студентів та викладачів. Багато закладів перемістилися або запровадили дистанційне навчання [1, с. 33]. Проте якість такого формату освіти у сфері фізичної культури та спорту викликала значні питання, адже практична підготовка є її невід'ємною складовою. Проведення онлайн-занять з техніки спортивних дисциплін, фізіології рухової активності чи спортивного менеджменту вимагає якісного відеозв'язку, спеціального обладнання та методичних матеріалів, що не завжди доступно в умовах воєнного стану. Обмеження на проведення масових заходів та спортивних змагань створили додаткові труднощі для студентів, які не могли на практиці відпрацьовувати отримані знання та навички [4, с. 184].

Крім того, студенти та викладачі не залишилися осторонь подій на фронті. Частина здобувачів вищої освіти та випускників вступили до лав Збройних сил України та добровольчих формувань. Війна не лише змінила кар'єрні плани багатьох молодих спортсменів, а й поставила перед ними нові моральні та фізичні випробування. Багато спортивних тренерів та фахівців з реабілітації долучилися до допомоги пораненим військовим, використовуючи знання з лікувальної фізичної культури, спортивної медицини та фізичної реабілітації.

На тлі воєнних дій особливого значення набула проблема психологічної реабілітації. Військові, які повертаються з передової, часто мають посттравматичні стресові розлади, а фізична активність та спорт можуть стати ефективним засобом їхньої адаптації до мирного життя. Українські університети почали активніше включати до програм навчання освітні компоненти, пов'язані з реабілітацією, спортивною терапією та психологічною підтримкою.

Ще одним важливим аспектом є участь українських студентів-спортсменів у міжнародних змаганнях, програмах обміну та міжнародної мобільності. Попри труднощі, українські спортсмени продовжують представляти країну на світовій арені, демонструючи силу духу та незламність. Багато університетів уклали угоди з європейськими та американськими освітніми закладами щодо підтримки здобувачів вищої освіти, надання їм тимчасового навчання за кордоном або можливості тренувань у безпечних умовах.

Не можна оминати й проблему відновлення спортивної інфраструктури. Багато навчальних корпусів, спортивних залів,

тренувальних баз і стадіонів зазнали пошкоджень або були зруйновані. Відновлення цих об'єктів потребує значних фінансових ресурсів та часу. В умовах обмеженого бюджету на оборону держава вимушена шукати альтернативні джерела фінансування – гранти, міжнародну допомогу, партнерство з приватними компаніями.

Попри всі труднощі, війна стала своєрідним каталізатором для реформування сфери фізичної культури та спорту. Вона стимулювала розвиток нових підходів у навчанні, зробила акцент на важливості адаптивного спорту, спортивної реабілітації та психологічної підтримки. Українська спортивна наука та освіта довели свою стійкість та здатність до змін навіть у найскладніших турбулентних умовах.

Війна змінила підходи до викладання освітніх компонентів, що стосуються фізичної культури та спорту [6, с. 552]. Викладачі змушені розробляти нові методики навчання, які враховують обмежені можливості доступу до спортивних об'єктів та необхідність поєднання теоретичних і практичних занять у гібридному форматі. Зросла потреба у впровадженні сучасних цифрових технологій, таких як віртуальні тренування, симуляції та дистанційні тести фізичної підготовки [3, с. 84]. Одним із ключових аспектів стало залучення студентів до волонтерської діяльності, пов'язаної зі спортивною реабілітацією поранених військових та цивільних. Освіта у сфері фізичної культури та спорту почала тісніше співпрацювати з медичними та психологічними напрямками, що сприяє комплексному підходу до реабілітації. Після війни очікується підвищений попит на фахівців, здатних працювати з ветеранами, розробляти програми адаптивного спорту для людей, які отримали травми. Відповідно, система вищої освіти змушена готувати нове покоління професіоналів, які зможуть не лише навчати, а й допомагати суспільству відновлюватися після важких випробувань.

Війна суттєво вплинула на систему вищої освіти України у сфері фізичної культури та спорту, змусила її адаптуватися до нових реалій. Попри значні виклики (руйнування інфраструктури, необхідність дистанційного навчання, залучення студентів і викладачів до оборони країни) система освіти продемонструвала стійкість і здатність до змін. Одним із головних здобутків стало посилення уваги до спортивної реабілітації, психологічної підтримки та адаптивного спорту, що є важливим для допомоги військовим і постраждалим від війни. Міжнародна підтримка та участь українських студентів у міжнародних програмах забезпечили високий рівень спортивної підготовки та навчання.

Попереду стоїть завдання відбудови спортивної інфраструктури, повернення талановитої молоді до України та реформування системи підготовки фахівців відповідно до нових викликів. Вища освіта у сфері

фізичної культури та спорту відіграватиме ключову роль у формуванні сильного суспільства, здатного не лише долати наслідки війни, а й закладати фундамент для подальшого розвитку українського спорту на міжнародному рівні.

Література

1. Ашиток Н., Галь Ю. Проблеми впровадження цифрових технологій в дистанційне навчання у вищій школі. *Молодь і ринок*. 2021. № 11-12. С. 33-38. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/252825/250116>
2. Борейко Н.Ю., Азаренкова Л.Л. Роль спорту і фізичної культури під час війни та у відновленні України. *Здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти: матеріали 3-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 27-28 квітня 2023 р. / гол. ред. А.В. Кіпенський*. Харків: Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", 2023. С. 361-365.
3. Когут У., Сікора О., Вдовичин Т. Виклики навчання та викладання в умовах війни. *Молодь і ринок*. 2022. № 6 (204). С. 83-88. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/260171/261819>
4. Особливості організації освітнього процесу в закладах вищої та фахової передвищої освіти в період збройної агресії РФ проти України. *Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник*. Київ, 2022. С. 183-187. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf
5. Bilohur Vlada, Pyurko Vladyslav, Khrystova Tetiana, Pyurko Olga, Moskalyk Hennadii. Impacto social de las políticas educativas para la enseñanza del deporte en contextos de crisis: Visión general. *Interacción y Perspectiva*. 2024. Vol. 14. № 2. P. 534-546. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10929047>
6. Pietsch M., Tulowitzki P., Cramer C. Innovating teaching and instruction in turbulent times: The dynamics of principals' exploration and exploitation activities. *Journal of Educational Change*. 2023. Vol. 24. P. 549-581. <https://doi.org/10.1007/s10833-022-09458-2>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Чумак Микола Євгенійович

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри інформаційних технологій і програмування,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Дудка Тетяна Юрійвна

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти,
Київський авіаційний інститут
м. Київ, Україна*

Сучасна вища освіта покликана не лише озброїти суб'єктів пізнання необхідним набором знань, умінь та навичок, але й актуалізувати готовність молодого покоління до міжкультурного діалогу. У серцевину останнього покладені установки на утвердження взаєморозуміння та поваги між представниками різних соціальних груп, не дивлячись на їх національну, етнічну, культурну, соціальну та релігійну приналежність.

Тривалий досвід попереднього українського буття (зокрема, у лещатах залізної завіси по відношенню до країн Західного світу) був сповнений масових намагань примусити нас жити за векторами проросійської ідеології, що спровокувало тривалі стагнаційні перетворення на рівні відсутності у нас сформованої здатності до вискоєфективної міжкультурної комунікації із зовнішнім світом.

У той же час, сучасні умови воєнного стану привнесли у наше життя свої корективи. Сьогодні на території цілої низки іноземних країн опинилася чимала кількість українських студентів. На рівні своїх поведінко-діяльнісних починів, останні віддзеркалюють прагнення до утвердження української культури та рідної для них мови в іншомовному середовищі. Адаптаційна складність функціонування пересічного українського студента в інокультурних умовах підсилена необхідністю їх білінгвальності, з метою необхідності збереження досвіду використання рідної мови та значущості особистісної імплементації у світ проукраїнської культури та ідентичності.

Розвиток на особистісному рівні українських студентів здатності до налагодження продуктивної міжкультурної комунікації, сьогодні

виступає у якості цілі для успішної адаптації та проживання закордоном. Варто зауважити і той факт, що такі адаптаційні передумови є насправді інформаційно-аксіологічним джерелом пізнання навколишнього світу, що має особливу значущість для продуктивної імплементації культуровідповідного стрижня, завдяки циркулюванню ціннісно-смысловой орієнтації суб'єкта пізнання.

Недостатній рівень педагогічної уваги до розвитку та поглиблення на особистісному рівні студентів здатності до налагодження міжкультурної комунікації (так званої складової цілісного конструкту soft skills) може суттєвим чином погіршувати ефективність процесу навчання.

Усе вищевикладене дозволяє нам зробити висновок про те, що на рівні сучасної вищої школи назріло питання поглиблення культуровідповідного змісту навчального матеріалу з метою утвердження у студентів готовності до вільної та невимушеної міжкультурної комунікації. Досягнення зазначеної ідейності можливо вирішити шляхом внесення до переліку обов'язкових освітніх компонент у навчальному плані такої дисципліни, зміст якої б віддзеркалював перспективність розвитку міжкультурної комунікації (так званої крос-культурної). Розробка змістової начинки такого освітнього компоненту обумовлюється впливом цілої низки соціокультурних факторів, які актуалізують необхідність імплементації міжкультурної освітньої парадигми на рівні освітнього середовища сучасної проукраїнської вищої школи.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-70>

ПРЕВЕНТИВНА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шаповалова Катерина Іванівна

аспірант кафедри поліцейської діяльності,

Національна академія внутрішніх справ,

заступник начальника відділу зв'язків з громадськістю управління

патрульної поліції у Львівській області

Департаменту патрульної поліції

м. Львів, Україна

Ефективна взаємодія поліції з громадою на засадах партнерства є фундаментом безпеки та правопорядку у суспільстві, адже така

співпраця спрямована на попередження і недопущення правопорушень, а також на збільшення довіри населення до правоохоронних органів. В межах концепції community policing Національна поліція України активно взаємодіє із закладами освіти усіх рівнів, у тому числі, закладами вищої освіти, реалізуючи просвітницько-профілактичну діяльність на різні безпекові тематики. Профілактична робота у сфері вищої освіти має особливе значення, адже університети формують інтелектуальний потенціал нації та є середовищем, у якому молодь здобуває перші професійні навички та приймає ключові життєві рішення. Така діяльність сприяє формуванню довіри між студентською молоддю та правоохоронними органами, забезпечуючи ефективну профілактику правопорушень та створення безпечного академічного простору.

Тематика превентивної діяльності поліції в освітньому середовищі охоплює широкий спектр безпекових питань, зокрема, питання правової обізнаності, кібербезпеки, запобігання злочинності, протидії алко– та наркозалежності, запобігання та протидії будь яким формам насильства (булінгу, домашнього насильства тощо). В умовах воєнного стану з'явилися нові загрози та розширився спектр безпекових питань, які потребують уваги, зокрема, питання мінної безпеки, загрози воєнних злочинів, психологічні наслідки пережитого стресу та підвищений рівень тривожності, зростання кіберзлочинності, небезпека торгівлі людьми та незаконного обігу зброї.

Просвітницько-профілактична діяльність Національної поліції України передбачає не лише інформування, а й активну взаємодію з молоддю, впровадження цифрових технологій у превентивну роботу, посилення психологічної підтримки. В умовах воєнного стану значення цієї діяльності лише зростає, оскільки поліція сприяє формуванню безпечного освітнього простору і підвищенню правової обізнаності молоді. Саме тому, важливо проаналізувати основні напрями такої діяльності у закладах вищої освіти в умовах воєнного стану та окреслити нові безпекові виклики.

Превентивна та просвітницька діяльність Національної поліції України у сфері вищої освіти ґрунтується на національному законодавстві, міжнародних стандартах у сфері громадської безпеки та правах людини, а також на концептуальних принципах community policing.

Конституція України передбачає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю (стаття 3), забезпечення національної безпеки та оборони, захист прав і свобод людини є найважливішими функціями

держави (стаття 17), держава забезпечує доступність і безоплатність освіти, створює умови для її розвитку (стаття 53) [1].

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» основним завданням поліції є забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, а також профілактика правопорушень (стаття 2), поліція здійснює превентивну діяльність, спрямовану на запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням (стаття 11), поліція проводить заходи правової освіти населення з метою підвищення рівня правової культури та свідомості громадян (стаття 23) [2]. Згідно із Законом України «Про освіту» освіта спрямована на формування громадянської свідомості, відповідального ставлення до своїх прав і обов'язків (стаття 6), органи державної влади, у тому числі правоохоронні органи, беруть участь у забезпеченні безпеки учасників освітнього процесу (стаття 79) [3]. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» заклади вищої освіти зобов'язані створювати безпечні умови навчання для студентів, що включає заходи профілактики правопорушень (стаття 63). Стаття 71 Закону передбачає співпрацю закладів освіти з правоохоронними органами у питаннях безпеки, правопорядку та профілактики правопорушень [4]. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає повноваження Національної поліції у сфері запобігання домашньому насильству, що включає проведення просвітницьких заходів для молоді [5]. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р, передбачає створення безпечного середовища та доступу до правосуддя для всіх категорій населення, у тому числі осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп. Поліція відіграє ключову роль у реалізації безбар'єрного доступу до правозахисних послуг та просвітницької роботи щодо прав і можливостей осіб з інвалідністю [6].

До основних напрямків просвітницько-профілактичної діяльності Національної поліції України в закладах вищої освіти належать, зокрема, такі.

Запобігання правопорушенням серед молоді, формування правової культури та відповідальної громадянської позиції серед студентів. Поліція проводить заняття, спрямовані на роз'яснення кримінальної та адміністративної відповідальності за правопорушення, актуальні для студентського середовища (крадіжки, шахрайство, хуліганство, незаконний обіг наркотиків, булінг, домашнє насильство), запобігання втягненню у протиправну діяльність, пов'язану з незаконним обігом зброї чи воєнізованими групами.

Кібербезпека та інформаційна гігієна. З початком війни значно зросли загрози у кіберпросторі, що безпосередньо впливає на студентську молодь. Просвітницькі заходи поліції у цій сфері спрямовані на захист персональних даних студентів, попередження вербування ворожими спецслужбами через соцмережі та месенджери, навчання виявленню фейків, дезінформації та пропаганди, що особливо актуально під час інформаційної війни, запобігання онлайн-шахрайству, включаючи схеми «допомоги ЗСУ», запобігання і протидію кібербулінгу.

Психологічна підтримка та протидія будь-яким формам насильства, зокрема, булінгу, домашньому і гендерно зумовленому насильству. Війна призвела до зростання кількості випадків домашнього насильства через воєнну травму, ПТСР у військових, серйозного зростання рівня тривожності, депресивних станів та психологічних розладів серед молоді. Поліція спільно з психологами проводить заходи щодо навчання студентів технікам саморегуляції та подолання стресу, інформування про механізми захисту від домашнього насильства та сексуальних злочинів, порядок дій у кризових ситуаціях (у разі воєнної загрози, евакуації, нападу тощо).

Безбар'єрність та інклюзивність. У воєнний час значно зросла кількість осіб з інвалідністю, ветеранів, переселенців, які потребують особливої уваги з боку поліції. Просвітницько-профілактичні заходи у цій сфері спрямовані на навчання взаємодії із людьми з інвалідністю, маломобільними групами, ВПО.

Мінна безпека. З початком війни тема мінної безпеки стала критично важливою для всієї країни, зокрема для студентської молоді. Поліція активно інформує про правила поведінки при виявленні мін та вибухонебезпечних предметів і алгоритм дій у разі загрози вибуху.

Національно-патріотичне виховання. В Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей. Національна поліція України в межах компетенції забезпечує реалізацію інформаційно-просвітницької та виховної роботи, спрямованої на формування української ідентичності, мовної культури, поваги до культурно спадщини українського народу. Проводяться заходи національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання

молоді, спортивні змагання, тренінги, уроки, безпекові заходи, акції, флешмоби.

Отже, превентивна і просвітницька діяльність поліції у сфері вищої освіти є одним із ключових елементів національної безпеки та громадського порядку, а формування культури безпеки серед молоді є запорукою стабільного розвитку суспільства в умовах війни та післявоєнного відновлення країни. Умови воєнного стану вимагають від правоохоронців гнучкості, адаптивності та тісної співпраці з університетами для створення безпечного освітнього середовища. Подальший розвиток цієї діяльності потребує посилення співпраці з міжнародними партнерами та розширення механізмів психологічної допомоги студентам.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 10.03.2025).

6. Про затвердження Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

АДАПТАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Юхименко-Назарук Ірина Анатоліївна
*доктор економічних наук, професор,
академік Академії економічних наук України,
професор кафедри менеджменту,
декан факультету документальних комунікацій,
менеджменту, технологій та фізики,
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Вища освіта є невід'ємною частиною будь-якої держави, а її стійкість та адаптація до змін є визначальними для розвитку нації. У контексті війни та глобальних змін система вищої освіти в Україні стикається з низкою викликів, які потребують негайної реакції та довгострокових стратегій. Зокрема, адаптація освітніх процесів до умов воєнного стану, збереження безперервності навчання та підтримка якості освіти є важливими аспектами, які потребують детального аналізу.

Одним із найбільших викликів для вищої освіти є необхідність швидкої адаптації навчальних процесів до зміненої реальності. Як зазначає Сергій Квіт, "В освітній системі немає радикальних винаходів і простих рішень. Але сам факт, що люди зараз мають різний доступ до освіти, зовсім не означає, що вони отримують гіршу освіту. А якщо ми говоримо про відбудову університету, потрібно відбудувати не лише стіни. Освітній процес, стосунки між студентами та викладачами – це все має бути новим». [1] Це означає, що університети повинні не лише підтримувати навчання, а й трансформувати його відповідно до нових реалій, забезпечуючи при цьому високий рівень академічної якості.

Одним із найбільших досягнень української освіти в умовах війни є розвиток цифрових технологій. Віддалене навчання дозволяє продовжити освітній процес без перебоїв, знижуючи вплив зовнішніх обставин. Використання онлайн-ресурсів дозволяє зберігати безперервність навчання навіть в умовах руйнування інфраструктури та переміщення студентів. Перехід до цифрових платформ, створення інтерактивних курсів і доступ до онлайн-ресурсів дозволяють університетам продовжувати навчання та зберігати рівень академічної добротності навіть за відсутності традиційних умов. Однак, важливим питанням залишається забезпечення доступу до технологій для всіх студентів, особливо в зоні бойових дій.

Не менш важливою є роль міжнародної співпраці в збереженні та розвитку вищої освіти в Україні. В умовах воєнного стану співпраця з іноземними університетами та міжнародними організаціями є важливим інструментом для забезпечення стабільності вищої освіти. В Україні активно працюють над створенням платформ для обміну студентами та викладачами з іншими країнами, що дозволяє зберігати високий рівень освіти та інтеграцію України у світовий освітній простір навіть в умовах криз.

В умовах воєнного стану стає очевидною необхідність гнучкості в освітніх програмах. Зокрема, вищі навчальні заклади повинні оперативнo реагувати на зміни в ринку праці та адаптувати свої програми до нових вимог. Університети повинні забезпечити ефективність навчальних програм, модернізуючи їх відповідно до вимог соціально-економічних змін. [2]. Це означає необхідність розвитку міждисциплінарних програм, зокрема в таких сферах, як інженерія, інформаційні технології, відновлення інфраструктури, а також посилення акценту на практичні навички.

Важливим є підтримка студентів в умовах війни. Війна не лише впливає на фізичний аспект освітнього процесу, але й на психологічне та соціальне становище студентів і викладачів [3]. Підтримка психоемоційного стану учасників освітнього процесу стає надзвичайно важливою. Це стосується не лише студентів з обмеженими можливостями, але й тих, хто постраждав від війни, зокрема внутрішньо переміщених осіб та студентів з числа ветеранів війни.

Актуальність проблеми розвитку критичного мислення студентів зумовлена тим, що притаманна нашому часу динаміка технологічного і соціального прогресу вимагає від випускників вищих навчальних закладів умінь швидко адаптуватися до професійної діяльності, змінювати і вдосконалювати її на основі самостійного набуття знань, знаходити шляхи вирішення професійних і соціальних завдань у будь яких нестандартних ситуаціях. [4] Для цього необхідно створювати програми підтримки, менторства, а також забезпечити психологічну допомогу для студентів, які переживають стрес і травми через війну.

Висновки. Система вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану стикається з низкою серйозних викликів, але також має унікальні можливості для розвитку та адаптації. Цифровізація, міжнародна співпраця та гнучкість освітніх програм є ключовими інструментами, які допоможуть зберегти та зміцнити українську освіту в цей важкий період. Однак для забезпечення ефективної адаптації необхідна комплексна підтримка з боку держави, університетів та міжнародної спільноти.

Література

1. «Відбудувати не лише стіни». Президент НаУКМА Сергій Квіт про оновлення освітнього процесу <https://ukr.radio/news.html?newsID=103287>
2. «Інноваційні дослідницькі університети як чинник модернізації освітньо-наукової сфери та розбудови суспільства знань». Аналітична записка <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/innovaciyni-doslidnicki-universiteti-yak-chinnik-modernizacii>
3. Лариса Таміліна, Олександра Гоголь, Ярослава Ігнатенко. Чи переживуть вони війну неушкодженими? Дослідження психічного здоров'я студентів київських вишів у листопаді 2023 року <https://voxukraine.org/chy-perezhyvut-vony-vijnu-neushkodzhenymu-doslidzhennya-psyhichnogo-zdorov-ya-studentiv-kyuyivskyyh-vyshiv-u-lystopadi-2023-roku>
4. Одинець Аліна Миколаївна Критичне мислення як одна з тенденцій вищої освіти <https://vseosvita.ua/blogs/krytychne-myslennia-ia-odna-z-tendentsii-vyshchoi-osvity-70858.html>

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**ВИЩА ОСВІТА У ПЕРІОД
ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ**

22 березня 2025 року

Підписано до друку 17.03.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 14,88. Тираж 100. Замовлення № 0325-030.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.